

לקט זפרט

חלק חמישי
השלמה ל"נר למשיחאי"
דמ"ד שניבים • "עלי הגיון"

הרב טוביה בלוי
ה'תשע"ט

לקט ופרט

חלק חמישי

ובו שלושה קונטרסים:

השלמה ל"נר למשיחיו" - הערות וביאורים נוספים בתניא קדישא
דמד שביבים - עובדות, "זוארטים", פנינים וזכרונות
"עלי הגיון" - אוסף של מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בכמות שונות

הרב טוביה בלוי
ה'תשע"ט

עימוד ועיצוב:

טל: +972 (0)8-8502771
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il

ב"ה

בפתח

הנני מתכבד להגיש למעוניינים את החוברת החמישית של "לקט ופרט", הכוללת: א. הערות נוספות בתניא קדישא (בנוסף על הנדפס במהדורה החמישית של ספרי "נר למשיחי"). ב. רמד "שביבים": עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות. ג. "עלי הגיון", אוסף מאמרי עיון ומחשבה שפרסמתי בכמות שונות.

*

חוברת זו יוצאת לאור לאחר הסתלקות אחי יקירי ואהובי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם בלוי ע"ה בתאונת דרכים ביום ז' אדר, יומא דהילולא של משה רבינו מהימנא.

רבי עמרם עסק משך עשרות שנים בחינוך ילדים ונערים לתורה וליראת שמים במסירות ובאהבה רבה, והקדיש את שבע-עשרה השנים האחרונות לחייו לסיוע לזולת, ובפרט לאלמנות ויתומים, במסגרת ארגון החסד "כולל חב"ד", ואף סירב לקבל על כך תמורה גשמית כלשהי.

בנוסף לכך עסק בחקר היסטוריה, במיוחד בתולדות החסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט, ואף פרסם מאמרים רבים בנושא ב"היכל הבעש"ט" וב"פרדס חב"ד".

בסוף החוברת באה לזכרו הוספה בשם "נר לרב אחא" ובמרכזה שני מאמרים של מחקר היסטורי מפרי עטו שפורסמו ב"פרדס חב"ד" גליונות 17-18, האחד עוסק בשד"רותו של אבי משפחתנו, הגה"ח רבי אורי אורנשטיין זצ"ל, והשני בתולדות היישוב האשכנזי ומנהגם בנשיאת כפים בארץ הקודש. כן באו שם דברים נוספים לזכרו.

שבר על שבר על שבר הושברנו בתקופה האחרונה וספגנו שלוש אבידות, הצור תמים פעלו והוא דיין האמת.

ביום כ"ה אלול תשע"ח נלקח מעמנו אחי היקר והאהוב איש האשכולות ורב הפעלים הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה.

ביום ז' אדר ב' ש. ז. נלקח מעמנו אחי היקר והאהוב איש האשכולות ורב הפעלים הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה.

ביום כ"ד אדר ב' ש. ז. נלקח מעמנו יחיד ומיוחד, איש האשכולות, גדול ופאר רבני חב"ד (וארץ הקודש כולה), הגאון הגדול, ותיק וחסיד, עמוד הימיני, פטיש החזק, הגאון החסיד רבי משה יהודה ליב לנדא זצ"ל.

הצד השווה שבשלושה אלה – התקשרותם העמוקה והאמיתית בלב ונפש לכ"ק אדמו"ר זי"ע וההתאמצות בכל רגע ורגע ללמוד תורתו ולקיים את הוראותיו ולפעול במסירות ובנחישות למען עניניו הקדושים.

אישית: שלושתם היו לי בכל עת לאחיסמך, מקור מים חיים לעידוד, תמיכה וסיוע בכל ענין הן בעניני הפרט והן בעניני הכלל, ודמויות מופת להשראה והכוונה.

על פי מאמר חז"ל (ירושלמי, שקלים, ב. ה. רמב"ם, הלכות אבל, ד, ד) ש"דבריהם הם זכרונם" יובאו מדבריו של הגרמ"ל לנדא זצ"ל לזכרו תחת השם "זכרון משה".

*

חובה נעימה היא לי להודות מקרב לב להני תרי צנתרי דדהבא, נכדיי היקרים והאהובים, ברוכי הכשרון ורבי הידע, המקושרים באמת ובתמים לכ"ק אדמו"ר זי"ע, הרה"ח הרב לוי יצחק שי' שפרינגר, רב ושליח ביישוב "צור יגאל" שבשרון, והרה"ח הרב משה לוי יצחק שי' לאופר, נו"נ בשיבת "תורת אמת", שכתבו וערכו והכינו את הקונטרס, והביאו אותו לדפוס לטובת הכלל. ברוכים יהיו.

*

ויהי רצון שנזכה כבר בקרוב ממש במהרה לגאולה השלמה בביאת מלכנו משיחנו כי כבר כלו כל הקיצין וכבר בא מועד.

הרב טוביה בלוי

ימים הסמוכים ליום ההילולא, ג' תמוז תשע"ט

תוכן העניינים

ז	נדר למשיחי
ט	ספר של בינונים
לד	שער היחוד והאמונה
לז	אגרת התשובה
מג	אגרת הקודש
מו	קונטרס אחרון
מז	דמי"ד שביבים
דז	עלי הגזון
דיט	"זכרון משה"
דכט	נדר לדב אחא

A decorative, ornate floral frame with intricate scrollwork and leaf patterns, rendered in a light gray color. It encloses the central text.

”נר למשיחי”

השלמות חלק ה

הערות וביאורים נוספים
בתניא קדישא

ספר של בינונים

ידוע כי בספר התניא (בחלקו הראשון) נ"ג פרקים. מקובל כי מספר פרקי ספר התניא מקביל למספר פרשיות התורה¹, וכן נ"ג ימי המאסר של רבנו הינם כנגד נ"ג פרקי התניא².

בהקשר זה אצטט אמרה נאה בשם הרה"ק רבי מנחם מענדל טאוב זצ"ל, האדמו"ר מקאליב. באחת השנים בהן השתתף האדמו"ר מקאליב בהתוועדות י"ט כסלו בבית הכנסת החב"די הותיק ברחוב בעל התניא שבשכונת מאה שערים בירושלים, התייחס בדבריו – כפי שנמסר לי מפי אחד הנוכחים בהתוועדות – לפסוק³ "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן", ופירשו כך: הקב"ה "נמצא" בתוך ג"ן פרקי ספר התניא⁴. לאמור: המעוניין "למצוא" כביכול את הקב"ה⁵ ולהתחבר אליו, עליו ללמוד תניא.

1 באגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע (חלק ד' ע' רסה) שספר התניא מכוון בפרקי לפרשיות חמשה חומשי תורה, אלא ששם מחשיב גם את הקדמת המלקט כך שבסך הכל ישנם נ"ד פרקים כנגד נ"ד פרשיות.

אך ראה בספר "תניא נחלת העם" ע' קלו, שם הביא ש"מקובל מצדיקים" שנ"ג פרקי התניא המה כנגד ג"ן פרשיות התורה (כדוע שני האופנים האם "נצבים" ו"וילך" נחשבים כפרשה אחת או שתיים – ראה לקוטי שיהות חלק י"ט ע' 298 הערות 2, 3).

2 ספר השיחות תש"ג ע' 59.

3 בראשית ג, ח.

4 ראה "הלך והלבוש" ע' ח בשם הרה"ק רבי זושא מאניפאלי או הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שאמר שמגלה רבש"ע כ"כ גדול בספר קטן.

5 ראה היום יום כ"ו ניסן: חסידות שטעלט אוועק א חסיד פנים אל פנים צו עצמות א"ס.

הקדמה

הנסתרות לה' אלקינו דאינון דחילו ורחימו

המצוות שהן "חובות הלבבות", כגון ידיעת ה', אהבת ה' ויראת ה' ("דהילו ורחימו"), הינן "נסתרות". בניגוד למצוות המעשיות ("חובות האברים") המתבצעות, בדרך כלל, בגלוי לעין כל, והזולת יכול לראות את קיומן, הרי מצוות "חובות הלבבות" מתקיימות רק "במוח ולבא", כמוח ובלב. איש אינו יכול לדעת אם האדם מקיים את המצוות האלה או לא, ובאיזו מדה.

על פי זה נוכל להבין את הנוסח שקבע אדמו"ר הזקן בסידורו בקטע הנאמר בתפלת השחר, הלקוח מתנא דבי אליהו – "לעולם יהא אדם ירא שמים בستر" (שלא כבנוסחאות אחרות בסידורי תפלה שונים – "בסתר ובגלוי"), שכן יראת ה' היא מה"נסתרות לה' אלקינו". רק הקב"ה יודע אם האדם הוא ירא שמים.

וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש
מרבתינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי
מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו

במהדורא קמא של התניא כתב רבנו "והרבה מהן נרמזין", וכן "והרבה שמעתי מפיהם הק", ואילו במהדורא שמסר לדפוס כתב, כפי שאנו רואים לפנינו, שרק "קצת" מהדברים הם מרבתינו שבארץ הקודש.

(יצויין כי הרה"ח ר' יעקב משה שי' הלוי וולס עומד להדפיס ספר מיוחד, בשם "בין המשפתיים", בו הוא מבאר את כל השינויים בין המהדורא קמא למהדורא הסופית של התניא).

ניתן, אולי, להסביר:

ידוע ומפורסם כי רבנו הזקן קיבל מגדולי החסידות הכללית – הבעש"ט, המגיד ממעזריטש, ותלמידיהם – את תורתם ושיטתם, ובתורתו הוא – תורת חב"ד – הרחיב ופיתח את דבריהם הקדושים והוסיף את ההדגשה על עיון וההבנה השכלית בדברי אלקים חיים אלו.

כשם שלימוד הגמרא מוסיף ומבאר ומגלה את הטמון ומרומז במשנה ובתורה שבכתב, הוא הדבר בנוגע לתורת חב"ד – שהיא המבארת ומסבירה, ובמילא מגלה, את הטמון והמרומז בתורת הבעש"ט ותלמידיו,

ובפנימיות התורה בכלל⁷. וכמו שבגמרא נוספו כמה ענינים ע"י הביאור והשקו"ט, שענינים אלו היו רק ברמז במשנה, ולא עוד אלא שישנם גם ענינים שהתחדשו בגמרא, על דרך זה הוא גם בתורת חסידות חב"ד ביחס ל"משנה" – תורת הבעש"ט⁸.

כן ניתן לראות את דברי מאורי החסידות הכללית כ"חכמה", נקודת הענין, ואת דברי רבנו הזקן כ"בינה"⁹ – שאינה מוסיפה על החכמה כי אם מפרטת, מרחיבה ומעמיקה את הרעיון שבחכמה. "והיא היא תורת הבעל שם טוב ז"ל", כלשון קדשו של אדמו"ר מהורש"ב נ"ע¹⁰.

מסתבר שהמעבר בין ה"חכמה" אל ה"בינה", בין החסידות הכללית אל תורת חב"ד, לא נעשה בבת אחת, כי אם בשלבים ובהדרגתיות¹¹.

לפי זה מובן לכאורה השינוי בהתייחסות רבנו לדברי קודמיו – אם דברי רבותיו של אדמו"ר הזקן שבתניא הם "הרבה" או "קצת" ביחס לדברים שבתוך התניא (אין הכוונה כל כך לשינוי משמעותי במובן הכמותי, אלא בעיקר ביחס למשקל והדרגש הניתן לשיטה ומכלול הגישה החסידית):

כאשר החל רבנו לערוך את התניא (כפי שנקרא אז "קונטרסים"), התבסס יותר על רבותיו, ודבריהם היו "הרבה" ביחס להוספותיו. אך עם הזמן הלך רבנו והרחיב וטיפח את שיטתו, כך שההתבססות על דברי קודמיו הפכה להיות "קצת" ביחס להרחבה של רבנו.

ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך
קנטרסים אלו, יפרש שיחתו לפני הגדולים
שבעירו, והם יבוננוהו. ואליהם בקשתי שלא
לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר
חס ושלום, וכנודע ענש המר על מונע בר, וגדל
השכר ממאמר רז"ל על פסוק "מאיר עיני שניהם
ה'", כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים

7. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק י"א ע' קלג.

8. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק י"ד ע' תז.

9. עיין בהרחבה במאמרנו "נקודה בהיכלא" בשער העיונים שבספר "נר למשיחי".

10. במכתבו הנדפס בתחילת "היום יום", ובאגרות קודש שלו חלק א' ע' רנט.

11. ראה היום יום ט"ו סיון. תורת שלום ע' 55, ובהוצאה המתורגמת (קה"ת, תשע"ד) עמ' 70.

רבנו פונה כאן אל החסידים הגדולים ומבקש מהם להשפיע על המבקשים את השפעתם ושלא להתנהג בענוה ושפלות של שקר.

כלומר: טענתם היא שכאשר ישפיעו על הזולת הדבר יגרום להם תחושת גאווה ויישות ממעלותיהם והשפעתם.

על טענה זו מפורסמת תשובתו של בנו של רבנו, כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, במענה לאחד מחסידיו שהתלונן שהעובדה שהוא חוזר על דברי חסידות מביאה לו גאווה: "א ציבעלע זאל פון דיר ווערן, אבער חסידות זאלסטו חזרין" [= שיהיה ממך בצל, אך חסידות עליך לחזור]. המשמעות היא: אמנם ישנו הפסד קל של תחושת גאווה אך אין הדבר מצדיק הפסד גדול יותר של אי חזרת דברי חסידות [ראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קפט-קצ].

מן הראוי להביא כאן מסר דומה מפי כ"ק אדמו"ר זי"ע, כפי שנמסר בידי הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א, ה"חוזר" של הרבי¹²:

בשנים הראשונות לנשיאות הרבי, היה הרבי נוהג לחזור מ-770 לביתו ברגל. המזכיר, הרב חדקוב, היה מלווה את הרבי לביתו, ואם היה זה ליל יחידות, הוא היה נשאר במשרדו עד שה'יחידות' הסתיימו ואז היה מלווה את הרבי.

פעם קרא לי הרב חדקוב ואמר, שאתמול בלילה, כאשר ליווה את הרבי לביתו, הרבי סיפר לו על חילופי דברים שהיו בינו לבין אחד היהודים שנכנסו באותו ערב ל'יחידות', והוסיף ואמר, שיבקש ממני להעלות את הדברים על הכתב כשיחה והרבי יגיה את זה. כלומר, הרבי רצה שהמענה שנתן ליהודי פרטי ב'יחידות' יתפרסם, כיוון שיש בו הוראה לרבים, ולכן קרא לי הרב חדקוב, כדי שיוכל להרצות בפניי את הדברים ואני אכתבם ואעבירם להגהת הרבי.

וזה תוכן העניין: היהודי התלונן אצל הרבי על כך שבכל עניין טוב שהוא עוסק, הוא מרגיש שיש לו בזה פניות אישיות למיניהן.

הרבי ענה לו באמצעות משל: כאשר אדם נכנס לעסק שעלול להניב רווח של מיליון דולר, ומלבד זה יהיה לו גם רווח מן הצד ששווה סך עשרה סנט, הרי ברור שמה שתופס את מוחו של האדם הוא הרווח של מיליון הדולר, ואילו לעשרה סנט אין כל משמעות בעיניו.

12. "בדרכי החסידים" חלק א', עמוד 152.

ועל-דרך-זה בעבודת ה': כאשר יהודי ילמד בחסידות אודות החשיבות של עשיית מצווה, שעל-ידי קיומה הוא מתקשר עם הקב"ה - "מצווה" מלשון צוותא וחיבור, ממילא ה'פניות' לא יתפסו מקום בעיניו. אם הוא יחשוב ויתבונן במשמעות העניין של ההתחברות שלו כנברא מוגבל עם הקב"ה, הבורא הבלתי-מוגבל - אזי כל שאר השטויות לא יעסיקו אותו. כשם שכאשר עסוקים במיליון דולר, עשרה סנט אינם משמעותיים, כך כאשר חושבים על קשר עם אין-סוף ברוך הוא - כל שאר הבלי העולם אינם תופסים מקום...

פרק א'

צדיקים יצר טוב שופמן . . בינונים זה וזה שופמן

הכוונה "זה וזה" הינה כמוכן ליצר הטוב ויצר הרע, וכמפורש בתחילת פרק י"ג.

לפי מאמר חז"ל זה יש לפרש, בדרך הרמז, את נוסח התפלה "השיבה שופטינו כבראשונה", שהרי ידוע שלפני חטא עץ הדעת לא היה יצר הרע¹³, ואם כן אנו מבקשים להשיב את המצב לקדמותו ("כבראשונה"), שיהיה רק "שופט" אחד (או שהיצר הרע - ה"שופט" השני - ישוב למצבו אז, שלא היה רע כלל אלא היה כפי שהוא בשרשו בחי' גבורה דקדושה).

כאשר יקויים "השיבה שופטינו כבראשונה", או-אז תהיה קבלת עול מלכות שמים בשלימותה, ויקויים גם האמור בהמשך הברכה: "ומלוך עלינו אתה ה' לבדך".

והא דאמרינן בעלמא דמחצה על מחצה מקרי
בינוני ורב זכויות מקרי צדיק, הוא שם המשאל

13. ראה אור התורה חיי שרה תתתח, א: כי הנה כתי' וייצר הוי' אלקי' את האדם כו', וייצר בשני יודין וארוז"ל בתרי יצרין ביצ"ט וביצה"ר, אך באדה"ר קודם חטא עה"ד לא הי' היצה"ר רע כלל רק כמו גבורו' דקדושה ובטילי' לחסדים והוא בחי' חו"ג ששרשן כב' שמות דהוי' אלקי' ולכן במבטא הדיבור לא נרגש בקריא' וייצר רק יו"ד א', רק אחר חטא עה"ד נתקלקל וירד ממדריגתו ונתהווה היצה"ר רע כו', ואאע"ה תיקן חטא עה"ד דאדה"ר לכן ארוז"ל שהשליטו ביצרו. ועל דרך זה בספר המאמרים תרנ"ח ע' מו: קודם חטא עה"ד נא' וייצר בשני יודין שבראו בשני יצרים, והיינו לפי שאז הי' ג"כ בחי' יצר רק שלא הי' רע אלא שהי' ע"ד שהוא בשרשו בחי' גבורה כו'.
ובאגרת הקדש סימן י"ב: עוה"ז השפל המעורב טוב ורע מחטא אדם הראשון.

לענין שכר וענש, לפי שנדון אחר רבו, ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין. אבל לענין אמתת שם התאר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל: צדיקים יצר טוב שופטן, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי", שאין לו יצר הרע כי הרגו בתענית. אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו, אף שזכויותיו מרבים על עונותיו, אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל

רבנו מסביר כי הכינוי צדיק הנאמר בחז"ל ביחס למי שיש לו רוב זכויות – אינו "אמתת שם התואר והמעלה", אלא ש"מקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין".

לכאורה, איך יתכן שהתואר צדיק ניתן גם למי שאינו נכלל לאמיתו של דבר בהגדרת צדיק?

ביאור הדבר:

על הפסוק¹⁴ "ונקי וצדיק אל תהרוג גו'" מפרש רש"י: ונקי וצדיק אל תהרג – מנין ליוצא מבית דין חייב, ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרוג, ואף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לבית דין, תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית דין.

הרי שגם בפשוטו של מקרא פירושו של "צדיק" הוא "שנצטדק בבית דין", והדבר מהווה הוכחה מוחצת לדברי רבנו כאן שצדיק הוא "מי שזוכה בדין".

אבל לענין אמתת שם התאר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל: צדיקים יצר טוב שופטן, שנאמר: "ולבי חלל בקרבי", שאין לו יצר הרע כי הרגו בתענית

מכך שחזו¹⁵ הביאו את הפסוק בתהלים¹⁶ "ולבי חלל בקרבי" על דרגת הצדיק – מוכח שאכן דוד המלך ע"ה היה בדרגה נפלאה זו של "צדיק".

דבר זה מוכח גם מהמבואר בהערתנו על האמור להלן, בפרק ט"ו, כי הצדיק נקרא "עבד ה'", שכן, כמצויין שם, דוד המלך מכונה בתואר זה מספר פעמים.

יש להעיר שגם להלן, בפרק י', כאשר רכנו מתאר את הדרגה הנעלית של הצדיק, "צדיק גמור", ואת שנאתו בתכלית ל"סטרא אחרא" – הוא מוכיח זאת מפסוק בתהלים¹⁷: "כדכתיב: תכלית שנאה שנאתים לאיבים היו לי, חקרני ודע לבבי וגו'".

מכאן שדוד המלך לא היה צדיק סתם, אלא אף היה בדרגת "צדיק גמור", הדרגה העליונה שבצדיק.

פרק י'

כדכתיב תכלית שנאה שנאתים

כבר ידוע לנו שדוד המלך צדיק היה¹⁸.

מכך שרכנו, בתארו את הדרגה הנעלית של "צדיק גמור" ואת שנאתו בתכלית ל"סטרא אחרא" – מוכיח זאת מפסוק בתהלים, נמצאנו למדים שדוד המלך לא היה צדיק סתם, אלא אף היה בדרגת "צדיק גמור", הדרגה העליונה שבצדיק.

על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רבי שמעון בר יוחאי: ראיתי בני עליה והם מעטים בו, שלבן נקראים בני עליה, שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדשה. . ועוד נקראים בני עליה, מפני שגם עבודתם בבחינת ועשה מוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצרך גבוה ומעלה מעלה עד רם המעלות, ולא כדי לדבקה בו יתברך

15. ברכות סא, ב.

16. קט, כב.

17. קלט, כב-כג.

18. ראה בביאורנו לעיל סוף פרק א'.

בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה' . . אלא
 כדפרשו בתקונים: איזהו חסיד, המתחסד עם
 קונו, עם קן דילה, ליחדא קדשא בריך הוא
 ושכינתה בתחתונים

הרבי מעיר על כך (בהערותו ב"שיעורים בספר התניא") ששני ההסברים על
 כך שהצדיקים נקראים "בני עליה" מתאימים לשני התארים של הצדיק
 שמדובר עליו (כמובא לעיל בפרקנו): 1. "צדיק גמור". 2. "צדיק וטוב לו".

נראה לבאר את כוונת הרבי כדלהלן.

ההסבר הראשון לתואר "בני עליה", שהוא משום שהצדיקים הופכים
 את הרע ומעלים אותו לקדושה, מקביל לתואר "צדיק גמור", כיון ששם זה
 מורה על כך שהצדיק גמר וסיים את עלייתו בקודש על ידי שהעלה והפך
 את הרע שבו לקדושה.

ואילו ההסבר השני לתואר "בני עליה", שהוא על שם שעבודת הצדיק
 היא לצורך גבוה, מעלה מעלה, מקביל לתואר "צדיק וטוב לו", משום
 שמשאת נפשו של הצדיק היא לעשות לקב"ה "דירה בתחתונים", כלומר
 להאיר את העולם שמחוצה לו באור של קדושה, ואור הוא "טוב", כנאמר
 "וירא אלקים את האור כי טוב" (יצויין גם שבנוגע לטעם זה מזכיר רבנו במפורש את
 "עבודתם בבחינת ועשה טוב"), וכביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה להלן במדור "שביבים"
 אות קיט) על מאמר חז"ל שכשנולד משה נתמלא הבית כולו אורה, שהדבר
 רומז על שלימותו של משה בהשפעתו על הזולת והפיכת העולם כולו
 ל"דירה", בית, לו יתברך.

(ראה גם במאמרי "תהי צדיק – הבא את המשיח!", שנדפס בספרי "נר למשיח" על תניא
 קדישא, עמודים סח-פא).

כברא דאשתדל

אהבת הצדיק הינה כבן האוהב את אביו.

לכן דוד המלך, שהיה צדיק כידוע¹⁹, פנה אל הקב"ה בתואר "אבינו"²⁰.

19. ראה לעיל ע' טו.

20. דברי הימים א' כט, י.

פרק י"ב

ולא עבר עבירה מימיו . . ולא נקרא עליו שם
רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו

יש לתמוה, אם כן אדם שנכשל פעם אחת ועבר עבירה – לא יוכל לעולם לקיים את השבועה "אל תהי רשע"? מה גם שלהלן בפרק י"ד כותב רבנו כי "מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך, שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה", ואילו אם נאמר שהבינוני "לא עבר עבירה מימיו" כפשוטם של דברים, הרי נמצא שרובם ככולם של בני האדם לא יכולים להיות בינונים!

יש להוסיף ולהחריף את השאלה, שהרי אדמו"ר הזקן עצמו מביא²¹ את הנאמר²² "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא".

במאמר ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"ה²³ מתרץ כ"ק אדמו"ר זי"ע, שביכלתו של כל אחד להיות בינוני ע"י שיעשה תשובה מאהבה, שעל ידי זה "נעקר עונו מתחילתו"²⁴.

לכאורה, ביאור זה צ"ע קצת, שהרי בפרק ג' כותב רבנו שכדי להתעורר באהבה אמיתית לה' יש לקשר דעתו ולתקוע מחשבתו בחוזק ובהתמדה, ואם לאו אין זו אהבה כי אם דמיונות שוא. אם כן, לכאורה אי אפשר לומר שאדם יכול להגיע למצב של "בינוני" על ידי זה שיתעורר בתשובה מאהבה – "בכל עת ובכל שעה".

בהזדמנות אחרת²⁵ שלל כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאור זה בתניא, וביאר כך: "הכוונה, שמעמד ומצב הבינוני הוא באופן כזה, שאינו שייך לעבירה לא בעתיד ולא בעבר, ואף שאפשר שבעבר הי' במצב אחר, הרי נשתנה בינתים ע"י עבודתו ופעולותיו וכו'".

21. באגרת הקדש סימן ט"ז. וראה גם שם סימן י': "שאינן אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים".

22. קהלת ז, כ – בלא תיכת "תמיד".

23. תורת מנחם סה"מ מלוקט ח"א ע' רפח-ט.

24. רש"י יומא פו, א.

25. נדפס באגרות קודש ח"ט ע' נג-נד.

לכאורה הדבר דומה למה שכתב הרמב"ם²⁶ כי מדרכי התשובה הוא להיות השב משנה שמו, ומבאר "כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים".

כלומר, אם נאמר רק שבמצבו הנוכחי עשיית עבירה מופרכת בעיניו עד שלא נשאר רושם מהעבירה שעשה – עדיין לא מובן, כי הרי למעשה עבר עבירה בעבר²⁷. אך כיון שבמצבו הנוכחי הוא כאילו אדם אחר, וכלשון קדשו של הרבי "נשתנה בינתיים" – הרי אדם זה כפי שהוא במצבו אכן לא עבר עבירה מימיו.

במלים אחרות: דרגת ה"בינוני" (ואולי כך גם שאר ארבע הדרגות המנויות בתניא) אינה דרגה סטטית כי אם מתחלפת. "רשע" יכול להיות "בינוני", ולהיפך.

אין להקשות, שהרי סוף סוף חסר לו בקיום מצות אהבת ה' וכיצד יוכל להיחשב בינוני? – כי להלן בפרק ט"ז מבואר שגם מי שלא הצליח לעורר אהבה ויראה בלבו, הקב"ה מצרף את הדחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו, ואם כן לא חסר לו דבר בעבודת ה'.

פרק י"ד

אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת
לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה את
שלו

לעיל בפרק ג' אומר רבנו: "אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא". ואילו בענייננו, המיאוס בתענוגי עולם הזה ותענוג באלקות – מעורר רבנו לעשות זאת, אף שזה דמיון.

ניתן, אולי, לומר: כיון שאהבת ה' ויראת ה' הן מצוות, לא יתכן לתת תוקף ל"קיום" דמיוני של מצוה. יתר על כן: מצוות אלו הן המאפשרות "קיום אמיתי" של כל שאר המצוות, כמבואר בפרק ד'. ובודאי הן חייבות להתקיים כתיקונן, בצורה נכונה ואמיתית.

26. הלי תשובה פ"ב ה"ד.

27. ואת הפירוש הזה הרבי אכן שולל במאמר הנ"ל, בהערה 19.

כאן, מאידך, לא מדובר במצוה או חובה, אלא בהידור – הרי קיום השבועה "תהי צדיק" כפשוטו לא נדרש מכל אחד ואחד, שהרי כמובן לא כל אחד שייך לזה. לכן כאן די בשמץ של הגעה למצב הנדרש, ולו רק באופן של "דמיון".

פרק ט"ז

ויתר על בן, צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים, שגם אם אין יד שכלו משנת להוליד אהבת ה' בהתגלות לבו. . . רק האהבה מסתרת במחו ותעלמות לבו. דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינה שבמחו גדלת אין סוף ברוך הוא, דכלא קמה כלא חשיב ממש, אשר על בן יאתה לו יתברך שתכלה אליו נפש כל חי לדבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן, להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה, לצאת מנרתקן, הוא הגוף, לדבקה בו. רק שבעל ברחן חיות הנה בתוך הגוף וצוררות בו כאלמנות חיות. . . ואי לזאת יאתה להן לחבקן בכל לב ונפש ומאד, דהינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה, שהיא השגת וידיעת התורה, בנוכר לעיל

נראה לבאר, בדרך אפשר, את העובדה שרכנו השתמש כאן בלשון "כאלמנות חיות" כדלהלן.

בפרקנו מלמדנו רבנו דרך בעבודת ה': גם מי שלא הצליח לעורר על ידי ההתבוננות השכלית את רגשי לבבו לעבודת ה' – יכול, באמצעות התבוננות רחבה בגדלות ה' במוחו, להפעיל את קיום התורה והמצוות במחשבה דבור ומעשה באופן שיתקיים בו מאמר חז"ל "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה". כלומר: יש אפשרות לדלג על שלב הרגש ולהגיע משלב ה"מוחי" היישר אל שלבי המעשה.

ידוע כי ספירת המלכות המקבלת משש המדות העליונות ("זעיר אנפין") נמשלה לאשה המקבלת את ההשפעה מבעלה. ידוע גם כי מבחינת כחות הנפש – "מלכות" מסמלת את כוח הדיבור והמעשה.

המושג "אלמנה" במובן הרוחני מבטא את המצב של ספירת המלכות (- אשה) כשהיא מנותקת מ"זעיר אנפין" (- בעלה), כאשה שבעלה אינו קיים. זהו בעצם המצב הרוחני המדובר, שבו נעדרת השפעת ה"מדות" ב"מלכות". מבחינת כחות הנפש - המשמעות היא שהרגש אינו פועל ואינו בא לידי ביטוי בכוח הדיבור והמעשה.

מאידך, כאן החידוש הוא שה"אלמנה" היא "חיה", כלומר: למרות הניתוק מן הרגש, ה"מלכות" ניוזנת וחיה מן ה"מוחין" המביאים חיות, כנאמר "החכמה תחיה בעליה".

וראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יח.

פרק י"ח

ולבן כל ישראל, אפלו הנשים ועמי הארץ, הם
מאמינים בה', שהאמונה היא למעלה מן הדעת
וההשגה, כי "פתי יאמין לכל דבר וערום יבין"
וגו'

מטרת רבנו בהבאת הפסוק "פתי יאמין גו'" היא להוכיח את העובדה שהאמונה אינה קשורה כלל לדעת והשגה (ראה "רשימות" על התניא).

לכאורה לשם ההוכחה די בציטוט ראשית הפסוק (משלי יד, טו) "פתי יאמין לכל דבר", שכן בו מבואר שהפתי, שאינו בעל השגה, מאמין. מדוע הוסיף רבנו לצטט גם את המלים "וערום יבין"?

ניתן, אולי, לומר שבכך מבקש רבנו לרמוז לנו כי, כדרכה של חסידות חב"ד אותה ייסד, לא ניתן להסתפק באמונה בלבד, אלא לאחר האמונה, שהיא יסוד הכל, יש להשיג את האמונה גם בשכל האדם כדי שהאדם יתאחד עם האמונה ויחוש אותה, "וערום יבין".

אם כנים הדברים יתכן שזו גם הסיבה שרבנו המשיך וכתב "וגו'" לאחר המלים האמורות:

המשך הפסוק הוא "וערום יבין לאשורו" וב"מצודות דוד" פירש: "לאשורו - לדרכו האמיתי רצונו-לומר לאמיתת הענין". כלומר שעל ההשגה בפנימיות התורה להיות יסודית עד שהענין מובן היטב, "לאשורו", בשכל הלומד, וכך אכן הוא מתאחד לגמרי עם ענייני ההשגה.

פרק כ"ז

עלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה
ועלמא דאתכסיא הוא י"ה

באגרת התשובה פרק ד' מבואר שאותיות י"ה רומזות לחכמה ובינה, אות ו' – לשש המדות, ואות ה' האחרונה – למלכות.

לפי זה מובן האמור כאן, שהרי עניינו של שכל הוא השגת האדם במוחו בינו לבין עצמו ואינו ניכר אל הזולת, הסתר, אך עניינו של הרגש הוא תחושות הנפש של האדם כלפי זולתו – גילוי²⁸. כל שכן לגבי המלכות, כח העשייה הנבדל מכוחותיו הפנימיים של האדם ומתייחס בבירור אל הזולת.

פרק כ"ז

צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות
עשה

ראה ב"אור החיים" הקדוש על הפסוק (בתחילת פרשת קדושים) "קדושים תהיו": צריך לדעת מה הוא המכוון של מצוה זו, ונראה שבא הכתוב לתת עשה על העריות שציוה עליהם בפרשה הקודמת בלאו, הוסיף עשה עליהם לעבור עליהם גם בעשה. עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל "ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה", והוא מאמר הכתוב "קדושים תהיו" במצות עשה בבא עבירה לידו שיתרחק מעשותה, ובזה קיים מצות עשה שנצטווה במאמר קדושים תהיו. עד כאן.

יש להוסיף כי גם בפסוק "ולא תתורו" – אותו מביא רבנו כאן – ממשיכה התורה בסמוך אליו ואומרת "והייתם קדושים לאלקיכם"²⁹, ולאור דברי האוה"ח הרי גם כאן יש לפרש כי "והייתם קדושים" הוא מצות עשה להימנעות מלתור אחרי לבבכם כו'. מכאן תוספת טעם לכך ש"צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש".

28. כמבואר בכמה מקומות בחסידות. ראה מאמר ד"ה "בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה" תשח"י. מאמר ד"ה "אלה פקודי" תש"ל. מכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע הנדפס בספר "נר למשיחי" ע' יג. ועוד.

29. שלח טו, לט-מ.

ובכל דחיה ודחיה

יש בנותן טעם להביא את הפירוש הבא לפסוק "כף אחת עשרה זהב"³⁰, אותו שמעתי מהרה"ק רבי משה מרדכי בידרמן, האדמו"ר מלעלוב זצ"ל, בעריכת השולחן, בשם הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן: איין בויג - א גאלדענער יוד.

כלומר: הרה"ק מפרמישלאן פירש את המלה "כף" מלשון כיפוף; וכאשר יהודי כופה ומכופף את יצרו, אפילו כפיה אחת, הרי הדבר יקר מאד, יהודי זה ("עשרה" בגימטריא י', והמלה "יוד" באידיש משמעה יהודי) הוא "זהב".

הדבר תואם את דברי רבנו כי בכל דחיה ודחיה אתכפיא סטרא אחרא - כלומר, בכל דחיה יחידנית קיימת המעלה של עבודת הבינונים לכבוש - היצר ולכפות הסטרא אחרא.

פרק ל"ה

לנחמם בכפליים

נראה כי כוונת רבנו, לפי פשוטו³¹, היא: הנחמה המבוארת החל מפרק זה היא בנוסף לנחמה המבוארת בפרק כ"ז ש"יש לו לשמוח בחלקו", עיין שם. נמצא שהבינוני מתנחם בשתי נחמות, נחמה "כפולה".

פרק ל"ז

תוכן הפרק הוא, שתכלית בריאת העולמות היא שיאיר אור א"ס במקום החושך והסטרא אחרא. ענין זה מתאים למספר הפרק - ל"ו (36) בגימטריא "אלה": "אלה" הוא לשון רבים, המורה על הקליפות, הדברים שכביכול נפרדים מאלוקות ולא בטלים לאחדותו, ומאידך "אלה" מורה על גילוי (כמו "מראה באצבע ואומר זה"). אם כן, "אלה" מסמל התגלות אלקית במקום החושך, "אתהפכא".

30. מופיע בכל אחד מקרבנות הנשיאים - פרשת נשא פרק ז.

31. בנוסף לרמז שבזה - ראה "נר למשיחי" (במהדורה רביעית (תשע"ז) ע' רלה, ובמהדורה חמישית

(תשע"ט) ע' רסד).

הדבר רמוז במספר הקשרים בהם מופיעה המלה "אלה", או המספר ל"ו. וכבר הרחבנו בענין זה ב"נר למשיחי"³². להלן יובאו מקורות נוספים בענין:

א. האור החיים הקדוש כותב על הפסוק "אלה פקודי המשכן" (בתחילת פרשת פקודי): עוד ירמז באומרו אלה על דרך אומרים ז"ל "אם עשית חבילות וכו' עשה כנגדן חבילות של מצות", כי צריך האדם לתקן החטא בדוגמא. והנה ישראל חטאו [בעגל] ואמרו "אלה אל-היך", לזה באה "אלה" זאת בבחינת הזכות לכפרת עון זה.

ב. בסה"ק "קדושת לוי" על הנאמר "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה גו'" (בתחילת פרשת ויקהל): דרשו חז"ל "אלה הדברים" על ל"ט מלאכות, כלומר, אלה שהוא מרומז על החיצונים – כמו שכתב האר"י ז"ל³³ על פסוק על אלה אני בוכיה כו' – אנחנו צריכין לתקן אותם ע"י מלאכה. וזהו "לעשות" לשון תקון³⁴. וזהו בחול, אבל בשבת אין מבררין החיצונים ולכן אסור בעשית המלאכה.

ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארו"ל שעל
כל דיבור פרחה נשמתן כו' אלא שהחזירה
הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את
המתים... כמארו"ל כל העוסק בתורה טל תורה
מחייהו

לפנינו מצב של "רצוא ושוב", כפי שנדרש בעבודת ה' בכלל (ראה בדברי רבנו בפרק נ', ובביאורנו ב"נר למשיחי" שם, ובמקומות רבים במאמרי חסידות). "רצוא" משמעו תשוקה להתקרב ולהידבק בהקב"ה עד למצב של כלות הנפש, רצון לצאת מן הגוף. "שוב" הינו, אדרבה, יישום רצונו של הקב"ה שהאדם יחיה ויקיים מצוות בהיותו בגוף, וידבק בהקב"ה באמצעות הגוף. מצב זה מכונה "שוב" – השיבה לחיים הגשמיים ולרצון ה' בגוף הגשמי.

32. מהדורה רביעית (תשע"ז) ע' רלו-רלו, ובתוספת מרובה במהדורה חמישית (תשע"ט) ע' רסה-רסו.

33. ראה לקו"ת להאריז"ל בפ' כי תשא "סוד העגל", שלא עלה בידם של הקליפות להגיע, רק "אלה" לבד.

ואולי הכוונה למאמר הזוה"ק (ח"א רכח, א. ח"ב רלו, ב) על הפסוק על אלה אני בוכי': רזא דמלה על אלה דא סטרא דמסאבא.

34. על פי בראשית רבה פי"א, ו ובפירוש רש"י.

בהקשר זה יש לבאר את הנקודה הבאה:

מסופר במדרש³⁵ כי בני ישראל ישנו כלילה שלפני מתן תורה. כ"ק אדמו"ר זי"ע מסביר³⁶ שהדבר נעשה כהכנה למתן תורה, שכן בעת השינה אפשר להתעלות ולהשיג דברים בדרגה גבוהה יותר מכאשר האדם נייעור, בגוף. אף על פי כן, המדרש מספר כי הקב"ה לא התייחס לכך באופן חיובי, שכן נדרשת דווקא עבודת ה' בגוף, ובאמצעות הגוף.

יש להוסיף, שהרי עבודת ה' של האבות, ובכלל לפני מתן תורה, היתה בעיקרה עבודה רוחנית, כידוע, ואילו לאחר מתן תורה העיקר הוא קיום המצוות במעשה, בגשמיות. לכן בזמן ההכנה למתן תורה – לפני מתן תורה עצמו – ההכנה של בני ישראל היתה באופן רוחני, על ידי שינה, התנתקות מהגוף. הכנה זו, הכרחית היא לפני ה"שוב", כי כדי שהשוב, קיום המצוות, יהיה כדבעי ולא כ"מצות אנשים מלומדה" – עליו להיות מונע מרצון להידיבק בה', "רצוא".

מבואר בתניא פרק ד', כי קיום המצוות שאינו נובע מאהבה ויראה – לא נחשב "קיום אמתי". הקיום האמתי אינו במעשה הפיזי של המצוה, אלא במצוה כפי שהיא ביטוי לרגש פנימי כלפי הקב"ה, מצוה המצוה. בנוסף לכך, גם האהבה והיראה עצמן אינן עומדות בזכות עצמן, והן חייבות לבוא כתוצאה מהתכוננות שכלית. מדות שלא נולדו מהשכל מוגדרות בתניא³⁷ "דמיונות שוא".

לאור כל זאת מובן היטב כי ה"רצוא" היה הכרחי לפני ה"שוב", כהכנה מוכרחת לקבלת התורה. לכן אמרו חז"ל³⁸ כי לפני מתן תורה היה "השמים שמים לה" והארץ נתן לבני אדם", והחל ממתן תורה נעשה החיבור בין עליונים לתחתונים. הניתוק הקדום, ההכרה כי "השמים שמים לה", הוא הכנה למצב של החדרת הקדושה בגשם ובקיום המעשי – כדי שהדבר לא יהיה כמצות אנשים מלומדה.

אמרו חז"ל³⁹: ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח. התקופה הראשונה, לפני נתינת

35. שיר השירים רבה פרשה א, יב ב.

36. לקוטי שיחות חלק ד' ע' 1024 ואילך.

37. פרק ג'.

38. תנחומא וארא טו. שמות רבה פרשה יב, ג.

39. סנהדרין צז, סוף ע"א.

התורה, מוגדרת כ"תורה", כלומר מצב חסר סדר ו"התיישובות". – הדבר תואם את האמור כי עבודת ה' אז היתה בעיקרה עבודה רוחנית, ולא חדרה בגשמיות העולם, כי אכן דרך זו היתה מוכרחת להיות הראשונה. לאחר מכן באה תקופת ה"תורה", ה"שוב".

אך המטרה היא להגיע לחיבור ושילוב שניהם יחד – בימות המשיח: תקופת "שני אלפים ימות המשיח" היא התקופה שהחלה עם התגלותו של הבעל שם טוב הק' ואור תורת החסידות, שעליה העיד מלך המשיח עצמו כי בואו תלוי בהפצתה⁴⁰. החסידות מטפחת ומחזקת את קיום מצוות חובות הלבבות, דחילו ורחימו ודביקות בה'. במיוחד בחסידות חב"ד – השמה דגש על ענין ידיעת ה' בהבנה והשגה. יחד עם זאת, בד בבד עם ההדגשה על ההתחברות הפנימית – ה"רצוא" – מודגש בתורת החסידות הענין הנעלה שבקיום המצוות; החסידות מרוממת את קיום המצוות הרבה יותר ממה שהיה ידוע לפניו, ואכן ידוע שהלומדים חסידות מהדרים ומדקדקים מאד בקיום המצוות המעשי⁴¹.

כל האמור הוא בהקבלה לשלוש המדות⁴² "חסד", "גבורה" ו"תפארת" – חסד מסמל נתינה ללא מעצור, התגלות אלקית מרובה ללא התחשבות במצבו של המקבל, בדומה לגישת ה"רצוא" ואי-סדר. "גבורה" הוא צמצום והגבלה, התאמה למצב המקבל. השלמות היא בהתכללות שניהם יחד – "תפארת".

הסדר הוא, כידוע: "חסד", לאחר מכן "גבורה" ולאחר מכן תפארת. כך גם בבריאת העולם: "ביום ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד. וברא בה את האור. . . ביום שני נגלית מדת גבורה. . . וברא בה הרקיע. . . שהיא בחי' צמצום וגבורות. . . וכן כולן"⁴³. לכן גם בעבודת ה' הסדר הוא בשלושה שלבים אלה:

40. אגרת הקודש של הבעל שם טוב – נדפסה בתחילת ספר "כתר שם טוב", ועוד.

41. ראה "נר למשיחי" מהדורת תשע"ט ע' קצג.

42. כן יש להצביע על שלוש אמירות המלאכים "קדוש" (ישעי' ה, א); ובתרגום יונתן מבאר "קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתו"; קדיש על ארעא עובד גבורתי; קדיש לעלם ולעלמי עלמיא". יש לפרש את כוונתו: "קדוש" הראשון הוא דרגה נעלית, "חסד" ו"רצוא" שאינו מתחבר עם העולם. "קדוש" השני בא ומשפיע "על ארעא" – ולכן נדרשת כאן "גבורתה". "קדוש" השלישי הוא חיבור שניהם יחד – "לעלם ולעלמי עלמיא".

43. שער היחוד והאמונה פרק י'.

התורה היא "גבורה" (כפי שנאמר⁴⁴ על התורה "ה' עוז לעמו יתן")⁴⁵, כאמור לעיל שהחל ממתן תורה בא לידי ביטוי בעיקר החלק המעשי של המצוות, ה"שוב" המסמל את ההתאמה למצב העולם – ה"מקבל".

השלמות היא בהתכללות שניהם יחד – "תפארת"⁴⁶ – זה החיבור (שעל ידי החסידות כנ"ל) בין קיום המצוות במעשה ובין קיום חובות הלבבות – הדביקות הפנימית של האדם עם הקב"ה.

ניתן לומר כי הדבר רמוז בכך שהתורה שייכת גם ל"תפארת"⁴⁷. לענייננו: כבר בקיום התורה והמצוות בתקופת ה"תורה" – יש לחוש ולראות לנגד עינינו את המטרה. לא "שוב" כשלעצמו, אלא "שוב" המורגש בו כי אינו אלא המשך וביטוי של ה"רצוא" – יישום רצון ה'.

לפי זה, ולפי האמור כי בעבודת ה' נדרש תמיד "רצוא ושוב" והדבר בא לידי ביטוי גם במתן תורה, מתקבלת תוספת הבנה במדרש: לקראת מתן תורה החלו בני ישראל, כבר בלילה, בעבודת ה"רצוא", המתחברת עם קבלת התורה והמוכנות לקיום המצוות – כפי שהצהירו "נעשה"⁴⁸ – המבטאת את ה"שוב".

פרק ל"ז

קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת...
דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא

יתכן שזו הסיבה למסופר, שבעת תפילתו של הגאון האדיר שר התורה מו"ה דוב בעריש וויידענפלד (המכונה "דער טשעבינער רב")⁴⁹ היה ניכר כי הוא מתלהב ומכוון במיוחד בפסוק זה.

44. תהלים כט, יא.

45. מכילתא בשלח טו, ב. ויקרא רבה פרשה לא, ה. וראה בתניא לעיל בפרק זה, אגרת הקדש סימן א', סימן י'. ספר המאמרים תשי"א (מכ"ק אדמו"ר מהורוי"צ נ"ע) ע' 181, ובהערות כ"ק אדמו"ר ז"ע שם.

46. יצוין לתורת מנחם התועודיות תשמ"ג חלק ג' ע' 1268 אודות "אורו של משיח" שהוא ביסוד, שגם ספירת היסוד היא בקו האמצעי המחבר בין קו הימין וקו השמאל.

47. ראה תורת מנחם סה"מ מלוקט חלק א' עמ' עז. ספר השיחות ה'תנש"א חלק ב' עמ' 498. ועוד. [ולהעיר מ"ערכי הכינויים" ערך מקרא: תורה בתפארת שבה, נביאים בנו"ה, כתובים ביסוד ומלכות].

48. יתרו יט, ח. משפטים כד, ג. כד, ז.

49. ראה "לקט ופרט" חלק ראשון ע' לד. חלק שלישי ע' קכג. חלק רביעי ע' מז.

פרק מ'

וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה
זו הן נבללות זו בזו ונמתקות הנבורות בחסדים

רבנו מזכיר מספר פעמים את ענין "התכללות המדות" – בשער היחוד והאמונה פרק ד'–ה'–ו' אודות בריאת העולם באמצעות מדת הגבורה הכלולה בחסד. וראה במיוחד שם סוף פרק ה' אודות התוכן הפנימי המשותף של בריאת העולם והתורה⁵⁰;

באגרת הקדש סימן י"ג מתאר רבנו את המדות השונות – ימין ושמאל – הקיימות בעובדי ה', וכותב כי כל איש ישראל צריך להיות כלול משתי הבחינות;

ובהגהה לפנינו מבואר כי התכללות המדות קשורה עם קיום המצוות.

לפי זה יש לפרש את הפסוק⁵¹ "ידיך עשוני ויכוננוני הביניני ואלמדה מצוותיך", כך: יצירת האדם (כמו גם העולם בכלל) הינה מ"ידיך", כלומר ימין ושמאל כפי שהן כלולות יחד (ידוע מאמר חז"ל על הפסוק⁵² "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" – נטה ימינו וברא שמים ונטה שמאלו וברא ארץ⁵³). אם כן, כאשר כתוב "ידיך" לשון רבים הדבר רומז לבחינת ימין ובחינת שמאל הפועלים יחדיו) – כמובא לעיל משער היחוד והאמונה. לכן גם אני אעסוק ב"מצוותיך" – הקשורות אף הן להתכללות המדות.

כן יש לבאר ברוח זו את נוסח התפלה "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא":

"הגדול" היא מדת החסד⁵⁴, "הגבור" – גבורה, "והנורא" – תפארת. כיון שהקב"ה מנהיג את העולם בשלוש המדות יחד, לכן גם אנו נעבוד את ה' בדרך של התכללות המדות. דבר זה רמוז במלים "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", שהרי כידוע כל אחד מהאבות מסמל את אחת המדות

50. ראה בביאורנו שם – "נר למשיחי" מהדורה רביעית (תשע"ז) ע' רצב, מהדורה חמישית (תשע"ט) ע' שמא.

51. תהלים קיט, עג.

52. ישעיה מח, יג.

53. בלשון זו הובא במאמר ד"ה באתי לגני ה'תש"י. ובהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע: ראה פדר"א פי"ח. זח"ב כ, א. לז, א. פה, ב.

54. שער היחוד והאמונה פרק ד'.

(אברהם - חסד⁵⁵, יצחק - גבורה⁵⁶, יעקב - תפארת ורחמים⁵⁷), והסיבה שמזכירים זאת הינה כדי ללמוד מדרכיהם וליישם זאת גם בעבודת ה' שלנו, שהרי "אין קורין אבות אלא לשלשה"⁵⁸ ובחינת האבות היא ירושה לכל יהודי⁵⁹.

פרק מ"א

ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה . . צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסתרת בלב כל ישראל שלא למרד במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא . . והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו, להיות מלך עליו, ולעבדו ולעשות רצונו בכל מיני עבודת עבד

ראה מה שכתבנו להלן⁶⁰ בטעם אמירת הפסוק⁶¹ "ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו" מספר פעמים רב בכל יום.

על פי האמור כאן יתכן שיש באמירת הפסוק האמור טעם נוסף: כיון שבפסוק זה נזכר שהקב"ה הוא "המלך" - אמירת פסוק זה מזכירה לנו בכל עת את קבלת מלכותו של הקב"ה, קבלת עול מלכות שמים.

ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו
האלקית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ם ב"ה
המלוכשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך

האמור בתניא, כי פרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" קשורות לעבודת המוח - תואם את הנושא המדובר בהן בפשטות, יציאת מצרים:

55. אגרת הקדש סימן י"ג. תורה אור ותורת חיים ריש פרשת תולדות. ועוד.

56. שם.

57. ספר של בינונים פרק מ"ה. לקוטי שיחות חלק ל"ה ע' 102. ועוד.
מעניין לציין כי בהתגלות האלקית הראשונה ליעקב אבינו המתוארת בתורה נאמר (ויצא כח, יז) "מה נורא המקום הזה" - והרי "הנורא" היא מדת התפארת, כנ"ל.

58. ברכות טז, ב.

59. תורה אור פרשת וארא נה, א.

60. בביאורנו לאגרת התשובה, פרק י"א (ע' מא).

61. תהלים כ, י.

יציאת מצרים, במובנה הפנימי המבואר בתניא⁶², היא השתחררות ממאסר של כוחות הסטרא אחרא והרע שבנפש האדם. תחילתה של היציאה מ"מצרים" והדביקות בה' היא התבוננות בגדולת ה'.

פרק מ"ב

כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת
משה רבנו עליו השלום

על דברי רבנו כאן יש לציין את ששמעתי מפי הרה"ח ר' דוד שי' איילנברג בשם אחד מצדיקי פולין כי המלה "שככה" עולה בגימטריה למניין "משה", וזהו פירוש הפסוק⁶³ "אשרי העם שככה לו": "אשרי העם" שבחינת "משה" ("שככה") בתוכו ("לו").

*

עוד שמעתי ממנו בשם צדיקי פולין - מענין לענין באותו ענין:

ידוע שביום ההילולא קיימת הארה והתגלות מיוחדת של נשמת הצדיק בעל ההילולא, והדבר נרמז בלשון הזהר הקדוש⁶⁴ שקיימת "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" [= המשכיות של משה רבנו בכל דור], כאשר האותיות של המלה "דרא" הן האותיות של "אדר", שכן יום ההילולא של משה רבנו הוא בז' אדר.

*

על כך ניתן, אולי, להוסיף כי הסיבה שמופיע כאן רק שם החודש ("אדר") ולא התאריך ז' אדר היא כיון שהסתלקותו של משה רבנו מקרינה ומשפיעה על חודש אדר כולו, ולא רק על יום ז' אדר, יום הסתלקותו, כפי הידוע שנס פורים התרחש בזכותו של משה רבנו, ונס פורים משפיע על חודש אדר כולו, כנאמר "והחודש אשר נהפך... לשמחה", וכמאמר חז"ל "משנכנס אדר מרבים בשמחה".

62. פרק ל"א ופרק מ"ז.

63. תהלים קמד, טו.

64. תיקוני הזהר, תיקון ס"ט, דף קי"ב עמוד א' ודף קי"ד עמוד א'.

למראי מקומות וביאורים נפלאים בגדריו של יום ז' אדר ושייכותו לפורים יש לעיין בשיחת קודש נפלאה של כ"ק אדמו"ר זי"ע על "תצוה – ז' אדר" שנדפסה ב"לקוטי שיחות", חלק ט"ז.

חכמי הדור עיני העדה ללמד רעת את העם

יש לציין לפירוש המובא בספר "שפתי כהן"⁶⁵ בשם רבינו שמשון מבעלי התוס'⁶⁶, על הפסוק "ראשי אלפי ישראל"⁶⁷: פירוש מלמדים את ישראל כמו "ואאלפך חכמה"⁶⁸, שהם מלמדים ומורים להם עניני התורה. לפי זה, תפקידם של גדולי ישראל חכמי הדור הוא ללמד את העם.

פרק מ"ג

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע אודות הקשר שבין מספר הפרק לתוכן המבואר בפרק⁶⁹.

לפי זה אפשר, אולי, לומר גם לגבי פרק זה: בפרק זה מבוארות דרגות שונות באהבת ה' ויראת ה', ורבנו מדגיש את הצורך בשילובן יחד ולא להסתפק רק באחת מהן. הדבר תואם למשמעות המלה "גם" (מ"ג בשינוי סדר האותיות), המסמלת הוספה וריבוי⁷⁰.

פרק מ"ד

אחת היא אהבה... והיא שוה לכל נפש מישראל

ב"נר למשיחי", בהתייחסות לדברי רבנו בהקדמת שער היחוד והאמונה "הן דרך כלל כי הוא חיינו ממש... והן דרך פרט שכשיבין וישכיל בגדולתו

65. למו"ה מרדכי הכהן, תלמידו של מו"ה ישראל די קוריאל מגורי האר"י.

66. ראה "שפתי כהן" בסוף פרשת בראשית: אלו הגימטריאות מצאתים בספר כתיבת יד על שם רבינו שמשון ואכתבם בסוף כל פרשה ופרשה בעזה"ת.

67. במדבר א, טז.

68. איוב לג, לג.

69. ראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 156 הערה 23, שאהבת ישראל היא הלב של תורת החסידות, ולכן ענינה מבואר בפרק לב שבתניא.

וראה גם ביאורנו לתניא ב"נר למשיחי", בתחילת פרק ל"ו ובתחילת פרק נ"ו.

70. כדברי חז"ל "גם – לרבנות" – עירובין מ, ב. קידושין מא, ב. ועוד.

של ממ"ה הקב"ה . . ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו" – הרחבנו את היריעה על הסדר של "מן הכלל אל הפרט" במקומות רבים בתורה ובנוסח התפלה, בהם אנו מוצאים ענין כללי הקשור להשגחתו של הקב"ה על העולם כולו (או בריאת העולם וכדומה) ולאחר מכן ענין המבטא את יחסו המיוחד של הקב"ה לעם ישראל. עייין בדוגמאות שהובאו שם.

שתי ההתבוננויות שמציע אדמו"ר הזקן בהקדמת שער היחוד והאמונה, ומכנה אותן בשמות "דרך כלל" ו"דרך פרט", מתאימות אף הן לתבנית זו:

"דרך כלל" מקבילה להתבוננות המדוברת בפרק מ"ד בתניא – שיסודה, אהבת ה' "מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים". מדובר בדבר אוניברסאלי שאינו שייך דווקא לישראל, שהרי הקב"ה הוא המחיה כל דבר ודבר בבריאה. "דרך פרט" מקבילה להתבוננות בגדולת ה' ובחסדו הגדול עימנו, הנזכרת בפרק מ"ו. זו התבוננות בענין "פרטי" השייך לישראל בלבד.

יש להוסיף על כך, כי ניתן למצוא גם בפרק מ"ד עצמו את הסדר האמור של "מן הכלל אל הפרט":

האהבה של "נפשי אויטיך" – "מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמיתים" – באה לאחרי הביאור (בפרק מ"ג) ב"אהבת עולם" – "הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין". מובן שיחסית ל"אהבת עולם" – נחשבת אהבת "נפשי אויטיך" כדבר פרטי ו"אישי" יותר (אם כי יחס לאהבה שבפרק מ"ו, הבאה מחסדו הגדול של ה' עימנו, הרי אהבת "נפשי אויטיך" היא כללית יותר, כנ"ל).

פרק מ"ו

וז"ש אסף ברוח הקדש בעד כל כנסת ישראל
שבגולה ואני בעד ולא אדע בהמות הייתי
עמך... ולא אדע ולא ארניש בנפשי יחוד זה
שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה
רבה בתענונים או ברשפי אש כמדת הצדיקים

שפתי רבנו ברור מללו שפירושו זה לפסוק מתאים רק למי שאינו צדיק. יש לעיין, אם כן, במשמעות הלשון "בעד כל כנסת ישראל שבגולה" –

והלא ביניהם יש גם צדיקים⁷¹? יתירה מכך: מזמור זה, אף שנאמר על ידי אסף, הרי נכלל בספר תהלים של דוד המלך, וכפי שאמרו חז"ל⁷² "דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים". דוד עצמו היה צדיק גמור⁷³, וכיצד ניתן לפרש בדבריו פירוש שאינו "שייך" לדרגתו?

בהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"שיעורים בספר התניא" כאן מתייחס לשני הפירושים בפסוק: הפירוש כפשוטו, שאסף מדבר על השאלה מדוע יש רשע וטוב לו; ופירושו של אדמו"ר הזקן שאפילו "בהיותי עמך" אני כבהמה כו'. – גם מבואר שם ההכרח של רבנו לפרש שלא כפשוטו, עיין שם.

ידוע מאמר חז"ל "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁷⁴. כך גם בענייננו, ברור שהפירוש שבתניא לא בא לשלול את הפירוש הפשוט, אלא להוסיף עליו⁷⁵.

לפי זה מסתבר לומר, שדוד עצמו, ביחס לעצמו, אמר את הפסוק במשמעותו הפשוטה; אלא שבנוסף לכך היתה טמונה בדבריו גם המשמעות המתאימה ל"כנסת ישראל שבגולה".

לגבי הביטוי "כל כנסת ישראל שבגולה", לכאורה צריך לפרש את כוונת רבנו ש"לצדיק קתני": וזה שאמר אסף בעד כל כנסת ישראל שבגולה פסוק זה, אלא שלגבי הצדיקים שבהם הפירוש הוא כפשוטו, ולגבי שאר בני ישראל – "כלומר כו'" – הפירוש שבתניא.

71. ראה במדרש המובא בפרק א': "עמד ושתלן בכל דור ודור".

72. בבא בתרא יד, ב.

וראה רש"י שם: כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו, ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון.

ובספר "ישמעיל כל תהלתו" על התהלים הביא (ג, א) מדברי הרס"ג בהקדמתו לתהלים, שהכל דוד אמרם ונתנם להם לשיר; ומהמדרש (שמות רבה פרשה יח, ט) שאמרו "לכך אמר דוד" בהתייחסות לפסוק "אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אפך" הנאמר במזמור עו, הפותח גם הוא ב"מזמור לאסף".

73. ראה לעיל בביאורנו לפרק א' ולפרק י' (ע' טו).

74. שבת סג, א.

75. יצויין לדברי האוה"ח הק' על הפסוק "אם בחוקותי תלכו" (ראש פרשת בחוקותי): התורה יש בה ארבעה דרכים, והם פשט רמז דרוש סוד, ומאלו נפרדו שבעים פנים, וכל אופן לכמה אורחין ושבילין ונתיבות. והוא מה שאמר "חקותי – לשון רבים – תלכו", פירוש, בכל אורחין ושבילין ילך בהם בפירוש הכתובים, ולא יאמר שאין בתורה אלא פשט המובן לכל.

פרק נ"ג

ובזה יובן היטב מה שכתוב, "כי ה' אלקיך אש
אכלה הוא", וכמו שנתבאר במקום אחר

את הפסוק⁷⁶ "כי ה' אלקיך אש אכלה הוא" רבנו מפרש כאן כך⁷⁷:
כמו שהאש אינה נתפסת ואינה מאירה כי אם על ידי כך שנאחזת בדבר
גשמי (עצים, פתילות או חומרי בעירה נוספים) וגם "אוכלת" ומכלה אותו – כך
גם הקדושה האלקית מאירה ומתגלה למטה, בעולם הזה, על ידי המצוות
הנעשות בגשמיות דווקא והפיכת הנפש הבהמית החומרית ולבושיה
לקדושה.

מעניין לציין כי בלוח "היום יום"⁷⁸ מופיע פירוש שונה על הפסוק
המדובר.

כך נאמר שם (בתרגום חפשי מאידיש):

אדוני-אבי-מורי-ורבי [= הרבי מוהרש"ב נ"ע] אמר: בין קרירות לכפירה
ישנה מחיצה דקה מאוד. נאמר "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלקות
היא שלהבת אש, יש ללמוד ולהתפלל בהתלהבות הלב, ש"כל עצמותי
תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

*

להרחבה בנושאים המוזכרים כאן ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט"
ג, קמ. ד, קי. רטז.

76. ואתחנן ד, כד.

77. ראה גם "אגרות קודש" כ"ק אדמו"ר זי"ע, חלק כ"ב, עמוד תמוז.

78. בתאריך ט"ז שבט.

שער היחוד והאמונה

פרק ו'

בחי' גבורה זו וצמצום הזה הוא גם כן בחי' חסד
שהעולם יבנה בו

"עולם" מסמל הגבלה⁷⁹ והעולם⁸⁰ - גבורה. אם כן, בפסוק "עולם חסד יבנה" עצמו מוזכר ענין התכללות המדות.

נאמר⁸¹ "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", ניתן לפרש כי גם פסוק זה רומז להנהגת הקב"ה בדרך התכללות המדות כמבואר בתניא כאן:

"חסדו" בא לעולם באופן מוגבל של "עולם", ודבר זה עצמו הוא החסד, שכן בלי הגבלה לא היו יכולים "הבריות לסבלו"⁸².

ליתר דיוק:

"טוב" רומז להתגלות (כפי שנאמר⁸³ "וירא אלקים את האור כי טוב", וכמאמר חז"ל על הפס' "ותרא אותו כי טוב"⁸⁴ - "נתמלא הבית כולו אור"⁸⁵), המזכיר את מדת החסד שענינה השפעה ונתינה. "לעולם" שייך, כאמור, לגבורה. "כי טוב כי לעולם" - בהשפעת הטוב של הקב"ה משולבת מדת הגבורה - "חסדו" - זה הוא גם כן בחינת חסד שהעולם יבנה בו.

79. ראה אגרת הקדש סימן י' ש"חסד עולם" הוא חסד מוגבל, עיין שם.

80. ראה לקוטי תורה ואתחנן ב, ג. ועוד.

81. תהלים קו, א. קז, א. קיח, א. קיח, כט. קלו, א. דברי הימים א' טז, לד.

82. כנאמר בריש פרק ד'.

83. בראשית א, ד.

יש לציין לביאור כ"ק אדמו"ר זי"ע (צילום כתי"ק בקובץ "הערות וביאורים" גליון א' קיד) במענה לשאלה מהו טעם השינוי שביום ראשון באמירת כי טוב פורש וירא אלקים את האור כי טוב, משא"כ בשאר הימים שנאמר סתם וירא אלקים כי טוב:

חלק החיובי "אור" הוא טוב מצד עצמו. חלק השלילי - חשך - אינו אלא הכנה ל"אור" אבל אינו "טוב" מצד עצמו.

עיין שם עוד בהסבר הדברים.

84. שמות ב, ב.

85. סוטה יב, א. וגם לפי הפירוש הראשון שם, "נולד כשהוא מהול" - הדבר קשור לגילוי,

שהרי הערלה ענינה הסתרה (ראה אגרת הקדש סימן ד'. ולהעיר מצמח צדק בחידושים נד, ד).

פרק ז'

כלי שום שינוי . . ולא בדעתו

ענין זה, שגם "בדעתו" אין שום שינוי – בא בהמשך ישיר למבואר עד כאן ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו, כי "גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא ואינן נקראות בשם כלל": דווקא לפי הבנה זו ניתן לומר שדיעות הנכבדים אינה "הוספה" בידיעתו יתברך, כי בידיעת עצמו יודע אותם.

מקצת חכמים בעיניהם . . שישגו ומעו בעיונם
בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר
שם כפשוטו . .

מטענותיהם של המפרשים את ענין הצמצום כפשוטו, היא, הטענה שלא יתכן לומר שהקב"ה נמצא במקום טומאה וטינופת.

כנגד טענה זו יש להצביע – נוסף להוכחותיו של רבנו הזקן – על פסוק מפורש בתהלים⁸⁶: "ואציעה שאול הנך". "שואל" הינו אחד משמותיו של הגיהנם⁸⁷, וברור שהגיהנם אינו פחות מכל מקום של טומאה וטינופת. ואף על פי כן, גם שם נמצא הקב"ה.

פרק י'

ביום שני נגלית מדת גבורה . . וברא בה הרקיע .
שהיא בחי' צמצום וגבורות .

מהאמור כאן אנו מקבלים תוספת ביאור בקשר שבין המזמור "גדול ה'", הנאמר בשיר של יום ביום שני – ובין יום שני (בהמשך להסבר חז"ל במסכת ראש השנה):

על הפסוק "גדול ה' . . בעיר אלקינו" אמרו חז"ל⁸⁸ כי דווקא "בעיר" – הוא גדול.

86. קלט, ח.

87. עירובין יט, א.

88. ראה זוהר חלק ג' ה, א.

מבואר בחסידות⁸⁹ על מאמר זה, כי "עיר אלקינו" הן אותיות הדיבור (כפי שממשיל בספר יצירה את האותיות לאבנים ואת המלים לבתים), שבאמצעות הצמצום אל דרגת הדיבור ברא הקב"ה את העולם. אם כן, תוכן המזמור מתאים לענין הגבורה והצמצום – שהתגלה ביום שני.

89. לקוטי תורה פרשת במדבר יב, ג ואילך. פרשת ראה כט, ב. תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ד' ע' רנ. ועוד.

אגרת התשובה

פרק א'

מצות התשובה... דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם
לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא
יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת

בספר התניא שבהוצאת "פאר מקדושים" ציינו כמקור לדברים אלו, לרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב' הלכה ב': ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד.

ושגגה היא בידם. שהרי שפתי אדמו"ר הזקן ברור מללו שהגמר בלב צריך להיות לא רק שלא יעשה עוד פעם החטא שעשה, כי אם שלא יעבור על שום מצוה ("הן במ"ע הן במל"ת"). ויתירה מזו: שצריך לגמור בלבו (גם) שלא למרוד במלכותו יתברך.

[וביאר כ"ק אדמו"ר זי"ע⁹⁰ טעם הדבר: על ידי עשיית חטא (גם ע"י חטא אחד) פורק ממנו עול מצות (בכלל), וזה מורה – שפרק מעליו גם עול מלכות שמים (היסוד דעול מצות). ולכן גדר התשובה היא – שיקבל עליו מחדש עול מלכות שמים (שלא למרוד במלכותו יתברך), ואח"כ עול מצות (שלא לעבור על מצות המלך)].

ואילו פשטות לשון הרמב"ם משמע שהתשובה היא עזיבת החטא שחטא.

אמנם ראה ברמב"ם להלן בהלכה ד': "ומשנה מעשיו כולן לטובה". אך זה נכלל ב"מדרכי התשובה", ואינו – לדעת הרמב"ם – חלק מהגדרת מצות התשובה כדעת אדמו"ר הזקן⁹¹.

90. לקוטי שיחות חלק י"ט ע' 394 הערה 20. חלק ל"ב ע' 9.

91. ראה לקוטי שיחות חלק ל"ד ע' 62 הערה 40.

פרק ד'

כמה וכמה חייבי בריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים

מן המפורסמות היא דרכו המיוחדת של כ"ק אדמו"ר זי"ע בלימוד תורתנו הקדושה – החל מהתורה שבכתב, דברי חז"ל, רבותינו הראשונים, ועד לדברי רבוה"ק נשיאי חב"ד שכל אלה הינם "תורה אחת" – לדייק בכל מלה ומלה. אין דבר הנאמר אגב אורחא או ליופי המליצה בלבד.

אחת הדוגמאות האופייניות לכך, היא ביאורו של הרבי⁹² מדוע הוסיף כאן אדמו"ר הזקן את המלה "בנעימים". ביאור המדהים בפשטותו מחד ובגאונותו מאידך:

אם לא היו מאריכים ימיהם "בנעימים" – היה אפשר לפרש שחיוב המיתה נתקיים בו על ידי שנעשה עני, מצורע, סומא או שאין לו בנים – שכל אחד מארבעה אלה נחשב "מת" כנאמר בגמרא⁹³. לכן כותב אדמו"ר הזקן את המלה "בנעימים", כדי לציין שיש כאלו "חייבי בריתות ומיתות" שאין בהם אף אחד מחסרונות אלה, כך שאינם נחשבים "מתים", ולמרות זאת "האריכו ימיהם ושנותיהם".

פרק ד'

...ואחר כך, כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין, וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים על ידי דבורו על דרך משל, נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי הוי"ו מורה על המשכה מלמעלה למטה. וגם המשכה זו היא על ידי מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות, הנכללות בדרך כלל במספר שש שבפסוק "לך ה' הגדלה" וכו'...

92. לקוטי שיחות חלק ה' ע' 135 הערה 26.

93. נדרים סד, ב. וראה שמות ד, יט וברש"י.

את שש המדות העליונות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד) מזכיר רבנו כאן במלים "מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות", כשכוונתו להזכיר במפורש את מדת החסד ("חסדו"), ראשית המדות, ואת אחריתן, מדת היסוד הנרמזת במלה "וטובו" (כך מפרש כאן הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע בהערותיו לתניא).

הפירוש האמור, ש"וטובו" הכוונה למדת היסוד, הוא לפי הידוע שמדת היסוד נקראת בשם "טוב", כנאמר⁹⁴ "אימרו צדיק כי טוב", וצדיק עניינו מדת היסוד, כפי הנאמר⁹⁵ "וצדיק יסוד עולם".

ידועה גם דרשת חז"ל⁹⁶ על הפסוק⁹⁷ "ותרא אותו כי טוב הוא" שמשם רבנו נולד מהול, והקשר בין הדברים מובן לפי דברי הקדמת תקוני הזהר ("פתח אליהו") כי מדת היסוד (שנקראת, כאמור, "טוב") רומזת לאות ברית קודש.

*

רבנו מוסיף לבאר שבפסוק "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת גו'" רמוזות שש המדות העליונות.

המלה "גדולה" שבפסוק רומזת כידוע למדת החסד, כמובא גם בדברי חז"ל⁹⁸ ש"הגדולה – זו מעשה בראשית". בריאת העולם נבעה ממדת החסד, כנאמר⁹⁹ "עולם חסד יבנה" (וראה גם שער היחוד והאמונה פרק ד').

יש לציין כי על פי דברי רבנו כאן מתפרש יפה הנאמר בפיוט "א-ל אדון": גדלו וטובו מלא עולם, דעת ותכונה סובבים הודו.

"גדלו וטובו" מוסב על מדת החסד ומדת היסוד, ראשיתן ואחריתן של שש המדות העליונות (כמבואר לעיל), ועל כך נאמר "מלא עולם", שכן ההשפעה האלוקית שהצטמצמה בדרגת המדות – היא ש"ממלאת" את העולם ומחיה אותו בכל רגע באופן המותאם לדרגת העולם, כלשון הזהר הק' "ממלא כל עלמין".

94. ישעיהו ג, י.

95. משלי י, כה.

96. סוטה יב, א. זהר הק', שמות, יא, ב.

97. שמות ב, ב.

98. ברכות נח, א.

99. תהלים פט, ג.

בתורת החסידות¹⁰⁰ מובא דיוק זהר הק' מדוע נאמר¹⁰¹ "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'", כאשר לכאורה היה מתאים יותר לכתוב "כי בששת ימים עשה וגו'", ומבאר כי ששת הימים רומזים לשש המדות העליונות שמהם חיותו וקיומו של העולם, כפי שהוסבר לעיל.

אולם האלקות שבדרגת ה"מוחיץ" העליונים, הספירות "חכמה", "בינה" ו"דעת", היא בדרגה הנעלית מן העולם, המהווה אותו רק באופן נעלה, בלתי מורגש בו ובלתי מותאם לדרגתו, ועל כך נאמר: "דעת ותבונה", ה"מוחיץ", "סובבים הודו", משפיעים על העולם רק באופן של "סובב" ומקיף עליו, כלשון הזהר הק' "סובב כל עלמין".

פרק י"א

ובצרוף עוד האמונה והכמחון להיות נבון לבו
בטוח בה', כי חפץ חסד הוא וחנן ורחום ורב
לסלח תכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו
יתברך. . . בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם.
וכמו שאנו מברכין בכל תפלת שמונה עשרה
תכף שמבקשים "סלח לנו" כו', "ברוך אתה ה'
חנון המרבה לסלח". והרי ספק ברכות להקל,
משום חשש ברכה לבטלה! אלא אין כאן שום
ספק כלל, מאחר שבקשנו "סלח לנו מחל לנו"

על פי דברי רבנו כאן, ש"תיכף ומיד" כשאנו מבקשים מהקב"ה אנו נענים על ידו, יש להעיר:

הפסוק¹⁰² "ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו" הוא, כמדומני, הפסוק הנאמר על ידנו הכי הרבה פעמים בכל יום.

בספירה שערכתי מצאתי כי לפי נוסח רבנו הזקן בסדור התפלה שלו, הפסוק האמור נאמר לפחות 16 פעמים ביום רגיל (1), כדלהלן:

100. ספר המאמרים תש"ח ע' 272.

101. יתרו כ, יא. כי-תשא לא, יז.

102. תהלים כ, י.

בסיום פרשת הקרבנות בשחרית (3 פעמים), ב"הודו", ב"יהי כבוד", ב"ואנחנו לא נדע" בשחרית, ב"למנצח יענך", ב"ובא לציון", בסיום פרשת הקרבנות במנחה (3 פעמים), ב"ואנחנו לא נדע" במנחה, ב"והוא רחום" בתפלת ערבית לפני "ברכו" (4 פעמים).

בתחנון של ימי שני וחמישי מופיע פעם נוספת הפסוק האמור.

מובן שלפי נוסחאות אחרות קיימים שינויים ברשימה האמורה, ולדוגמא: יש האומרים בתפלת "קוה" בשחרית 3 פעמים נוספות את הפסוק האמור.

מדובר, אם כן, במספר רב מאד יחסית לפסוקים אחרים.

לפי דברי רבנו כאן יובן פשרו של דבר:

עיקרה של התפלה היא, כידוע, בקשת צרכי האדם מהקב"ה¹⁰³. הסיבה שאנו חוזרים פעמים רבות ביום על הפסוק "ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו", היא, איפוא, כדי לסמל את האמור בדברי רבנו כאן, שאנו סמוכים ובטוחים שהקב"ה אכן ממלא את בקשותינו תיכף ומיד.

אם דחק ונתחזק ונתנבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו

לאור דברי רבנו כאן, מבאר כ"ק אדמו"ר זי"ע¹⁰⁴ את הנאמר שהקב"ה העניש את פרעה על כך ש"מאן אתה לשלח את עמי"¹⁰⁵ אף שהיה זה לאחר שה' הכביד את לבו:

אפילו לאחר שה' הכביד את לבו, היה באפשרותו של פרעה להתחזק ולחזור בתשובה, ולהוציא את בני ישראל ממצרים. כיון שלא עשה כך, נענש.

(עוד בענין הכבדת לב פרעה - ראה בכיארנו לספר של בינונים פרק ל"א¹⁰⁶).

103. ראה לקוטי שיחות חלק כ"ב ע' 117 הערה 34, חלק ל"ה ע' 10 הערה 50. -
ובמקומות שצויינו שם.

104. לקוטי שיחות חלק ו' ע' 65.

105. בא י, ד.

106. "נר למשיח" מהדורת תשע"ט ע' רנג ואילך.

פרק י"ב

כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי
הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין

רבנו מפרט מספר דוגמאות למצב של השפעה עילאית הבאה בקנה
מדה גדול בהרבה מן הפעולה ה"מזמינה" אותה מלמטה.

יש להוסיף את ההלכה (הנאמרת גם לפני תפלות שחרית ומנחה) שבאחד עשר
סממני הקטורת "אם חיסר אחד מכל סממניה חייב מיתה": למרות שאחד
הסממנים הוא "קילופה" שמערבים רק שלושה מנים ממנו, פחות מאחוז
אחד מן הקטורת המכילה שלוש מאות וששים ושמונה מנים – העדרו
פוגע בקטורת כולה, ואף בכל מציאותו של האדם העושה זאת.

אגרת הקודש

סימן ב'

קמנתי מכל החסדים ומכל כו'

בפשטות, רבנו מביא בכותרת האגרת גם את המלים "ומכל כו'" - הרומזים ל"ומכל האמת" שבהמשך הפסוק - בקשר לנאמר בסיום האגרת "במדת אמת ליעקב".

(ראה גם בלקוטי שיחות חלק ט"ו ע' 280 הערה 52).

חסד דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי'
קרבת אלקים ממש

יש להעיר על סתירה, לכאורה, בין האמור כאן - שקרבת אקים מתבטאת בחסד - לבין האמור בספר של בינונים פרק כ"ו כי יסורים הבאים אל האדם מקורם בעלמא דאתכסיא, ודוקא בזה בא לידי ביטוי קרבת אלקים ביתר שאת.

נראה לבאר, כי בפרק כ"ו מדובר, כידוע, על העולמות העליונים¹⁰⁷ אשר ההשפעה שלהם מגיעה לעולם הזה בדרך דילוג, כיון שהיא באה באופן ישיר ולא דרך עולמות יצירה ועשיה, ולכן אין לה ביטוי בשפע גשמי. ואילו באגרת זו מדובר על התגלות דרגת חסד העוברת את כל סדר ההשתלשלות, וממילא מתבטאת גם בחסד גשמי.

כנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב

כפי הנראה, רבנו מסתמך כאן על המבואר בשער היחוד והאמונה (בעיקר בפרק ג'), כי כאשר דבר כלול במקורו הרי הוא בטל במציאות ואין נופל עליו שם "יש", כי אינו אלא "התפשטות" (ביטוי) של מקורו. עיינין שם.

סימן ה'

גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלובשת בגופו
 העומד בחשך שהוא משכא דחויא וזה נקרא
 בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא

ראה מה שכתבנו לעיל¹⁰⁸ בטעם אמירת הפסוק¹⁰⁹ "ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו" מספר פעמים רב בכל יום.

על פי האמור בדברי רבנו כאן יתכן שיש באמירת הפסוק האמור טעם נוסף: כיון שבפסוק זה אנו מבקשים שהקב"ה יושיע אותנו, "ה' הושיעה", אמירת פסוק זה מזכירה לנו בכל עת את המטרה המרכזית של עבודת ה' שלנו – "אתהפכא חשוכא לנהורא", לברר ולזכך את חושך וגשמיות העולם ולהעלותם לקדושה.

שלמות עבודה זה תהיה, כמובן, בישועה הכללית, הגאולה האמתית והשלמה, אז תהיה ה"אתהפכא" בשלמות ובגלוי, כנאמר¹¹⁰ "אז אהפוך אל עמים . . לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד".

108. בביאורנו לספר של בינונים פרק מ"א (ע' כח), ואגרת התשובה פרק י"א (ע' מא).

109. תהלים כ, י.

110. צפניה ג, ט.

סימן י"ג

ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון . .
וב"ה שהיו מבחי' ימין העליון

בדומה לכך כתב רבנו גם בהקדמת התניא (אלא ששם לא הוזכרה הדוגמא מבית שמאי ובית הלל).

במשנה בתחילת מסכת חגיגה חולקים ב"ש וב"ה אודות הקרבנות שמביא העולה לרגל: בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף, ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף.

כלומר, לבית שמאי ניתנת חשיבות יותר לקרבן הראייה, שהוא קרבן עולה, ואילו לבית הלל העיקר הוא החגיגה, קרבן שלמים.

ב"לקט ופרט"¹¹¹ ביארנו זאת לפי האמור, ששרש נשמותיהם לקוח מגבורה ומחסד. ויש להוסיף ולהאיר זאת מזווית נוספת: אחד ההבדלים בין קו הימין לקו השמאל הוא¹¹², שקו השמאל ענינו צמצום וריסון, מן המקבל אל המשפיע, "העלאה". קו הימין, לעומתו, ענינו נתינה והמשכה מלמעלה למטה.

לאור זאת, לפי בית שמאי העיקר הוא קרבן עולה כיון שדווקא הוא עולה כולו למעלה, על אש המזבח. ובית הלל סבורים שמתחלה צריך להיות ההמשכה מלמעלה למטה¹¹³, ולכן בענייננו הם סבורים שקרבן שלמים, הנאכל גם על ידי אדם¹¹⁴, הוא העיקרי.

111. חלק רביעי ע' קסד.

112. ראה "נר למשיחי" מהדורה חמישית (תשע"ט) ע' שפח.

113. לקוטי תורה שיר השירים מח, ג.

114. להעיר גם מלקוטי תורה פרשת צו ז, ד - ה, א. מאמר ד"ה "והוא עומד עליהם"

בספר המאמרים תרס"ג. "נר למשיחי" מהדורה חמישית (תשע"ט) ע' שגא.

קונטרס אחרון

ד"ה "הזכח תוכיח"

וגם יוהר מאד שלא לשוח שום שיחה כמילה ח"ו. בהיות מודעת זאת ל"ח כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת וכת"ת לדבקה בה' אחד . . וזו היא בחינת זכור. ובחינת שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו'

את דברי רבינו "כי זה לעומת זה כו'" נראה לפרש כדלהלן.

בריאת העולם נעשתה על ידי דיבורו של הקב"ה באופן שכל הבריאה הגשמית של חיצוניות העולם מהווה הסתרה על הקדושה. בכך נכללת כמובן גם "קליפת נוגה", המסתירה גם היא על הקדושה.

כלומר: למרות שמקור התהוות וחיות כל העולם הוא מהקדושה, אמנם הבריאה נעשתה על ידי צמצומים, ירידה והשתלשלות עד למצב של חיצוניות וקליפה.

הפסוק "זה לעומת זה" מתפרש כאן כך:

כשם שהקב"ה יצר את הירידה מהקדושה אל הקליפה על ידי דיבורו, כאמור, כך הטיפול בדברים הגשמיים, חיצוניות העולם, נעשה באמצעות ההימנעות מדיבור, שעל ידי הימנעות זו, כמו על ידי כל מצוות "לא תעשה", "עולים" הדברים הגשמיים בחזרה אל מקורם בקדושה.

במלים שונות מעט: "זה לעומת זה" – "פנימיות" כנגד "חיצוניות". כשם שה"חיצוניות" נבראה על ידי דיבור, כך העליה אל ה"פנימיות" נעשית באמצעות ההימנעות מדיבור.

זוהי כוונת רבינו כאן, לבאר את החשיבות שבהימנעות מדיבורי חול בשבת קודש.

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color with a subtle drop shadow. It encloses the central text.

דמ"ד שנינים

עובדות, "זוארטים",
פנינים וזכרונות

להלן "לוח תיקוני טעויות" ל"לקט ופרט" חלק רביעי

מספר עמוד	שורה המתחילה במלה	נדפס	צריך לתקן
ג	ציפורה	ציפורה	צפורה
ד	חב"ד	(לאופר)	(לאופר)
ד	"צור יגאל"	(לאופר)	(לאופר)
לה	י"א ניסן	הופיע גם ברכת	הופיעה גם ברכת
לז	ציפורה	ציפורה	צפורה
מט	גם	בשנת בבחירות	בבחירות
נט	הענקתי	בו	בו.
סו	במכתבו	במכתבו מיום ד' ניסן כתב . . מכתב	ביום ד' ניסן כתב . . מכתב
פא	השמים".	הגאון הרה"ח	הרה"ח
צד	ביום	ביום שישי י"ז סיון תש"ו	ביום ראשון י"ז סיון תש"ו
קכח	יהודה	רבי נפתלי צבי שמרלר (אביו של הגר"א, ראש ישיבת צאנז)	רבי נפתלי צבי שמרלר (בן דודו של הגרא"ש, ראש ישיבת צאנז)
קמב	כעבוד	הרה"ק רבי צבי מאיר מאמשינוב	הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר מאמשינוב
קסב	אביו	שהיה מהחסידים	היה מהחסידים
קסז	בשולי	בשולי הדברים יש להבהיר	בשולי הדברים יש להזכיר כי בתקופה המדוברת היה הר הזיתים בשליטת הלגיון הירדני (עד מלחמת ששת הימים) ולהבהיר
קעה	"אבד	"אבד ממני מנחם"	"רחק ממני מנחם"
קעה	- בעת	בלשון הפסוק: "אבד ממני מנחם"	בלשון הפסוק (איכה א, טז): "רחק ממני מנחם"
קצה	קמט	רכד עמודים	רכב עמודים
ר	מרגלא	מרגלא בפומיה קדישא	מרגלא בפומא קדישא

א. "כה לחי"

הביטוי התנ"כי "כה לחי" (שמואל א כה, ו) מתאים לימים אלה, במלאות כ"ה שנים ליום הקשה לישראל, ג' תמוז תשנ"ד, בהינטל המאור הגדול כי בא השמש בצהריים בהסתלקות רוח אפנו משיח ה' אשר אמרנו בצלו נחיה. נחמתנו היא בתוכן המכתב אשר כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בקשר עם "פטירת הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש נ"י ע"ה פ"ה מהור"ר מנחם מענדל נ"ע" מוויטבסק ("אגרת הקודש" שבתניא קדישא סימן כ"ז). נזכור, אגב, שכ"ק אדמו"ר זי"ע נקרא על שם זקנו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע שנקרא על שמו של הרה"ק מוויטבסק נ"ע.

באותה אגרת בא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע "לדבר על לב נדכאים הנאנחים והנאנקים ולנחמם בכפלים לתושייה". מוסבר שם כי חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים רוחניים של אמונה, יראה ואהבה. "ויהי בהעלות ה' רוחו ונשמתו אליו יאסוף ויעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות שבק חיי רוחו פעולתו אשר עבד בה לפנים בישראל פעולת צדיק לחיים – לכל חי היא נפש כל חי הקשורה בנפשו". "ורוחו עומדת בקרבנו ממש – . . . כאשר נלך בדרך ישרה שהורנו בדרכיו ונלכה באורחותיו".

ב. בכי מר

שמעתי ממקור מוסמך אשר הרה"ק רבי שמעון בידרמן זצ"ל מלעלוב-בני ברק, כאשר הגיעה אליו הבשורה המרה ביום ג' תמוז תשנ"ד, השתטח במלא קומתו על הארץ ומירר בבכי שעות ארוכות. על התייחסות אביו הרה"ק זצ"ל לכ"ק אדמו"ר זי"ע ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, עא.

ראה גם דבריו של כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א שנאמרו ברבים באותו יום ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ח.

ג.

"שיהיה הוא"

סיפר לי הרה"ח ר' אברהם יוסף שי' ליזרזון מרכז החינוך העצמאי באה"ק:

פעם ישבתי בחדר ההמתנה של הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זצ"ל, וחכיתי לפתיחת הדלת. עמי ישב גם הרה"ח ר' נחמן אלבוים ז"ל שהיה איש קשר בין ליובאוויטש לגור, והיתה לו הזכות להעביר מסרים מהכא להתם, שהגיע אז מארצות הברית.

לפתע נפתחה הדלת וה"בית ישראל" נראה בפתח. כאשר הבחין בר' נחמן – שאל אותו: "וואס הערט זיך דארטן" [= מה נשמע שם?], כלומר – בליובאוויטש. השיב ר' נחמן: הם [– חסידי חב"ד] אומרים שהרבי הוא משיח.

הגיב ה"בית ישראל": "זאל זיין ער, אבי זאל שוין קומען" [= שיהיה הוא, העיקר שיבוא]...

ד.

"מלך ודאי"

סיפר הגאון רבי צבי חשין שליט"א, תלמידו המובהק של הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל ראש ישיבת מיר, כי פעם באו אליו ואמרו לו בטרוניא שחסידי חב"ד אומרים על הרבי שלהם שהוא המשיח. הוא השיב להם: אינני יודע, אבל ודאי הוא שהוא מלך.

הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל לא הסתיר את הערצתו לכ"ק אדמו"ר זי"ע גם בתקופה האפלה ששררה בהנהגת הציבור הליטאי, תקופה שחלפה בהנהגתו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, ועוד יותר בהנהגתו של הגרא"ל שטיינמן זצ"ל. כמוהו עוד מגדולי גאוני הציבור הליטאי, כמו (לפי סדר הא"ב): הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, הגאון רבי שלמה זלמן אורבך זצ"ל, הגאון רבי בנימין זילבר זצ"ל, הגאון רבי דוב פוברסקי זצ"ל, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, ועוד.

ה.

"מורשה" כפולה

באחת ההזדמנויות הנדירות ביותר, בודדות ממש, שבהן כיבד כ"ק אדמו"ר זי"ע אחרים במהלך התוועדות להשמיע דברים, זכיתי להיות נוכח גם אני.

היה זה בהתוועדות י' שבט תשל"ו כאשר כ"ק אדמו"ר זי"ע הזמין רבנים להשמיע פסק דין נגד מסירת שטחים מאה"ק לגויים. בין הרבנים נמנה גם הגאון רבי שמחה עלברג זצ"ל, יו"ר אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה.

חרות במוחי נאומו של אורח נכבד מארץ הקודש, הגאון רבי בן ציון ברוק זצ"ל, ראש ישיבת נובהרדוק בירושלים. בין השאר אמר כי קיימת ב' פעמים במסורה המלה "מורשה": 1. לגבי אה"ק (ראש פרשת וארא): "ונתתי אותה לכם מורשה, אני ה'". 2. לגבי התורה, "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב".

הוא עמד על כך שכשם שאי אפשר ואסור לוותר על מלה אחת מתורתנו הקדושה ח"ו כך אי אפשר ואסור לוותר על אף שעל מאה"ק.

דברים אלה מזכירים לנו את דבריו של הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל בשנת תרצ"ז (דברים שחזר עליהם בריבם הרה"ק ה"פני מנחם" מגור זצ"ל בתקופת הסכם אוסלו) כי רק מי שיש לו העוז והחוצפה לקרוע קרעים ר"ל מן התורה מעיז גם לקרוע קרעים מאה"ק.

אגב: בתקופת חיפושיי אחרי דרך בעבודת ה' (בשנים תשי"ב-תשי"ג) שהביאוני לחסידות חב"ד - השתתפתי, במשך תקופה מסויימת, בשיעורו השבועי של הגרב"צ ברוק זצ"ל בספר "חובת הלבבות".

ו.

"הרבי מליובאוויטש יודע"

מסופר כי כאשר כ"ק אדמו"ר זי"ע ישב "שבעה" לאחר הסתלקות אמו הצדקנית נ"ע - ו' תשרי תשכ"ה - בא לנחמו הרה"ק רבי יואל מסטמר זצ"ל.

היה זה בערב יום כפור וכ"ק אדמו"ר זי"ע שאל אותו בקשר לטבילה במקוה בערב יום כפור בהיותו שרוי באבלות.

הרה"ק מסטמר השיב: "איך גלויב אז דער ליובאוויטשער רבי ווייס וואס צו מאכן" [= אני מאמין שהרבי מליובאוויטש עצמו יודע מה עליו לעשות]...

ז.

"אבד חסיד מן הארץ"

לאחרונה נתבקש לישיבה של מעלה הגאון החסיד הגדול רבי אליהו שמואל שמרלר זצ"ל, ראש ישיבות צאנז, זקן ראשי הישיבות החסידיות ומקורבו ואיש אמונו של הרה"ק מצאנז-קלויזענבורג זצ"ל, להלן יסופר מעט על תולדותיו ותחלה על קשריו עם חסידות חב"ד ועל הערצתו הרבה לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

הגרא"ש זצ"ל למד בבחירתו בישיבת "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" בירושלים עיה"ק, שם שקד בהתמדה גדולה בלימוד התורה הנגלית ותורת החסידות.

באי ביתו של הגרא"ש מספרים על הערצתו הרבה לגדלותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע והיחס המיוחד שלו לכל מלה ומלה שבשיחות הקודש של הרבי.

הגרא"ש זצ"ל כיהן גם כנשיא הארגון "שערי הוראה", במסגרתו נבחנו מדי שנה מאות תלמידי ישיבות על חלקים נכבדים משולחן ערוך אדמו"ר הזקן.

ה.

פרסום מאמרים תורניים לכבוד הרבי

לקראת י"א ניסן תשמ"ב, יום מלאות שמונים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע, פרסם הגרא"ש זצ"ל בספר "כבוד חכמים" (עמודים תמ-תמה) שיעור שמסר בישיבת צאנז בנתניה בענין שחיטת פסח על החמץ, לכבודו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בשנת תשמ"ט, כאשר נדפס לכבוד כ"ק אדמו"ר זי"ע בהגיעו לשנת הפ"ז הספר "כבוד חכמים עטרת פז", השתתף הגרא"ש במסירת מאמר תורני לפרסום בספר, בענין "כוונה ואמירה בקנין חצר וד' אמות" (עמודים תעז-תפג).

כהקדמה למאמרו כתב הגרא"ש:

לכבודו של הגאון-הקדוש כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, השם-יתברך יאריך ימיו ושנותיו ויזכה לנהל את עדת ה' עד ביאת גואל-צדק.

גם בספר "אור עולם" שיצא לאור לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע פרסם הגרא"ש מאמר תורני המתפרס על פני ששה עשר עמודים (המתחיל בעמוד 802) בנושא "עניני חיוב מזונות והגיע זמן" וכהקדמה אליו כתב: "לזכרו ולע"נ של מרנא ורבנא כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש נבג"מ צוקללה"ה".

ט.

סיומי הרמב"ם

הגרא"ש השתתף באופן קבוע ואף נשא דברים בחגיגות שהתקיימו במשך השנים לכבוד סיום לימוד ספר "משנה תורה" לרמב"ם לפי תקנתו הקדושה של כ"ק אדמו"ר זי"ע החל מסיום המחזור הראשון בשנת תשמ"ה.

בדבריו במהלך החגיגות במשך השנים נשא ונתן הגרא"ש בדברי הרמב"ם וביאר את מהותה של תקנת כ"ק אדמו"ר זי"ע בלימוד הרמב"ם (חלק מנאומיו נדפסו באלבומי סיום הרמב"ם שיצאו לאור במשך השנים).

בחגיגה שנערכה לרגל סיום המחזור השביעי בלימוד הרמב"ם שהתקיימה בשנת תנש"א אף קישר הגרא"ש את סיום המחזור השביעי ברמב"ם לנפילת מסך הברזל ברוסיה באמרו (על פי "פרשיות עם הרבי", כרך ד עמוד שלה) שכשם שיהושע בן נון הקיף שבע פעמים את יריחו וכך הפיל את חומותיה כך הפיל כ"ק אדמו"ר זי"ע את חומות רוסיה באמצעות שבעת מחזורי הלימוד של הרמב"ם...

י.

מתולדותיו

הגרא"ש זצ"ל נולד בווינה בשנת תרצ"א לאביו הרה"צ רבי יעקב ישראל זצ"ל ובשנת תרצ"ד, בהיות הגרא"ש בן שלוש, עלה עם משפחתו לאה"ק שהתיישבה בשכונת "בית ישראל" בעיה"ק ירושלים.

כבר מגיל קטן ניכר הגרא"ש בהתמדתו הרבה ובכשרונותיו המיוחדים. בילדותו למד בת"ת "חיי עולם" ובבחרותו בישיבת "תורת אמת" (כמסופר לעיל אית ז) וכן בישיבת "חיי עולם".

בשנות נעוריו היה מקורב לשר התורה הגאון מטשעבין זצ"ל, לגאון רבי שלמה שרייבר זצ"ל שהיה ראב"ד בד"צ אגודת ישראל ולבן דודו הגאון החסיד רבי נפתלי צבי שמרלר זצ"ל שהיה ראב"ד העדה החרדית (כמסופר לעיל ב"שביכים" שב"לקט ופרט" ד, קפז).

בשנת תש"י התייתם הגרא"ש מאביו ומאז גדל והתחנך אצל דודו הרה"ח רבי מרדכי הערש שמרלר זצ"ל (עליו ראה גם ב"שביכים" שב"לקט ופרט" ב, מט. להלן אות לב).

לאחר נישואיו המשיך ללמוד בכולל "תורת אמת" שם עלה ונתעלה בחברת תלמידי חכמים מופלגים וקנה דעת בהלכה, בעיון בגמרא וראשונים ובחסידות.

במשך תקופה אף נעתר לבקשת הגאון המקובל רבי אשר זעליג מרגליות זצ"ל לערוך כתבים בקבלה וחסידות מאדמור"י זידיטשוב זצ"ל.

יא.

"זבכל קנינך קנה בינה"

מספר הגאון החסיד רבי זאב וקסברגר שי', דומ"צ קרית צאנז בנתניה: זכיתי להתגורר שנים רבות בשכנותו של הגרא"ש זצ"ל. פעם השתתפתי בסעודת "תנאים" בבית אחד השכנים ובה השתתף גם הגרא"ש.

אני הייתי עד בשטר ה"תנאים" ולפני קבלת הקנין הוצאתי אבנט כדי לעשות את הקניין, כנהוג. משהבחין בכך הגרא"ש פנה אלי ואמר לי: הרי

אתה תלמיד של הרב וואזנר, והוא סבור שאין לעשות קניין באמצעות אבנט, לכן תעשה עם בגד אחר.

הייתי מופתע מאמירה זו, שכן ידעתי שהגרא"ש כתב את התשובה של הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זצ"ל (שו"ת "דברי יציב", חושן משפט, סימן נה) לבאר שאין שום חסרון בעשיית קניין בענייני קידושין ונישואין באמצעות אבנט, ולמרות זאת ראה לנכון להעיר לי שאנהג כהוראת רבי.

(שני ה"שביבים" האחרונים – על פי בטאון "צאנז", כסלו תשע"ט, גליון תצ"ז, עמודים: 20, 42)

יב.

"לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה..."

הגאון החסיד רבי גרשון לפידות זצ"ל נודע בירושלים כגאון גדול ושקדן גדול. הוא כיהן כרבה של שכונת "בית ישראל" וכראב"ד של בד"צ "אגודת ישראל".

להלן אנקדוטה ששמורה בזכרוני בקשר אליו:

ידוע המנהג בין חסידי חב"ד לסדר חלוקת הש"ס ביי"ט כסלו מדי שנה בשנה על פי מה שכתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע באגרת קדשו שנדפסה בסיום ספר תניא קדישא: "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה..." (וראה גם אגה"ק סימן א' בתחלתו). בבתי כנסת רבים נהוג גם לתלות את רשימת המסכתות על קיר בית הכנסת כשליד כל מסכת רשום שם מי שקיבל על עצמו לסיימה במשך השנה.

גם בבית הכנסת חב"ד בשכונת "בית ישראל" נערכה "חלוקת הש"ס" בעת ההתוועדות ולאחר מכן פורסם לוח שבו שמות המסכתות ולומדיהן.

כיון שבבית הכנסת היה ציבור קטן בכמות רק כעשרים מסכתות היו תפוסות על-ידי המשתתפים בחלוקה. ליד שמות כל שאר המסכתות (ביניהן גם המסכתות שאין עליהן גמרא) נרשם שמו של הרב גרשון לפידות, שקיבל על עצמו ללמדם בחלוקה משום שהיה לומד את כל הש"ס במשך השנה...

אגב: בשנות בחרותו זכה הגרא"ש שמרלר זצ"ל (עליו סופר לעיל אותיות ז-א) להיות מקורב אל רבי גרשון זצ"ל ואף זכה ללמוד עמו בחברותא בלילות שישי במשך כל הלילה עד הבוקר (בטאון "צאנז", כסלו תשע"ט, גליון תצ"ז, עמודים:

יג.

”משמני הארץ יהיה מושבך”

בפרשת תולדות (כו, לט) מספרת התורה שיצחק אבינו ברח את עשיו בברכה ”משמני הארץ יהיה מושבך”. רש”י מפרש (ומקורו במדרש רבה, כו, ו): משמני הארץ וגו’. זו איטליא”ה של יון.

ולכאורה תמוה (עיינ גם במפרשי החומש וב”תורה אור”): לאחר שברך יצחק את יעקב (לעיל פסוק כח) ”מטל השמים ומשמני הארץ”, איך יכול היה לתת אחר כך לעשיו ענין זה עצמו, וכמו שיצחק עצמו אמר לעשיו לפני כן (לעיל פסוק לז): ”ולך איפוא מה אעשה בני”.

מתרץ זאת כ”ק אדמו”ר זי”ע, כדרכו בקודש, בביאור נפלא:

נאמר בגמרא (שבת נו, ב): ”אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול . . . וזהו איטליאה של יון”.

נמצא, אפוא, שהשטח של איטליה של יון לא בא עדיין לעולם בזמן ברכתו של יצחק וממילא לא היתה דעתו של יצחק עליו בעת שברך את יעקב, ולכן יכל לתת זאת לעשיו.

יד.

”כל חלב לה”

מנהגנו הוא, כידוע, כמנהג רבים מגדולי ישראל, לברך בחג הסוכות על אתרוגים שגדלו בקלבריה שבאיטליה.

הסיבה הפשוטה לכך היא (וכן כותב גם ה”חתם סופר” בשו”ת, אורח חיים, סימן ר”ז) משום שידוע לנו במסורת קדומה (מיימות בעלי התוספות ועוד קודם לכן) שאתרוגים אלה אינם מורכבים, אולם כ”ק אדמו”ר זי”ע כותב שיש בכך טעם נוסף:

קלבריה היא איטליה של יון שעליה נאמר בתורה (תולדות כו, לט) שהיא ”משמני הארץ”, כדאיתא במדרש רבה (והובא גם בפירוש רש”י על הפסוק: משמני הארץ וגו’. זו איטליא”ה של יון), וכיון שכך חל על זה הציווי (ויקרא ג, טז) ”כל חלב לה” וכדרשת הרמב”ם בסוף הלכות איסורי מזבח על פסוק זה:

ומאחר שכלן כשרין למנחות למה נמנו. כדי לידע יפה שאין למעלה ממנו והשנה והפחות שהרוצה לזכות עצמו יכף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשבח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה (בראשית ד, ד). 'והכל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע ה' אל הכל ואל מנחתו'. והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב. אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלהנו. כסה ערם יכסה מן היפה שבכסותו. הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר. 'כל חלב לה' וגו':

טז.

"ותקרא את שמו גֵד"

"ותלד ולפה שפחת לאה ליעקב בן. ותאמר לאה
בא גֵד ותקרא את שמו גֵד" (ויצא ל, י-יא).

פירושים שונים נאמרו על ידי רבותינו הראשונים מפרשי המקרא על משמעות המלה "גד".

יתכן, אולי, להוסיף פירוש נוסף:

גד היה הילד השביעי במספר שנולד ליעקב אבינו, לפיכך נקרא שמו "גד", שהערך המספרי שלו הוא שבע.

ההדגשה דווקא על המספר שבע תומתק לאור הידוע כי "כל השביעין חביבין".

טז.

"גדולה אמונת חכמים"

את הסיפור הבא שמעתי מפי הרה"ג הרה"ח ר' משה שי' אורנשטיין,
ראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" בנתניה:

לאחרונה פגשתי יהודי חסידי, חסיד "תולדות אהרן", שסיפר לי כי במשך שש עשרה שנים לא זכו הוא ורעייתו להפקד בזרע של קיימא למרות טיפולים רפואיים שעברו, תפלות רבות ותחינות על קברי צדיקים.

היה זה בעת מערכת הבחירות הסוערת של שנת תשמ"ט, אז היתה הוראה מיוחדת של הרבי לפעול למען רשימת "אגודת ישראל", אל ביתו נכנס הרה"ח ר' אליעזר שי' ליכטשטיין וניסה לשכנעו להצביע עבור "אגודת ישראל". הוא כמובן לא השתכנע ואף החל להרעיף נימוקים מדוע אין להשתתף בבחירות, שכן הוא לא נהג כלל להשתתף בבחירות.

רעייתו הסתכלה לאחר מכן בעלון הפרסום שהשאירו הפעילים, שם נכתב שהמצביע למען הרשימה יזכה בברכת הרבי לבני, חיי ומזוני. הדבר דיבר אל לבה והיא שכנעה את בעלה שהם מוכרחים לזכות בברכה האמורה.

למרות שעד אז לא היתה להם תעודות זהות ישראלית (מסיבות אידיאולוגיות) הרי שלשם כך דאגו להנפקת תעודות זהות ואכן השתתפו בבחירות, הכל בסודי סודות מהשכנים ומבני הקהלה.

כעבור תקופה הגיע החסיד לכותל ומשהבחין בדוכן הנחת התפילין פנה לשם ושפך אש וגפרית על חסידי חב"ד שעמדו שם: קיימתי את הוראת הרבי והברכה לא הגיעה... החסידים השיבו לו: כתוב מכתב לרבי ובו תפרט את טענתך.

בשכנועה של אשתו הוא אכן כתב לרבי ותוכן תשובת הרבי היתה שהמכתב התקבל ותוכנו ייקרא על הציון של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. בשולי המכתב הופיע "נ. ב." בתוכן דלהלן: מה שכותב על ההבטחה [= שכביכול הרבי הבטיח להוושע בבני חיי ומזוני] איני יודע מקורו, אבל גדולה אמונת חכמים להוושע בכל המצטרך.

סופו של הסיפור היה שרעייתו נפקדה ונולד להם בן.

יז.

משמעות השם "בנימין"

לאחר לידתו של בנימין מספרת התורה כי אמו, רחל אמנו, קראה לו "בן אוני" ואילו אביו, יעקב אבינו, קרא לו "בנימין".

רבותינו מפרשי המקרא (ראה לדוגמא רש"י ורמב"ן) דנו במשמעות קריאת השם "בנימין" על ידי יעקב.

ניתן, אולי, להוסיף על כך על פי המבואר בחסידות (ראה תניא קדישא, ספר של בינונים, פרק כ"ו. אגרת התשובה פרק י"ב ואגרת הקודש סימן י"א) כי אין רע יורד

מלמעלה וגם דברים הנראים לנו כיסורים נובעים לאמתו של דבר ממדת חסדו של הקב"ה והם "טובה גדולה ועצומה" לנפש האדם.

על פי זה מובן בפשטות: רחל קראה לו "בן אוני", שמשמעותו: בן צערי, בזאת ביטאה את הצער והיסורים שקבלה בלידה ממנה לא קמה עוד, אולם יעקב ראה ביסורים את החסד של הקב"ה, ולכן הגיב לדברים בקראו את שמו "בנימין", שמשמעו "בן ימין", וימין ("ימין מקרבת") הוא חסד, כנאמר "חסד - דרועא ימינא".

יח.

מזמור קל"ז

פסק הרמב"ם בהלכות תעניות פרק א הלכה טז (ומקורו במשנה ובגמרא): צבור שהיו מתעניין על הגשמים וירדו להן גשמים. אם קדם חצות ירדו לא ישלימו אלא אוכלין ושותין ומתכנסין וקוראין הלל הגדול...

בדרך הרמז ניתן, אולי, לקשר את העובדה שדווקא מזמור קל"ו בתהלים, המכונה "הלל הגדול", נבחר מתוך כל המזמורים העוסקים בשבחו של הקב"ה לאמירתו לאחר הפסקת התענית:

על הנאמר "ותשובה ותפלה וצדקה" (שהם "מעבירין את רוע הגזרה") כתבו השל"ה, החיד"א וגדולי ישראל נוספים שהם כנגד: צום, קול, ממון, כשהכוונה היא שהערך המספרי של כל אחת משלוש מלים אלה הוא שווה, כמספר $136 =$ קל"ו, על פי זה מתאים שדווקא מזמור קל"ו $= 136$ נאמר לאחר העברת רוע הגזרה והפסקת הצום, ש"הלל הגדול" בא במקום הדברים האמורים.

יט.

"זהדליקו נרות בחצרות קדשך"

בתפלת "ועל הנסים" הנאמרת בימי חנוכה נאמר: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטיהרו את מקדשך וזהדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול".

וידועה הקושיה: הדלקת המנורה בבית המקדש התקיימה במקדש פנימה, בהיכל, ומדוע הנוסח הוא "והדליקו נרות בחצרות קדשך"?

אף אם נמצא הסבר המניח את הדעת מדוע הדלקת הנרות על ידי החשמונאים היתה דווקא בעזרה – עדיין לא יובן מדוע לא נאמר "בחצר קדשך" בלשון יחיד אלא "בחצרות" לשון רבים?

מתרץ כ"ק אדמו"ר זי"ע:

במשפט האמור אין הכוונה כלל להדלקת נרות מנורת המקדש, שאכן התקיימה בהיכל, אלא לנרות שהודלקו לאחר נצחון המלחמה בחצרות סביב המקדש ובירושלים ("בחצרות קדשך") כדי להודות ולהלל לה' כנאמר (ישעיה כד, טו) "באורים כבדו ה'".

לפי ההסבר הנפלא האמור – ממשיך הרבי – יש לפסק את התפלה בצורה הבאה:

"ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטיהרו את מקדשך", עד כאן מדובר אודות בית המקדש עצמו וטיהורו, ומכאן והלאה מדובר על שתי פעולות שנעשו כדי להודות לה' על הנצחון: "ו[א.] הדליקו נרות בחצרות קדשך ו[ב.]. קבעו שמונת ימי חנוכה אלו – [כדי] להודות ולהלל לשמך הגדול".

והדברים מאירים!

ב.

"יהי אור . . ויהי אור"

היה זה בראשית שנת תשי"ז. הימים היו ימי מלחמה בארץ הקודש (שכונתה בשם "מלחמת סיני"). רבים חששו מהמלחמה וביקשו ברכה מכ"ק אדמו"ר זי"ע להצלחת עם ישראל.

למספר חסידים שפנו אל הרבי בנידון, ביניהם הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה, ששהה אז בחצרות קדשנו, השיב הרבי כי אין מה לדאוג והתבטא כי "ראש חודש כסלו וועט זיין ליכטיק" [= בראש חודש כסלו יהיה אור].

אז נוכחנו לראות בגלוי את רוח קדשו של הרבי שהתקיימה בדיוק כפי שיצאו המלים מפה קדשו. בכל משך התקופה האמורה היתה בארץ

"האפלה", כלומר שעל פי החוק היה צריך לשרור ברחובות חושך מוחלט בלילות, אף פנסי התאורה לא דלקו, והיו צריכים לאטום את חלונות הבתים לבל יסתנן אור החוצה מחשש סכנה.

בדיוק בראש חודש כסלו הסתיימה המלחמה ובוטלה ההאפלה, "ויהי אור".

כ.א.

"תהלוכת ל"ג בעומר" לפני השואה

כידוע עורך כ"ק אדמו"ר זי"ע את המנהג של עריכת "תהלוכות ל"ג בעומר", בהן צועדים ילדי ישראל ב"גאון יעקב" ובשמחה של מצוה לכבוד התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי ביום ההילולא שלו, ל"ג בעומר.

מן הראוי לציין, כפי שהרבי עצמו הדגיש, כי מנהג זה הינו מנהג ישראל קדום מאוד, אלא שהרבי עורך על קיומו מחדש.

אציין כאן, לדוגמא, שתי תהלוכות ל"ג בעומר שהתקיימו בשנים עברו, לא על ידי חסידי חב"ד, לפני שהרבי עורך את המנהג:

א. הובא לידיעתי כי התפרסמה תמונה מתהלוכת ל"ג בעומר של ילדי העיירה רודניק שבגליציה, עירו של הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זצ"ל, שאביו זצ"ל כיהן בה ברבנות, ועיר הולדתו של מחותני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב יהושע שי" לאופר. התמונה היא משנת תרצ"ט, ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה.

כ.ב.

"מוגודלים בנעוריהם"

ב. דודי זקני הרה"ח רבי עמרם (ברשי"י) בלוי, מי שהתפרסם כמנהיג "נטורי קרתא", הקים בשנות ילדותי (בהיותי כבן 8-9) חברת ילדים בשם "מוגודלים בנעוריהם" (ע"פ לשון הכתוב - תהלים קמד, יב, וראה מפרשים שם) שקיבלו עליהם הנהגות שונות של התחזקות ביראת שמים, כגון ללכת עם הציציות בחוץ.

אני ואחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם שי" השתתפנו בחברה זו באישור אבינו זצ"ל (לחברה זו לא היה כל קשר לתנועת "נטורי קרתא" שהתנגדה ל"אגודת ישראל"

בראשות סבנו זצ"ל) והיינו החברים הראשונים בו: אני קיבלתי "פנקס חבר" מספר 1 ואחי רבי עמרם קיבל "פנקס חבר" מספר 2.

אחת מפעולות החברה האמורה היתה "תהלוכת ל"ג בעומר" שיצאה (בניהול הרה"ח רבי אורי בר"ע בלוי) מבית הכנסת "קהל יראים - חסידים" (בו התפלל דו"ז רבי עמרם) וצעדה בשירת "בר יוחאי" עד לבית הגרי"ז מבריסק זצ"ל ברחוב ישעיהו, שם נכנסו לביתו כדי להתברך על ידו.

כג.

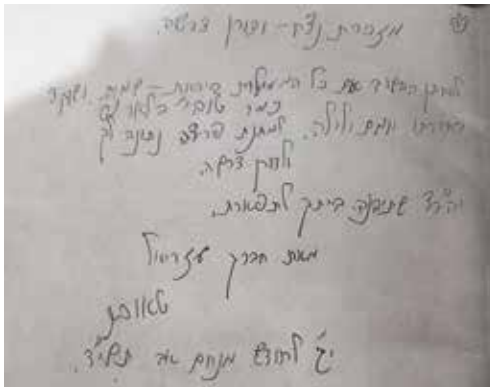
הרה"ח ר' אהרן טאובר ע"ה

הרה"ח ר' אהרן הלוי טאובר ע"ה, שהיה יהודי חסיד בעלזא, עלה עם משפחתו ברוכת-הילדים מהונגריה לארץ הקודש בשנת תש"ט, והתגורר ב"שיכון פאג"י", בשכונתנו, עד לשנת תשי"ד, בה עבר עם משפחתו להתגורר בארצות הברית.

לר' אהרן היתה משאית ובמוצאי שבת הייתי מצטרף אליו בנסיעתו בה אל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא בקטמון כמסופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, טו).

כד.

הגה"ח רבי עזריאל טאובר זצ"ל

אני ואחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם שי' היינו חברי ילדות של בנו הגדול של ר' אהרן, הוא הגה"ח רבי עזריאל זצ"ל (בן-גילו של אחי רבי עמרם ע"ה) שהתפרסם לאחר מכן כמשפיע גדול באה"ק וארה"ב, מחזיר בתשובה ובעל פה מפיק מרגליות.

יש תחת ידי מתנת פרידה ממנו בתור "דרשה גישאנק" לקראת נישואי
- ספר "דרוש וחידוש" של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל.

רבי עזריאל היה חותנו של ידידי הגאון החסיד רבי אהרן דוד ניישטאדט
שליט"א, רב דקהל חסידים בשכונתנו, שכונת נוה יעקב, בירושלים עיה"ק.

כה.

האחים הצעירים

אחינו הצעיר, הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה, ויבלחט"א הרה"ח
ר' יעקב שי' טרגר, שהיו צעירים יותר - היו חברי ילדות של הבנים
הצעירים יותר במשפחת טאובר.

להלן יועתק קטע ממכתבו של אחי ע"ה מערב יום כיפור תשכ"ג לידידו
הרה"ח ר' יעקב שי' טרגר, העוסק בבני משפחת טאובר בהיותם בארה"ב
(באדיבות הנמען שי') :

"ביום ו' בקרתי אצל הרשי טויבר, הוא עובד לא רחוק מכאן בגרג'.

הוא מוסר ד"ש לכולם . . כמו-כן ראיתי כאן מודעות מהבעל-הבית של
הגרג' של הרשי ובמודעות כתוב: בואו ובקרו אצלנו, לקחנו לעבודה את
המעכניקער הידוע הערשל טויבר...

כמו-כן טלפנתי לעזריאל טויבר ושוחחתי אתו, כנראה שהוא יבוא
לבקרני כאן.

את יתר יורדי ישראל עדיין לא פגשתי.

נ. ב. אבא חייא טובר התארס..."

כו.

הגר"נ געשטטנר זצ"ל

הגאון רבי נתן געשטטנר זצ"ל, שלימים התפרסם כבעל שו"ת "להורות
נתן" וכראש ישיבת "פנים מאירות" בבני ברק, היה אז עדיין בחור ונהג

לבוא לשבתות להתארח אצל ר' אהרן, שהיה גיסו (אשתו של ר' אהרן, מרת רויזה ע"ה, היתה אחותו של הגר"נ).

זכורני שפעמים רבות היו מבקשים מהגר"נ, שניחן בקול ערב והיה "בעל תפלה", להתפלל לפני התיבה.

כז.

"האיש מקדשי"

הגר"נ געשטטנר נשא לאשה את הרבנית אטל, בתו של הגאון רבי חיים מאיר אונגאר, שכונה בירושלים, "דער לאקנבאכער רב" [= הרב מלאקנבאך] שהגיע מהונגריה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה ושימש כמרו"ץ מטעם העדה החרדית בשכונת "בתי הונגריין" שם התגורר. בחגים היה הגר"מ בא להתפלל בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל.

אגב: הגר"מ היה מסדר הקידושין בחתונתי משום שהיה חבר הנהלת כולל "שומרי החומות" שחותני הרה"ג רבי אורי רוזנברג עבד כמלמד בת"ת "שומרי החומות" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מ-מג. ג, יב. ד, קיח-קיט. ומד). באמירת שבע הברכות התחלקו הגרי"מ דושינסקי זצ"ל והגר"ב ז"ל יעקובסון זצ"ל, רבה של שכונת פאג"י (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, טט).

כח.

הפשט והסוד יחדיו ילכו

אחד הכללים הכולטים בשיטת לימודו של כ"ק אדמו"ר זי"ע הוא שכל הרבדים שבתורה, מה"פשט" ועד ל"רמז, דרוש וסוד", מתאימים זה לזה ומשלימים זה את זה ופשיטא שאינם סותרים זה לזה.

הרבי מסביר גם את הסיבה לכך: ארבעת הרבדים האמורים, הנרמזים במלה "פרד"ס", הינם, כמובא בספרי קבלה (נסמנו בלקוטי שיחות, חלק כא, עמוד 36), כנגד ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה ועשיה. כשם שארבעת העולמות משתלשלים זה מזה ובעצם הם אור אלוקי היורד מדרגה לדרגה ברמות שונות זו מזו, כך גם ארבעת חלקי ה"פרד"ס הם למעשה אותו

רעיון כפי שהוא בא לידי ביטוי ברבדים שונים, כך שלא תיתכן כל סתירה ביניהם.

ב.ט.

”הקורא את המגילה למפרע”

נאמר במסכת מגילה (יז, א): הקורא את המגילה למפרע לא יצא.

המחשה לדרכו של הרבי (האמורה ב”שביב” הקודם) ניתן לראות בענייננו: הפירוש הפשוט של המשנה הוא שהקורא את המגילה אחרונית, כלומר שאינו קוראה לפי הסדר, לא יצא.

ידוע פירושו של הבעש”ט על משנה זו (ספר ”דברי שלום” פרשת בא, לג, א) שהקורא את המגילה כסיפור שאירע בעבר ללא משמעות מעשית לא יצא.

[יסוד הדברים נמצא לאמתו של דבר כבר בפירוש הרמ”ז על הפסוק (אסתר ט, כח) ”וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וגו’”, שעל ידי שהענינים המסופרים בתורה ”נזכרים” כדבעי – חוזרים ”ונעשים” ענינים אלה כפי שהיו בפעם הראשונה, כלומר: על כל דבר הנלמד בתורה לבוא לידי עבודת ה’ במעשה בפועל אצל הלומד].

את הקשר בין הפירושים (בהתאם לאמור לעיל) הסביר הרבי כך: מי שקורא את המגילה לפי הסדר – קורא אותה בכיוון הנכון ומבין שסיבת הגזרה היתה העובדה שנהנו מסעודתו של אותו רשע במשתה אחשוורוש ובעקבות חזרתם של בני ישראל בתשובה התבטלה הגזרה, ומבין את המשמעות האקטואלית, אולם כאשר הוא קורא את המגילה לא לפי הסדר – אינו קולט את המשמעות העכשווית והאמיתית של סיפור המגילה.

ל.

”בת ק’ כבת כ””

ידוע מאמר חז”ל על שרה אמנו (הובא בפירוש רש”י בתחלת פרשת ”חיי שרה”) שהיתה ”בת ק’ כבת כ””, כאשר הפירוש הוא: מה בת כ’ לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק’ בלא חטא.

”ווארט” מפורסם דורש את המאמר בצורה שונה :

כשם שאדם השרוי במצוקה כלשהי, והוא נמצא במצב המתואר בתהלים פרק ו' "ביום צרה" מבקש ומתפלל בכל לבו על "יענך ה'", כך ולא פחות מאותה מדה של כוונה והתלהבות על האדם הנמצא במצב של "מזמור לתודה" (פרק ק' שבתהלים) להודות לקב"ה על חסד שנעשה עמו, "בת ק' כבת כ'".

לא.

"המאור שבתורה"

כמו כל דבר בתורה המואר באמצעות תורת החסידות, "המאור שבתורה", גם בעניינים האמורים קיימת בחסידות הדגשה והבהרה רבה: מחד, מודגשים הצורך והחובה להודות לקב"ה על כל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם, שכן החסד שנעשה עמו מבטא "קרבת אלקים ממש ביתר שאת מלפנים" (תניא קדישא, אגרת הקודש, סימן ב', דיבור המתחיל "קטונתי").

ומאידך, מוסבר שגם כאשר האדם שרוי בצרה ר"ל אין לו להיות עצוב ח"ו אלא עליו להאמין בקב"ה וש"אין רע יורד מלמעלה", ואדרבה: עליו לשמוח באמונה זו (ראה תניא קדישא, ספר של בינונים, פרק כ"ו. אגרת התשובה פרק י"ב ואגרת הקודש סימן י"א).

לב.

"ירושלים של מעלה"

שתי שכונות צמודות זו לזו היו בירושלים: "בתי ראנד" ו"בתי ברוידא". בבית הכנסת הליטאי ששכן ב"בתי ברוידא" היו מתפללים רבים וחשובים מגדולי הליטאים ובבית הכנסת החסידי ששכן ב"בתי ראנד" התפללה קבוצה ידועה של עובדי ה' מזקני וחשובי החסידים בירושלים, אציין כדוגמא שלשה מהם: הרה"ח ר' מרדכי הערש שמרלר (עליו ראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מט), הרה"ח ר' חיים הערש אייזנבך והרה"ח ר' דוד בריזל ע"ה.

מבניו של ר' דוד בריזל הם מחשובי חסידי קרלין: הרה"ח ר' זלמן, מראשי חסידי קרלין. הרה"ח ר' אלעזר ע"ה, שייסד ועמד בראש "ועד

משמרת הצניעות" וחיבר ספרים, כגון "חוקת ישראל" ו"זכרון עקידת יצחק" ועוד רבים.

לג.

משפחת פריינד

חתנו של ר' דוד היה הרה"ח ר' מנחם יעקב פריינד ע"ה שהיה אביהם של: הגה"ח רבי נטע זצ"ל (עליו סופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ. ג, פו. פט. ד, קז. קי), הרה"ח ר' סנדר ע"ה ויבלחט"א ידידי ורעי הגאון החסיד רבי חיים אורי שליט"א, חבר הבד"צ של ה"עדה החרדית" (עליו ראה גם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ. ד, קז).

מרבי חיים אורי שי', שהיה חבר כיתתי ב"עץ חיים" (ראה שם), שמעתי את ה"ווארט" הבא בשם סבו הרה"ח ר' דוד בריזל ע"ה.

לד.

"יהי נא חסדך לנחמני"

נאמר בפרק קיט בתהלים (פסוק עו) "יהי נא חסדך לנחמני".

יש לפרש שמשמעות הבקשה היא שהניחומים של הקב"ה יהיו רק על ידי חסד גלוי, ולא ח"ו על ידי יסורים, שהם, כידוע, חסד סמוי.

הדבר מתקשר לביטוי הנפוץ בחסידות חב"ד: "בטוב הנראה והנגלה".

כלומר: למרות המבואר בהרחבה בתורת החסידות (תניא קדישא, חלק א', פרק כ"ו. אגרת התשובה פרק י"ב, אגרת הקודש סימן יא) על החשיבות הגדולה ועל קירבת ה' וחסדו המתבטאים בכך שהקב"ה מביא יסורים על האדם, הרי שלכתחילה יש לבקש מהקב"ה שקירבת ה' תתבטא באופן של חסד גלוי באופן הנראה ונגלה (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, שח).

לה.

הרה"ח רבי שמעון הלל שלזינגר זצ"ל

חותנו של הגה"ח רבי נטע פריינד זצ"ל היה הרה"ח רבי שמעון הלל שלזינגר זצ"ל, מחשובי חסידי זוויהל וחסידו של הרה"ק רבי שלמה

מזווייהל ובנו ממלא מקומו רבי גדליה משה מזווייהל זצ"ל (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" א, ג).

זכורני שבזמן מלחמת העולם השניה, אז היה רבי שמעון הלל בעל המאפיה ששכנה מול ביתנו יחד עם אחיו רבי שלמה זלמן, אבי מורי זצ"ל ורבי שמעון הלל עברו בצוותא במאפיה האמורה על מפות כדי לעקוב אחר מסלול התקדמות הנאצים ימ"ש.

*

חותנו של הגה"ח רבי סנדר פריינד זצ"ל היה הגאון החסיד רבי הלל שלזינגר, יושב-ראש הנהלת העדה-החרדית (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, נח-נט).

לו.

הגה"ח רבי אברהם ראטה זצ"ל ומשפחתו

חותנו של הגה"ח רבי חיים אורי פריינד שליט"א, חבר הבד"צ של "העדה החרדית" וחברי מנעוריי, הינו הגה"ח רבי אברהם ראטה (רוט) זצ"ל, דודו של – יבלחט"א – ידידי הרה"ח ר' נפתלי שי' רוט, מנהל צעירי אגודת חב"ד בירושלים כיום.

רבי אברהם היה ר"מ בישיבה הקטנה "תורה ויראה" וכיהן גם כיושב ראש "ועד הכשרות" של הבד"צ של "העדה החרדית". הוא היה מראשי "נטורי קרתא" ובמשך תקופה מסויימת אף ערך את בטאון "החומה".

*

חותנו של רבי אברהם הוא הגה"ח רבי יצחק אביגדור אורנשטיין זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לט), נכדו של הגה"ח רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו. ג, קל-קלב. ד, כו. פה. רסה).

לו.

מבניו של רבי אברהם:

הרה"ח ר' אשר ע"ה, שלמד עמי – אכלחט"א – ב"חדר".

הרה"ח ר' חיים שי', מראשי חסידי "תולדות אהרן" ו"תולדות אברהם יצחק", וזכה ללוות את הרה"ק רבי אברהם יצחק קאהן זצ"ל בשני ביקוריו אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע (בשנים תשי"ט ותשכ"א - ראה "תורת מנחם - התועדויות" כרך ל' בהוספה). הוא למד ב"חדר" עם אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה.

הרה"ח ר' יעקב דוד שי', מראשי "העדה החרדית", שלמד ב"חדר" יחד עם אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה.

לח.

כתתו של הגה"ח רבי סנדר פריינד זצ"ל

הגאון החסיד רבי סנדר פריינד זצ"ל (האח האמצעי במשפחתו) היה מבוגר ממני בשלוש שנים ולמד בת"ת ובישיבת "עץ חיים".

הכתה ב"עץ חיים" בה למד התברכה והתפרסמה לתהלה בשורה של בחורים למדנים ושקדנים, שלאחר מכן התפרסמו ברבים.

בין אלה הזכורים לי: הגה"ח רבי אברהם דב אוירבך שליט"א (אב"ד טבריה, חתנו של הגאון החסיד רבי אשר זאב וורנר זצ"ל, רבה הקודם של טבריה, וגיטו של הגה"ח רבי חיים שלום שי' דייטש), הגאון רבי יהודה אריה טרגר זצ"ל (חברי - אב"ד - מילדות למרות שהיה מבוגר ממני, בנו של הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה וחתנו של הגרש"ז אוירבך זצ"ל, ראה אודותיו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כ), הגה"ח רבי יוסף אקער זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ס. ד, קנח), הגאון רבי יוסף חיים בלוי זצ"ל (בנו של דו"ז רבי אברהם ברוך בלוי, שהיה אחיו הצעיר סבי רבי משה בלוי וחתנו של הרה"ג רבי אברהם אהרון בנו של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל. בנו הגדול של הרא"ב הוא רבי בן ציון בלוי, מתלמידיו המובהקים של הגר"ד יונגרייז זצ"ל ב"אהל משה" בשיעוריו ביו"ד (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רסז. רעו). אחת מבנותיו של הרא"ב היתה נשואה לרה"ח רבי דב אליעזר הבלין, אביהם של הגה"ח רבי משה שי' והגה"ח רבי יוסף יצחק שי', ובת נוספת להגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א), הגה"ח רבי יצחק אייזיק פראג שליט"א (מראשי בד"צ אגו"י).

אגב: הגרא"ד אוירבאך היה מי ששידך לאחותו את חבר כתתו הגר"י טרגר.

לט.

"דרך כלל" ו"דרך פרט" בעבודת ה'

בספר תניא קדישא מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע שישנם שני סוגי התבוננות ומכנה אותן בשמות "דרך כלל" ו"דרך פרט" ("חינוך קטן"): "... הן דרך כלל כי הוא חיינו ממש. . והן דרך פרט שכשיבין וישכיל בגדולתו של ממ"ה הקב"ה. . ואח"כ יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו...". את הגדרת שני אופני התבוננות אלו כ"דרך כלל" ו"דרך פרט" ניתן לבאר (ראה גם ב"נר למשיחי" על אתר פירושים נוספים):

הענין הראשון, "כי הוא חיינו", הוא ענין אוניברסאלי שאינו שייך דוקא לישראל. הרי הקב"ה הוא המחיה כל דבר ודבר בבריאה. לכן התבוננות זו מוגדרת ככללית. מאידך, ההתבוננות השניה הנזכרת בפרק מ"ו, היא התבוננות ביחסו המיוחד של הקב"ה לעם ישראל – בחסדו הגדול עימנו שהוציאנו ממצרים. זו התבוננות בענין "פרטי" השייך לישראל בלבד.

אכן, במקומות רבים בתורה ובנוסח התפלה, אנו מוצאים בסמיכות זה לזה ענין כללי הקשור להשגחתו של הקב"ה על העולם כולו (או בריאת העולם וכדומה) וענין המבטא את יחסו המיוחד של הקב"ה לעם ישראל. כאשר הם מופיעים בסדר האמור, מן הכלל אל הפרט. ב"שביבים" הבאים יבואו מספר דוגמאות לכך (וראה גם בספרי "נר למשיחי" על תניא קדישא, במהדורת תשע"ט: עמודים פב-קא; שכד-שכו).

מ.

הבחירה בעולם וביעקב

א. נאמר במדרש (שמות רבה פרשה ט"ו, י"א): "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש חודש של גאולה". לפנינו שתי נקודות ציון מרכזיות הדורשות קביעת סדר זמנים – "בחר הקב"ה בעולמו", ו"בחר ביעקב ובניו" – היותו של הקב"ה בורא ומלך העולם והיותו "הבוחר בעמו ישראל באהבה".

מ.א.

בראשית ושמות

ב. התורה פותחת בספר בראשית המלמד אותנו כי "כל הארץ של הקב"ה היא", ורק בספר השני, ספר שמות, מופיעה ה"מצוה ראשונה שנצטוו ישראל" (רש"י בתחילת פרשת בראשית).

מ.ב.

"יוצר המאורות" ו"אהבת עולם"

ג. בברכות קריאת שמע: בשחרית, בברכה הראשונה "נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם, להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית'", "ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלקינו, כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלקינו . . והיינו כי אהבה דוחקת הבשר" – כמבואר באריכות בתניא פרק מ"ט.

כך גם בתפלת ערבית – הברכה הראשונה עוסקת בהנהגת העולם – אשר בדברו מעריב ערבים וכו', ומבדיל בין יום ובין לילה; והברכה השניה "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת".

מ.ג.

ברכת "הזן" ו"נודה לך"

ד. בברכת המזון: הברכה הראשונה "הזן את העולם כולו", "הזן את הכל"; והברכה השניה עיקרה הוא ההודאה על הארץ, ברית ותורה (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הוקן סימן קפ"ז סעיף ד'. עיין שם).

מ.ד.

עשיית השמים והבחירה באברהם

ה. בנחמיה פרק ט (בקטע הנאמר בפסוקי דזמרה בתוך "ויברך דוד"): "אתה הוא ה' לבדך, אתה עשית את השמים . . ואתה מחיה את כולם", ולאחר מכן

“אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברהם . . וכרות עמו הברית . . והים בקעת לפניהם”.

מה.

שני החלקים ב"הלל הגדול"

1. ב"הלל הגדול" (תהלים פרק קלו): חציו הראשון של הפרק מפרט את היותו של הקב"ה "אלקי האלקים" ו"אדוני האדונים", וכך פרטים מרכזיים בבריאת העולם; והחל מפסוק י' מדובר אודות יציאת מצרים, מכת בכורות, קריעת ים סוף, וכניסת עם ישראל לארץ ישראל.

מו.

ברכת המצוות

2. בברכת המצוות, תחילה מתארים את הקב"ה כ"מלך העולם", ולאחר מכן מוסיפים "אשר קדשנו במצוותיו וצונו".

מוז.

שתי הפרשיות של קריאת שמע

ח. בקריאת שמע: פרשה ראשונה עיקרה "ה' אחד", "ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי האומות הוא עתיד להיות ה' אחד" (ואתחנן ו, ד וברש"י). כן, חז"ל תיקנו (פסחים נו, א) להוסיף ולומר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – מלכותו של הקב"ה על העולם כולו.

מאיך, הפרשה השניה פותחת "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם" ועוסקת כולה בקיום מצוות (ראה משנה ברכות יג, א) ובשכר המצוות. במיוחד הדבר בולט בפרשת ציצית שבאה להזכיר את יציאת מצרים.

מה.

טעמי השביתה בשבת

ט. אודות מצות השביתה בשבת נאמרו בעשרת הדברות שני טעמים: בפרשת יתרו (כ, יא) נאמר "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ . וינח ביום השביעי", ובפרשת ואתחנן (ה, טו) נאמר "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך . . על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת". כלומר, בתוכנה של השבת שני ענינים, זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים (ראה לקוטי שיחות חלק ל"ז עמ' 11).

מט.

ליל שבת ויום השבת

י. חלוקה דומה באה לידי ביטוי בתפלות השבת: בליל שבת נוסח הברכה האמצעית הוא "אתה קדשת" ש"מיירי בשבת בראשית"; ובשחרית של שבת נוסח הברכה האמצעית הוא "ישמח משה" ש"מיירי בשבת דמתן תורה", וזה הטעם הפשוט לכך שבתפלת שחרית של שבת לא אומרים (לפי נוסח אדמו"ר הזקן) "זכר למעשה בראשית" (ראה שער הכולל פרק י"ז סעיף כ"ה וכ"ט), ונאמר בה הפסוק מן התורה "ושמרו בני ישראל את השבת", ובהמשך נאמר "ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות . . כי לישראל עמך נתתו באהבה".

[ניתן, אולי, לקשר זאת גם עם הידוע אודות הבדל נוסף בין התפלות. בתפלת ערבית אומרים "וינוחו בה" כיון שאז מאירה ספירת המלכות, ואילו בתפלות שחרית ומוסף הנוסח הוא "וינוחו בו" כי אז מאיר בחי' ז"א, מדות דאצילות (לקוטי שיחות חלק י"ד עמ' 18-19). ולפי דרכנו יש לומר: ליל שבת - מלכות - קשור לשביתה ממעשה הבריאה בימי בראשית, שזו עליית המלכות במקורה (ראה לקוטי שיחות חלק כ"ה עמ' 317 והערה 63); וז"א המאיר ביומא דשבתא קשור ליציאת מצרים (ראה סידור עם דא"ח יז, ג. מאמר ד"ה וספרתם לכם תשל"ו - ספר המאמרים תשל"ו עמוד 218)].

ג.

”היופי והפאר של התזועדות אין לתאר”

בשלושת ה”שביבים” דלהלן יועתקו מספר קטעים ממכתבו של אחי ע”ה מערב יום כיפור תשכ”ג לידידו הרה”ח ר’ יעקב שי’ טרגר (באדיבות הנמען שי’) ובו תיאור קצר על המתרחש בחצרות קדשנו:

ביום ה’ לפני ראש-השנה התקיימה התזועדות לכבוד האורחים שהגיעו מארץ-ישראל. ההתזועדות עברה בהתרוממות הרוח בנוכחות מאות רבות של חסידים והשירה גוברת והולכת ובתנועת יד קלה של הרבי מתרוממים מאות אנשים. היופי והפאר של התזועדות אין לתאר במכתב ועל-אחת-כמה-וכמה במלים ספורות.

נא.

”מה נהדר היה מראה כהן גדול”

ראש-השנה עבר גם ברוך-ה’ בטוב ונקוה שתפלותינו תתקבלנה למעלה ברצון.

ביום ב’ דראש-השנה הלכנו לתשליך. נעמדים קודם ליד 770 איסטערן פארקווי אלפי איש זוגות זוגות. הראשונים ילדים, אחר-כך בחורים ואחר-כך אברכים ואחר-כך זקנים.

הרבי והרב חדקוב יוצאים וסוקרים את כל הנוכחים ועוברים הראשונים ונעמדים לפני הילדים והתהלוכה מתחילה ללכת.

כך הולכים חצי שעה בערך עד לבריכה שיש בפארק וכמו-כן בחזרה, ומצדדי הרחוב עומדים צופים אלפי איש.

נב.

”אל הקודש פנימה”

אתמול בשבת גם-כן התקיימה התזועדות.

אחי טובי’ נכנס ליחידות ושהה חצי שעה.

לבחורים לא נתנו להכנס ליחידות מכיון שהם נשארים כאן יותר מחודש ונקוה שנכנס אחרי שמחת תורה...

עד כאן ממכתבו של אחי ע”ה.

*

בשולי הדברים יצויין כי על ה"יחידויות" להן זכיתי בחודש תשרי תשכ"ג סיפרתי בהרחבה לעיל (כמפורט ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, לג-לד).

נג.

"על זאת יתפלל . . חסיד"

כבר סופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, נב) כי בין ההדרכות בעבודת ה' שזכיתי לשמוע מפי מורי ורבי הגרנ"ש ששונקין זצ"ל היתה ההדרכה שאקבל עליי כעיקר יסודי בעבודת ה' את תוכן פרק טז בתניא, על "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", כלומר החיבור הישיר בין השכל לכחות המעשה (בדילוג על הרגש שבלב), עיין שם.

יש להוסיף כי באותה הזדמנות גילה בפניי הגרנ"ש זצ"ל כי ענין יסודי זה מהווה את תוכנה של עבודת ה' האישית שלו בעת עבודתו בתפלה.

נד.

חכם וסופר

בהמשך לתיאור בהרחבה של שכונת סנהדריה בימים בהם הוקם שיכון פאג"י (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קלט-קמ) יש לציין כי הגאון רבי שמואל ברוך שולמן זצ"ל, שנמנה על החוג הליטאי והיה בעל גישה נעימה ומסבירת פנים, היה רבה של שכונת סנהדריה בשנות ילדותי ולמרות שלא התגורר בשכונה הוא היה מגיע לדרוש ולהתפלל בה.

בין השאר נהג להשתתף בכתיבת מאמרים העוסקים בדברי ימי ישראל בשבועון "קול ישראל", בטאון תנועת "אגודת ישראל" בראשות סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

נה.

הסיפור על ארבעת השבויים

בתאריך ב' אייר תשכ"ב כתב כ"ק אדמו"ר זי"ע מכתב מרתק הממוען "לכבוד מר גרשון דוד שי' המכונה ד"ר כהן".

מתוכן המכתב נראה שהנמען כתב מאמר בנושא הסיפור המפורסם על ארבעה מגדולי חכמי ישראל בתקופת הגאונים שנפלו בשבי ועל-ידי שכל אחד מהם התגלגל למדינה אחרת באה תנופה חדשה ביחס ללימוד התורה והקמת מרכזים תורניים חדשים בימי רבותינו הראשונים.

במאמרו ניסה הכותב לשער כי הסיפור האמור לא התרחש במציאות והראב"ד בעל ספר הקבלה הוא ש"המציא" סיפור זה.

המכתב במלואו נדפס באגרות קודש חלק כ"ב, אגרת ח'תי, וב"שביבים" הבאים יועתקו מספר ציטוטים ממנו בתוספת דברי קישור.

נז.

לא יתכן שכך כתב הרמב"ם

במכתבו מקדים הרבי "ואחרי בקשת שליחתו מוכרחני לומר שאין הענין בכללותו מתקבל אצלי על הדעת, ובהקדם מה שמספרים על גדול בישראל שבשיחה אתו אמרו שכתוב ברמב"ם כך וכך, ואמר לא הוא, והוסיף, לא משום שהוא בקי בכל חדרי הרמב"ם וכל רז לא אניס לי, אלא כיון שהענין לגמרי אינו הולם כל שיטת הרמב"ם אי אפשר שיהי' כתוב אצלו ענין כזה".

נז.

"אין הדעת סובלת שהראב"ד המציא הענין..."

הרבי ממשיך ומתייחס לנידון המאמר:

"...הביאור שמציע במאמרו שהראב"ד בעל ס' הקבלה הוא המציא הסברה שהיו שבויים. . . אין סברא זו מתקבלת בשכל כלל, והטעם פשוט: הרי אין כל ספק שהראב"ד הי' שומר תורה ומצוה וידע הציווי מדבר שקר תרחק, וגם חי בתקופה ובמקום שלא הי' במרחק מופלג בזמן ומקום מתקופת הד' שבויים. ולכן אין הדעת סובלת שהראב"ד המציא הענין של ארבעה השבויים בכדי לחזק סברותיו ושיטתו, ולא עוד אלא שרוב המכריע של בני דורו קבלו חידושו בלי כל פקפוק!".

נח.

“אינו דומה כלל וכלל לחידוש והמצאה של ענין מעקרו”

הרבי מתייחס גם לטענותיו של הנמען לגבי התאמת התאריכים שבספר הקבלה:

ש"זהו על דרך שכמדומה הזכרתי בשיחתנו שאפשר שלא יהי' מדייק דיוק ככל הדרוש בנוגע למקורות ובעלי שמועה וכו' וגם אפשר לטעות ואולי להתאמה בכיוון בנוגע לתאריך במאורע שנמשך משך תקופה, מתחילתו לסופו, וכמו שהזכרתי בשיחתנו, כגון בנוגע לחתימת התלמוד או חתימת המשנה, שכל זה אינו ענין של היפך הצווי מדבר שקר תרחק, אלא שאפשר לתפוס חתימת התלמוד בסוף ימיו של רב אשי, ושני יכול לקשר זה עם רבנן סבוראי, כיון שמובאים מהם מאמרים בש"ס, ועד"ז אפשר להסיק שנחתם התלמוד באמצע ימיו של רב אשי, וכו' וכו'. אבל אינו דומה כלל וכלל לחידוש והמצאה של ענין מעקרו, כמו שמציע כ' במאמרו, שאין דבר זה הולם יהודי שומר תורה...”

נט.

“בנוגע להפצת היהדות בפועל...”

כדרכו בקודש הרבי מסיים את המכתב בבקשה מהנמען שיפעל למען קירוב בני ישראל לאבינו שבשמים:

“ולחזור לתוכן שיחתנו בנוגע להפצת היהדות בפועל, ומעשה הוא העיקר, והביטוי שהזכרנו בשיחתנו בנוגע לעצם, שעצם בלתי משתנה והוא היפך המקרי בלשון חוקרי ישראל – תקותי שנמשך במעשה בפועל, ובפרט אשר כבודו חונן בהשפעה על חוג מסויים, שחלק חשוב בו הוא מהנוער וצעירים, שכל השפעה טובה עליהם – קובעת צורה ועד לבנין בית בישראל וכו'”.

ס.

פרי עין חיים

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קז) על חברי המחזור שלי ב"עץ חיים" שהיו בעלי רמה מעולה ותלמידים איכותיים מאוד, יצויינו מתוכם

(לפי סדר הא"ב של השמות הפרטיים): הגאון רבי אברהם אביש אייזן שליט"א, ראש ישיבת "שער השמים". הרה"ח ר' בנימין קליין ע"ה, מזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, פא. ג, פורפח. קכא). הגאון רבי חיים אורי פריינד שליט"א, חבר בד"צ העדה החרדית (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ). הגאון החסיד רבי חיים אשר זעליג ברנד שליט"א (ראה עליו להלן). הרה"ח ר' יהודה לייב קלפהולץ ע"ה, שהיה מגדולי מגייהי ה"סת"ם" בירושלים. הרה"ח ר' יוסף שי' וגשל, מחשובי חסידי קרלין בירושלים. מחותני הגה"ח רבי מנחם בן-ציון וילהלם זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נה. סג. ג, א. לג. לח. פא. פט-צ. קי). הרה"צ רבי מרדכי חשין זצ"ל, האדמו"ר מקאשוי (זכה לדבר בהרחבה עם כ"ק אדמו"ר זי"ע בעת חלוקת השטרות לצדקה). הרה"ח ר' מרדכי רוקח, מחסידי חב"ד בירושלים. הרה"ח ר' משה אייזנבך שליט"א, מחשובי חסידי בעלזא. הרה"ח ר' משה מרדכי ליכטנשטיין, הגאון רבי ראובן בריס זצ"ל, שכיהן כמשגיח הרוחני של תלמוד התורה של חסידי בויאן מיום היווסדו (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ה-ו). הרה"ח ר' שלום לייב אייזנבך ע"ה, מחשובי חסידי צאנז-קלויזענבורג. הרה"ח ר' שלמה רובין ע"ה (בן הרה"צ רבי שמעון זצ"ל, שהיה חותנו של הרה"ח ר' צבי גרינוולד ע"ה).

סא.

"מרבח תורה מרבח חיים"

ברצוני ליחד מספר מלים על הארי שבחבורה שחי עמנו לאוישו"ט, הלא הוא חבר נעוריי וידיד נפשי, הגאון החסיד רבי חיים אשר זעליג ברנד שליט"א.

הנני מרשה לעצמי להתייחס באופן מיוחד לאישיותו, כיון שלמרות שרבי חיים הוא גאון גדול הוא אינו מפורסם, אין לו משרה תורנית ראויה לשמה אף שאין ספק שהוא מסוגל לכהן כראש ישיבה דגול. הוא "נחבא אל הכלים" כפשוטו (והנני מניח שתהיה לו תרעומת על כתיבת שורות אלה).

לכשעצמי הנני רואה בהסתתרות זו את הפשטות הירושלמית האופיינית, וכדברי מורי ורבי הגאון החסיד רבי אברהם חיים נאה זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה) כי בישיבת "אהל משה" שבה למד בצעירותו (עליה ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה. לט. ב, נג. ג, טו-סז. ד, פו. קפה-קפו. רה. רסג-רעח. רפא), הצטופפו בשעתו עשרה בקיאים בש"ס על ספסל אחד ואיש לא התפעל מכך ולא עשה מכך עניין...

בשחר ילדותנו למדנו בכתה אחת בת"ת "ישיבת ציון" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, ק-קא), לאחר מכן נפרדו דרכנו ושוב נפגשנו בכתות העליונות של ת"ת עץ חיים ולאחר מכן בכתתו של הגה"ח רבי נטע פריינד זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, כ. ג, פו. פט. ד, קז. קי), שם למדנו בשנת תשי"א-תשי"ב והמשכנו יחד בישיבה הקטנה ב"עץ חיים" בשנים תשי"ב-תשט"ו.

בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא רבי חיים את בתו ע"ה של דודי זקני הרה"צ רבי שמואל דייטש זצ"ל (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יח. מ-מא).

סב.

מבני משפחתו של רבי חיים

אביו של רבי חיים היה הגה"ח רבי אליעזר דוד ברנד זצ"ל. חותנו של רבי אליעזר דוד היה הרה"ג רבי יונה צוובנר זצ"ל שכיחן כיושב-ראש הנהלת "העדה החרדית".

רבי אליעזר דוד היה מבאי ביתו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל, למד ב"כולל" של ישיבת "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" בירושלים וזכה להיות ב"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ואף להיות בקשר מכתבים עם הרבי.

הוא אף זכה לבנין וחתנין רבנן. אחד מחתניו היה הגאון החסיד רבי יוסף אקער זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ס. ד, קנח).

*

אחותו של רבי אליעזר דוד היתה מרת צפורה ע"ה, אשתו של דודי הרה"ג רבי יעקב בלוי זצ"ל, בנו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

*

לאחיו של רבי אליעזר דוד, הרה"ח רבי מרדכי ע"ה, שני בנים חסידי חב"ד: הרה"ח ר' מאיר שי', מנהל בית הספר חב"ד בלוד במשך שנים רבות, והגה"ח רבי דוד שי', משפיע אנ"ש בעיה"ק ירושלים ומראשי כולל "צמח צדק" בעיר העתיקה.

אגב: רבי דוד שי' זכה ללמוד בחברותא במשך שנים רבות עם הגאון המפורסם רבי נחום פרצוביץ' זצ"ל, ראש ישיבת מיר, וכן להימנות על צוות עורכי ה"אנציקלופדיה התלמודית".

*

אביהם של הגה"ח רבי אליעזר דוד והרה"ח ר' מרדכי ברנד הוא הרה"ח ר' שלמה זלמן ברנד ע"ה, ששימש כגבאי בבית הכנסת "תפארת ישראל – רוז'ין" (שנקרא גם "ר' ניסן בק"ס שוהל" = בית הכנסת של רבי ניסן בק) בעיר העתיקה לפני מלחמת תש"ח, כפי שסיפר לי בעצמו.

סג.

פיענוח ראשי התיבות "נו"נ"

אחד התארים המופיעים בדרך כלל באגרות קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע לנמעני המכתבים הוא התואר "נו"נ".

יש הנוהגים לפענח את ראשי התיבות האמורים כ"נחמד ונעים", אולם לדעתי פיענוח זה אינו נכון ואינו מסתבר והפיענוח הנכון הוא "נכבד ונעלה".

הוכחה לאמור לעיל ניתן לראות באגרות כ"ק אדמו"ר זי"ע מהשנים הראשונות, ולדוגמא מהשנים תש"ג-תש"ד (שנדפסו ב"אגרות קודש" כרך א'), שהתואר "נכבד ונעלה" (או "נעלה ונכבד") מופיע בהן פעמים רבות בשלימותו, ללא ראשי תיבות (לעומת התואר "נחמד ונעים" שאינו מופיע כלל), וכמעט תמיד באגרות קדשו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

סד.

הקשר בין "גרת" לתרי"ג המצוות

על דברי יעקב אבינו ע"ה שבפסוק (וישלה לב, ה) "עם לבן גרתי" מפרש רש"י: גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים.

על פי הכלל עליו חזר כ"ק אדמו"ר זי"ע פעמים רבות שבין מספר פירושים על ענין אחד צריך להיות קשר (ראה לעיל אות כח) צריך ביאור: מהו הקשר על פי הפשט בין המלה "גרת" לקיום תרי"ג המצוות?

מבאר זאת כ"ק אדמו"ר זי"ע:

לבן הארמי מסמל את גשמיות העולם שהיתה זרה, בבחינת "גירות", לגבי יעקב אבינו, שכן אצל יעקב אבינו רק עניני הקדושה היו קרובים ואישיים לגביו.

ענין זה נרמז גם בפסוק נוסף לגבי יעקב: "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות" (שם לג, יז). "לו" – לנשמתו הכין דירת קבע, "בית", אך "למקנהו", לענינים הגשמיים שהם רק "קנויים" לו – עשה "סוכות" – דירת עראי.

לפי זה מובן היטב: רק מתוך הזרות לגשמיות העולם ("גרות" בפירושו הפשוט) מתאפשרת שמירה מדוקדקת של תרי"ג המצוות ("ותר"ג מצוות שמרת").

סה.

"איתכפיא"

אחד המושגים הידועים בעולמה של חסידות חב"ד הוא המושג "איתכפיא".

מקורו של הביטוי האמור הוא בדברי הזהר הקדוש (ראה שם חלק ב', קפד, א. קכח, ב) "כד אתכפיא סטרא אחרא – אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא בכולהו עלמין" [= כאשר כפויה ה"סטרא אחרא" – מתעלה כבודו של הקב"ה בכל העולמות], כלומר: על ידי כל כפיה וכפיה של ה"סטרא אחרא" מתגלה אור אלוקי גדול.

המושג "אתכפיא" מכיל בקרבו את המשמעות שחלק מעבודת ה' הוא שגם בדברים המותרים על פי ההלכה – על היהודי לכפות את רצונו הטבעי ולקיים את רצון ה' מבלי להגרר אחרי שאיפתו הטבעית.

לאמתו של דבר, כשאר חידושיה של החסידות, הדבר מפורש בדברי חז"ל (יבמות כ, א) המפרשים את הפסוק "והתקדישתם" (ויקרא יא, מד. כ, ז) במובן של "קדש עצמך במותר לך".

יוזכר גם מאמרו של אליהו הנביא זכור לטוב (גטין ע, א): "סעודתך שהנאתך ממנה (שערבה לך, רש"י) משוך ידך הימנה".

סז.

אין "רשות בנינים"

הדגשת המושג "אתכפיא" באה במיוחד בחסידות, מהסיבה דלהלן:

לפני התגלות תורת החסידות על-ידי הבעש"ט, ובמיוחד לפני התגלות תורת חסידות חב"ד שררה ההנחה בלב כל יהודי (וכך, כמדומה, גם היום אצל רבים) שישנן שלוש רשויות: ענין הקדושה, כלומר עשיית מצוה, ולעומתו ענין הקליפה וסטרא אחרא, כלומר עשיית עבירה ר"ל, וקיימת, כביכול, נוסף על האמור רשות בנינים שכוללת את כל הדברים המותרים על-פי התורה, כגון אכילה ושתייה והעיסוק בעניני פרנסה, כל עוד אין בהם עבירה על הלכה בשולחן-ערוך הרי זה דבר לגיטימי לחלוטין הנתון לרצונו החפשי של האדם.

גם לפי התפיסה האמורה, יש ענין חשוב של התקדשות במותר, אך ענין זה הוא בגדר "חסידות" ושייך רק ליחיד סגולה.

החסידות אינה מכירה בשלוש רשויות, לפי החסידות יש רק שתי רשויות: קדושה ולעומתה קליפה וסטרא אחרא. ההוראה של "בכל דרכיך דעהו" או "כל מעשיך יהיו לשם שמים" אינה מדת חסידות השייכת רק ליחיד סגולה, כי אם חלק יסודי של התורה עצמה, כלומר של רצונו של הקב"ה.

"חידוש" זה של תורת החסידות הוא תוצאה מהשיטה הכללית של החסידות בענין אחדות ה' המוחלטת, שאין כל מציאות מלבדו יתברך.

סז.

דוגמאות מעשיות ל"אתכפיא"

ראשיתו של המושג "אתכפיא" בחסידות חב"ד מצוי בספר תניא קדישא, פרק כ"ז ופרק ל'.

כך כותב כ"ק אדמו"ר הזקן בפרק כ"ז: "...ולא עוד אלא אפילו בדברים המותרים לגמרי, כל מה שהאדם זוכח יצרו אפילו שעה קלה ומתכוין לאכפיא לס"א שבחלל השמאלי, כגון שחפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות ועוסק בתורה באותה שעה... וכן אם בולם פיו מלדבר

דברים שלבו מתאווה מאד לדברם מענייני העולם וכן בהרהורי מחשבתו אפי' במעט מזעיר דאתכפיא ס"א לתתא אסתלק יקרא דקב"ה וקדושתו לעילא הרבה ומקדושה זו נמשכת קדושה עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו ית'".

מימי אדמו"ר הזקן ועד לדורנו עוררו רבוה"ק על ענין זה, במיוחד ידוע שבדורו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ניתן דגש על עבודה זו, ואכן, עובדי ה' בדרך החב"ד עסקו רבות בענין זה בעבודת ה'.

ס.ה.

"אתכפיא" באכילה

משמעותו המעשית הנפוצה של "אתכפיא" בנושא האכילה הוא שיש לאכול מאכלים בריאים לחיזוק ושמירת בריאות הגוף הנחוצה לעבודת ה' (ראה רמב"ם, הלכות דעות, תחלת פרק רביעי) ולהימנע מאכילת מאכלים טעימים וערבים לחיך.

לאור זה מקובל בין חסידי חב"ד האיחול "לבריאות" לסועדים במקום האיחול הנפוץ "בתיאבון", כיון שכאמור הדגש שבאכילה צריך להיות על הבריא ולא על הטעים.

כ"ק אדמו"ר זי"ע חידד משמעות זו בהתבטאו כי העבודה שבאכילת מאכלים בריאים שאינם טעימים לחיך האדם חשובה יותר מן ההימנעות מלאכול מאכלים טעימים.

ס.ט.

פרנסה מ"אתכפיא"

שמעתי מחסידים את הסיפור הבא :

פעם נפגשו שני גויים בעיירה ליובאוויטש ושוחחו ביניהם :

"ממה אתה מתפרנס?" שאל האחד את רעהו, הלה השיב: "הנני עובד בישיבה של היהודים הקיימת בעיירה ומרוויח כך וכך קופיקות".

"האם סכום זה מספיק עבורך בשביל לפרנס את משפחתך?" הוסיף החבר והקשה.

תשובת הגוי היתה שהשלמת ההכנסה שלו היא מכך ש"גם האתכפיא שייך אליי", כשכוונתו היתה שתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" שבעיירה מקיימים "אתכפיא" ומותרים ממנות האכילה שלהם ואת זאת הוא נוטל לעצמו...

מובן שהארוחה בעת ההיא בליובאוויטש לא כללה מטעמים ומעדנים, אלא, לעתים קרובות, פת במלח ואולי גם חתיכת הערינג, וגם ממזון זה היו הבחורים מותרים כ"אתכפיא"...

ע.

ה"שטיבל" של חסידי מודז'ין

כבר סופר כי ברחוב שמאחורי הבית בו גדלנו בילדותנו בשכונת "בית ישראל" (עד חנוכה של שנת תש"ז שאז עברה משפחתנו להתגורר בשיכון פאג'יי) שכך תלמוד התורה "ישיבת ציון" (עליו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כד-כה. ד, ק-קא).

באחד משלושת החדרים של הת"ת התקיים בשבתות "שטיבל" של חסידי מודז'ין.

זכורני משנות ילדותי את שירת הניגונים היפה ב"שטיבל" זה. בהזדמנויות שונות ובעיקר בסעודה שלישית ("שלוש סעודות") הייתי עומד מאחורי החלון ומקשיב לשירת החסידים.

את ה"שטיבל", שהתקיים במשכן זה במשך מספר שנים ולאחר מכן עבר ל"חיי עולם", הקים הרה"ח ר' דוד פרקוביץ זצ"ל, שהיה מחשובי חסידי מודז'ין בירושלים. הוא למעשה היה אף "ראש החבורה" שם וכמדומני שהיה המבוגר ביניהם.

[אגב: בנו של ר' דוד הוא הרה"ח ר' יצחק אייזיק, שלמד בישיבת "תורת אמת" - חב"ד ליובאוויטש" ומחשובי חסידי חב"ד בירושלים, וחתנו של ר' דוד הוא הרה"ח ר' לייביש (בנו של הרה"ח ר' שמואל יוסף) וובר זצ"ל, שהיה אף הוא חסיד חב"ד].

אחד מבני החבורה האמורה של חסידי מודז'ין היה הרה"ח ר' יעקב וולס על משפחתו יסופר להלן (אות עא).

ע.א.

משפחת זולס

משפחת זולס הינה משפחה מפורסמת בירושלים ואף למשפחת בלוי יש קשרי חיתון עמה.

להרה"ח ר' אברהם הלוי זולס ע"ה היו חמשה בנים: הבן הבכור הוא הרה"ח ר' יעקב ע"ה, שהיה, כמוזכר לעיל (אות ע), חסיד מודז'יץ. הבן השני הוא הרה"ח ר' משה ע"ה שאף הוא חסיד מודז'יץ. הבן השלישי הוא הרה"ח ר' מאיר ע"ה, שהיה חסיד של הרה"ק רבי אהרלה בעל ה"שומר אמונים" זצ"ל ולאחר הסתלקותו היה חסיד "תולדות אהרן" (ר' מאיר נפטר לאחרונה).

הבן הרביעי הוא הרה"ח ר' אריה לייב ע"ה, חסיד חב"ד ומראשוני מתפללי בית הכנסת חב"ד בפאג"י עוד במשכנו הארעי ואף שימש בו כש"ץ קבוע.

הבן החמישי יבלחט"א הרה"ח ר' יששכר דב שי', מחשובי חסידי חב"ד בירושלים, חבר הנהלת ישיבת "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" בירושלים ובשעתו חבר ועד "מבצע תפילין" וחבר הנהלת צעירי אגודת חב"ד בירושלים (כמסופר לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רמט).

ר' בערל שי' הוא אף עמוד התווך מן הבחינה הגשמית של בית הכנסת "בית חנה" בשכונת סנהדריה (עליו ראה בהרחבה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, ס-סב, ב, סט, ג, פ"פא. קע. קעב. קפ. ד, נד-נה. קנג) יחד עם עמוד התווך מן הבחינה הרוחנית - הגאון החסיד רבי יצחק אייזיק שי' קעניג, רבו של בית הכנסת וראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" בלוד ואחיו הרה"ח ר' אפרים שי' קעניג המכהן כגבאי בית הכנסת.

ע.ב.

הרה"ח ר' יהושפט אלפרט ע"ה

לאחרונה, בי"ז כסלו תשע"ט, נפטר הרה"ח ר' יהושפט אלפרט ע"ה. ברצוני לייחד מספר מלים לזכרו.

ר' יהושפט היה חסיד חב"ד, ואף נחשב ל"משכיל" בתורת חסידות חב"ד, ומעסקני חב"ד בירושלים בשנות הבראשית לנשיאותו של כ"ק

אדמו"ר זי"ע. הוא כיהן כחבר הנהלת "צעירי אגודת חב"ד" בירושלים והיה פעיל מאוד בענייניה עוד לפני החלפת חבריה בשנת תשי"ז ונותר חבר הנהלה גם כאשר הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים בחר את חברי ההנהלה החדשים, ביניהם נמניתי גם אני.

הוא שימש גם בתפקידים חינוכיים. בתחלה כמורה בבית הספר חב"ד בשכונת מלחה בירושלים ולאחר מכן כמנהל בית הספר חב"ד בעיר בת ים ובמקומות נוספים.

למעשה הכרתיו כבר משנות ילדותי הצעירות, שכן משפחתו התגוררה גם היא בשכונת "בית ישראל" ובאותה סמטה בה גרה משפחתנו. ר' יהושפט - אבלחט"א - היה בן גילי ממש, הוא נולד בחודש שבט ואני בט"ז באייר של שנת תרצ"ו.

אביו, ר' משה ע"ה, היה מלמד בת"ת "עץ חיים" סניף "זכרון משה", שנקרא בשם "סיני", וכן היה ה"מוכתר" של שכונת "בית ישראל". שמעתי כי לאחרונה יצא לאור ספר בשם "מיומנו של מוכתר" המתעד את זכרונותיו של ר' משה מתקופה זו ובו מזכיר מספר פעמים את אבי מורי זצ"ל.

עג.

"זנתן לנו תורת אמת"

הישיבה החבדי"ת המפורסמת בירושלים, ישיבת "תורת אמת", נוסדה על ידי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בעיה"ק חברון כאשר שיגר מספר תלמידים מובחרים מישיבת "תומכי תמימים" שבעיירה ליובאוויטש לאה"ק בשנת תער"ב. בעקבות מלחמת העולם הראשונה (תרע"ד-תרע"ח) שהיתה בין רוסיה לטורקיה ששלטה אז באה"ק חזרו התלמידים לרוסיה והישיבה חדלה להתקיים.

לאחר המלחמה הקים מנהלה, הגה"ח רבי שלמה זלמן הבלין זצ"ל, את הישיבה מחדש בעיה"ק ירושלים.

במשך מאה שנות קיומה של הישיבה בירושלים היוותה הישיבה, ומהווה גם כיום, מגדלור המפיץ את תורת החסידות ודרכיה על פני עיר הקודש כולה. לרבים וטובים מבני ירושלים שהפכו לחסידי חב"ד ואני בתוכם היתה הישיבה נדבך חשוב בדרך העולה בית א-ל (כמסופר ב"שביבים"

שב"לקט ופרט" א, נד. נו. עג. ב, פד. ג, פא. פז. פט. ד, קח. רמ-רמא).

עד.

"שינוי החוזר לברייתו"

לאור המצב הכלכלי הקשה ששרר באה"ק לאחר מלחמת העולם הראשונה היה קשה מאוד להחזיק את הישיבה מבחינה גשמית. בירושלים העתיקה התקיימה אז ישיבה גדולה שנוסדה על ידי הגאון רבי יצחק וינוגרד זצ"ל בשם "תורת חיים" והוחלט לאחד את שתי הישיבות לישיבה אחת לצורך גיוס כספים. בעקבות זאת שונה השם המקורי "תורת אמת" לשם "תורת אמת הכללית", שם שנועד להיות משותף לשתי הישיבות יחד, מבטא את "כלליותה".

השם החדש, "תורת אמת הכללית", נותר על כנו שנים רבות, כאשר הסיבה לשינויו התבטלה. גם כאשר הישיבה חזרה לבעלות חבדי"ת מוחלטת, נותר שם זה על גבי ניירות המכתבים של הישיבה וגם על גבי שלט ליד בניין הישיבה הישן בשכונת "מאה שערים".

כשידידי ורעי אבלחט"א הרה"ח ר' אברהם חנוך גליצנשטיין ע"ה התמנה למנהל הישיבה, בשנת תשכ"ד, סיפרתי לו על סיבת שינוי השם האמורה (שמעתי זאת מר' שלמה וינשנקר ע"ה, עליו יסופר להלן אות עה), והצעתי לו להחזיר עטרה ליושנה ולהסיר את המלה "הכללית". הוא קיבל מיד את עצתי וכך, אכן, נעשה ושמה של הישיבה עד היום הוא "תורת אמת", השם שניתן לה על ידי מייסדה.

עה.

גבאי בית הכנסת "בנות עזרת ציון"

הרה"ח ר' שלמה וינשנקר ע"ה היה מראשוני מתיישבי שכונת סנהדריה (הוא התגורר בבנין חד קומתי וחד דירת שבנה לעצמו בשכונה) ושימש כגבאי בית הכנסת הראשון של השכונה שנקרא בשם "בנות עזרת ציון" (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קלט).

אחרי ר' שלמה שימש הרה"ג ר' מרדכי רוזנפלד ע"ה כגבאי. ר' מרדכי היה ניצול שואה, והספיק ללמוד תורה בישיבות הגדולות בהונגריה לפני השואה. הוא היה תלמיד חכם מובהק ובין השאר לימד בבית הכנסת האמור מדי יום שיעור גמרא בעיון.

ר' מרדכי גר בשכנות אלינו ממש, בבנין בו התגוררנו אנו. בנותיו הצעירות התחברו עם בנותינו וכשהקמנו את בית הספר היסודי "בית חנה" (ראה להלן אות רלד) היתה הבת הבכורה, מרת מרים תחי', במחזור הראשון של בית הספר היסודי, וגם, לאחר מכן, של בית הספר העל-יסודי. ברבות השנים נישאה להגה"ח הרב פישל שי' ג'ייקובס, חסיד חב"ד, תלמיד חכם ומחבר ספרים בהלכה, ומשמשת כיום כמחנכת בבית הספר "בית רבקה" בכפר חב"ד.

גם הבת השנייה, מרת פנינה תחי', למדה בעקבות האמור ב"בית חנה" וברבות השנים נישאה להגה"ח הרב יוסף יצחק הכהן שי' כ"ץ, חסיד חב"ד, תלמיד חכם ומחבר ספרים בהלכה ובאגדה [בן הגה"ח הרב מיכל הכהן שי' כ"ץ, חסיד חב"ד, תלמיד חכם ונכדו של הרה"ק רבי גדליה משה מזוויהל זצ"ל], ומשמשת כיום כמחנכת בבית הספר חב"ד בעיר רחובות.

עז.

"זמרו בדיקותו במתיקות ותענוג שבניגון, לא ירגיש כלל..."

בהזדמנות מסויימת סיפר כ"ק אדמו"ר זי"ע סיפור שאירע עם הרה"ק רבי ישראל ממודז'יץ, בעל "דברי ישראל" זצ"ל (לקוטי שיחות, חלק כז, עמוד

: 275)

"שמעתי מחסידי פולין שכאשר חלה האדמו"ר ממודז'יץ ונסע לברלין לשאול בעצת הרופאים, אמרו הרופאים שמצבו דורש ניתוח, אמנם, מכיון שלבו חלוש ביותר, אינם יודעים אם יוכל לסבול את הניתוח. בשמעו זאת, אמר, שימתינו עד שינגן ניגון ויכנס ב"פנימיות" הניגון כו' – כידוע שהי' כחו גדול בנגינה, ומרוב דביקותו במתיקות ותענוג שבניגון, לא ירגיש כלל מה שנעשה – ואז יוכלו לבצע את הניתוח ללא כל חשש, מכיון שלא ירגיש מאומה. וכך הוה: המתינו עד שניגן ונכנס ב"פנימיות" הניגון כו', ואז עשו את הניתוח, והכל עבר כשורה".

עז.

"שייך שיהודי יתעמק בענין שמתענג מימנו ביותר, עד שלא ירגיש כלל"

ההזדמנות בה סיפר הרבי את הסיפור, דבר נדיר כשלעצמו, היתה כאשר הרבי ביאר לראשונה את הביאור הנפלא (לקוטי שיחות, חלק ל"א, שיחה לפורים) אודות הסיפור התמוה שבגמרא של סעודת הפורים של רבה ורב זירא.

לאחר הביאור הקשה הרבי: כיון שכל עניני התורה הם הוראה בעבודתן של יהודי – מהי ההוראה שאנשים כערכנו יכולים ללמוד מהסיפור של רבה ורב זירא שבו מדובר על דרגא של כלות הנפש?

הרבי תירץ שגם בדורותינו אלה מצינו מעין דוגמתו, וסיפר את הסיפור האמור, ולאחר מכן סיים: הרי מצינו שגם בדורותינו אלו (על-כל-פנים – בדור הקודם) שייך שיהודי יתעמק בענין שמתענג מימנו ביותר, עד שלא ירגיש כלל מה מתרחש עמו!

עח.

אדמור"י מודז'יץ זצ"ל

להלן סקירה קצרה על אדמור"י חסידות מודז'יץ זצ"ל בשילוב איזכורים מקשריהם עם רבוה"ק נשיאי חב"ד (ראה בהרחבה ב"שמן ששון מחבריך" כרך ב' בערכם).

האדמו"ר הראשון ממודז'יץ, הרה"ק רבי ישראל זצ"ל, בעל "דברי ישראל", הסתלק בי"ג כסלו תרפ"א (ראה לעיל אות עו סיפור כ"ק אדמו"ר זי"ע אודותיו).

ממלא מקומו, הרה"ק רבי שאול ידידיה זצ"ל, בעל "אמרי שאול", היה בידידות ובקשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

רבי שאול ידידיה הסתלק בט"ז כסלו תש"ח והיה, כמדומני, היהודי האחרון שנקבר בהר הזיתים עד תשכ"ז, שכן מאז פרוץ מלחמת תש"ח ועד שנת תשכ"ז, לאחר מלחמת ששת הימים, היה הר הזיתים בשליטת הערבים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רכו. רנג).

ע.ט.

ה"אמרי אש" וז"נחלת דן"

האדמו"ר השלישי לבית מודז'יץ היה הרה"ק רבי שמואל אליהו זצ"ל, בעל "אמרי אש". הוא נולד בשנת תרס"ה והסתלק בד' אייר תשד"מ. הרש"א זצ"ל תמך והצטרף לפעולותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, כגון: "מבצע תפילין", "מבצע הדלקת נרות שבת קודש" ורכישת אותיות בספרי התורה הכלליים שיזם הרבי. כן הצטרף למלחמת הקודש לתיקון חוק "מיהו יהודי".

האדמו"ר הרביעי, הרה"ק רבי ישראל דן זצ"ל, בעל "נחלת דן", השתתף בחגיגות שנערכו לרגל סיומי לימוד הרמב"ם כפי תקנתו הקדושה של כ"ק אדמו"ר זי"ע ובהתוועדויות שהתקיימו לרגל יום הבהיר י"א ניסן, יום הולדתו של הרבי, בכפר חב"ד. כן הצטרף לקריאה לרכוש עבור כל ילד את בספר התורה של ילדי ישראל שיזם הרבי. הרי"ד זצ"ל הסתלק בכ' סיון תשס"ו.

ראוי לציין פרט שאינו מפורסם כל כך מתולדותיו של הרי"ד זצ"ל:

בצעירותו למד הרי"ד זצ"ל בישיבת "אחי תמימים" של חב"ד בתל אביב אצל המשפיע ומנהל הישיבה, הגאון החסיד רבי חיים שאול ברוך זצ"ל (ראה להלן אות פ).

פ.

"דודון הדרשה" של הגר"ש ברמן זצ"ל

יחד עם הרי"ד זצ"ל למדו בישיבה האמורה, בין השאר: הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל, יבלחט"א הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קצג), הרה"ח רבי לייבל זלמנוב זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, צד. קסד), הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל, חתנו של בעל "קהילות יעקב" זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קצה-קצז).

ראש הישיבה היה אז הרה"ק רבי שלום נח ברזובסקי מסלונים זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, א).

הנה סיפור פיקנט:

בימים ההם היתה העניות מצויה ולא היו אפשרויות זמינות למכונת צילום, וכולם למדו אז מאמרים מתוך העתקים בכתב יד. מי שהיה מעוניין בהעתק ממאמר חסידות היה צריך להעתיק בכתב יד את המאמר כולו מתחלתו ועד סופו, דבר שדרש, כמובן, זמן רב ויגיעה רבה.

"דורון הדרשה" שהעניק הגר"ש ברמן זצ"ל לידידו ורעו וחבירו לספסל הלימודים בישיבה הרה"ח רבי לייב'ל זלמנוב זצ"ל לחתונתו היה לא אחר מאשר העתק מאמר חסידות של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בכתב ידו של הגר"ש זצ"ל.

באחד מביקוריי אצל מחותני זצ"ל ראיתי בעיניי את המאמר האמור.

פ.א.

"ואגידה לכם"

על הפסוק (ויחי מט, א) "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" אומרים חז"ל (פסחים נו, א והובא גם ברש"י על אתר): ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה.

על יסוד דברי הזהר הקדוש (ויחי רמט, א) שבכל מקום שנאמר לשון "הגדה" הכוונה היא לדברי חכמה ("מילין דחכמתא") מבאר כ"ק אדמו"ר זי"ע במאמר חסידות (דיבור המתחיל "ויקרא יעקב - השכ"ה") שהמקור לדברי חז"ל האמורים שיעקב רצה לגלות את הקץ הוא מכך שנאמר כאן הלשון "ואגידה".

הרבי מוסיף שעל פי הידוע שמשמעות הלשון "הגדה" היא גם מלשון השפעה ממקור עליון שבאה בגילוי ברבדים נמוכים יותר (ולדוגמא, הפסוק בדניאל ו, ז): "נהר די נור נפק ונגד מן קדמוהי", שפירושו: נהר של אש נמשך ויוצא מלפניו) - נמצא ש"הגדה" הוא השפעת בחינת ספירת החכמה העליונה ממקורה העליון (ראה במאמר המדובר בהרחבה).

אגב: לכך שמשמעות השורש הגדה הוא "המשכה" מלמעלה למטה ניתן להביא דוגמאות נוספות: א. את המלה "במשוך" שבפסוק (שמות יט, יג) "במשוך היובל המה יעלו בהר" מתרגמים אונקלוס ויונתן: "במיגד". ב. על המשנה (אבות, פרק א', משנה יג) "נגד שמא אבד שמייה" מפרש רבי עובדיה מברטנורא: "מי שְׁנַמְשֵׁךְ שְׁמוֹ לְמַרְחוֹק מִתּוֹךְ שְׂרָרָה וְרַבְנוֹת, מְהֵרָה יֵאָבֵד שְׁמוֹ". ג. בפיוט "אסדר לסעודתא" שתיקן האריז"ל מופיעות המלים "דנגדין נחליא" שפירושו: שנמשכים הנחלים. וכהנה רבות.

פ.ב.

"והגדת לבנך"

את מצוות "והגדת לבנך" (שמות יג, ח) עלינו לקיים בליל הסדר עם כל אחד מארבעת הבנים, כנאמר בהגדה: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם ואחד רשע, אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

על פי המבואר לעיל (אות פא) בדברי כ"ק אדמו"ר זי"ע ניתן, אולי, לומר כי משמעותה של מצות "והגדת", שגם היא מלשון "הגדה", היא שעלינו להפוך גם את כל שלושת הבנים הנותרים ל"חכמים", כלומר: שכל ארבעת הבנים יהיו בדרגתו של הבן החכם.

פ.ג.

פיסוק נכון בנוסח התפלה

ידועה ההקפדה הרבה על הפיסוק הנכון בנוסח התפלה בסידור שייסד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

במספר מקומות אף שונה הפיסוק בנוסח אדה"ז בסידור מן הנוסח הנהוג במקומות אחרים. מספר דוגמאות: א. בברכת "ברוך שאמר" - "יחיד חי העולמים מלך. משובח ומפואר עדי עד", במקום "יחיד חי העולמים. מלך משובח ומפואר עדי עד". ב. בברכת "יוצר המאורות" - "בשפה ברורה ובנעימה קדושה. כולם כאחד", במקום "בשפה ברורה ובנעימה. קדושה כולם כאחד". ג. בתפילת "נשמת כל חי" - "עמנו ועם אבותינו מלפנים. ממצרים גאלתנו", במקום "עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו". ד. בתפילת "ברוך שמייה" - "דיקר אוריתיה. בכל עידן ועידן לא על אנש רחיצנא" במקום "דיקר אוריתיה בכל עידן ועידן. לא על אנש רחיצנא" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רב). ה. ב"קדושה" שבתפילת שחרית של שבת קודש - "לעולם ועד. תשכון תתגדל ותתקדש", במקום "לעולם ועד תשכון. תתגדל ותתקדש". ועוד.

יש להצביע על מקום נוסף שדרוש דיוק בפיסוק בצורה נכונה:

בפסוק "ימלוך ה' גו'", הפיסוק הנכון והמדויק הוא: "ימלוך ה' לעולם, אלקיך ציון לדור ודור, הללויה", כך ששני חלקי הפסוק מקבילים זה לזה (יעויין גם במצודת דוד על הפסוק), ולא כפי שיש חזנים רבים שמפסקים: "ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון, לדור ודור הללויה".

פד.

"יציאת הנשמה" של המצרים

מקובל בעם ישראל להשתדל, אם אפשר, שבמעמד יציאת הנשמה של יהודי (ל"ע) ייאמר על ידי מניין, לפחות, מישראל הפסוק "שמע ישראל גו'" ופסוקים נוספים.

בקשר לכך ידוע ה"ווארט" של אחד הצדיקים על דברי בלעם "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" (בלק כג, י), שבלעם איחל לעצמו שמייתתו תהיה כמו שיהודי נפטר מן העולם, שכן זוהי, כאמור, מיתה יפה, אך את ימי חייו הוא רצה לחיות כחיי גוי...

הרה"ק רבי מרדכי חיים מסלונים זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, סט) היה נוהג לומר כי בקריעת ים סוף זכו המצרים למעמד יציאת הנשמה המוצלח ביותר בהיסטוריה, שכן יציאת נשמתם היתה כשהיו בתוך מקווה טהרה (= ים סוף), במעמד ששים ריבוא מישראל, שאף אמרו פסוקים רבים ומיוחדים (= פסוקי שירת הים) ובין הנוכחים בעת המעמד היו: משה רבנו, אהרן הכהן, חור ושאר הצדיקים שבדור דעה זה...

פה.

ארץ הקודש - הסיבה למאסר או לגאולה?

בקשר עם חג הגאולה, י"ט כסלו - כותב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (תניא קדישא, דף ק"ו, עמוד ב'): "צדקת ארץ-ישראל שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים, והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים" וכו'.

משמעות הדברים פשוטה: כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע החזיק משך עשרות שנים, באמצעות סכומי הצדקה שגייס מחסידיו, את הישוב החסידי בארץ-ישראל, שהחל עם העליה הגדולה בשנת תקל"ז, בראשות הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק וחבריו הקדושים נ"ע. כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע תלה, איפוא, את הצלתו וגאולתו מן המאסר, בו היה נתון בסכנת מוות ר"ל, בזכות עבודתו הקדושה להחזקת הישוב בארץ הקודש.

כך גם כתב כ"ק אדמו"ר הזקן במכתבו הידוע לחברו הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב בו הוא מבשר בו על שחרורו.

מבט שטחי בעיני בשר מעורר פליאה עצומה: ידוע שאחת האשמות העיקריות בהן הואשם כ"ק אדמו"ר הזקן במאסרו היתה העובדה ששלח כספים לארץ ישראל. תמיכת הישוב בא"י היתה, איפוא, סיבה למאסרו ואילו כ"ק אדמו"ר הזקן רואה אותה כסיבה לשחרורו, דווקא.

הדבר מלמדנו עד כמה יכולה להיות הסתכלותנו, הסתכלות בשר ודם על תופעה מסויימת, מוטעית עד כדי ההיפך הגמור (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, פט).

(אנו מכירים תופעה זו מתקופת מגילת אסתר, למשל, כאשר, ההסתכלות השטחית, הסתכלות בשר ודם, מלמדת אותנו כי הגזירה להשמיד ולהרוג וכו' היתה תוצאה ישירה מכך ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", דבר שעורר את חרון אפו של המן והחלטתו להביא לידי כך. ברם, ההסתכלות האלוקית מגלה לנו כי ההיפך הגמור הוא הנכון: הגזירה באה משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע וההצלה באה דווקא בזכות פעולותיו של מרדכי הצדיק!).

ההסתכלות האלוקית על פרשת המאסר והגאולה של כ"ק אדמו"ר הזקן מלמדת אותנו כי המאסר והסכנות באו בעקבות קטרוג בעולמות העליונים על התפשטות החסידות וההצלה באה דווקא בזכות החזקת ישוב ארץ הקודש.

פו.

"הנותן לעני . . . והמפייסו"

כבר סופר בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סב, ב, יט, ג, קנט-קסא. קפ. קפד. ד, נד-נה. קיד) על הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה.

שמעתי פעם מר' אברהם כי בעיר לוודי, עיר הולדתו, אמרו את הפתגם דלהלן, משפט בקשר לנתינת צדקה: "ער גיט נישט מיט חץ", שאותו ניתן לפסק בשני אופנים כאשר לפי הפיסוק משתנה המשמעות. ניתן לפסק: "ער גיט, נישט מיט חץ", כאשר המשמעות היא שהלה נותן אמנם צדקה, אך הוא אינו עושה זאת ב"חץ" ובסבר פנים יפות, [אישיות מסוג זה אינה אהובה על הציבור בדרך כלל], וניתן גם לפסק: "ער גיט נישט, מיט חץ", כאשר המשמעות היא שהמדובר אמנם אינו נותן את הצדקה, אך, מאידך, הוא מתייחס לפונה ב"חץ" ובסבר פנים יפות, כך שהפונה יוצא אמנם בלי שקיבל כלום, אך, מאידך, הוא מרוצה.

פז.

בית הכנסת ובית המדרש "צמח צדק"

בית הכנסת "צמח צדק" שכרובע היהודי בירושלים העתיקה הוקם עוד בחיים חיותו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" ואף נקרא על שמו, ומאז שימש כמרכז לתורה ולתפלה לעדת חסידי חב"ד בירושלים.

סבי זקני, הגה"ח רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל, היה 'ממונה' מטעם כולל חב"ד בירושלים לפני כמאה שנה. כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו) את ששמעתי מאבי זצ"ל, כי על אף שהסבא היה תלמידו המובהק של הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, עמד בראשות ישיבתו ובשבתות היה מתפלל במנין של הגרי"ל זצ"ל בותיקין - לא הסכים לוותר על קטעי התפילה בציבור בנוסח החב"די ולאחר התפילה היה הולך לבית הכנסת "צמח צדק" כדי להשלים ולשמוע "כתר".

בביקורו המפורסם של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בארץ הקודש בשנת תרפ"ט הוא ביקר בין השאר ב"צמח צדק" ואף התעניין בלוחית ההנצחה של התורמים לחידוש הבנין, בני משפחת ששון מבומביי, המופיעה עד היום בקיר המערבי של בית הכנסת.

פח.

"זמחדש ישמע קול שירה"

מאז מלחמת תש"ח, אז כבש הלגיון הירדני את חלקה המזרחי של ירושלים והעיר העתיקה, נדם קול התורה והתפלה ב"צמח צדק" וערבים הפכו את בית הכנסת למקום דירתם.

לאחר מלחמת ששת הימים, בה שוחררה ירושלים העתיקה בנסי ניסים מידי הערבים, הוחל בחידושו של בית הכנסת "צמח צדק".

כ"ק אדמו"ר זי"ע ציין את העובדה המפליאה כי הבנין של "צמח צדק" נותר שלם על כל ארבעת כתליו, למרות הפגזים הרבים שנפלו בעת מלחמת תש"ח.

פ.ט.

עליה לדגל

במשך השנה הראשונה הפעיל את התפלות במקום הרה"ח ר' משה צבי הלוי סגל ע"ה, אולם לאחר מכן, במכתבו מב' ניסן תשכ"ח (אגרות קודש, חלק כ"ה, עמודים קכב-קכד), ביקש הרבי לייסד ועד הנהלה לבית הכנסת "צמח צדק" שיכלול חמשה נציגים בתור באי-כח מוסדות חב"ד באה"ק דלהלן: "כולל חב"ד" (הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה), "ישוב אנ"ש בחברון וישיבת "תורת אמת" (הגה"ח הרש"י זיון זצ"ל), ישיבת "תומכי תמימים", היישוב "כפר חב"ד", "אגו"ח", "צא"ח" ו"נשי חב"ד". כנציג שלושת המוסדות האחרונים בחר הרבי עצמו בהרה"ח ר' אברהם פאריז ע"ה.

אחת הפעולות של ההנהלה החדשה היתה מינויו של הרה"ח ר' יהושע שי' יוזביץ' לגבאי בית הכנסת (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רמט).

כדי לחזק את בית הכנסת והתפלות בו צעדה מדי שבת קבוצה מחסידי חב"ד ממקום מגורם כדי להתפלל ב"צמח צדק". במשך מספר לא קטן של חדשים היינו גם אני ובני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' (שהיה אז ילד בן פחות מעשר) בין הצועדים.

צ.

זכרון יעקב

להלן מזכרונותיו של בני, הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי', על התקופה האמורה:

"בין ההולכים להתפלל ב"צמח צדק" היו גם הגה"ח רבי שמואל מנחם מענדל שי' שניאורסון (ישלח ה' דברו וירפאהו) ולהבדיל בין חיים לחיי החיים – הרה"ח ר' חנוך גליצנשטיין ע"ה.

ההליכה כמו התפלה והשהות בצמח צדק היוו חוויה מיוחדת במינה.

התפלה בצמח צדק היתה מתחילה בסביבות השעה 9. בעל התפלה הקבוע בתפלת שחרית היה הרה"ח ר' דוד לייב חן ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קעד. ד, רס), שהתפלל בנעימה מיוחדת ועריכה מאוד וכל גופו היה מתנועע בעת התפלה בחינת "כל עצמותי תאמרנה".

בעל הקורא היה הרה"ח ר' צבי שי' ויגלר (מבוגרי ישיבת הערב ב"בית ישראל", תקופה מסויימת שימש כמזכיר צא"ח בירושלים). לאחר התפלה נערך "קידוש" שכלל קוגל ומלפפון חמוץ.

פעם הזדמן לי - כך מספר בני שי' - להתלוות לר' דוד לייב חן בדרכו והבחנתי כי תוך כדי ההליכה הוא אומר את ספר התהלים בעל-פה.

מסופר שבהיותו במחנה העבודה ברוסיה כתב ר' דוד לייב את כל התהלים בכתב ידו לפי זכרונו".

צ.א.

"הלילה הולך אחר היום..."

את הסיפור דלהלן, שאירע עמו בצעירותו, עוד טרם בואו לארצות הברית, סיפר כ"ק אדמו"ר זי"ע מספר פעמים (ראה גם אגרות קודש חלק יג, אגרת ד'תקז):

פעם הזדמן למאן שהוא לראות שהרבי נותן צדקה בלילה.

הלה הביע בפני הרבי תמיהה על כך, שכן בכתבי האריז"ל נאמר שאין נותנים צדקה בלילה.

כאשר לאחר מכן סיפר הרבי את הסיפור לחותנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע הגיב על כך הרבי מוהריי"צ: אותו אדם וודאי אינו נותן לצדקה גם ביום...

צ.ב.

מתו יש לתת צדקה בלילה?

במספר הזדמנויות אף ביאר הרבי את האפשרויות בהן יש לתת צדקה גם בלילה:

א. כאשר עני בא אליו ומבקש ממנו צדקה בלילה - יש לתת לו מיד, שכן על כך נצטוונו: "לא תאמץ את לבבך גו'" וכנפסק גם בשולחן ערוך, יורה דעה, תחלת סימן רמז), ומה שנאמר בכתבי האריז"ל - מוסב על נתינה ללא בקשת העני.

ב. כאשר הצדקה אינה מגיעה אל העני בלילה, אלא שהיא רק ניתנת אז לקופת הצדקה או לגבאי צדקה – אין הדבר נחשב לנתינת צדקה בלילה.

צג.

”נתן ה' לכם . . (ו) אזנים לשימוע”

את השידור הראשון של דברי כ”ק אדמו”ר זי”ע בארץ הקודש ארגן והפעיל הרה”ח ר’ יצחק (”איטשיקע”) גנזבורג ע”ה, מעסקני חב”ד בארץ, יחד עם הת’ שמואל (”מוליק”) שי’ רבקיץ, ששהה אז בחצרות קדשנו, בהתוועדות י’ שבט תש”ל שקיים הרבי לרגל מלאות עשרים שנה להסתלקות כ”ק אדמו”ר מוהריי”צ נ”ע, בי’ שבט תש”י.

לקראת השידור ביקשתי שיעבירו את השידור מכפר חב”ד, המקום שבו התקיים השידור, גם לירושלים עיר הקודש, כדי לזכות גם את תושביה בשמיעת קולו הק’ של הרבי.

השידור התקיים בבנין ישיבת ”תורת אמת – חב”ד ליובאוויטש” ששכן אז בשכונת ”מאה שערים” וכדי להפעילו הזמנתי מומחה תקשורת מחברת אלבינגר בפרוצדורה המורכבת בתנאים של אז.

צד.

”עוד ישמע . . (ו) בחוצות ירושלים”

כיון שהייתי האחראי על השידור הייתי ער במשך כל הלילה. השידור החל בשעה ארבע לפנות בוקר וזמן מה לפני כן הזמנתי מונית להביא את בני הרה”ג הרה”ח רבי יעקב מאיר שי’, שהיה אז ילד בן עשר. המשתתפים בשמיעת השידור שילמו דמי כניסה לכיסוי חלק מההוצאות הרבות.

בהפסקות של השידור, שהיו בין שיחה לשיחה, רשמתי נקודות תמציתיות מדברי הרבי וידידי אבלחט”א הרה”ח ר’ אברהם חנוך גליצנשטיין ע”ה הקריא אותם לקהל המאזינים.

השידור שהחל, כאמור, בשעה ארבע, נמשך עד השעה שש בבוקר, אז נכנס קולו של המואזין לתוך השידור ושיבש אותו והשידור נפסק. מספר אנשים, וביניהם אני ובני שי’, נכנסו לרכב גדול של ה”חברא קדישא”

שהיה ברשותו של הרה"ח ר' יוסף חיים גלבשטיין ז"ל, ונסענו לכפר חב"ד להאזין להמשך השידור עד תומו.

בשנים מאוחרות יותר עבר מיקום השידור בירושלים לבנין ישיבת "תורת אמת" כיום, ברחוב ירמיהו, שם גם הוקם "חדר שידורים" שיוחד למטרה זו, באחריותו והפעלתו של העסקן המסור הרה"ח ר' אליעזר שי' ליכטשטיין במשך שנים רבות.

צה.

זכרון מאיר

להלן מזכרונותיו של בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' המשלימים את המתואר לעיל:

"לקראת השידור הראשון, י' שבט תש"ל, היתה התרגשות גדולה מאוד בקרב אנ"ש, הן בשל מלאות עשרים שנה לנשיאות הרבי והן בשל הזכייה הגדולה לשמוע את הרבי בשידור חי.

השידור התקיים, כאמור, בבנין ישיבת "תורת אמת" במאה שערים. עמוד הרמקול עמד בצד צפון לכיוון המרפסת, את השולחנו הוציאו וסודרו ספסלים (ללא משענת, כפי שהיה אז בדרך כלל) שורות שורות מלאות באנשים.

כאמור עלות השידור היתה יקרה מאוד ובכניסה נגבו דמי ההשתתפות. המחיר היה בדרך כלל 7 לירות לאברך נשוי ו-5 לירות לבחור".

צו.

משפחת קעניג

לאחרונה התבקש לישיבה של מעלה הגה"ח רבי אלעזר מרדכי קעניג זצ"ל, מנהיגם של חסידי ברסלב בצפת עיה"ק.

את הרא"מ זצ"ל לא הכרתי, אך למדתי עם אביו, הגה"ח רבי גדליה קעניג זצ"ל, בישיבת "אהל משה" (ראה לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כו, ד, רסג-רעה). באותה תקופה עדיין לא הוכר הר"ג זצ"ל כפי שהוכר אחר כך כמנהיג חסידי ברסלב בצפת עיה"ק, מורם מעם, מנהיג ומורה הדרך.

יצויין כי רבי גדליה זצ"ל למד גם בישיבת "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" בירושלים.

מאחיו של הר"ג היה הגה"ח רבי יוסף הלל קעניג זצ"ל, שהיה חתנו של הרה"ג רבי צבי בלוי זצ"ל - אחיו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

אח נוסף הוא - יבלחט"א - הגאון החסיד רבי זושא קעניג שי', מזקני וחשובי חסידי חב"ד. מבניו של רבי זושא: הגה"ח רבי יצחק אייזיק שי', מרא דאתרא דבית הכנסת חב"ד "בית חנה" בשכונת סנהדריה בירושלים וראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" בלוד והרה"ח ר' אפרים שי', גבאי בבית הכנסת האמור. אחד מחתניו של הר"ז שי' הוא הרה"ח ר' גרשון הכהן שי' פרידמן, ממייסדי קהילת חב"ד בשכונת "נוה יעקב" בירושלים.

צז.

שידוך משמים...

עד היום אינני מסוגל להבין כיצד התרקם השידוך המוזר בין זקננו החסיד המובהק הגה"ח רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל, שאביו, הגאון החסיד רבי אורי זצ"ל היה מתלמידי וחסידיו כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע, לבין בתו של הגאון רבי משה מגיד זצ"ל, בן הגאון רבי הלל ריבלין משקלוב זצ"ל שהיה בין תלמידי הגר"א שעלו לארץ-הקודש בעליה המפורסמת בשנים תקס"ח-תקס"ט.

משפחת ריבלין הינה משפחה חשובה ובניה היו מבוני עיה"ק ירושלים וארץ-הקודש כולה. בעקבות השידוך האמור בין משפחת אורנשטיין למשפחת ריבלין נמצא שבני משפחתנו, משפחת בלוי, צאצאים גם של משפחת ריבלין.

אגב: השם "משה" של סבי רבי משה בלוי ניתן לו על שמו של סבא רבא שלו, רבי משה מגיד, ושמו "אורי" ניתן לו על שמו של הסבא רבא השני - רבי אורי אורנשטיין, וה"באבע רבקה" נקראה בשם רבקה על שם אם משפחת ריבלין ובשם זיסל על שם סבתא רבא שלה, מרת זיסל, שהיתה אשתו של רבי אורי אורנשטיין ובתו של בעל "קרן אורה" זצ"ל.

בילדותינו אהבנו אני ואחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה לפתוח את "ספר היחס למשפחת ריבלין" ולמצוא שם את שמותינו (שמו של אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה נפקד, כיון שהספר נדפס לפני הולדתו).

צ.ח.

מבני משפחת ריבלין

בשנות לימודיי בת"ת "עץ חיים" שימשו ארבעה מבני משפחת ריבלין בתפקיד "שרייבר", כפי שכונה אז המקצוע של מלמדי מקצועות החול אז.

הרב חיים, הרב משה והרב יצחק שהיו אחים, וכן הרב שמואל, שהיה, אגב, הצעיר מביניהם, זכר כולם לברכה.

הרבה יש לספר על כל אחד מהם ועל המקצוע האמור בו עסקו.

לת"ת "עץ חיים" היה סניף בשכונת "זכרון משה" שכונה בשם ת"ת "סיני", בו למדו בגילים צעירים יותר מאשר ב"עץ חיים" (ראה לעיל אות עב). בת"ת זה היתה מקהלה עליה ניצח רבי שמואל ריבלין ע"ה. אחד משירי המקהלה הזכורים לי הוא שיר על המלים "משה קיבל תורה מסיני".

אביו של רבי שמואל היה רבי זלמן ריבלין, שכיהן כחזן בית הכנסת "שירת ישראל" ששכן ברחוב "יהודית". בבית הכנסת האמור היתה מקהלה אותה הקים רבי זלמן

ומשפחות הגר"א מוילנא. אֶלְנֶשׁ ראש־יוסף ולידא

ועוד משפחות רבות וחלקי משפחות (המפורטים בסמותיהם בשער השני)

כל אלה צאצאי קדושים וטהורים:

הקדוש רבי יוסף חבר מינא
הנאן רבי משה קרמר אביר וריש ווילנא
והנאן רבי משה רבקהש בעל באר העלה
ז צ ו ק י ל

הוערך והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י "היום השני"

1995

א) מגלת היחס- על פי סדר הדורות משנת ה'תש"ס
ושלש מאות לצירה ועד היום הזה.
ב) ספר היחס- מקורות ומעודות ותולדות אנשי הסם.

ב צ ר ק

לוחות ואילנות תמונות ומפתחות

ה כ ר ו

אליעזר בחיר כנימן ריבלין

י ר ו ש ל מ. תרצ"ה

ה ד ו ר ה ח ס ס ה ע ש ר

107	
(1527)	1996- דליה בת שלמה והדסה שר שלום
(1528)	1997- ורדה בת יעקב- ברייה-אורינטיין
(1533)	1998- הדיסה ודבורה בנות הרי' עמרם בלוי
(1534)	1999- יעקב ישעי', טובי' ועמרם בני הרי' ברוך יהודא בלוי
(1535)	2000- מרדכי, עמרם, דוד, שרה, הדסה ויהושע הנשיל בני ובנות הרי' יעקב בלוי
(1541)	2001- ישעי', משה אהרן, יעקב ודבורה בני ר' ארי' ליב בלוי

והוא היה החזן של המקהלה. המנצח במקהלה זו היה בנו של רבי זלמן, רבי שמואל המוזכר לעיל.

רבי זלמן, שהיה חזן, כאמור, נהג לומר בדרך צחות כי מלבד ראשי התיבות המפורסמים של המלה "חזן": חזנים זיינען נאראנים (= חזנים הינם טפשים), ישנם ראשי תיבות נוספים: חוץ זלמן נישט (= חוץ מזלמן שאינו כזה)... אחד מהמשתתפים במקהלה של רבי זלמן, שהורכבה מבחורים ונערים, היה הרב שלום רקובסי שלמד עמנו בכתה ב"עץ חיים".

צט.

"משמיא מוקמי ליה" (בבא בתרא צא, ב)

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נז, ג, קטז-קיז) על כך שבראשית חורף תשי"ז פיטר הרבי את חברי הנהלת "צעירי אגודת חב"ד" בירושלים והורה שכאשר הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה, ששהה אז בחצרות קדשנו, יחזור לארץ הקודש ימנה הנהלה חדשה, ואכן, בחודש כסלו של אותה שנה, מינה הרב סלונים חברי הנהלה חדשים.

חברי ההנהלה החדשים מלבדי – אבלחט"א – היו: הרה"ח ר' יהושפט אלפרט ע"ה והרה"ח ר' צבי אייזנבך ע"ה.

ניתן לשער כי בחירת שלושת חברי ההנהלה החדשים נעשתה על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע, אלא שבאופן רשמי היתה זו החלטתו של הרב סלונים ע"ה.

כעין רמז לכך ניתן לראות במכתבו של הרבי אלי מא' טבת תשי"ז, המסתיים במלים הבאות: "...וכיון שנתמנה למפקח ולראש באיזה מקצועות מההפצה, יהי-רצון שיהי' טופח על-מנת להטפיח בתוספת מרץ ופעולות ככל הדרוש, ושכרו מבואר בתורה אור בתחלתו שנעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה...".

[כעין רמז נוסף להשערה האמורה ניתן לראות גם במכתבו של הרבי אלי שהובא ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נז].

ק.

שינויים בהרכב חברי ההנהלה

לאחרונה הגיע לידי העתק של מכתב נוסף של הרבי, שבעיניי מהווה אף הוא חיזוק להשערה האמורה.

הרקע:

אל הישיבה הראשונה של ההנהלה החדשה, שהתקיימה בסוף חודש כסלו או בתחלת חודש טבת תשי"ז, הגיע הגה"ח רבי לוי יצחק הלפרין זצ"ל, שהיה, יחד עם אחיו הגרש"א זצ"ל, ממייסדי צא"ח בירושלים, ואמר שהרב סלונים הורה לו להצטרף אלינו כחבר הנהלה. ר' צבי אייזנבך ואני קיבלנו אותו בשמחה ובזרועות פתוחות, אך ר' יהושפט ראה בכך נסיון להציב להנהלה החדשה פיקוח מלמעלה ולכן התפטר.

למעשה הגרלוי"צ הלפרין לא המשיך להגיע לישיבות הבאות, וכך נותרנו אני ור' צבי אייזנבך לבדנו כחברי ההנהלה [יצויין כי לאחר זמן התמנה ר' צבי לסגנו של הרה"ח ר' אהרן מרדכי זילברשטרום ע"ה שכיהן כמנהל בית-ספר חב"ד בשכונת "עיר גנים" וכך נותרתי לבדי כמנהל צא"ח בירושלים].

כנראה בעצתו של הרב סלונים, שביקש, כאמור, מהגרלוי"צ הלפרין להצטרף לחברי ההנהלה פנה הגרלוי"צ אל הרבי וביקש את הסכמתו של הרבי להצטרפותו כחבר הנהלה.

ב"שביב" הבא יובא ציטוט ממכתב תשובתו של הרבי אליו מהתאריך ג' אדר-שני תשי"ז (פוענחו ראשי התיבות ונערכה חלוקה לקטעים כדי להקל על הקריאה). כמדומני שמבין השיטים ניתן לראות רמז להשערה המדוברת.

קא.

"...שזהו תפקיד הנשמה, להאיר חלקו בעולם"

"...במה-שכותב אודות ההצעה שקבל להכנס בהנהלת צעירי אגודת-חב"ד וכו' - גם בזה כתבתי כמה-פעמים שאודות ענינים כאלו צריכים לדון על אתר, כיון שההחלטה תלוי' בכמה פרטים ופרטי פרטים,

והנקודה התיכונית היא – שמוכרחת הפעולה בממדים היותר רחבים וגדולים בהפצת המעינות חוצה, וכל-אחד-ואחד מאנ"ש ועל-אחת-כמה-וכמה מהצעירים מחויבים בזה, ופשיטא שההתחייבות שלו לא תוגרע על-ידי שלא יכנס בועד פלוני או הנהלה פלונית, כי ההתחייבות באה לא על-ידי בחירות או מינוי של בני אדם, אלא – שזהו תפקיד הנשמה, להאיר חלקו בעולם.

ואלו שזכו למאורות החסידות באיזה אופן שיהי, אם רב אם מעט, פשוט שהפצת החסידות בכלל זה, ולא רק בכלל זה אלא עיקר בזה, זאת אומרת שכל הפצת עניני היהדות צריכים-להיות חדורים רעיון זה של החסידות. וכמובן מתואר זה הקדוש אשר פנימיות התורה היא נשמתא דעניני נגלה שבתורה, וקל-להבין.

ובמילא מה-שכותב שאם לא יכנס בהנהלה לא יעמוד בנסיונות, אין לזה מקום. וההחלטה בזה תלוי כנזכר-לעיל בפרטי פרטים הנזכרים-לעיל, שבהם הנקודה – ניצול כשרונות ויכולת להפצת המעינות באופן הכי פעיל...".

קב.

סיבת הדפסת קונטרס "זמעין"

שמעתי מהרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה כי פעם התבטא בפניו כ"ק אדמו"ר זי"ע, כי אחת הסיבות לכך שהדפיס שוב והשתדל להפיץ בהפצה מוגברת את קונטרס "זמעין יצא מבית ה" מאת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היא בין השאר בשביל ה"מבוא" הגדול שבראשו, המספר בהרחבה את סיפור ההתנגדות של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לתנועת הציונות על פי רשימותיו של בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

קג.

"הידוד" – לא על חשבון הזולת

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קסח. קעו-קעז) על מכתבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אליי, שהתאריך שצויין בראשו הוא י"ח ניסן תשט"ז, החל, כמובן, בתוך ימי חול המועד פסח.

מן הראוי, איפוא, להעתיק ציטוט ממכתב אחר של הרבי (אגרות קודש, חלק ח, אגרת בירסג) שתוכנו עוסק בעצם הענין של כתיבת מכתבים בחול המועד על ידי רבוה"ק נשיאי חב"ד:

"...וידוע אודות אחד מנשיאינו הקדושים, שהי' עונה לשואליו במכתב גם בחול-המועד, וכפתגמו: "איך קען ניט איבער מיינעם א הידור פארבויגען אויף יענעמס א עיקר... [= אינני מסוגל להעדיף הידור שלי על צורך עיקרי של הזולת...]".

וראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, שו.

קד.

"בית תפלה ייקרא לכל העמים"

הפסוק המסיים את תפלת "רבונו של עולם" שלאחר פרשת העקידה הוא (ישעיהו נז, ז): "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה ייקרא לכל העמים".

בסידורים רבים מופיע פסיק לאחר המלים "ביתי בית תפלה" והדבר טעון תיקון, משום שהפירוש של הפסוק הוא שביתי - בית המקדש - ייקרא לכל העמים בשם "בית תפלה", ולכן על המלים "בית תפלה" להיות ברצף אחד עם המלים "ייקרא לכל העמים".

אגב: מאז ומקדם התפלאתי: מהי שייכותו של פסוק זה, העוסק ב"כל העמים", לעם ישראל, ומדוע תקנו לומר כאן פסוק זה. הדבר יובן לפי פירושו של רש"י על הפסוק: לכל העמים - ולא לישראל לבדם כי אף לגרים, אם כן מדובר על הגרים שהם חלק מעם ישראל עצמו.

אגב דאגב: הפסוק האמור מהווה הוכחה ברורה למאמר חז"ל הידוע "תפלות במקום קרבנות תקנום", שכן הקשר בין "עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי" ל"ביתי בית תפלה" ברור, בולט לעין ומופיע ברצף אחד בפסוק זה.

קה.

חב"ד בליטא

לאחרונה נסתלק מעמנו הרב החסיד רבי אברהם ליסון זצ"ל, יהודי עובד ה' בלבבו, תושב כפר חב"ד.

ב"בטאון חב"ד" גליון מספר 10 (29) שיצא לאור בחודש שבט תשכ"ז פרסמתי תחת שם העט "א. חוקר" כתבה גדולה (עמודים 19-12) בשם "חב"ד בליטא".

בכתבה האמורה סקירה היסטורית מפורטת ומרתקת, בליווי ציוני מקורות, על התפשטותה של תנועת החסידות במדינת ליטא, מתקופת ייסוד החסידות, ימי הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, ועד מלחמת העולם השנייה, בה עלה הכורת ימ"ש על יהודי ליטא.

בכתבה מופיע, בין השאר, המשפט הבא:

"יזומו של מחקר זה הוא ר' אברהם ליסון איש כפר חב"ד, יליד פונוביוז. ליסון זוכר מילדותו את החסידות התוססת בעיר מולדתו וסביבתה...".
 כן מופיעים גם בכתבה מספר פרטים שנרשמו מפיו של ר' אברהם ע"ה ותמונה של משפחתו, משפחה חסידית בליטא.

קו.

הגר"י כהנמן זצ"ל בשיעורי התניא

לקראת סיום הכתבה האמורה מופיע הקטע הבא (מפיו של רבי אברהם, על אביו הי"ד):

"פנוביוז' כיהן כמשפיע בבית-הכנסת הישן התמים רבי שמואל צבי ליסון הי"ד, שנקרא בעיר בשם "דער חסיד'ל" משום השרותו רוח שמחה והתלהבות על הבאים אתו במגע.

הגר"י כהנמן שליט"א, אב"ד ור"מ פונוביוז', היה נוהג, כשנזדמן לו להתפלל בקלויז החב"די (שהיה סמוך לביתו), לשבת כאחד המשתתפים לשלחן השיעור ב"תניא" ולהאזין לשיעורו של הרש"צ הי"ד...".

קו.

קשרים הדוקים עם הגר"י כהנמן זצ"ל

לאחר פטירת הרב ליסון ע"ה (עליו ראה לעיל אות קה) פורסמו בעתון "כפר חב"ד" חלק מזכרונותיו, המשלימים לאלה שנדפסו בבטאון חב"ד, כאמור. בין השאר מופיע שם הקטע הבא ("כפר חב"ד", גליון 1792, עמוד 53):

“...לפעמים נדרש אבי לאסיפה בבית הרב הגאון רבי יוסף כהנמן זצ”ל בקשר לבעיית הנשרפים שהיוותה בעיה כאובה בליטא, בעיית הפליטים מפולין בשנת תרצ”ט או דרכי עיר אחרים.

מובן מאליו ששררו יחסים ידידותיים בינו לבין הרב, שכינהו “מיין שמואל הירשעלע” [= שמואל הירשעלע שלי].

אגב, דירתו המרווחת והחדשה של הרב נמצאה בסמטת הקלויז החב”ד ו לא פעם התפלל בו בשבת-קודש והאזין לשיעור בתניא מפי אבא.

בשמחת תורה השתתף בהקפות המיוחדות לחסידים, נעמד ומתנענע ליד עמוד התפילה, מסתכל בכל התכונה המתנהלת מאבי – כשחיוך המביע נחת-רוח נסוך על פניו.

חיבה יתרה זו רחש לאבי עקב הליכותיו בנעימות לפי דרך החב”ד עם כל אחד, יהיה מי שיהיה.”

קח.

הפתיחה בפסוק “באתי לגני גו”

כ”ק אדמו”ר מוהריי”צ נ”ע מסר, כידוע, לפרסום לקראת שבת פרשת בוא בשנת תש”י, שחלה אז בי’ שבט, היום בו נסתלק, את מאמר החסידות המתחיל בפסוק “באתי לגני אחותי כלה”. המאמר פורסם מאוד כ”מאמר ההילולא” שלו על ידי חתנו וממלא מקומו, כ”ק אדמו”ר זי”ע, שאף השמיע מדי שנה ביום ההילולא מאמר שמבוסס על מאמר זה.

רבים שואלים: מדוע פתח כ”ק אדמו”ר מוהריי”צ נ”ע את מאמרו האמור בפסוק “באתי לגני אחותי כלה”, פסוק משיר השירים, ולא, כמקובל אצל רבוה”ק נשיאי חב”ד, בפסוק או מאמר חז”ל מפרשת השבוע או מן ההפטרה או הקשור לתאריך בו נאמר?

השאלה מתחזקת לאור העובדה שבין מאמרי החסידות עליהם מבוסס המאמר ישנם כאלה הפותחים בפסוק מפרשת בוא, כגון: “בעצם היום הזה”, ועוד.

יתכן, אולי, להסביר זאת על ידי ההקדמה דלהלן:

את “אגרת הקודש” סימן כ’ שבספר תניא קדישא כתב כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע בימים שלפני הסתלקותו. תוכן האיגרת עוסק בביאור מעלתן

של המצוות המעשיות בכך שבאמצעותן מתבצע עיקר המטרה של "דירה בתחתונים" שלשמה נברא העולם.

לפי האמור יובן היטב: כאדמו"ר הזקן בדורו כך גם אדמו"ר מוהריי"צ בדורו. לפני הסתלקותו רצה לבאר את מעלת "דירה בתחתונים" ולפיכך בחר בפסוק "באתי לגני" המבטא את ירידת השכינה לשכון בעולמנו הגשמי, "דירה בתחתונים", כפי המבואר במאמר הנ"ל עצמו, ולכן בחר לפתוח בפסוק המבטא ענין זה.

קט.

"לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר"

בכל בוקר אנו אומרים את תפלת "לעולם יהא אדם" שמקורה ב"תנא דבי אליהו רבא (פרק כא, פיסקא יז). הנוסח בסידור אדמו"ר הזקן הוא: "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר" בשונה מנוסחים אחרים בהם נאמר "בסתר ובגלוי" וכדומה.

הטעם לנוסח אדמו"ר הזקן "ירא שמים בסתר" בפשטות הוא כיון שבשונה משאר המצוות המעשיות, "חובות האברים", המצוות יראת ה' ואהבת ה' הן "חובות הלבבות", ומוכן בפשטות שמה שמתרחש בלב האדם פנימה הוא בסתר ולא ניכר בגלוי, כמאמר חז"ל (פסחים נד, ב) "אין אדם יודע מה בלבו של חברו". נמצא שיראת ה' היא "בסתר" בלבד ולא בגלוי.

ניתן, אולי, להוסיף על כך:

התגלות החסידות באה, כידוע, לעורר את עם ישראל לקיום מצוות אהבת ה' ויראת ה', כיון שבזמן התגלות החסידות הרוב המוחלט של עם ישראל למדו תורה וקיימו מצוות אך בקיום המצוות האמורות חלה הזנחה מסויימת.

מצוות אלה נקראות בזהר הקדוש (חלק ג', קנג, ב) ובכתבי האריז"ל (לקוטי תורה להאריז"ל, פרשת נצבים) בשם "נסתרות", כמובא גם בדברי כ"ק אדמו"ר הזקן בהקדמה לספר תניא קדישא: "...הַנְּסִתְרוֹת לְה' אֱלֹהֵינוּ, דְּאֵנוּן דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי דְּבַמְחָא וְלָבָא...". יתכן, איפוא, כי גם זוהי הסיבה שאדמו"ר הזקן העדיף את הנוסח "בסתר" כדי לרמוז על תוספת הדגשה בקיום ה"נסתרות".

ק.י.

”וחס לנו ללכת בדרך כזו שיכולה לעדרער את כל היסודות”

בשולחן ערוך, יורה-דעה, סימן רס”ה, סעיף ב’, פוסק המחבר: “אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו – מברך: למול את הבן”, ומגיה על זה הרמ”א: “ויש חולקין – וכן נוהגין שלא לחלק”. כלומר: לדעת הרמ”א אין הבדל בין אם האב הוא המוהל או אחר – תמיד מברכים “על המילה”.

כעבור שלושה סימנים – סימן רס”ח, סעיף ה’ – כותב המחבר: “המל את הגרים מברך בא”י אמ”ה אקב”ו למול את הגרים” וכו’. כאן אין הרמ”א מגיה דבר.

לפנינו, לכאורה, מצב דומה למצב של מילת הבן: המחבר לשיטתו פוסק שאין מטבע ברכה אחיד, וכשם שבמילת הבן נקבעת הברכה בנוסח ייחודי למצב המיוחד והשונה – כך במילת הגרים. ההגיון אומר, לכאורה, שהרמ”א המקפיד במילת הבן, למרות היחודיות, על הנוסח האחיד של מטבע הברכה, מבלי להתחשב במצב המיוחד, יסבור גם כאן – במילת הגר – שיש לברך “על המילה”.

אכן, כך פסק רב חסידי דגול במקרה מסוים של מילת גר – לברך “על המילה”. הוא כתב על כך לרבי – היה זה בחדשים הראשונים אחרי קבלת הנשיאות (כ”ה ניסן תש”י) – ועל כך עונה לו הרבי (“אגרות קודש”, חלק ג’, עמוד ערה-דעו) – בביטוי נדיר ביותר: “רע בעיני מעשה זה לעשות מעשה היפך המחבר . . . וחס לנו ללכת בדרך כזו שיכולה לערער את כל היסודות”.

הסכיתו ושמעו: “רע בעיני מעשה זה”! “וחס לנו ללכת בדרך כזו שיכולה לערער את כל היסודות”! היסודות הם כללי הפסיקה המקובלים, וחס לנו ללכת בדרך של סברות כרס וקביעת “שיטה”, כביכול, של הרמ”א, על פי פסק שלו במקום אחר, במקרה שלכאורה דומה להפליא לנידון על ידי הרמ”א.

הרבי אמנם מציין לו מראה מקום לחילוק בין המקרים, אך ברור שהרבי לא שולל את הוראתו של הרב בגלל אותו חילוק, שהוא הסבר לאחר מעשה, אלא על עצם הגישה שלו.

לפנינו במכתב הרבי ביטוי חד וחריף לגישה ההלכתית, ולמעשה – היהודית הטהורה, לפסקי השולחן ערוך, שלא כל הרוצה ליטול את השם –

ולפרוץ גדר על סמך סברות הכרס ומה שלבו אומר לו, יבוא ויטול, והעיקר – שאי אפשר לבנות "שיטה" על פי פסק מסויים של הרמ"א, וכל-שכן נגד המחבר.

אגב: תוכנו של המכתב האמור מהווה הוכחה (אחת מגני רבות) לשלילת השיטה החדשנית והמוזרה בקריאת התורה בחול המועד סוכות בארץ הקודש, עיין בהרחבה בספרי "על מנהגים ומקורותיהם" עמודים עה-קכה.

עוד על תוקפם של דברי המחבר בשו"ע והרמ"א – ראה בספר "כללי הפוסקים וההוראה" מתורתו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, מאת הגה"ח רבי יקותיאל שי' פרקש, כללים: רעט, רפז-רפח, שו, שיא-שיב.

קיא.

"שתיקה בהודאה"

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א בספרו "עין יצחק" חלק ג' (כללי הרמ"א, סעיף יח) הביא את הכלל העולה מדברי רבותינו האחרונים, שכאשר הרמ"א אינו משיג על דברי המחבר בשלחן ערוך משמע מכך שמסכים לדברי המחבר.

ובהערה יח שם (עמודים תרד-תרה) קיבץ כעמיר גורנה את דברי רבותינו האחרונים שעולה מדבריהם כלל זה, ובראשם – נושאי כלי השו"ע: הש"ך, ה"פרי מגדים" וה"חלקת מחוקק". לאחר מכן מונה שם רשימה ארוכה של אחרונים נוספים הסוברים כן, יצוינו מתוכם: החיד"א, ה"חתם סופר", הגאון רבי עקיבא איגר וה"נודע ביהודה".

ולפלא שנעלם מעיניו שגם כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בעל "שלחן ערוך הרב", שהגר"י שליט"א מרבה להביאו בספריו, סובר ככלל זה, כמצויין בספר החשוב "כללי הפוסקים וההוראה משו"ע אדמו"ר הזקן" לידידי הגאון החסיד מוהר"י פרקש שליט"א, כלל רצ"ו, עיין שם שהביא כלל זה משלושה מקומות שכתב כן אדמו"ר הזקן בפירושו.

קיב.

בית תחת בית

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סב. ב, יט. ג, קנט-קסא. קפ. קפד. ד, נד-נה. קיד. לעיל אות פו) על הרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה.

לאחרונה נזכרתי בסיפור נוסף המלמד על התמסרותו הגדולה לענייני כ"ק אדמו"ר זי"ע.

לאחר שחרור הרובע היהודי בירושלים העתיקה במלחמת ששת הימים הפקיעה הממשלה מן הבתים שבו את הבעלויות הקודמות והללו הוצאו למכירה.

את הבית הצמוד לבית הכנסת ובית המדרש "צמח צדק" קנה יהודי אמריקאי בשם שרמן וכאשר פנו אליו בבקשה שיפנה את הבית לטובת "צמח צדק" לא הסכים.

מי שהציל את המצב היה ר' אברהם פרשן, שמסר את הבית שהיה רכושו הפרטי בעיר העתיקה לאותו יהודי, שרק אז הסכים לפנות את הבית ל"צמח צדק".

קיג.

הרבי ו"נטורי קרתא"

בהיותו "ראש בני ישראל" קיים הרבי, כידוע, קשרים ענפים עם יהודים מכל גווי הקשת הרוחנית, אולם פרשה מיוחדת ומרתקת היא מסכת הקשרים של הרבי עם ראשי תנועת "נטורי קרתא" בירושלים.

כידוע, דרכו של הרבי, דרכה של חסידות חב"ד ליובאוויטש, שונה בנושאים רבים מדרכה של "נטורי קרתא", ובראשם – הגישה של קירוב והשפעה על כל יהודי בכל מצב רוחני בו הוא שרוי בדרכי נועם.

עם זאת כפי הנראה סבר הרבי כי ישנם מי שחלק מתפקידם הוא השמעת קול מחאה כלפי הנהגות מסוימות שאינם לרוח התורה והמצוות (כבר הובא ("שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רלט) מכתבו של הרבי על תפקידם של הבשם והבורסי העוסק בעיבוד עורות, אשר העולם זקוק לשניהם).

להלן שתי התייחסויות של הרבי למנהיגי ומייסדי "נטורי קרתא".

קיד.

"אדם שלא התפעל מהעולם..."

הרבנית רחל תחי' פרקש – רעייתו של הגה"ח הרב יקותיאל שי' פרקש, מו"צ אנ"ש בירושלים – הינה נכדתו של רבי עמרם (בן רבי יצחק שלמה) בלוי ע"ה, מייסד וראש "נטורי קרתא".

לאחר נישואיהם התקרבו הרב והרבנית פרקש, לאחר תהליך מתמשך, לחסידות חב"ד. מובן שהדבר התקבל בתחלה באי נוחות מסויימת במשפחה הירושלמית השורשית.

ב"יחידות" הראשונה של הרבנית פרקש יחד עם משפחתה אצל הרבי – פנה אליה הרבי ואמר:

"היות שאת נכדה של הרב עמרם בלוי, שהיה אדם שלא התפעל מהעולם ופעל לפי אמונתו, כך גם את צריכה שלא להתפעל מהעולם!..."

הרבנית פרקש מספרת שדברי הרבי חיזקו אותה מאוד שלא להתפעל מן הביקורת (על פי 'הרבי שלי', תמוז תשע"ו, עמוד 197).

קטז.

"הסאטמער רבי, הרב קצנלבוניגן זמ. ש. לא יאפשרו זאת"

כאשר שהה הרה"ח ר' חיים גוטניק ע"ה ב"יחידות" בהיכל קדשו של הרבי בה' מנחם-אב תשכ"ז הוא הזכיר בפני הרבי את מאמר חז"ל (סנהדרין צח, א) כי "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב".

הרבי הגיב (על פי "שמן ששון מחבריך", כרך ב' עמוד 139):

"...ומה שאתם אומרים שיתכן גם מצב של "כולו חייב" הנה הסאטמער רבי, הרב קצנלבוניגן זמ. ש. [- כאן הזכיר הרבי את שמו הק'] לא יאפשרו זאת, וממילא אודות "כולו חייב" אין לכם מה לדבר והדרך היחידה היא שיהיה "כולו זכאי"..."

מיהו "הרב קצנלבוניגן" שהזכיר הרבי בנשימה אחת יחד עם שמו הק' והאדמו"ר מסטמר?

ככל הנראה הכוונה לרב אהרן קצנלבוניגן ע"ה, מי שייסד יחד עם הרב עמרם בלוי את תנועת "נטורי קרתא" (ראה ב"שביבים" שב'לקט ופרט" ב, כד).

קטז.

הסיבה לחפזון

היציאה ממצרים נעשתה, כידוע, בחפזון, כנאמר "כי ברח העם וגו'"

(שמות יד, ה).

על כך ידוע פירושו של כ"ק אדמו"ר הזקן על פי פנימיות הענינים, שכיון שבני ישראל מצד עצמם היו שקועים במ"ט שערי טומאה והיציאה ממצרים התאפשרה רק על ידי גילוי אלקות נעלה מאוד "מלמעלה" – היה צורך, כמובן, "לברוח" ולהתנתק מהרע עיין תניא קדישא פרק ל"א ופרק מ"ז.

ניתן, אולי, להוסיף על כך גם פירוש פשוט לכאורה:

על הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" פירשו רבותינו כי בני ישראל שיצאו ממצרים היו אחד מחמשה, כלומר: בני ישראל שזכו ליציאה היו רק כ-20 אחוז מעם ישראל, ואילו 80 האחוזים נשאר במצרים.

הסיבה לכך היתה משום שלפני מתן תורה עדיין לא היה לכלל יהודי הכח האלוקי להתגבר על הרע שניתן במתן תורה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רצא) ולכן יהודים רבים מאוד התבוללו בין המצרים. המניעים להתבוללות היו הן הלחץ והכאב שהיה מנת חלקם במצרים בהיותם יהודים והן, מאידך, שגשוגה התרבותי והמדעי של מעצמת מצרים בימים ההם (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמב). סביר להניח כי ההתבוללות התרחשה תוך תהליך שהתרחב ככל שעבר יותר זמן בגלות מצרים.

לפי זה מובן הצורך בחפזון ביציאה, כדי שלא יתבוללו, חלילה, גם הנותרים.

מאידך, בגאולה העתידה, מאז מתן תורה, ניתן כח מיוחד לכל יהודי לשוב לצור מחצבתו כנאמר "לבלתי ידח ממנו נידח" (שמואל ב' יד, יד) ולכן היא לא תתרחש בחיפזון, ככתוב: "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו" (ישעיהו נב, יב), "בשובה ונחת תיוושעון" (ישעיהו ל, טו) במהרה בימינו אמן.

קי"ז.

"כבר היה בן-דוד בא..."

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, כה) על הצעתו של הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ב"יחידות" אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע לארגן אסיפה של גדולי הדור, וביניהם, כמובן, כ"ק אדמו"ר זי"ע, שבה יפתרו את הבעיות העומדות על הפרק עבור כלל ישראל.

בספר "עינא פקיחא" (ראה להלן אות רכטאות) מופיע (בעמודים קח-קט) הסיפור כפי שנרשם על ידי בעל המעשה, ר' אברהם ע"ה. להלן מספר פרטים נוספים, על פי המסופר שם.

1. ה"יחידות" האמורה התרחשה בשנים תשי"ד-תשט"ו.
2. לרשימת גדולי ישראל שתכנן ר' אברהם לשתף באסיפה יש להוסיף את הגאון מטשעבין זצ"ל ואת ה"פרשבורגר רב" זצ"ל.
3. תשובתו של הרבי היתה כך [בלשונו, לשונו עט סופר, של ר' אברהם]:
היודע אתה מה אתה מדבר? – הרי אתה אומר: להביא את המשיח פעם אחת! –
אילו ישבו כל אלה שאמרת, לשלחן אחד – כבר היה בן-דוד בא – – –
4. את מסקנתו של ר' אברהם מדברי הרבי הוא מסכם כך:
כלומר, עדיין לא הגיע הקץ. אי אפשר . . .
אשר על כן, לא נעזו עוד העוזה יתירה כזו ולא ננסה עוד להושיב לשלחן אחד, את הללו שקץ הימין לאלתר ומיד תלוי בישיבתם יחד.
ואולם אחרים, מן הרמה השניה, השלישית ועוד למטה מזו, אם אי אפשר אחרת, כאלה מצויים אתנו, שאין הדור עני לגמרי – אותם נושיב יחד ויהיו נוהגים בעדת נאמניהם, ויבוא הקץ לאחר זמן אם אי אפשר להביאו היום...

ק.י.ח.

מעשה שי(לא) היה...

כ"ק אדמו"ר זי"ע אמר מספר פעמים שכאשר מספרים סיפור יש לדייק בפרטיו.

כדוגמא לסיפור שאינו מדוייק הביא הרבי בהזדמנות מסויימת (תורת מנחם – התוועדויות, חלק נ"ב, עמוד 264) את המסופר על הגאון החסיד רבי הלל מפאריטש זצ"ל, שכיון שהיה בכור החמיר לפדות את עצמו אצל מספר כהנים, אולם הסיפור אינו אמיתי, שכן רבי הלל היה לוי, ולוויים פטורים מחובת הפדיון...

ק"ט.

שתי השלימויות של משה רבנו

על לידתו של משה רבנו מסופר בתורה (שמות ב, ב): "ותרא אותו כי טוב הוא". בדברי חז"ל על הפסוק (סוטה יב, א. זהר הק', שמות, יא, ב) מצויים שני פירושים: א. שמשה רבנו נולד כשהוא מהול. ב. בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אור.

מבאר על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

שלימותו של משה רבנו ע"ה מתבטאת בשתי בחינות: א. שלימותו העצמית. ב. שלימותו כ"רועה" עם ישראל בגשמיות וברוחניות, השלימות בהשפעה על הזולת.

שני הצדדים האמורים היו אצל משה בגלוי מיד עם לידתו: העובדה שמשה נולד מהול מסמלת את שלימותו האישית, ואילו שלימותו של משה בהשפעתו על הזולת התבטאה בכך שהבית התמלא אורה.

אלה גם שני המוטיבים המופיעים בפירוש רש"י על הפסוק (שמות ב, יא) "ויגדל משה": "הראשון לקומה, והשני לגדולה – שמינהו פרעה על ביתו". "לקומה" – שלימותו העצמית של משה ואילו "שמינהו פרעה על ביתו" – השפעה על הזולת.

ק.כ.

שתי השלימויות של כ"ק אדמו"ר הזקן

המהרש"ל כותב בספרו "ים של שלמה" (גיטין, פרק ד', סעיף כ"ז) שהשם "שניאור" (שאינו מופיע בתנ"ך ובדברי חז"ל) בא לעולם על פי הסיפור הבא: פעם נולד ילד ששמו של אבי אביו היה מאיר ושמו של אבי אמו היה אורי וכל אחד מההורים רצה לקרוא את שם הרך הנולד על שם אביו. כפשרה שהניחה את דעת שני הצדדים נקרא הילד "שניאור" לרמוז על "שני" השמות, מאיר ואורי, שתוכנם "אור", שמותיהם של שני הסבים.

ההבדל בין משמעות השמות מאיר ואורי מובן בפשטות: "מאיר" – להאיר לזולת, וכמו שנאמר על רבי מאיר (עירובין יג, ב) ולמה נקרא שמו רבי מאיר? שהוא מאיר עיני חכמים, ואילו "אורי" – אורי שלי.

לפי האמור מובן כי בשמו הראשון של כ"ק אדמו"ר הזקן, "שניאור", רמוזות שתי השלימויות האמורות, הן שלימות עצמית והן שלימות בהשפעה על הזולת.

הדברים מתקשרים גם למוסבר לעיל (אות קיט) על שתי השלימויות האמורות אצל משה רבנו כמסופר בפרשת שמות. ויצויין כי הסתלקותו של כ"ק אדמו"ר הזקן אירעה "במוצאי שבת קודש דשמות" (לשון נכדו כ"ק אדמו"ר הצמח צדק – "אגרות קודש" שלו עמוד א).

קבא.

"אור אצלך בבית"

לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע, בג' תמוז תשנ"ד, נמצאו במגירת שולחנו שבחדרו הקדוש רשימות-אישיות בכתב יד קדשו ובהם חידושי תורה רבים ותיעודים מדברי חותנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, אלה נדפסו בסדרת ה"רשימות".

בין התיעודים מופיע התיאור הבא, שבענוותנותו הרבה רשם לעצמו בין חצאי אריח ומבלי פרטים על עצמו.

וזה לשון הרבי ברשימתו ("תורת מנחם – רשימת היומן" עמוד עו) :

"[יום א' יב' כסלו צ"ג...]

"פֶּאָר הַיִּנְטִיגֶען מִיִּין חֵלוֹם, וְאַלְסֵט גַּעְדָּאַרְפֵּט גַּעֲבֵעֵן מִשְׁקָה. גִּיב מִיר אַ קוֹשׁ גַּעֲבֵעֵן מִשְׁקָה אֹן אַנְהִיבֵעֵן לַעֲרֵנֶען חֲסִידוֹת" [= עֵבֹר חֲלוּמֵי הַיּוֹם הֵיית צִרִיךְ לַתֵּת "מִשְׁקָה". תֵּן לִי נְשִׁיקָה, נִיתֵן "מִשְׁקָה" וְנַחַל בְּלִימוּד חֲסִידוֹת].

חפצתי לנשקו על היד, והראה לי על מצחו וכו'. ואח"כ נשקני על הלחי.

"אמר לי אדמו"ר ואס ביזט דו צובראכען, באַ דִּיר אִין שְׁטוֹב אִיז לִיכְטִיג באַנאַכְט [= מדוע הנך בשברון לב, אור אצלך בבית]."

הקיצותי, והנה הלבנה מאירה בחדר. אבל... (אין לזה כוונתו, משמעות רמיזתו [של הרבי מוהריי"צ]. מ"מ [= מנחם מענדל, שמו הקדוש של הרבין]) והלכתי לחדר הספרים ומצאתי מעיין בספר.

עפ"י רוב הנני רואה אותו בבגדי שבת, אין יאַרמולקע]."

יושם לב: הרבי כתב "והלכתי לחדר הספרים ומצאתי מעייץ בספר", ואינו מזכיר את מי מצא הרבי מוהרי"צ מעייץ בספר...

קבב.

"הפירוש של 'וכו' וכו'" איני יודע, ותודיעני הדברים כמות שהן..."

נישואי כ"ק אדמו"ר זי"ע עם הרבנית הצדקנית מרת חיה מושקא נ"ע – בתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע – התקיימו בוורשה, בירת פולין, בי"ד כסלו תרפ"ט.

הוריו של הרבי לא נכחו בחתונה כיון שלא הורשו על ידי השלטון הסובייטי לצאת מרוסיה, אולם תכתובת עניפה התקיימה בין הרבי לאביו הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסון נ"ע.

באחד המכתבים שכתב הרה"ק רבי לוי יצחק אל הרבי הוא כותב, בין השאר, את השורות הבאות ("מכתבי החתונה" עמוד טו):

"אהובי יקירי שיחי"

ת"ח לך בעד כותבך בפרטיות, אמנם קצרת במקום שאמרו להאריך, חפצי לידע מה היו הדברים בפרט כשאמר שיכול הוא לאמר את בתי נתתי לאיש, וסיימת וכו' וכו', הכל לטוב, הפירוש של וכו' וכו' איני יודע, ותודיעני הדברים כמות שהן, ואין בזה כלל משום גאווה לפניך, הלא לא אתה אמרתם, חפצי לידע מזה בפרטיות, כן מכל הדברים אשר דיבר במשך ימי החתונה בהנוגע אליך".

קבג.

פשר דבר

מה באמת מסתתר מאחורי המלים "וכו' וכו'" שכתב הרבי?

חסידים מספרים (ראה "ימי מלך" חלק א', עמוד 273 בהערה ועמוד 292) כי בזמן החתונה הכריז כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע: "את בתי נתתי לאיש. הוא

בקי בבבלי ובירושלמי. יודע ראשונים ואחרונים ועוד ועוד ועוד. בשעה ארבע לפנות בוקר אינו ישן לעולם. או שעדיין לא הלך לישון, או שכבר עמד משינתו..."

הרבי, מפאת ענוותנותו, לא רצה לכתוב את כל השבחים שנאמרו עליו. מאידך, במכתב קודם ("מכתבי החתונה" עמוד יא) נצטווה על ידי אביו: "בני יקרי יחי"

כתוב לי יותר בפרטיות מכל הענינים והדבורים שהיו על החתונה, ובפרט מהנוגעים אליך. . ובשום-אופן כל תכחיד ממני שום דבר, אף היותר קל וקטן מהנוגע אליך..."

הרבי מצא, איפוא, פתרון וכתב לאביו שהרבי מוהריי"צ אמר "את בתי נתתי לאיש" והוסיף: "וכו' וכו', הכל לטוב". כך יצא, מחד, ידי חובת ציווי אביו, ומאידך, לא פירט את השבחים. אך רבי לוי יצחק לא וויתר, ורצה לדעת מהו ה"וכו' וכו'..."

קבד.

שני שעונים

כאשר באתי בקשרי השידוכין עם רעייתי שתליט"א קיבלתי שעון זהב מאביה - אבלחט"א - הרה"ג רבי חיים אורי רוזנברג זצ"ל, כפי המנהג שהיה רווח אז לתת מתנה זו לחתן.

כאשר נתן לי רבי אורי את השעון הוסיף ואמר:

ישנן שתי הסתכלויות על שעון: החסיד רואה בשעון כיצד יש לנצל כל רגע שחולף, משום שכל רגע מתקרבת ביאת משיח צדקנו בגאולה השלמה, ואילו הליטאי רואה בשעון כיצד יש לנצל כל רגע שחולף, משום שכל רגע מתקרב יום המיתה..."

קבה.

שני השלבים בדרך אל הקדושה

כפי המבואר בהרחבה בקבלה ובחסידות (ראה גם להלן אות קלג) מהווה התהליך ההיסטורי מיציאת מצרים עד מתן תורה ביטוי גשמי למעבר הרוחני מהטומאה אל הקדושה שחוה עם ישראל בשעתו ושחוה כל יהודי גם כיום בעבודת ה' האישית.

על פי זה ניתן, אולי, לומר כי בשני השלבים המרכזיים של היציאה ממצרים וקריעת ים סוף (כידוע החג הראשון של פסח הוא כנגד היציאה ממצרים והחג האחרון הוא כנגד קריעת ים סוף) נרמזות שתי דרגות בעבודת ה': היציאה מג' קליפות הטמאות, והיציאה מקליפת נוגה אל הקדושה, כדלהלן.

בהיותם במצרים היו היהודים שקועים, כידוע, במ"ט שערי טומאה, וכפי מאמר חז"ל: "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". מכך מובן שהיציאה וההתנתקות ממצרים מסמלת את היציאה מג' קליפות הטמאות, שהן רע גמור, כמבואר בתניא קדישא פרקים ו'-ח' בהרחבה.

תוכנה של קריעת ים סוף מבואר בחסידות בכך שהים מכסה ומעלים על מה שבתוכו, העלם והסתר על אלקות, וקריעת הים הינה הסרת ההסתר כדי שהאלקות תהיה בגלוי כפי שהיתה בעת קריעת ים סוף.

הים הגשמי אינו דבר אסור, אלא הוא, כמו שאר הדברים המותרים, מ"קליפת נוגה" (ראה בתניא קדישא שם), וכיון שגם קליפת נוגה הינה "קליפה" המעלימה ומסתירה על הקדושה היה צורך להסיר אותה. נמצא שקריעת הים מסמלת את המעבר מקליפת נוגה אל הקדושה.

קבו.

"למעלה" או "למטה" מן הדעת וההשגה

במקומות אין ספור בתורת החסידות מוזכרים המושגים "שטות דקדושה" ו"שטות דקליפה". משמעות המלה "שטות" היא הטיה מן ההנהגה הרגילה והמקובלת, ככתוב (במדבר ה, יב) "איש איש כי תשטה אשתו" ומפרש רש"י: תט מדרכי צניעות. "שטות דקדושה" היא ההטיה למעלה מן הדעת וההשגה, כגון האמונה העל-שכלית בה' (ראה, לדוגמא, תניא קדישא פרק י"ח) או מאמר חז"ל (כתובות יז, א) על רב שמואל בר רב יצחק "אהני ליה שטותיה לסבא", ו"שטות דקליפה" היא ההטיה למטה מן הדעת וההשגה, כגון הדוגמא המוזכרת לעיל מ"איש איש כי תשטה אשתו" (ראה בהרחבה במאמר דבור-המתחיל "באתי לגני - תש"י").

יש לשאול על כך: מדוע שטות מסויימת היא "למעלה מן הדעת" ואחרת היא "למטה מן הדעת"?

ניתן, אולי, להסביר זאת כך: הכחות השכליים של האדם, ה"מוחין", נצבים בתווך בין האמונה, שמקורה בדרגות גבוהות ועמוקות בנפש,

למעלה מכחות ההבנה והשגה, לבין הכחות הרגשיים של האדם, ה"מדות", שהן, כידוע, כחות הנמוכים וחיצוניים יותר בנפש האדם ביחס לכחות השכל שלו.

על פי זה: כאשר המקור הראשוני של ה"שטות" הוא ברגש, "למטה מן הדעת", ורק לאחר מכן היא עולה למוח ולהשגה – היא שטות שלמטה מן הדעת, כמבואר בתניא קדישא פרק ט, שמשכנה העיקרי של הנפש הבהמית הוא בלב, ואילו של הנפש האלוקית – במוח, ואילו כאשר המקור הראשוני של השטות הוא האמונה – היא שטות שלמעלה מן הדעת.

לפי האמור יובן גם הנאמר לגבי שמחת ימי הפורים שהחיוב "לבסומי" הוא "עד דלא ידע". משמעות המלה "עד" היא ש"לא ידע" אינו השלב הראשון. ההתחלה צריכה להיות בהבנת והשגת התכנים של פורים המביאים לשמחה אמתית, עד שמההבנה וההשגה מתעלים לדרגה שלמעלה מטעם ודעת. זהו "לא ידע" של קדושה, "שלמעלה מטעם ודעת" ולא להיפך ח"ו.

קבו.

בר המצוה בבית משפחת אורי

כבר הוזכר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רכד) שמו של הרה"ח רבי אלכסנדר אורי ע"ה, חותנו של הרה"ק רבי ישראל מרדכי מרחמסטריווקא זצ"ל. הוא היה מזכיר בבית הרפואה "שערי צדק" אותו ייסד ד"ר וואלאך ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רכ-רכב. רכד-רכו).

אחד מבניו של ר' אלכסנדר, הרה"ח ר' אלעזר שי', למד עמי בכתה ב"עץ חיים".

בתקופה המדוברת היה נהוג כי חגיגת בר-המצוה, שכללה גם אמירת "דרשה" מפי החתן נחוגה בבית החתן, בהשתתפות חברי כתתו וה"רבי", המלמד של הכתה.

עודני זוכר את חגיגת בר המצוה של חברי לכתה, בנו של רבי אלכסנדר, שנחוגה בשנת תש"ט בביתו. ה"רבי" שלנו היה הרה"ג רבי שלמה ברוורמן ע"ה.

במוחי נחרט רגע מאותו מעמד, בו התבטא ר' אלכסנדר בפני ר' שלמה: "אבא עשה אותי ל"כלי", בהתכוונו לאביו של ר' שלמה, הרה"ג רבי זעליג ברוורמן זצ"ל, שהיה ממרביצי התורה בירושלים.

לא היה סיפק בידי לבדוק את תולדותיהם של האישים האמורים כדי לברר מהי כוונת הדברים והנני מוסרם כפי ששמעתי אותם.

קבח.

"שיעורי רבי שמואל"

הגאון רבי שמואל ברוך שולמן זצ"ל, רבה של שכונת סנהדריה (ראה לעיל אות נד) נהג למסור בקביעות שיעור ב"עין יעקב" ב"ישועות יעקב שטיבלאך" – בית הכנסת המפורסם בשכונת "מאה שערים".

אל השיעור נקבצו ובאו והשתתפו כל הנדכאים של "מאה שערים". רבי שמואל ברוך נהג לתבל את שיעורו בסיפורים רבים שערכו לאזני השומעים.

קכט.

"מה יכולה להיות ברכה גדולה יותר מאשר נתינה לזולת..."

אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה סיפר לי "ווארט" משמו של רבי שמואל ברוך.

מדוע אין נוהגים לברך ברכה על ההנאה מריח הטבק?

משום שהמנהג הוא שמי שיש לו טבק מכבד יהודים נוספים שיריחו מהטבק [אגב: גם רבי שמואל ברוך עצמו נהג לכבד אחרים בהרחה מהטבק שנשא עמו], ומה יכולה להיות ברכה גדולה יותר מאשר נתינה לזולת...

*

יצויין כי אכן נאים היו הדברים לאחי רבי עמרם, ממנו שמעתי, כאמור, את ה"ווארט" האמור, שכל כולו היה נתינה לזולת.

קל.

"סוד מדע ועשה טוב"

הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה סיפר לי כי באחת הפעמים בהן זכה לשהות ב"יחידות" בהיכל כ"ק אדמו"ר זי"ע, אמר לו הרבי את הדברים הבאים (בתרגום חופשי מאידיש):

"כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר היה רבי בן רבי ולכן יכל לעסוק הן ב"עשה טוב" והן ב"סוד מדע", ואילו אני איני יכול לעסוק בבת אחת בשני הדברים, לכן אני מתמסר ל"עשה טוב", אך עוד יגיע הזמן גם הזמן לכך...".

*

יורשה, אולי, לומר שכוונת הרבי שעוד יגיע הזמן לעיסוק ב"סוד מדע" התממשה בשנים מאוחרות יותר, כאשר החל הרבי במאבק-הקודש על תיקון החוק "מיהו יהודי" ומאוחר יותר על "שלימות הארץ" וכו'.

קלא.

הכבדת לב פרעה

הסברים שונים ניתנו על ידי גדולי ישראל לכך שהקב"ה הכביד את לב פרעה, כמסופר בפרשיות וארא-בא, שלא ישלח את בני ישראל ממצרים, ובגלל זאת ספג את המכות.

על ההסברים האמורים ניתן, אולי, להוסיף את הביאור דלהלן.

במערכת שיקוליו והחלטותיו של האדם יתכנו שיקולים שכליים ויתכנו שיקולים רגשיים. לדוגמא: לעתים ניתן להבחין במעשה של אדם הנובע מתוך מניע רגשי למרות שמבחינה הגיונית יש לנהוג בצורה אחרת ניוזכרו בהקשר זה דברי חז"ל (בראשית רבה, פרשה ל"ד, פסקא י) שרשעים הם ברשות לבם].

בזמן שהותם של בני ישראל במצרים היתה מצרים (כאמור ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמב) מעצמת על, שנופפה בשפע האינטלקטואלי ובהתקדמות המדעית שהשיגה באותה תקופה. לדוגמא יצויין שעד ימינו אין המדענים והחוקרים מסוגלים להבין את הטכניקות המיוחדות שבהן השתמשו המצרים הקדמונים לבנות את הפירמידות המפורסמות.

זו היתה גם הסיבה ל"קליפת" מצרים שלא הסכימה להכיר בקב"ה כבורא העולם, שכן טבעו של השכל, אלילה ודיגלה של מצרים, כאמור, לחשוב שהוא יודע הכל, ולכן טען פרעה "לא ידעתי את ה'" (שמות ה, ב), "לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כט, ג) והתנגד להתבטלות לקב"ה.

מטרתו של הקב"ה בעשר המכות המופלאות היתה לשבור את התנגדותו של השכל של מצרים לקדושה ולגרום לכך שגם בשכלם יבינו ויכירו המצרים בעליונותו ובגדלותו של הקב"ה.

טענת המצרים לפרעה "הטרם תדע כי אבדה מצרים" מהווה שיקול מבחינה רגשית משום שהגיונית לא משתלם לשחרר 600000 עבדים המפריחים את כלכלתה של מצרים בשל סבל זמני מכינים או מצפרדעים.

פירושה של הכבדת לב פרעה היא, איפוא, שהקב"ה הקשה את לבו [שהוא מקור הרגש לעומת המוח שהוא מקור השכל] שהשיקולים הרגשיים לא יכריעו אצלו. זהו המובן הרוחני של "הכבדת" הלב – "קירור" והקהיית תוקפו של הרגש והשיקולים הנובעים ממנו, כיון שהמטרה היתה שיחליט לפי השכל, כפי שאכן התבצעה מטרה זו בסופו של דבר, כאשר גם שכלו של פרעה נכנע והבין שכדאי לשחרר את עם ישראל.

על כך נאמר "וידעו מצרים כי אני ה'" ומבואר על כך בחסידות ש"וידעו" הוא מלשון שבירה, בדוגמת הנאמר "וידע במ את אנשי סוכות", כלומר: הקב"ה לא נטל מפרעה את הבחירה אלא להיפך, גרם שהבחירה שלו תהיה על פי השכל, וכך שבר את האליליות של השכל של מצרים.

קלב.

"אין השליח צבור מתעטף בטלית..."

בשנת תש"ג הוציא כ"ק אדמו"ר זי"ע לאור עולם, על פי הוראת חותנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, את "לוח היום יום", הכולל פתגמים מתורת החסידות, מדרכי החסידות ומנהגי חב"ד מסודרים לכל יום מימי השנה.

רבות נאמר ונכתב על ייחודיותו של ספר זה ואין כאן המקום להרחיב על כך מלבד דלהלן.

המנהג הראשון המופיע בלוח הוא בתאריך י"ט כסלו, ראש השנה לחסידות, תאריך שבו מתחיל ומסתיים הלוח: "אין השליח צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה".

על פי הידוע שחשיבות מיוחדת לפתיחתו של ספר – צריך ביאור: מה ראה הרבי לפתוח דווקא במנהג זה?

ניתן, אולי, לבאר:

ידוע שהטלית רומזת לאורות "מקיפים", כלומר: שפע של קדושה אלקית נעלית מאוד שלמעלה מדרגתו של האדם. מסיבה זו אור "מקיף" אינו חודר ומתאחד עם האדם, אלא מגיע "מלמעלה" וכעבור זמן חולף כלעומת שבא.

חסידות חב"ד, לעומת זאת, דורשת "פנימיות". כלומר: על האדם להשקיע את כחות שכלו ומדותיו כדי לשנות אותם ולהחדיר בהם עצמם אור אלקי המתאים לדרגתם.

לפיכך דווקא המנהג שאין הש"ץ מתעטף בטלית מתאים לפתיחת ה"לוח" בהיותו מבטא את המסר של חב"ד, התובעת "פנימיות"!

קלג.

פרשיות "יציאת מצרים"

המשנה במסכת ברכות (יב, ב) אומרת: "מזכירין יציאת מצרים בלילות".

רש"י על אתר מפרש: פרשת יציאת בקריאת-שמע, ואף-על-פי שאין לילה זמן יציאת, דכתיב "וראיתם אותו וזכרתם", אומרים אותה בלילה, מפני יציאת מצרים שבה.

נשאלת, לכאורה, השאלה: יציאת מצרים מוזכרת בפרשיות רבות בתורה שעוסקות במצוות שזמנן גם בלילה, ואם כן היה ניתן לבחור פרשה אחרת בה מוזכרת יציאת מצרים, מהי הסיבה שנבחרה דווקא פרשת יציאת שזמנה אינה בלילה.

מאידך, הפרשיות שבתפילין בהן מוזכרת יציאת מצרים הן: "קדש", "והיה כי יביאך". היה ניתן, איפוא, לבחור באחת מפרשות אלה לאמירה בקריאת שמע.

ניתן, אולי, לבאר: ישנן שתי סיבות מרכזיות לכך שעלינו לזכור תמיד את יציאת מצרים: א. שנזכור את הנסים והנפלאות שעשה עמנו הקב"ה ונדע שהוא בעל היכולת וכו' (כהכוונה בשעת הנחת התפילין, כמפורט בשולחן ערוך ובסידור אדמו"ר הזקן). ב. יציאת נפש האלוקים ממאסר הגוף, שהיא עבודת

ה' תמידית על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, נרמזת ביציאת מצרים, כמבואר בתניא קדישא פרק מ"ז.

הסיבה הראשונה מודגשת בפרשיות התפלין, שבשתיהן נאמר שהיציאה ממצרים היתה על ידי הקב"ה "בחוזק יד", ואילו הסיבה השניה – מתבטאת בפרשת ציצית, שהיא קבלת עול מלכות שמים, כנאמר בה: "ולא תתורו גו' למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי גו'".

קלד.

"מעשה יהודית"

לאחרונה, בכ"ט טבת תשע"ט, נפטרה דודתי הרבנית מרת יהודית שלזינגר ע"ה, רעייתו של – יבלחט"א – דודי הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א (עליו סופר בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כב, ג, קלד-קלח. ד, רכ), להלן תבואנה מספר שורות לזכרה.

דודתי ע"ה נולדה בשנת תרפ"ו והיתה בת הזקונים של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

אותה ואת אחותה הגדולה ממנה (הרבנית שרה זייבלד ע"ה) שלח סבי זצ"ל ללמוד בסמינר "בית יעקב" שנוסד אז, בו למדו בעברית, דבר שהיה בו משום חידוש בתקופה ההיא.

מאוחר יותר פעלה כמחנכת מסורה ומוכשרת משך שנים רבות באותו סמינר.

נישאה בשנת תש"ה לבעלה-דודי רבי אליקים שליט"א (על החתונה – ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קלח).

לאחר נישואיהם התגוררו במשך מספר שנים בירושלים, ברחוב יהושפט (היום – רחוב ראם). כילד וכנער אהבתי לבקר בביתם והופעתי שם לעתים קרובות, שם התקבלתי תמיד במאור פנים ובסבר פנים יפות.

אגב: בשכנות אליהם התגוררו הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, מי שהיה לאחר מכן לראש ישיבת "בית מאיר", ורעייתו הרבנית מרת שרה רוטברג ע"ה, בתו של הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, רבה של תנועת פא"י (ואחיו הגדול של בעל חזו"א), שהיתה אחת המחנכות החשובות ב"בית יעקב".

דודתי ע"ה היתה מוכשרת מאוד ובעלת ידע עצום.

תנצב"ה.

קלה.

"ומשתתף הנני בזה, אף כי בריחוק מקום"

בשנת תשי"ד מלאו ששים שנה לרי"מ לוי"ע, מנהיג אגודת ישראל באה"ק, שעמד בקשר רציף עם כ"ק אדמו"ר זי"ע בקשר לענייני הכלל. להלן יועתק מכתבו של הרבי לרגל המאורע ("אגרות קודש", חלק ח', אגרת ב'שס):

ב"ה, אור לכ"ד טבת, ה'תשי"ד

ברוקלין, נ.י.

כבוד הרב-הגאון והרב-החסיד ותיק-וחסיד איש-
ירא-אלקים נבון-ומשכיל בעל מדות, עוסק בצרכי
ציבור, בעל מרץ ורב פעלים, איש המעלה, בנן-של-
קדושים וכו' וכו' מוהר"ר יצחק מאיר שי' הכהן

שלום וברכה!

בנועם נודעתי כי הגיע לגיל ששים, לאורך ימים
ושנים טובות, ובודאי כמאמר-רז"ל עביד יומא טבא
לרבנן, ומשתתף הנני בזה, אף כי בריחוק מקום.

ידוע המובא בראשונים (ראה מדרש-שמואל
שם) כמה גרסאות במשנה סוף פרק ה' דאבות, בן ששים
לזקנה, בן ששים לבינה, בן ששים לבינה, בן ששים
לחכמה, ובכתבי האריז"ל (בן חמשים לזקנה) בן ששים
לשיבה (מאורי אור, סוף אות ז' והוא על-פי מה-שכתוב
בתיקוני זוהר, תקון כא', נז, עא', ובשער המצות פרשת
קדושים). ויהי רצון שכולהו יתנהו בי' ויהיו הענינים
בהידור, ועל-פי המבואר בלקוטי-תורה לרבנו הזקן, שיר
השירים, דף יא' סוף עמוד א ושם.

והשם-יתברך יזכהו ויצליחהו להשתמש
בכשרונותיו, הן של עצמו הן של מורשת אבות, להגדיל
תורה ולהאדירה, בגדול התלמוד וגדול המעשה, ברוח
ישראל סבא, ועל פי מאור תורת החסידות.

בכבוד וברכה.

קלז.

למה לא קיבלתי ברכת פרידה?

כבר הוזכר ("שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יט. עד) שבחודש אייר תשמ"ו זכיתי לשהות בחצר קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע. נסיעתי היתה לרגל מלאות לי חמשים שנה, בט"ז אייר תשמ"ו, ונותרתי גם לל"ג בעומר של אותה שנה.

ביום י"ט אייר תשמ"ו נפטרה אמי מרת רחל טעמל ע"ה בארץ הקודש. בני משפחתי הודיעו על כך לרבי ושאלו אם כדאי להודיע לי על כך עוד בהיותי בניו יורק, שכן כבר באותו יום התעתדתי לחזור לארץ הקודש. תשובת הרבי היתה שלא כדאי להודיע לי.

הסדר היה אז שהאורחים הנוסעים בחזרה למקומותיהם עומדים ב"גן עדן התחתון" [= כינוי החסידים לחדר המבוא לחדרו הקדוש של הרבי] בשעה שהרבי חוזר מתפלת המנחה, והרבי מאחל לכל אחד מהם: "פארט געזונטערהייט" [= סעו לשלום] לברכת פרידה.

עמדתי שם בין השאר, הרבי איחל לכל העומדים שם, אולם עלי פסח ולא איחל לי מאומה. הדבר התמיה אותי מאוד.

לאחר שנודעה לי הפטירה הבנתי שהסיבה היתה פשוטה מאוד: כיון שאבל אסור בשאילת שלום (ראה מועד קטן טו, א. רמב"ם הלכות אבל פרק ה הלכות א, כ. שולחן ערוך, יורה דעה, סימן שפ סעיף א. סימן שפה סעיף א. עיין שם).

*

אגב: כשהגעתי לשדה התעופה בארץ הקודש הופתעתי לגלות שאחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל בא לקבל את פני יחד עם בני – יבלחט"א – הרה"ג הרה"ח רבי פרץ אוריאל שי'.

אחי הגר"י הודיע לי את הבשורה, והורה לי לקרוע את בגדיי, לשבת על משהו נמוך ולהתחיל את האבלות.

קלז.

טהרה בשבת קודש

אבי סב-סבי, הגה"ח רבי אורי אורנשטיין זצ"ל, מתלמידי ה"צמח צדק" שעלה לירושלים, היה חסיד וקנאי נלהב, ממייסדי הישוב החסידי בירושלים ומבוני בית הכנסת "צמח צדק" בעיר העתיקה.

אחד מהסיפורים המאפיינים אותו:

כאשר סגרו ה"פרושים", הליטאים, את המקווה בירושלים בשבת כדי שלא יוכלו לטבול בו בשבת – הביא רבי אורי גוי שישבור את המנעול לאפשר את הטבילה כמנהג החסידים...

*

קווים נוספים לדמותו של רבי אורי מצויים במאמרו המצויין של אחי, חכם, חוקר וסופר, הרה"ג הרה"ח רבי עמרם בלוי ע"ה, שנדפס ב"פרד"ס חב"ד" גליון 17 ולהלן במדור "נר לרב אחא".

קלח.

הבן דומה לאב?

את הסיפור הבא שמעתי מאבי מורי זצ"ל (השערתי היא שהוא שמע אותו מפי אביו – סבי, רבי משה בלוי זצ"ל):

הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל היה, כמפורסם, גאון עצום ובעל בקיאות מופלאה בכל חדרי תורה. כבר בנערותו הוא היה עילוי גדול וברצונו לבחון את עצמו נהג לשבת בחדר שלפני חדרו של אביו, הגאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל, שהיה רבה של העיר לומז'ה, ולבקש מכל מי שבא בשאלה הלכתית לאביו לשטוח בפניו את השאלה. הוא השיב לשואל על השאלה, כדי לבדוק את עצמו אם, אכן, בתשובתו קלע לתשובה אותה נתן אביו לאחר מכן.

לאחר מספר נסיונות מוצלחים בפתירת השאלות חשב מהרי"ל לעצמו – כך סיפר – לדרגה שווה לשל אביו, אך בעקבות מעשה שהיה שינה את דעתו האמורה.

ומעשה שהיה כך היה:

אחת השאלות שהגיעה לפתחו של רבי בנימין עסקה בספר תורה שנפל, ר"ל, לארץ ונפגע, והשאלה היתה כיצד יש לנהוג. המהרי"ל שמע את השאלה והשיב מה שהשיב. לאחר מכן הובאה השאלה בפני אביו, רבי בנימין, ומשמע את פרטי המקרה של הנזק לספר התורה נפל ארצה מתעלף...

אמר המהרי"ל לעצמו: עתה יודע אני שאין אני בדרגתו של אבא...

קלט.

המשל והנמשל

כאשר השיא הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט-כ. ג, קנט-קס. ד, לא) את בתו הבכורה עם הרה"ג הרה"ח רבי קלמן לנדו שליט"א, כיום מראשי ישיבת טשעבין, נערכה סעודת "שבע ברכות" בבית הכנסת שב"שיכון פאג"י".

כיון שרבי קלמן למד בישיבת "חברון" בא ראש הישיבה, הגאון רבי יחזקאל סרנא, עם תלמידי הישיבה להשתתף בשמחה.

הגר"י סרנא כובד בנאום, בו דיבר ארוכות בשבחו של החתן וגם בשבחו של החותן, ר"א טרגר, שהיה מראשי תנועת "פאג"י", ופעולותיו.

כיון שהיה זה בתקופה שלפני הבחירות בה התמודדה "פאג"י" ברשימה עצמאית (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנט), קם הרה"ח ר' חנוך אבנר ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קס) לאחר נאומו של הגר"י סרנא, ואמר: לאחר ששמענו את דברי ראש הישיבה, מובן לכל שיש להצביע לרשימת "פאג"י"...

הגר"י סרנא הגיב לכך בסיפור: יהודי בעל בית חרושת לנעליים נפטר ובניו המשיכו לנהל את בית החרושת. לאחר שרב המקום הספיד את הנפטר, קם בן הנפטר ואמר: לאחר ששמענו את הספדו של הרב, מובן לכל שיש לקנות נעליים אצלנו...

קמ.

הקשר בין החדשים שבט וניסן

נאמר בספרים הקדושים שבחודש שבט מתחיל להתנוצץ האור והקדושה המיוחדת של חג הפסח.

הקשר בפשטות יותר בין שני החדשים האמורים מובן על פי דברי השל"ה הקדוש כי קיים קשר בין פרשיות השבוע לזמן בחודש בו הם נקראים, שכן בחודש שבט לומדים את פרשיות השבוע הקשורות לחג הפסח (וארא-בשלה).

קמא.

י"ש מאי"ן

משמעות שמו של חודש שבט ניתנת להתפרש בשני מובנים: 1. שבט מלשון "שביט" – כוכב השביט. 2. שבט (שי"ן צרויה ובי"ת סגולה) – מטה. שני המובנים האמורים רומזים לשני הקווים: "עשה טוב" – כוכב המפיץ אור, תפקידו של הבסם, ו"סור מרע" – הכאת הרע במטה, תפקידו של ה"בורסקי" – מעבד עורות (ראה בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רלט).

יצויין כי גם את הנאמר בתהלים (כט, ד): "קול ה' בכח, קול ה' בהדר" ניתן לפרש על שני הקווים האמורים: "קול ה' בכח" – סור מרע, ו"קול ה' בהדר" – עשה טוב.

בשני הקווים האמורים עסקו רועי ישראל, החל ממשה רבינו ("גואל ראשון") ועד כ"ק אדמו"ר זי"ע, מנהיג הדור דעקבתא דמשיחא, כאשר מחד אהבו כל יהודי באשר הוא וקירבוהו לתורה ולמצוות, ומאידך, כאשר היה צורך, הוכיחו את העם על מעשיו.

לפני רבות בשנים שמעתי כי ראשי התיבות של "י"ש מאי"ן" הם: י' שבט מי"א ניסן. המקור, התאריך בו נולד הרבי, הוא י"א ניסן, וממנו נוצר אחר כך י' שבט, התאריך בו התמנה הרבי לנשיא חב"ד. על פי פתגם זה מובן שוב הקשר בין שני החדשים האמורים.

קמב.

"יהודא עילאה" ו"יהודא תתאה"

ידועה החובה (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן רפ"ה) ללמוד מדי שבוע את הפרשה באופן של "שנים מקרא ואחד תרגום".

המשמעות הפשוטה והבסיסית של אופן הלימוד האמור הוא שתחלה יש לקרוא את פסוקי התורה בצורה ובלשון המקורית, זו שניתנה על ידי הקב"ה [גם אם אין השפה מובנת וקרובה להמון העם], ולאחר מכן יש להבין את תוכן הפסוקים באמצעות תרגומם לשפה הארמית, שהיתה שפה מובנת להמון העם וקרובה אליהם.

הדבר מזכיר מאוד את אמירתנו מספר פעמים ביום בצמוד את הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" ואת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם

ועד", שכן כמוסבר בתורת החסידות הפסוק "שמע ישראל גו'" רומז על "יחודא עילאה" ואילו "ברוך שם" רומז על "יחודא תתאה". אמירתם בכל יום בצמוד מראה על כך שחובה להתבונן בשני היחודים כשם שחובה לומר שנים "מקרא" ואחד "תרגום" ואי אפשר לזה בלא זה.

להלן יבוארו בתמציתיות שני המושגים "יחודא עילאה" ו"יחודא תתאה".

ה"יחוד" המדובר כאן ידוע בשם "יחוד קודשא-ברוך-הוא ושכינתיה", ומשמעותו: איחוד בין דרגת האלקות הבלתי מוגבלת, שמבחינתה אין לעולם ולהגבלותיו תפיסת מקום כלל, שכן הכל מתבטל בתכלית בפני הקב"ה, שביטויה הוא בשם הוי"ה, לבין דרגת האלקות המצומצמת שעל ידה ברא הקב"ה את העולם, שלגביה העולם והגבלותיו תופסים מקום, שביטויה הוא בשם אדנות.

ההבדל בין אופן היחוד העליון ("עילאה") לבין אופן היחוד התחתון ("תתאה") הוא שבאופן היחוד העליון מתגלית ונרגשת דרגת האלקות הבלתי מוגבלת, ואז נראה בגלוי שהמציאות הגשמית והגבלותיה בטלים כלפי האלקות [ולדוגמא, הדרגה ששררה בקודש הקדשים, שם "מקום הארון אינו מן המדה", וראו במוחש שאין הגבלות הגשמיות תופסות מקום] ואילו באופן היחוד התחתון נרגשת דרגת האלקות המוגבלת וההגבלות הגשמיות תופסות מקום אף כי נרגשות בעלותו והימצאותו המוחלטות של הקב"ה.

קמג.

הכחשה ושיברה

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קעד) על הפתרון ההלכתי היצירתי שהגה הגר"צ דושינסקי זצ"ל כדי להתיר את ההוצאה לאור של עתון "היומן", בטאונה של תנועת פאג"י, גם בימי חול המועד – על ידי הדפסת מסגרת עם חלל ריק בעתון שבו מופיע איזכור לקדושת המועד.

בעקבות פרסום הסיפור האמור כתב לי ידידי שאר-בשרי הגאון החסיד רבי יקותיאל פרקש שליט"א מכתב, שיועתק להלן.

ב"ה

ערב ש"ק תולדות, ראש חודש כסליו
כבוד ידידי היקר הרה"ת מוה"ר טוביה שיחי

תודה על הקונטרס לקט ופרט החדש שנתקבל
אצלי בשליחותו דמר, וכפי שזה בחלקיו הקודמים הרי
הוא משובב נפש ותענוג מיוחד לקראו.

ורציתי להעיר, ואין בידי להכריע בזה אלא
רק להעיר בלבד - אודות מה שכתבתם בסעיף קע"ד,
בנוגע לעצה להדפסת עתון חרדי בחוה"מ בשם הגרי"צ
דושינסקיא וכו'.

והנה בסוף ספרי "חול המועד כהלכתו", החל
ממהדורה השניה ואילך, נדפס המדור "הוספות
ותיקונים". ושם [עמ' תמ"ו שו"ה בסוף הערה רכ"א]
כתבתי בזה"ל: "ומעניינת עדותו של הר"ב לנדוי, בנוגע
להדפסת עתון חרדי מסויים שהופיע בירושלים בימי חול
המועד - והדבר היה בהסכמת הגרי"צ דושינסקיא זצ"ל
ובית דינו. ולשם היכר, הורו לציין במשבצת בכל עמוד
מעמודי העתון "מפני קדושת המועד". ע"כ מה שכתבתי
שם בשעתו.

והנה לאחר זמן פנה אלי הרב . . שליט"א . . .
והכחיש את הדברים, באומרו שהוא עצמו היה נוכח באותו
מעמד. וסיפר שהיה זה במקלט של מלון באב"ד בזמן
ה"פגזים" בירושלים. והג' הנ"ל [דושינסקיא] שהה שם,
והיה שם גם הדפוס של "המודיע". ובמענה לשאלה האם
ידפיסו העתון בחוה"מ, השיב לאיסור. וכשדחקוהו, שהיות
וחלק מהציבור נמצא בעיר העתיקה וחלק בחדשה -
ואינם יודעים מה נעשה זה עם זה, והוא צער גדול וכו'.
השיב, שידפיסוהו באותיות שונות "לשינוי". וכשהסבירו
לו שזה לא שייך כלל, ביקש שידפיסוהו בשורות עקומות
- והשיבו לו שגם זה אינו שייך. ואז הורה שידפיסוהו
באופן, שכל חצי הגליון העליון יהיה ריק ורק בחצי התחתון
ידפיסו. וגם בזה לא שמעו לו, ועשו כנהוג גם כיום עם
משבצת ריקה וכו'. וממשיכים בזה עד היום, למרות שאין

עכשיו מצב המבהיל שהי' אז - וגם לא עושים השינוי כפי שביקש.

עד כאן דברי הרב הנ"ל - והבוחר יבחר, ולה' הישועה.

א גוטן שבת און א פרייליכן חודש וכל טוב סלה בכל מכל כל

ידידו מלונ"ח - יקותיאל פרקש

קמד.

הבידוד

הנני להגיב לדברים שנעתקו לעיל:

1. את הסיפור האמור בנוסח שפרסמתי שמעתי בעצמי ביום בו היה האירוע מפי אבי מורי זצ"ל, שהיה בעל השאלה, כיון שהיה מחברי המערכת של "היומן" [ולא "המודיע" כפי שנכתב בטעות במכתב] והוא הביא את השאלה בפני הגרי"צ דושינסקי וקיבל את תשובתו.

2. מקור מקביל נוסף המאשר את הסיפור בגירסה זו הוא הרה"ח ר' בצלאל לנדוי ע"ה (כפי שצויין לעיל במכתב), עליו ראה ב"שביבים" שב, לקט ופרט" ב, צא. ד, צח.

3. לא יעלה על הדעת שאבי מורי זצ"ל שהיה המקורב ביותר לגרי"צ דושינסקי זצ"ל (כפי שהדברים משתקפים לאורך כל חוברות "לקט ופרט", וראה גם הסכמת נכדו שליט"א לספרי "נר למשיחי" בה הוא כותב עלי: "בן ידיד חשוב של בית אבא מארי זצוקלה"ה") וראה בו את רבו ומורה דרכו ימרה את פיו באופן גלוי ובולט.

בין השאר באותה תקופה ממש התקיימה פגישתו המפורסמת של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל עם הנסיך ברנדוט, בליוויים של אבי מורי זצ"ל ושל הרה"ח ר' אוריאל צימר ז"ל, שהיה אף הוא מעורכי וכותבי "היומן" (ראה ב"לקט ופרט" שם).

4. לא יעלה על הדעת שבד' אמותיו של הגרי"צ זצ"ל, תחת קורת גג אחת, משך כל ימי חול המועד יום יום, ימרו את פיו בצורה בולטת ופוגעת (המעוניין יכול גם היום לראות את גליונות "היומן" מימי חול המועד פסח תש"ח עם המסגרת

האמורה). ידוע לי גם שבמשך חדשי שהוו במרתף האמור היה מוכנס לחדרו מדי יום ביומו הגליון הראשון שיצא מבית הדפוס.

5. ביררתי אצל אנשים הקרובים למערער (שהגר"י פרקש שליט"א נקב בשמו במכתב האמור) על גילו ונאמר לי שהוא, לכל היותר, בן 75 שנה לאויט"א, ואם כן בשנת תש"ח היה לכל היותר כבן 4-5 שנים, ומובן שעדותו אינה נחשבת כלל, ובפרט לעומת העדויות הברורות האמורות.

קמה.

"שאל אביך ויגדך..."

מסופר:

באור לארבעה עשר בניסן של אחת השנים, לפני בדיקת חמץ, התדפק אברך על דלת ביתו של הגאון רבי שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל.

האברך, בן תורה, אמר להגרש"ז: באתי לראות "מעשה רב", ללמוד מהנהגת רבנו את דקדוקי ההלכה הדרושים לקיום מצוות בדיקת חמץ כהלכתה.

שאלו הגרש"ז: "האם הנך גר?", הלה השיב בשלילה.

אמר לו הגרש"ז: "אם כן, נהג בדיוק כמו שראית אצל אביך, לא פחות ולא יותר", ופטרו לשלום...

קמו.

השידוך הייחודי

שמעתי ממורי ורבי הגאון החסיד רבי שמריהו נחום ששונקין זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נא"נב. ג, פז. ד, רמג. רמו):

בהדמנות מסויימת (שהגרש"נ היה עד לה) עמד החסיד הידוע המכונה בשם "ר' איטשע דער מתמיד" [היה שד"ר של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ונודע בעבודת ה' המיוחדת שלו ובהידוריו הרבים והמיוחדים בדקדוקי מצוות] בפני כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ואמר: "ברצוני לומר משהו". תגובתו של הרבי היתה: "לא כל מה שרוצים לומר יש לומר".

כעבור זמן ביקש ר' איטשע שוב רשות לומר ושוב סירב הרבי הריי"צ לאפשר לו זאת.

כעבור זמן אמר הרבי לר' איטשע: כעת אתה יכול לומר. ר' איטשע אמר שכעת הדברים אינם יוצאים מפיו.

*

לאחר מכן ביררו אצל ר' איטשע מה הוא רצה לומר, והשיב שרצה לספר את הסיפור הבא:

תלמידי הרב המגיד ממעזריטש שמעו מפיו שמישח יהיה או מזרע המבוגר שבתלמידיו, הרה"ק רבי מרדכי מטשערנוביל זצ"ל, או מזרע הצעיר שבהם, כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

כיון שכך החליטו שני הצדיקים האמורים להשתדך ביניהם כדי שמשידוך זה יתקיימו דברי המגיד.

לרבי מרדכי היו, כידוע, שמונה בנים. נכנס אדמו"ר הזקן לבית רבי מרדכי ומישש את ראשי בניו. לבסוף, כשמישש את ראש התינוק שבעריסה, אמר: זה הראש שיהיה שייך לי.

ואכן השידוך קם והיה. החתן היה הרה"ק מצ'רקאס והכלה היתה בתו של כ"ק אדמו"ר האמצעי.

ר' איטשע רצה, איפוא, לספר את הסיפור ובכך לרמוז שהרבי הריי"צ הוא המשיח, שכן אמו של הרבי הריי"צ, הרבנית שטערנא שרה, היא בתו של הרה"ק רבי יוסף יצחק מאוורוטש (על שמו נקרא הרבי הריי"צ) שהיה חתנו של הרה"ק מצ'רקאס (עליו ראה גם לעיל, ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קצה).

קמז.

נטילת ידים בכיור בחדר האמבטיה

נשאלתי אם מותר ליטול ידים בחדר שיש בו שירותים ואמבטיה. להלן אסכם בתמציתיות ממש את הנראה מפסקי אחרוני זמננו (ראה "פסקי תשובות", סימן ד' סעיף י"ט, ובנסמן שם).

הסיבות העקרוניות לדין שהנכנס לבית הכסא מבלי לעשות צרכיו צריך ליטול ידים הן: א. משום רוח רעה. ב. משום זוהמא.

במקלחות הביתיות כיום אין דין רוח רעה, ולענין הזוהמא - לאחר שמורידים את המים בשירותים וממתינים מעט - נשטפת הזוהמא ומתנקה. קיים חשש שיטלו ידיים לפני הורדת המים וההמתנה ולכן המחמיר ליטול מחוץ לחדר תבוא עליו ברכה נידוע גם שבביקור כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"מכון חנה" הורה לשים ווילון בין הכיור לשירותים, יתכן שמהחשש האמור].

מאידיך - אם מקפידים על הורדת המים וההמתנה - יש על מי לסמוך להקל.

קמח.

לאפרושי מאיסודא

בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן נ"ע, בהלכות שבת, סימן ש"א סעיף נ"ח, מופיע הדין הבא:

בגד השרוי במים, אפילו אין שם אלא שרייה מועטת אסור לנגבו סמוך לאש. . משום בישול, שהמים הבלועים מתבשלים שם אם הוא סמוך לאש כל כך עד שהבגד יכול להתחמם שם כל כך עד שהיד סולדת בו...

אסכם בתמציתיות דין זה להלכה למעשה, אותו על כל אחד לדעת:

אסור להניח בשבת מגבת רטובה ליד מקור חום או לקחת סיר שהיד סולדת בו במגבת רטובה או להתחמם ליד מקור חום כשהבגדים רטובים (בחורף לדוגמא), כיון שהמים הבלועים מתבשלים ועובר על כך משום איסור בישול בשבת.

*

להרחבה בדין זה ראה גם: "שבת כהלכה", לידידי הגאון החסיד מהר"י פרקש שליט"א, חלק א', עמודים רנד-רנה ובהערות. "פסקי תשובות", לידידי הגאון החסיד רבי שמחה רבינוביץ' שליט"א, סימן שא, עמודים נב-נג ובהערות.

קמט

המלחמה והשירה

כבר הוזכר ("שבבים" שב"לקט ופרט" ד, פא) כי זכיתי ליסוע לחצרות קדשנו לקראת י' שבט תשל"ו, יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ויום התחלת הנשיאות של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בשבת שלאחר מכן, שבת פרשת בשלח, שחלה בט"ו בשבט, ערך הרבי התוועדות קודש.

זכור לי כי בהתוועדות עמד הרבי, בין השאר, על "מנהג חב"ד" בהפטרת שבת שירה.

בדרך כלל מנהג חב"ד באמירת ההפטרה הוא כמנהג ספרד, ואילו בהפטרה זו, שעיקרה, לכאורה, הוא שירת דבורה, הפותחת ב"ותשר דבורה" (ספר שופטים ה, א), מנהגנו הוא (כמנהג האשכנזים) להוסיף ולקרוא לפני כן את כל תיאור המלחמה (שם ד, ד-כד). והדבר דורש ביאור.

נקודת ביאורו של הרבי היתה, שהמלחמה הינה חלק בלתי נפרד מן השירה, שכן כאשר חייל יוצא למלחמה עליו לצאת ב"מארש", ניגון של שמחה וניצחון, ותוכן הדבר הוא שכבר ביציאה למלחמה יש לדעת כי מטרת המלחמה היא לצורך הניצחון ומטרת הנסיון היא לצורך ההתרוממות שתבוא לאחריו.

קנ.

ברכה זהבטחה

מספר הרה"ח ר' מנחם מרדכי שי' קעניג, מנהל רוחני בישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" המעטירה בלוד:

לאחר נישואי הוריי שיחיו (הגאון החסיד רבי יצחק אייזיק שליט"א, ראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" בלוד ורב בית הכנסת "בית חנה" בשכונת סנהדריה בירושלים, ורעייתו הרבנית) עברו עליהם מספר שנים ולא נפקדו בזרע של קיימא.

לחודש תשרי תשל"ה נסעו הוריי לחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע וכאשר זכו להכנס ל"יחידות" בחדרו הק' של הרבי שטחו את משאלת לבם - להפקד בזרעא חיא וקיימא.

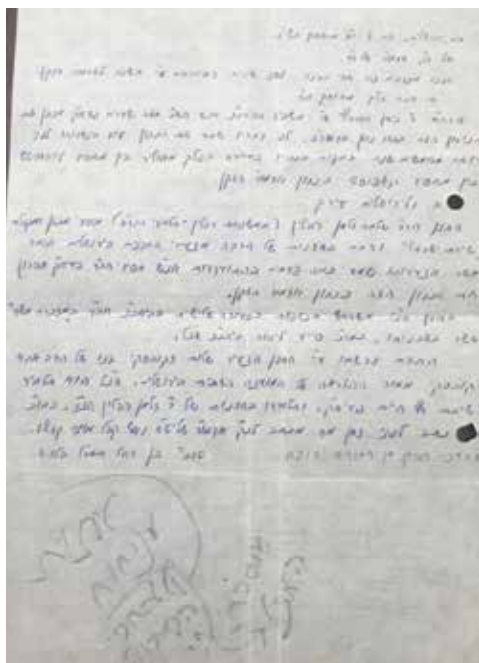
הרבי נתן להם את ברכת קדשו, אולם אמי מורתי תחי' העיזה ואמרה לרבי ב"חוצפה דקדושה": אנו רוצים הבטחה!

בתגובה חייך הרבי ואמר: היא רוצה הבטחה, שתהיה, איפוא, הבטחה!...

כעבור מספר חדשים נולדתי אני...

קנא.

מבית הגזים

לאחרונה הובא לידיעתי (על ידי כ"ק האדמו"ר מאופלה שליט"א, חתנו של כ"ק האדמו"ר ממודזיץ שליט"א ונכדו של הרב שמואל זלמנוב זצ"ל) כי בארכיונו של הגה"ח רבי שמואל זלמנוב זצ"ל, מי שהיה, בין שאר מעלותיו הרבות, עורכו של "ספר הגנונים" של חסידות חב"ד, מצוי מכתב שכתבתי בכתב-ידי אל כ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת תשי"ז, שעליו רשם הרבי מספר מלים בכתב-יד-קדשו.

המסמך לא נדפס עד עתה והנני מתכבד לחשוף אותו כאן באדיבות כ"ק

האדמו"ר מאופלה שליט"א, ות"ח ת"ח לו על מסירת המכתב לפרסום. סייע להשתדלות בפרסום המכתב הרה"ח ר' שבתאי שי' וויינטרוב, וזכות הרבים תלויה בו.

להלן יועתק פיענוח המכתב ולאחר מכן רשימת הרבי.

קנב.

על ניגונים ומקודותיהם

ב"ה, ירושלים, יום ד' י"ב מרחשון תשי"ז
אל כ"ק אדמו"ר שליט"א

הננו מצרפים פה תוינגינה לשני שירים המיוחסים ע"י מישהו לאדמו"ר הזקן.

א. אנה אלך מרוחך וכו'.

הרה"ח ר' ניסן הורביץ שי' משפיע בביהכ"נ אנ"ש בשכ' מאה שערים פעיה"ק מנגן את הניגון הזה בתור נגון אדמוה"ז, לפי דבריו שמע את הניגון עוד בנערותו לפני יותר מחמשים שנה במקום מגוריו בעיירה בפלך מאהליב בין מחסידי ליובאוויטש ובין מחסידי קאפוסט כנגון אדמו"ר הזקן.

ב. ולירושלים עירך.

החזן הר"ר שלמה זלמן רבלין וממשפחת רבלין - תלמידי הגר"א מיסד מכון ומקהלת "שירת ישראל" ורבים בחזנות של הרבה מצעירי החזנים בירושלים אומר אשר בצעירותו שמע כמה פעמים בהתועדויות אנ"ש חסידי חב"ד בעיה"ק חברון את הניגון הזה כנגון אדמו"ר הזקן.

החזן הנ"ל משתתף תכופות בסעודה שלישית בביהכ"נ חב"ד ב"מזכרת משה" אשר בשכנותו, כמו"כ סייע ליסוד ביהכ"נ הנ"ל.

התוים נרשמו ע"י החזן הצעיר שלום רקובסקי בנו של הרב אבא רקובסקי ממורי ההוראה של המועצה הדתית בירושלים. הנ"ל הוא תלמיד ישיבת עץ חיים פעיה"ק ותלמידו בחזנות של ר' זלמן רבלין הנז'. כמו"כ הוא כתב לפני זמן מה מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א ואף קבל מענה קדשו.

מרדכי ראובן בן דבורה רוקח

טובי' בן רחל תמרל בלויא.

קנג.

"וישלה המלך"

לאחר סיום המכתב, במרווח שנותר עד לסיום הדף, כתב כ"ק אדמו"ר זי"ע בכתב-יד-קדשו:

לענות מניחוח

ולאחרי הבירור . .

שמסרתי המכ'

*

כלומר: הרבי הורה לרב שמואל זלמנוב הנ"ל לענות על המכתב מטעם חברת "ניחוח", שנוסדה על ידי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בשנת תש"ד והרב זלמנוב הועמד על ידו בראשה.

ראשי התיבות של "ניחוח" הן: ניגוני חסידי חב"ד, ומטרתה היא לאסוף ולהוציא לאור את ניגוני חב"ד (במסגרתה הוציא הרב זלמנוב את "ספר הניגונים").

ואת המענה של חברת ניחוח יש לכתוב לאחרי הבירור . . והאימות של הפרטים הנ"ל, עד כמה הניגונים אכן מדוייקים ומיוחסים לכ"ק אדמו"ר הזקן.

באותו מענה יש לציין שמסרתי המכתב, כלומר שהמענה מגיע מחברת ניחוח למרות שהמכתב נשלח אל הרבי, מכיון שהרבי מסר את המכתב לראשי חברת ניחוח כדי שיבררו ויענו על המכתב (שדברים כאלה הם חלק מתפקידם).

קנד.

בשולי המכתב

הרה"ח ר' מרדכי רוקח ע"ה, שלמד יחד עמי ב"עץ חיים" (ראה לעיל אות o), היה חסיד חב"ד מלידה. אביו, הרה"ח ר' גרשון רוקח ע"ה, היה חבר ה"חברא קדישא" של חב"ד בירושלים (בזמנו היתה בירושלים "חברא קדישא" עצמאית לחסידי חב"ד).

את הניגון מהרה"ח ר' ניסן הורביץ ע"ה הוא היה זה שהביא, שכן הוא ואביו התגוררו בשכונת "מאה שערים" והתפללו בבית הכנסת חב"ד שם, בו התפלל גם הרב הורביץ ושם כנראה שמע ממנו את הניגון.

בנו של ר' מרדכי, הוא הרה"ח ר' נחום, חסיד חב"ד וחזן מפורסם המתגורר בעיר לוד.

*

יושם לב שעל המכתב חתמתי בשם "תמרל" כשם אמי. היה זה (בשנת תשי"ז) לפני שכתבתי לרבי על כך וקיבלתי (בשנת תשי"כ) את תשובתו שיש לכתוב "טעמרל" כמו שסיפרתי בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, נג.

*

על בני משפחת ריבלין ומקהלותיהם הרחבתי כבר לעיל אות צח.

קנה.

"פגעיאל בן עכרן"

כידוע חל יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"א ניסן, יומו של פגעיאל בן עכרן, נשיא שבט אשר.

כבר הוסבר לעיל בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, י) כי דרכו בקודש של הרבי נרמזת בשם "פגעיאל בן עכרן": "פגעיאל" רומז לעבודת ה' האישית, "אין פגיעה אלא תפלה" (ברכות נו, ב), ו"בן עכרן" רומז להפיכת ה"עוכר" ל"בן", השפעה וקירוב הזולת לעבודת ה'.

על האמור שם ניתן להוסיף:

בחיוו של הרבי לפני קבלת הנשיאות התבטאה בעיקר העבודה הרמוזה ב"פגעיאל", עבודת ה' האישית בשלימות, לימוד התורה בשקידה והתמדה עצומה ועבודת התפלה [כידוע שעל ספירת המלכות נאמר "ואני תפלה", והרבי, הנשיא השביעי, מקביל לספירה זו], ואילו העבודה הנרמזת ב"בן עכרן" התבטאה בעיקר לאחר קבלת הנשיאות, אז החל להשפיע על הדור כולו בממדים עצומים שאין להם אח ורע.

ידוע כי בפי בני משפחתו הקרובה נקרא הרבי לפני הנשיאות בעיקר בשמו השני, "מענדל".

וראו זה פלא: מנין המלה "פגעיאל" בגימטריה שווה לשם "מענדל"

! (= 192)

קנו.

היווצרות ההגדה

בתיאור ליל הסדר שבמשנה במסכת פסחים (פרק י', משנה ד', ובגמרא - בדף קטז, א) מופיע המשפט הבא: "ודורש מארמי אוכד אבי עד שיגמור כל

הפרשה כולה". מילים אלה מהוות את השלד של "הגדה של פסח", שכן חלק נכבד מן ההגדה הינו רצף דרשות חז"ל שבספרי עם פסוקי פרשת הביכורים הפותחות ב"ארמי אוכד אבי" (דברים כו, ה).

משמעות הדבר היא שאת עיקר מצוות סיפור יציאת מצרים, "והגדת לבנך" – ההגדה, אנו מקיימים בקריאת פרשה זו ודרשות חז"ל שעליה.

מדוע נבחרה דווקא פרשה זו לקיום המצוה האמורה מבין הפרשיות הרבות העוסקות ביציאת מצרים?

ניתן, אולי, לבאר: במצוות סיפור יציאת מצרים שבתורה מופיעים שלושה ביטויים: אמירה – "וְהָיָה כִּי יִשְׂאֲלֶנּוּ בְנֶךָ מִמָּה זֶה" (שמות יג, יד). וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים" (שמות יג, יד). הגדה – "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר כִּי עָבָדְנוּ אֱלֹהִים לֵי כְּפָאֲרִים" (שמות יג, ח). עניה – כדברי חז"ל (פסחים קטו, ב) על כינוי המצה "לחם עוני" (דברים טז, ג) – "לחם שעונין עליו דברים הרבה".

מכך ששלושת הביטויים האמורים מופיעים גם בפרשת הביכורים [וּבָאֲתָה אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיּוֹם הַהוּא וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגְדַּתִּי הַיּוֹם . . וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ . . אַרְמִי אוֹכַד אֲבִי..."] (דברים כו, ג. ה) ניתן להבין שאכן כוונת התורה במצוות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר היא דווקא לפרשה זו.

לאמירת הפרשה הוסיפו חז"ל גם את דרשות חז"ל המפרשות את הפסוקים, משום שהמצווה היא לספר לילדים וילד זקוק לפירוש כדי להבין. תורה שבעל פה היא המפרשת, כידוע, את כוונת פסוקי התורה שבכתב.

קנז.

"אפס בלתיך גואלנו – לימות המשיח"

כידוע גילה הבעש"ט את האמונה כי פירוש המשמעות ש"אין עוד מלבדו" הוא כי אין עוד שום מציאות מבלעדי ה', שכן מהות וחיות כל הנבראים כולם היא האלקות.

לפי זה מובן היטב מענהו של מלך המשיח לבעש"ט כי ביאת המשיח תלויה בהפצת מעיינות החסידות – משום שייחודיותם של ימות המשיח הוא בגילוי האמת האלוקית שכל הבריאה כולה היא בעצם אלקות וקדושה

[כנאמר: "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" (ישעיהו ב, יז), "ומלאה הארץ דעה את ה' וגו'" (שם יא, ט), "ונגלה כבוד ה' וגו'" (שם מ, ה), "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט)], והחסידות – היא זו שמסבירה אמת זו.

על פי האמור ניתן, אולי, לפרש את הנאמר בתפלת שחרית של שבת "אפס בלתך גואלנו – לימות המשיח", שהפנמה והרגשה של "אפס בלתך", אין עוד מלבדו, מביאה ומזרזת את ביאת "ימות המשיח".

קנח.

הקשר בין "כתר" ל"מוסף"

ה"קדושה" שבתפלת מוסף פותחת, לפי נוסח האר"י הקדוש, ב"כתר יתנו לך".

ולכאורה דרוש ביאור: מדוע זכתה דווקא תפלת מוסף ב"כתר"?

ניתן, אולי, לבאר:

ספירת ה"כתר" היא העליונה ביותר מבין כל הספירות, ועל פי הידוע כי "נעוץ תחלתן בסופן" קיים קשר ייחודי בין ה"כתר" לספירת ה"מלכות", הספירה הנמוכה ביותר, כפי שהדבר מתבטא גם בעצם משמעות המושגים "כתר" ו"מלכות", שהרי אין כתר אלא למלך.

תפקידה של ספירת ה"מלכות" הוא להשפיע על העולמות התחתונים ממנה, לקיים אותם ולהחיותם.

לפי זה נמצא שעבודת ה"מלכות" היא ליצור "תוספת", "מוסף", לקדושה, באמצעות הפיכת עניני החולין לקדושה, "יתרון האור הבא מן החושך", שהרי כל מטרת ההסתרה שבבריאה היא כדי לגלות את האור האלוקי שבכל נברא.

[ידוע גם פירושו של ה"צמח צדק" לפסוק "יוסף ה' לי בן אחר" (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, י) שפירושו להפוך את ה"אחר" ל"בן", וזהו גם כן בבחינת "יוסף" – "מוסף", כמבואר לעיל].

את הכח ליצירת "מוסף" זה מקבלת ה"מלכות" מספירת ה"כתר". אם כן מובן היטב הקשר בין "כתר" ל"מוסף".

[עייין במאמר "הכתר והכבוד" שב"נר למשיחי" עמודים פב-קא].

קנט.

"כל הגבוה ביותר - יורד למטה ביותר"

יצויין כי הרעיון האמור, של "כל הגבוה ביותר - יורד למטה ביותר", הינו רעיון מרכזי ויסודי ביותר בתורת חסידות חב"ד.

כך מוסברת בחסידות החשיבות הגדולה של קיום המצוות המעשיות, הנעשות בגשמיות דווקא, על פרטיהן ודקדוקיהן, כיון שדווקא עצמותו ומהותו, יתברך, העליון ביותר, קשור באופן מיוחד למצוות הנעשות בגשמיות, הדבר הנמוך ביותר.

המאמר הראשון בחסידות חב"ד, אותו למדתי עם הגאון החסיד רבי אברהם לייב קליין זצ"ל (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז. נג. ג, פז. ד, רלז. רמד. רמו), מי שקירבני והכניסני לשערי היכלה של חב"ד, היה המאמר דיבור-המתחיל "יביאו לבוש מלכות" שבספה"ק "תורה אור" לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (דף צ', עמוד א'), שם מבואר ענין זה.

אגב: בספר "שערי אורה", לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, מופיע אותו מאמר, אלא שבתוספת מרובה, והוא כולל כ-70 עמודים בדפוס (נד, א - פח, ב), בעוד שבמאמר ב"תורה אור" כולל המאמר על ביאוריו כ-12 עמודים.

כאן המחשה בולטת לידוע כי דרכו בקודש של אדמו"ר הזקן מקבילה לספירת ה"חכמה", הנקודה התמציתית של הרעיון, ושל אדמו"ר האמצעי לספירת ה"בינה", הרחבה והסברה רבה.

קס.

ההצעה שה"שרידי אש" התקשה לסרב לה...

לאחרונה נדפס הספר זכרונות ה"שרידי אש", הכולל פרקי זכרונות ושיחות של הגאון רבי יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל, בעל "שרידי אש", על מפגשיו עם גדולי עולם ועוד - מאת הרה"ג רבי אברהם אבא שי' וינגורט, שזכה להיות מתלמידיו ומקורביו של הגאון זצ"ל ובעריכת הרה"ח ספרא רבה ר' אהרן שי' וקסלשטיין, כותב תולדותיו של הגאון זצ"ל.

שם מופיע (בעמודים סד-סה) סיפור מרתק על כ"ק אדמו"ר זי"ע, שיועתק להלן כלשוננו:

”שמעתי את העדות הבאה מפי הרב קובלסקי שליט”א מציריך . . הוא שמע את הדברים הבאים, בנוסח המובא להלן ממשי, ישירות מפיו של הרב ויינברג, שנים מועטות לאחר מלחמת העולם השנייה:

האדמו”ר רבי מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש, היה – מספר שנים לפני מלחמת העולם – בברלין, הרבה שנים לפני שנתמנה לאדמו”ר.

יום אחד הגיע לרב ויינברג וביקש ממנו סמיכה לרבנות (דומני שהוא היה זקוק לתעודה רשמית על-מנת שיוכל לשהות בספריה הגדולה שהיתה בעיר).

הרב ויינברג ענה שהוא מוכן לתת לו אך בתנאי שיעמוד בכל הדרישות שדורשים מהתלמידים הלומדים בבית המדרש לרבנים... רבי מנחם מענדל ביקש חריגה מהנהוג [כנראה מהמשך הסיפור – בשל קוצר הזמן שעמד לרשותו], ובתחילה הרב ויינברג לא הסכים.

לבסוף הציע רבי מנחם מענדל את ההצעה הבאה: תבחר לך ספר אחד מתוך הספרייה הגדולה שיש בבית המדרש, תן לי אותו, אני אלמד אותו במשך הלילה ולמחרת תבחן אותי על ספר זה.

היתה זו העזה בלתי רגילה, וכי יכול אדם ללמוד ספר שלם, שמראש אינו יודע מאומה על טיבו, משך לילה ולהיבחן על כך למחרת? רק לשם כך צריך, כהקדמה לפני המעשה, להיות בקי עצום בש”ס בבלי וירושלמי, בגפ”ת ובפוסקים.

והרב ויינברג, שבתחילה נהג בדרך ”משפט” ולא הסכים לחרוג מהמשפט המקובל בשאר התלמידים, הסכים למעשה חריג, הלך בדרך ”צדקה”, אולי כי היתה זאת הצעה ”מפתה” שאי-אפשר לסרב לה...

והרב ויינברג נתן לו ”ספר”. היה זה בעצם קונטרס גדול מאוד שכתב הוא עצמו על ”פינוי עצמות מתים”. ובכדי להבין מקצת מן המקצת מהנאמר בו צריך להיות בקי עצום באחדות מפינות התורה שלא דשים בהן מדי יום ביומו, הלכות טומאה וטהרה, הלכות תפוסת המת וכו’.

והנה למחרת הרב ויינברג בחן אותו, וסיפר שהוא עצמו נדהם מגודל בקיאותו בנושא ובכל הנאמר בקונטרס, הוא ידע אף הרבה יותר ממה שנכתב בו...

וכך נאות הרב ויינברג להעניק תעודת ”סמיכה” לרבי מנחם מענדל שניאורסון.”

קסא.

הערותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע על "פינוי עצמות מתים"

בשולי הסיפור נכתבו שם הדברים דלהלן:

ומעניין הדבר ששנים לאחר פטירתו של האדמו"ר נמצאו באחת המגירות, בין כתביו, הערות על קונטרסו של הרב ויינברג, והם פורסמו ב"רשימות" שיצאו על ידי מערכת "אוצר החסידים" חוברת קכ"ז-קכ"ח, ואנו פרסמנו אותן במהדורה החדשה של שו"ת "שרידי אש", ירושלים תשס"ו, חלק ב' סימן ק', עיין שם עמוד תרע"א.

הדברים פורסמו ליד ההערות שנכתבו על-ידי רבים מגדולי ישראל שהתייחסו לאותו קונטרס מופלא, שבשעתו הרשים את עולם התורה בליטא ובגליציה...

קסב.

"ברחם אב על בנים"

ידוע כי הנסיון העקידה היה הנסיון הגדול ביותר של אברהם אבינו ע"ה: למרות שאברהם היה איש החסד וכל מהותו ועבודת ה' שלו היתה בקן החסד – נאמר לו לשחוט את בנו יצחק (ראה אגרת הקודש סימן י"ג שבתניא קדישא).

בפרשת העקדה (וירא כב, א-ט), אותה אנו אומרים בכל יום, מופיע הייחוס של אב ובן בין אברהם ויצחק 12 פעמים (!), כדלהלן:

{ב} ויאמר קח נא את בנך...: {ג}...ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו...: {ו} ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו...: {ז} ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני...: {ח} ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני...: {ט}...ויעקד את יצחק בנו...: {י}...ויקח את המאכלת לשחוט את בנו: {יב}...ולא חשכת את בנך...: {יג}...ויעלהו לעולה תחת בנו: {טז}...ולא חשכת את בנך...:

נראה שמטרת התורה בריבוי המופלג של הזכרת יחס האב-בן כאן היא כדי לתאר את עוצמת הנסיון שעמד בו אברהם אבינו – שאב יתגבר על רחמיו ואהבת בנו וילך לשחטו במצוות ה'!...

*

לפרטים וביאורים נוספים בפרשת העקדה עיין בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (ג, כד. מא. סד. ד, ער).

קסג.

בין "אחד" ל"אחד"

יהודים מתרגשים ומתלהבים בעת אמירת הפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד".

מהי הסיבה להתרגשות?

דומה שהסיבה לכך מובנת רק כאשר זוכרים ומתעמקים בפירושו של פסוק זה כפי שגילה הבעש"ט במצוות אחדות ה', ש"ה' אחד" פירושו שאין שום מציאות מלבד הקב"ה, ופנימיותם של כל הנבראים היא האלקות.

פירוש זה הוא גם מחייב יותר מאשר הפירוש הפשוט, שאין עוד אלוקים מלבד הקב"ה, שכן מכיון שהכל הוא אלקות הרי שגם הדברים המותרים לא ניתנו להנאת האדם בלבדה, אלא גם בהם מוטלת החובה לעבוד את הקב"ה.

להלן ציטוט קצר מתניא קדישא, פרק כ"ד, בהקשר האמור: "...אָבְל בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ, אָפְלוּ עֲבָרָה קְלָהּ, הָרִי עֲעוּבְרָה עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא בְּתַכְלִית הַפְּרוּד מִיְחוּדוֹ וְאֶחָדוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, יוֹתֵר מִסְטָרָא אֲחֵרָא וְקַלְפָּה הַנְּקָרָאִים אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבּוּדָּה זָרָה מִמֶּשׁ...".

*

להרחבה בנושא הנידון יש לעיין במאמר "י"ט כסלו - חג חיסול האוטונומיה" שנדפס להלן במדור "עלי הגיון".

קסד.

"נברכת הצלחה בפרט בניסוס נחלת הר חב"ד"

בשנה זו מלאו חמשים שנה (תשכ"ט-תשע"ט) להקמת שכונת "נחלת הר חב"ד" בקרית מלאכי על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע.

מן הראוי לציין כי אחד המיוחד מראשי העוסקים במלאכת הקודש של ההקמה היה אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ע"ה, שידיו רב לו במילוי שליחויות רבות של הרבי.

בכ"ד אדר תשל"א (שנתיים לאחר הקמת השכונה) שיגר הרבי אל אחי אגרת לרגל חגיגת התספורת לבנו שלום דובער ע"ה לרגל מלאת לו שלוש שנים, בנוסח הקבוע שנהג הרבי לשלוח לרגל כל הזדמנות כזו.

ב"אגרות קודש" כרך כ"ז (עמוד קיב, אגרת יק"ז) נדפסו התחלת וסיום המכתב בהשמטת הנוסח הרגיל, כאמור, שיוצתקו להלן (בפיענוח ראשי התיבות):

ב"ה, כ"ד אדר, תשל"א

ברוקלין, נ. י.

הותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נכבד-ונעלה עוסק

בצרכי-צבור

מורנו-הרב יוסף שי'

שלום וברכה!

...בברכת הצלחה בפרט בביסוס נחלת הר חב"ד

ולבשורות-טובות,

מ. שניאורסאהן

*

בשולי הגליון מציינים העורכים כי השורה האחרונה (כמו החתימה, כמובן) נכתבה על ידי הרבי בכתב-יד-קדשו.

קסה.

**"לבי כואב לרגלי התעמולה המתנחלת
לאחרונה נגד הדת והדתיים"**

בין שאר המכתבים המאלפים והמרתקים שנדפסו ב"אגרות קודש" כ"ק אדמו"ר זי"ע חלק כ"ב מצויים שני מכתבים למר מנחם בגין, שהיה אז אישיות פוליטית ידועה בציבור הכללי בארץ הקודש, המהווים המשך

זה לזה ודנים בנושא האקטואלי, לצערנו, גם כיום – השנאה כלפי הדת והיהודים הדתיים בארץ הקודש.

ב"שביב" זה ושל אחריו יועתקו חלקי המכתבים האמורים (בפיענוח ראשי התיבות והקיצורים ובחלוקה לקטעים).

*

במכתב הראשון שנכתב בי"א ניסן תשכ"ב (שם עמוד רב, אגרת ח'שצט) כותב הרבי בין השאר:

...לבי כואב לרגלי התעמולה המתנהלת לאחרונה נגד הדת והדתיים, ובצורה ובממדים (שתקותי) אשר איש איש לא שיער שתהי' כזאת בישראל, תרתי משמע במובן עם בני ישראל ובמובן ארצנו הקדושה תבנה-ותכונן. וכנראה שתקופתנו מסוגלת לכל ענינים של חידוש ותגליות ועד להפתעה.

ועל פי הודעת חכמינו ז"ל אשר מרובה מדה טובה ממדה פורעניות יהי רצון שבקרוב ממש נזכה לחדשות מפתיעות בעניני טוב וקדושה, ערכים הנצחיים של עמנו בני ישראל מאז ומקדם. ועל פי סיסמת תורת החסידות, מתחיל ממיסדה הבעש"ט, אין לשער האוצרות הכמוסים בנפש כל אחד ואחת מבני ישראל, ואשרי חלקו של כל אחד המגלה אותם ומפעילם...

קסו.

הסיבה האמיתית – הרצון לשנאה

במכתב הבא, שנכתב בערב חג השבועות תשכ"ב (שם עמוד רלח, אגרת ה'תלא) כותב הרבי בין השאר בענין הנידון במכתב הקודם (שצוטט לעיל):

... בהזדמנות זו אאשר קבלת מכתבו בעתו מיום י"ב באייר, ולפלא על כבודו שתולה הרגשות השליליים וגל השנאה, המכונה בלשון נקי' קולטור קאמף, מצד השמאל בתופעה מיוחדת, בה בשעה שהמתכונן בטבע האדם ובחוגים האמורים בפרט, רואה בעליל שבענין זה לא שהשכל עושה את הרצון (בנידון דידן – הרצון לשנאה האמורה), אלא אדרבה הרצון גורם להתחכמות השכל להצדיק הרצון.

ולהבדיל כמו שרואים אצל אינם-יהודים הרי הסבה האמתית לשנאתם לעם אחד היא שדתיים שונות מכל עם, אלא שתולים בסבות מסבות

- שונות, במקום שהיהודים עשירים - בעשירותם, ובמקום שהם עניים - בדלותם, וכו'.
- ולכן פליאה גדולה ביותר שכנראה אין מי שעושה בנוגע להסיבה - היינו בנוגע להשנאה האמורה ומחפשים עצות רק להמסובב בטעמים חצוניים להצדיק השנאה.

קסז.

כשכואב - צועקים

הרבי ממשיך וכותב:

אפשר שנפלטו בהאמור לעיל בטויים חריפים, אבל בשים לב לחומר הענין והמצב, שמיום צאתי ממדינת ברית המועצות לא ראיתי כהנה, הרי גם בטויים חריפים שלא בערך.

וגם זה מובן ופשוט, שלא באתי חס-ושלום לדבר סרה על מי שהוא מבני ישראל, וידועה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שבין יהודי ליהודי, יהי' איך שיהי', אין לומר "להבדיל"; אלא כמאמר העולם, אז ס'טוט וויי, שרייט מען [= כשכואב - צועקים].

ותקותי חזקה, אשר כבודו ינצל כל השפעתו במילואה וכדרכו במרץ ובמסירות לעצור בפני הגלים האמורים...

קסח.

הטעם ל"שבת אויפרויף"

ידוע המנהג שחתן עולה לתורה בשבת שלפני הנשואין, הנקראת "שבת אויפרויף", או "שבת אויפרופעניש".

כ"ק אדמו"ר זי"ע נתן טעם למנהג זה:

כשם שהתהוות ובריאת העולם על ידי הקב"ה היתה על ידי הקדמה, שהקב"ה הסתכל בתורה ורק לאחר מכן ברא את העולם, כנאמר (זהר, חלק ב', קסא, ב) "קודשא-בריך-הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא", כך גם עולמם וביתם הפרטי של החתן והכלה מתהווה ונבנה דווקא על ידי ההקדמה של העליה לתורה, ההסתכלות והקריאה בה.

והטעם שהעליה היא ביום השבת דווקא (ולא ביום שני או חמישי, לדוגמא, שלפני החתונה) הוא משום שאודות יום השבת נאמר בזהר (חלק ב', סג, ב. פח, א) ש"מיניה מתברכין כולהו יומין", כלומר: מיום השבת מתברכים כל ימי השבוע הבא.

(על פי הנאסף ב"שערי נישואין" עמוד רנו)

קסט.

"נעשה ונשמע"

המשפט המפורסם אותו אמרו בני ישראל בקשר לקבלת התורה, "נעשה ונשמע", לא נכתב בתורה בפרשת יתרו, פרשת מתן תורה, כפי שהיה מתאים לכאורה, אלא בפרשת משפטים, פרשה לאחר מכן.

ניתן, אולי, לבאר זאת:

משמעות המלה "נשמע" אינה שמיעת ציווי הקב"ה, כמובן, משום שלא ניתן לקיים את ה"נעשה" ללא שמיעת הציווי (שמיעת הציווי נכללת גם היא ב"נעשה", שכן היא נדרשת לקיום ה"נעשה"), אלא משמעות ה"נשמע" היא הבנה והשגה של טעמי המצווה.

לפי האמור פירוש "נעשה ונשמע" הוא: א. תחלה יש לקיים את המצווה ב"קבלת עול" ובהתבטלות לקיום הרצון האלקי, לקיים את המצווה משום שכך הוא רצון ה'. ב. השלב הבא, שגם הוא נדרש, הוא לא להסתפק ב"קבלת עול" בלבד, אלא רצונו של הקב"ה שלאחר ה"קבלת עול" תבוא ההבנה וההשגה של המצווה, שהאדם יתחבר אל המצווה ויעשה אותה בחשק ובשמחה.

ניתן לומר שזוהי הסיבה שהתורה קבעה את "נעשה ונשמע" בפרשת משפטים, שענינם, כידוע, המצוות המובנות בהגיון, כדי לרמוז על חשיבות שלב ה"נשמע", ההבנה וההשגה לאחר ה"קבלת עול".

קע.

"נשיא" על שום מה?

בפיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע היו שגורים התוארים "נשיאי החסידות", "רבותינו נשיאנו", "נשיאי חב"ד", "הרבי הנשיא", "נשיא דורנו" על כ"ק רבוה"ק שלפניו.

ניתן, אולי, להבין זאת באמצעות דברי הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל בסה"ק "קדושת לוי" בסוף פרשת נשוא, וזלה"ק שם:

"הנשיאים, לשון נשיאות, שירימו וינשאו את העם לעבודת השם יתברך. וזהו "וכל העומדים על הפקודים" (ראה במדבר ז, ב), לשון חסרון, שהצדיקים עומדים כעמוד הברזל שלא יבואו העם לידי חסרון חס ושלום. או פירוש "העומדים על הפקודים": מחמת מה באו לידי מדריגה זו, מחמת "על הפקודים", שתמיד הם במדת החסרון בבחינות מה".

*

הגדרה ידועה נוספת בענין האמור, עליה חזר הרבי פעמים רבות, שראשי תיבות "נשיא": "ניצוצו של יעקב אבינו", ונתבארו הדברים בשיחות הרבי בהרחבה.

גם הגדרה זו ניתן לקשר למובא לעיל, שכן כמוסבר בהרחבה באגרת הקודש שבתניא קדישא ד"ה "קטונתי", ענינו של יעקב אבינו הוא הרגשת השפלות העצמית, כאמרו "קטונתי מכל החסדים וגו'" ומדה זו עצמה היא שמביאה להשפעה לזולת, כנאמר (אבות, ב, ה) "אל תחזיק טובה לעצמך", כלומר: אל תתגאה, אלא תפיץ את התורה לזולת.

קעא.

כיצד הברכה מתירה את האכילה?

בטעם החיוב לברך ברכות הנהנין נאמר במסכת ברכות (לה, א):

"תנו רבנן אסור לו לאדם שיהנה מן העולם-הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם-הזה בלא ברכה מעל . . . כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר (תהלים כד, א) לה' הארץ ומלואה".

וצריך להבין: כיצד פועלת הברכה להתיר את ההנאה מעניני העולם-הזה שהם "קדשי שמים", הרי לא יתכן לומר שהברכה מפקיעה הקדושה ד"קדשי שמים"?

מתרץ על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע:

באמירת הברכה מודגשת ההכרה שהקב"ה הוא בעל-הבית על העולם כולו ועל האדם ("אלקיני מלך העולם"), שזהו ענין קבלת עול מלכות שמים,

ונמצא שהאדם האומר את הברכה הוא עבדו של הקב"ה, ולכן מותר לו לאכול ולהנות מ"קדשי שמים", שהרי הדין הוא שעבדו של כהן אוכל בקדשים, כנאמר במשנה (זבחים נה, א) "המורם נאכל לכהנים... ולעבדיהם".

קעב.

ההערכה של הדוד

כבר סופר בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כב, ג, קלד-קלה. ד, רכ) על דודי הגאון רבי אליקים שלזינגר שליט"א.

לאחרונה כתב לי דודי שליט"א לאחר קריאתו בחוברות "לקט ופרט" שפרסמתי: "יש שם דברים מעניינים..."

קעג.

התמדתו של "רבי איטשע המתמיד"

לפני יותר מחמשים שנה שמעתי מחסידים את דלהלן.

הסיבה לכך שהגאון החסיד רבי יצחק הלוי הורביץ' זצ"ל כונה בשם "רבי איטשע המתמיד" היתה משום התמדתו העצומה בלימוד התורה.

כאשר הגיע רבי איטשע ללמוד בישיבת "תומכי תמימים" שבעיירה ליובאוויטש הוא נהג ללמוד במשך 18 שעות ביממה "נגלה" ואת 6 השעות הנוספות הותיר לצרכי תפלה, אכילה ושינה. כאשר שאלו אותו: מתי תלמד את תורת החסידות, ענה: אם תהיה לי שעה נוספת ביממה אקדיש אותה ללימוד החסידות...

לאחר תקופה בישיבה האמורה נדבקה נפשו של רבי איטשע בלימוד החסידות וסדר הלימוד שלו התהפך: הוא נהג ללמוד במשך 18 שעות ביממה "חסידות" ואת 6 השעות הנוספות הותיר לצרכי תפלה, אכילה ושינה. כאשר שאלו אותו: מתי תלמד "נגלה", ענה: אם תהיה לי שעה נוספת ביממה אקדיש אותה ללימוד ה"נגלה"...

לאחר תקופה נוספת התיישב רבי איטשע בלימודו והצליח למצוא את האיזון המתאים וללמוד הן "נגלה" והן "חסידות", כפי דרישת רבוה"ק נשיאי חב"ד.

קעד.

"בְּהִיּוֹת הַבֶּקֶר"

הפעם הראשונה בה הועברו דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בשידור חי לארץ הקודש היתה, כמסופר לעיל, בהתוועדות י' שבט תש"ל.

זכור לי כי אמרתי אז שניתן למצוא לכך רמז בתורה, בפרשת מתן תורה, בפסוק (שמות יט, טז): וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וַעֲנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֵל שָׁפָר חָזַק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה, שכן המלים "בהיות הבקר" עולות בגימטריא: 730, כמנין שנת תש"ל.

קעה.

חדר נוסף (1)

בחנוכה של שנת תש"ז עברה משפחת הורינו להתגורר ב"שיכון פאג"י", כפי שכבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כ. ג, לו. ד, קמח. קנח. ריח).

בדירתנו הקודמת, בשכונת "בית ישראל", היו שני חדרים, חדר גדול וחדר קטן, ואילו בדירה החדשה היו שלושה חדרים קטנים. משיקולים כלכליים הוחלט, איפוא, להשכיר את החדר השלישי.

כיון שהיה מדובר בחדר קטן ללא מטבח וכו' האפשרות היחידה היתה להשכיר אותו לבחור אמריקאי שהגיע לארץ הקודש כדי ללמוד בישיבת "חברון" או בישיבת "קמניץ".

כך, למעשה, הכרנו את הגאון רבי יצחק שיינר שליט"א, ראש ישיבת קמניץ, עמו התרועענו בשנות מגוריו בביתנו, כשבא ללמוד בישיבת "קמניץ".

לאחר מספר שנים היה רבי יצחק לחתנו של הגאון רבי משה ברנשטיין, חתן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ' מקמניץ, ראש ישיבת קמניץ בזמנו.

[האמור כאן נזכר בקצרה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כט, וכאן הובא בהרחבה ובתוספת פרטים].

קעז.

(2) חדר נוסף

"מעשה אבות סימן לבנים". גם אחי, הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, השכיר מהשיקולים האמורים חדר אחד מתוך שני החדרים שבדירתו בשיכון פאג"י, בה התגורר, אגב, רוב שנותיו, מאז חתונתו.

מי ששכר את החדר מאחי הגר"י היה הגאון רבי גרשון זקס זצ"ל, בן בתו של ה"חפץ חיים" זצ"ל, שבא בתור בחור לארץ הקודש כדי ללמוד בישיבת הגר"א מבריסק.

זכורני כי אהבתי להשאר בבית הכנסת שבשיכון פאג"י לאחר התפלה כדי לשמוע את הגר"ג מתפלל, כדרכם של אנשי בית בריסק, בקול רם, ובחזרה על המלים בקריאת שמע עד שהמלה יוצאת מתוקנת בעיניהם.

זכור לי גם שנהג להתפלל בתפילין של ה"חפץ חיים" זצ"ל.

כעבור מספר שנים נשא הגר"ג את אחותו הצעירה של הרה"ק רבי חנניה יום טוב ליפא טייטלבוים מסאסוב זצ"ל, מי שהיה חתנו של הרה"ק רבי יואל מסטמר זצ"ל בזוו"ר. זכור לי כי אחד התנאים שהתנה הרה"ק מסאסוב עם הגר"ג בנישואיו היה שיחבוש שטריימל.

קעז.

"זהירות בכיסוי הראש מהוזה סגולה ללידת ילדים"

את הסיפור הבא סיפר לי הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה:

בשנות מגוריהם של ר' אוריאל ורעייתו בניו יורק הם התגוררו בשכונת וויליאמסבורג.

אגב: כאשר מצבו הבריאותי של ר' אוריאל איפשר לו זאת מדי פעם – נהג ר' אוריאל ללכת רגלי משך שעה או יותר כדי להשתתף בהתוועדויות של כ"ק אדמו"ר זי"ע ב-770 בשבתות מברכים-החודש. בפעמים אחרות התארחו בשכונת קראון הייטס למשך השבת או החג כדי להיות נוכחים בהתוועדויות-הקודש.

תקופה מסויימת נהגו להתפלל בבית הכנסת "אנשי וינה" שבשכונתם בויליאמסבורג, שם כיהן הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל כרב בית הכנסת.

רעייתו של ר' אוריאל, מרת רייזל ע"ה, התלוננה בפניו מספר פעמים על כך שהן בבית הכנסת האמור והן כאשר הם מתפללים בבתי כנסת חב"ד נוהגות כל הנשים לכסות את ראשן בפאה ומדוע עליה להיות חריגה ולכסות את ראשה במטפחת, וביקשה להחליף גם היא את כיסוי ראשה לפאה.

ר' אוריאל מיאן להסכים לכך, משום שרעייתו היתה מצאצאי הגה"ק בעל "חתם סופר" זצ"ל, שצוה לצאצאיו שלא ללבוש "פארוק" [= פאה].

ביום כיפור של אחת השנים התפללו ר' אוריאל ורעייתו בבית כנסת מסויים, ושם סבלה הרעיה מלעג על חבישת המטפחת. היה זה הקש ששבר את גב הגמל וכשל כח הסבל. היא הודיעה לר' אוריאל שאינה יכולה להמשיך בחבישת המטפחת.

שניהם החליטו למסור את ההחלטה בידי כ"ק אדמו"ר זי"ע וכאשר יחליט כן יקום. למחרת יום כיפור כתב ר' אוריאל מכתב לרבי ובו שטח את השאלה האמורה.

תשובת הרבי הגיעה טלפונית באמצעות הרב חדקוב: הרבי ביקש שר' אוריאל ורעייתו יכנסו באופן חריג ל"יחידות" בעיצומם של ימי חול המועד סוכות(!)...

תוכן דברי הרבי ב"יחידות" היה (הדברים לא הוגהו על ידי הרבי):

נאמר בזהר (חלק ג', דף קנו, עמוד א) כי זהירות בכיסוי הראש מהווה סגולה ללידת ילדים, שזוהי ברכה שהנכם זקוקים לה.

כיון שהן רעייתי [- הרבנית חיה מושקא], הן אמי [- הרבנית חנה] והן חמותי [- הרבנית נחמה דינה] חובשות פאה - אינני יכול לכתוב לכם שלא תחבשי פאה, וזוהי הסיבה שהזמנתי אתכם לפגישה - כדי לומר לכם בעל-פה שחבישת מטפחת מהודרת יותר וכדאי לכם להשאר עם ההידור הזה.

קעה.

עדיפות לפאה או למטפחת?

יש המתפללים על הסיפור האמור, מכיון שידוע שכ"ק אדמו"ר זי"ע סבר שכיסוי הראש בפאה עדיף מאשר כיסויו במטפחת.

אולי ההסבר לכך הוא כדלהלן:

במכתביו ובשיחותיו הקדושים מעלה הרבי שני טיעונים מרכזיים לעדיפות הפאה על המטפחת: א. במטפחת מצוי הדבר ביותר שחלק מהשערות מגולות, לעומת הפאה שבה כל השערות מכוסות, וידועים דברי הזהר הק' (חלק ג', דף קנו, עמוד א) שיש לכסות אפילו שיערה אחת ואפילו בבית. ב. מטפחת ניתנת להסרה בקלות, ולכן אשה שתתבייש לפתע בכיסוי הראש יכולה להסיר בקלות את המטפחת או את חלקה, לעומת הפאה שאינה מוסרת בקלות.

מובן שבמקום ובמצב שאין שום מקום כלל וכלל לאף אחד מן החששות האמורים אין התנגדות לכיסוי ראש במטפחת באופן שיהיה כיסוי מלא ומושלם ובתנאי שלא תראה אפילו שיערה אחת בחוץ.

מנהגה של רעייתו של ר' אוריאל היה, כמנהג מספר קהילות קדושות בישראל, לגלח לחלוטין את שער הראש ולאחר מכן לכסות את הראש במטפחת. מובן שבמצב זה לא קיימים שני הטיעונים האמורים, ולכן לכישת מטפחת לנהוגות כמנהג זה היא מהודרת יותר.

קעט.

”דורש דמים . . לא שבה צעקת ענוים”

בענין המצב כיום שיש בחורים העומדים לפני חתונתם ודורשים מהוריהם התחייבויות רבות מן הראוי להעתיק כאן שורות אחדות מדברי – אבלחט”א – אחי הגדול, הגאון רבי יעקב ישעיה בלוי זצ”ל, בספרו ההלכתי המפורסם ”פתחי חושן” חלק חמישי (עמוד ה) :

ועיין להלן הערה כח מדברי החפץ-חיים (בספר המצוות הקצר לא-תעשה מ) שאם תובע נדוניא יותר ממה שהובטח לו עובר משום לא תחמוד, וכשאינו נותן אלא מתוך בושה או מסיבה אחרת אפשר שיש בזה משום גזל.

קפ.

”אין קודין אבות אלא לשלושה”

גדולי ישראל עסקו בהסבר הטעם לקריאת שמה של מסכת אבות בשם

ניתן, אולי, לומר טעם נוסף:

ידוע ששלושת האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, מסמלים ומקבילים לשלושת הקווים שעל כל יהודי לשלב בעבודת ה' האישית שלו: אברהם – קו הימין – מדת החסד, יצחק – קו השמאל – מדת הגבורה, יעקב – קו האמצע – מדת התפארת (ראה הקדמת התניא. "נר למשיחי" עמודים שלו-שלו ובהערות שנדפסו לעיל, במדור "נר למשיחי").

על פי זה ניתן, אולי, לומר שהסיבה לקריאת שם המסכת "אבות" היא משום שהתוכן האמור, של שלושת האבות ושלושת הקווים, נרמז בתחלת מסכת אבות באמצעות העובדה שמאמרי תנאים רבים באים בה בשלושה בבות.

לדוגמא יצויינו להלן שלוש משניות מתחלת הפרק הראשון (שוב: שלוש), בחלקן אף מוזכר במפורש המספר שלוש:

במשנה א: הם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, (1) הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, (2) וְהִעֲמִידוּ תְּלֵמִידִים הַרְבֵּה, (3) וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.

במשנה ב: שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, (1) עַל הַתּוֹרָה (2) וְעַל הָעֵבֹדָה (3) וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים.

במשנה ד: יוֹסִי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צָרְדָּה אוֹמֵר, (1) יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד לַחֲכָמִים, (2) וְהָיִי מִתְּאֵבֶק בְּעַפְּרֵי רַגְלֵיהֶם, (3) וְהָיִי שׁוֹתֵה בְּצִמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם.

קפא.

"חג הפסח כשר ושמח"

ידוע האיחול המסורתי לקראת חג הפסח "חג הפסח כשר ושמח".

כ"ק אדמו"ר זי"ע מסביר את הנוסח הייחודי האמור:

האיחול האמור הוא כנגד שתי המצוות שבפסח: "כשר" הוא כנגד מצה, עליה נצטוונו (שמות יב, יז) "ושמרתם את המצות", ואילו "שמח" הוא כנגד ד' כוסות של יין, עליו נאמר (ספר שופטים, ט, יג) "המשמח אלקים ואנשים".

קפב.

"האם לא יוכל לבחור לו . . בשיעור קבוע בכל יום ויום?"

ב"שביב" זה ושלאחריו יועתק (בהוספת פיסוק, חלוקה לקטעים, פיענוח ראשי התיבות והקיצורים ותוספות בין חצאי אריח) חלק ממכתבו המרתק של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מי"א כסלו תרפ"ד (אגרת קנו, "אגרות קודש" שלו, חלק א', עמודים שלד-שלה):

ברוך-השם, [יום] ב', י"א כסלו תרפ"ד
 כבוד התלמיד הנכבד ונעלה, ותיק-וחסיד, איש-
 ירא-אלקים
 מוהר"ר יעקב שי'
 שלום וברכה!

מכתבו מראש-חודש זה נכון הגיעני, ונהניתי לשמוע כי חי הוא תודה לא-ל, והשם-יתברך יהי בעזרו ויתן לו פרנסה טובה בריוח, וימלא השם-יתברך משאלות לבבו לטובה, וישמח לבבם בזרעא חייא וקיימא.

אמת הדבר כי הרבה המקום גורם, ובמקום שאין חברים טובים עם מי לדבר וללמוד ביחד - זהו נוגע במאד מאד, אבל עלינו לדעת כי מה מצעדי גבר כוננו, ואשר דרכו יחפץ יתברך, כי יהיה בְּשָׁם, ושם ישלים הכוונה האמיתית שהיתה בירידת הנשמה בגוף,

ועיר ואם בישראל כמקום מגורו - האפשר לומר חס-ושלום כי יושב גלמוד חס-ושלום, בטח ישנם כמה וכמה בתי כנסיות ובתי מדרשות שיושבים אגודות אגודות, כנופיות כנופיות, לומדי תורה, גמרא ואגדה, דברי-אלקים-חיים המשמחות לב ונפש כל חי בישראל. האם לא יוכל לבחור לו לקבוע מקום באחת האגודות להקשיב בלימודם בשיעור קבוע בכל יום ויום.

קפג.

"מלה אחת מה"לקוטי-אמרים" ומה"לקוטי תורה" הקדושים זורחת ומתנוצצת, ומלהיבה את הלב"

ממשיך הרבי מוהרי"צ נ"ע במכתבו:

ובפרט כי כותב הוא אשר מתפלל בשטיבל של חסידי גור, אשר בטח ישנם חסידים הקשורים למורם ורבים שליט"א, ובודאי הדבר אשר יש להם קביעות עתים שמתאספים יחד, כמו בשלש סעודות והדומה, יעורר אותם לקבוע שיעור ללמוד ספר שפת אמת מכ"ק האדמו"ר הרב-הקדוש מגור זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר הרבה הרבה יש בו מספר לקוטי-תורה ותניא וכו' כאשר הגיד לי כ"ק אדמו"ר הרב-הקדוש הנזכר-לעיל בהיותי אצלו זצוקללה"ה בשנת תרס"א בגור, בזה-הלשון: איין ווארט פון הייליקען לקוטי-אמרים און לקוטי-תורה שיינט און בליצט, עס פלאקערט אויף דיא הארץ וכו' [=מלה אחת מה"לקוטי-אמרים" ומה"לקוטי תורה" הקדושים זורחת ומתנוצצת, ומלהיבה את הלב וכו']¹, ובאופן כזה יחי' את נפשו הצמאה,

ומצוה גוררת מצוה, מהלימוד באים אל הפועל - ללמוד ולהתפלל בתפלה מתונה (שלא בטירוף הדעת) ולקיים בפועל-ממש בזהירות מצוה ובהידור מצוה, וילמד תניא ולקוטי-תורה עם זולתו, אחד או שנים.

וצדקה זו תרומם את הנפש כי ימצא חוב והרגש פנימי אשר ידרוש מאתו כי נתן יתן לבו ונפשו על-זה אשר בכל בית הכנסת ובית הכנסת ובכל בית המדרש ומדרש יעשו הגבאים ומתפללי הבית-הכנסת והמדרש ההוא אשר בכל יום ויום ילמדו שיעור קבוע בגמרא, אגדה או ספרי מוסר, וזאת היא עבודתו לעורר לב הגבאים ומתפללי הבית-הכנסת אשר יקבעו שיעור בלימוד...

קפד.

הרה"ח ר' יהושע משה שטוקהמר ע"ה

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג, ג, קס. ד, רח) על הרה"ח ר' יהושע משה שטוקהמר ע"ה, שהיה מראשי תנועת פאג"י, מחשובי חסידי ויז'ניץ ומבאי ביתו ושומעי לקחו הבולטים של סבי רבי משה בלוי זצ"ל.

לאחר שיחתי עם בנו, הרה"ח ר' שמואל אבישי שי', מי שהיה במשך שנים רבות מזכיר מועצת גדולי התורה של "אגודת ישראל", וערך והוציא לאור את הספר "כתבי רבי משה בלוי", יבואו להלן מספר "שביבים" אודות הרי"מ ע"ה מכלי ראשון.

קפה.

התקשרותו לאדמו"ר ויז'ניץ

הרי"מ למד בימי עלומיו בישיבתו של הרה"ק ה"שארית מנחם" זצ"ל בווישיבה. לאחר מכן התקרב אל הרה"ק ה"דמשק אליעזר" מויז'ניץ, שאמר לו פעם: "דו ביסט א אמת'דיקער ויז'ניצער חסיד" (= הנך חסיד ויז'ניץ אמיתי), אך בעיקר דבקה נפשו בהרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ.

עוד בחיי ה"אמרי חיים" היה הרי"מ מספר לבניו כי במלים "ולהוי אנא פקידא בגו צדיקייא למרחם עלי" שב"בריך שמייה" הוא מכוון כי הנוטריקון של "למרחם" הוא: למרן רבי חיים מאיר...

קפו.

ה"יחידות" אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע

ברבות הימים זכה הרי"מ - בשנת תשי"ח - להכנס ל"יחידות" בהיכל כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בתחלת ה"יחידות" אמר הרי"מ לרבי:

אני בעצם חסיד ויז'ניץ, ואת רבי, שקיבלתי את מרותו, אינני שואל שאלות. האם כאן מותר לי לשאול?

תגובת הרבי היתה: "פרעגט וואס איר ווילט" (= תשאלו מה שאתם רוצים)...

*

הרי"מ היה ידוע כאיש חינוך ותיק בארץ הקודש, ובתקופה האמורה התגורר בס. פאולו שבברזיל, בה הקים ישיבה לבחורים מקומיים וכך הציל נפשות רבות לתורה ולחסידות. ב"יחידות" האמורה שאל הרי"מ את הרבי שאלות רבות בעניני חינוך, ובכלל – על דרכי המיוחדת של הרבי, אשר השיב לו על כל שאלותיו בפרוטרוט.

*

ה"יחידות" ארכה כשעה וחצי, ולאחר צאתו אמר הרי"מ שלולא היה חסיד ויזניץ היה חסיד ליובאוויטש (כמוזכר לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רח).

*

לאחר ה"יחידות" השתתף הרי"מ בהתוועדות כ"ק אדמו"ר זי"ע שבסיומה ניגש הרי"מ לקבל "כוס של ברכה" מהרבי.

הרבי אמר: "פאר הרב שטוקהמר גיט א גרויסער גלאז, זאל אפשווענקן אלע שאלות" (= לרב שטוקהמר תנו כוס גדולה, שיישטפו כל השאלות)...

קפז.

"לשוני עט סופר מהיר"

הרי"מ ע"ה היה ספרא רבה והשתתף בקביעות בכתיבה בעתונים השונים, החל משבועונה הותיק של "אגודת ישראל" בארץ הקודש – "קול ישראל". בשנותיו האחרונות של "קול ישראל" היה מנהלו האדמיניסטרטיבי ר' מנחם פרוש ע"ה, שנתן הוראה אולטימטיבית ש"קול ישראל" יצא לאור רק לאחר הגעתו הכללית, גם מבחינה תוכנית, של הרי"מ.

גם את הקובץ "שומר החומות", פרקים לזכרו של סבי הר"מ זצ"ל, שיצא-לאור ליום השנה הראשון לפטירתו, ערך הרי"מ ע"ה.

כאשר החל לצאת בטאונה הדו-שבועי של תנועת פאג"י – "קוממיות", היה הרי"מ עורך הבטאון. בבטאון זה נהג לפרסם טור פובליציסטי קבוע תחת הכותרת "מעניין לעניין".

ב"היומן" (עליו ראה להלן במדור "עלי הגיון" בהרחבה) פרסם הרי"מ מתרגומיו מאידיש לשירי המשורר החסידי הדגול רבי מרדכי אלעי ע"ה.

לאחר סגירת "היומן" והקמת "הקול" (ראה שם) פרסם הרי"מ שירים ארוכים ורבי השראה, עליהם חתם בשם העט "משה שר".

הרי"מ היה העורך – ובעצם הכותב היחיד – של המדור "בנערינו" בעתון "הקול" (ולא, כנכתב בטעות ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג, ב"היומן") החל מימו הראשון, ל"ג בעומר תש"ט.

קפח.

"במקום בו מלמד ר' משה שטוקהמר"

אסיים יריעה זו בסיפור דלהלן:

יהודי חסידי בא אל הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל ושאלה בפיו. הוא מתלבט האם לשלוח את בנו לת"ת "חיי עולם", הת"ת הירושלמי החסידי המסורתי בו מתנהלים הלימודים באידיש, או לת"ת "שילה" בו מתנהלים הלימודים בעברית (אודות ת"ת "שילה" ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג).

תשובת הרה"ק הר"א היתה: יתחנך הבן ב"שילה", במקום בו מלמד ר' משה שטוקהמר.

קפט.

עליה ל"רגל"

כאשר הגיע הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל לארץ הקודש, התאסף קהל גדול בירושלים לקבל את פניו.

בין הבאים היה גם מורי ורבי הגאון החסיד רבי משה ובר זצ"ל, שהדוחק העצום במקום גרם לו לשבר ברגל.

הגיב על כך בדרך צחות הרה"ק רבי מרדכי מבילגורייא זצ"ל (אחיו של הרה"ק מבעלזא זצ"ל, ואביו של – יבלחט"א – כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א): חייב אדם להקביל פני רבו – ברגל.

[הדברים נאמרו, כמובן, על משקל לשון חז"ל (ראש השנה טז, ב) "חייב אדם להקביל פני רבו ברגל". אלא שלפי פשוטו הכוונה "ברגל" היא, כמובן, לפסח, שבועות וסוכות, הנקראים בכתוב "שלש רגלים" = שלש פעמים (ראה משפטים כג, יד, ובפירושו רש"י)].

קז. בדרכם נלך

מעניין כי אמירת-אגב זו – לפיה המלה "רגל" שבמקורה נאמרה כתיאור החג מתפרשת כ"רגל" כפשוטו – מבוססת ומעוגנת בדברי חז"ל:

במשנה ובברייתא במסכת חגיגה (משנה - ב, א; ברייתא - ד, א) למדו מהביטוי "רגלים" שבפסוק, כי רק הראוי לעלות ברגליו חייב בראיה.

מכאן, אגב, תשובה ניצחת לאותם הלועגים לדרך המקובלת בין גדולי ומאורי החסידות, לדרוש פסוקים גם בדרכים שאינן תואמות כלל את משמעותן הפשוטה של המלים.

דוגמאות אחדות לכך: הפסוק "זכר חסדו" (תהלים צח, ג), שלפי פשוטו הוא מלשון זיכרון, מתפרש בתניא קדישא (פרק מ"ג) במובן של "איש וזכר".

כן, את הפסוק "בראשית ברא" (בראשית א, א), שלפי פשוטו הוא מלשון בריאה יש מאין, פירש הרה"ק רבי ברוך מרדכי מקוידינוב זצ"ל כך (הובא בסה"ק "דברי שלום" של בנו הרה"ק רבי שלום מבראהין זצ"ל): ברא הוא חיי בני ומזוני, כי "ברא" לשון בריאות, והוא חיי. גם "ברא" הוא לשון פְּרָא – התרגום על בן הוא ברא. ו"ברא" – לשון בר ומזון, הוא מזוני. וכולם נמשכין ע"י התורה שנקראת ראשית.

ניתן להוסיף עוד דוגמאות רבות לכך, אך כיון שרבים הם ואי אפשר לפרט את כולם, נסתפק בשתי הדוגמאות האופייניות האמורות.

במקום נוסף ראינו כי גם חז"ל צעדו בדרך זו: הפסוק "מקוה ישראל" (ירמי' יד, ח. יז, יג), שלפי פשוטו הוא מלשון תקוה, מתפרש על ידי רבי עקיבא במובן של מקוה מים המטהר – "מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל" (משנה, יומא, פה, ב).

[לשלימות הענין עיין במכתבו המאלף של כ"ק אדמו"ר זי"ע המבאר את פתגמו של הגאון החסיד רבי ברוך מרדכי מבוכרויסק זצ"ל על שמו של התנא "עקביא בן מהללאל" (אבות, פרק ג', משנה א') – "די פיאטע פון א דאווענער וואס לויבט דעם אויבערשטען ב"ה" = העקב של המתפלל המהלל את הקב"ה] – אגרות קודש חלק א' ע' רפז].

קצא.

"חיוורא דבי רבי"

במסכת סנהדרין (צה, ב): "מה שמו (של משיח)", ואחת הדעות בגמ' היא – "חיוורא דבי רבי שמו שנאמר (ישעיה נג, ד) אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלקים ומעונה". רש"י שם פירש: חיוורא דבי רבי – מצורע של בית רבי.

מובן, וכך נראה גם מפשטות הכתובים, שכאבו וסבלו של המשיח הוא על כאב וסבל עם ישראל בגלות ומכאן צפייתו ותשוקתו לבוא ולגאול את ישראל (וראה בהרחבה בנושא זה בלקוטי שיחות חלק ל"ז, בשיחה לפרשת תזריע), אך לא מבואר מדוע נקרא "מצורע" של בית רבי.

ויש לומר שהדבר קשור להגדרת ימות המשיח, שלזה נתאוו ישראל נביאייהם וחכמייהם, כמבואר ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ט הלכה ב, הלכות מלכים פרק י"ב הלכה ד) – כדי שיוכלו לעסוק בתורה ובחכמתה. לכן נקרא המשיח מצורע של "בית רבי" (הקשור, כמובן, ללימוד תורה), על שם שצערו והשתוקקותו היא להגיע למצב של שלימות בלימוד התורה.

קצב.

מדוע נעשו הפתילות "מבלאי מכנסי בהנים ומהמייניהן"?

בשנות הבראשית לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע לא היתה תקשורת סדירה בין בני ארץ-הקודש לחצר הרבי, וזעיר פה זעיר שם זכינו למשלוח ה"הנחות" מהשיחות של הרבי או לקבלת תוכנן במכתבים אישיים מחסידים.

זכור לטוב הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה שנהג לשתף אותי במכתביו (משנת תשט"ז ועד לפטירתו בשנת תשכ"ב) בתוכנן של השיחות כמו גם של אירועים נוספים בחצרות קדשנו (ראה ב"אגרות חסיד").

מתוכן אותן שיחות שנוותרו בזכרוני אזכיר כאן נקודה תמציתית משיחה שאמר הרבי ב"התוועדות שמחת בית השואבה" בשנת תשי"ד (ראה בהרחבה ב"תורת מנחם – התוועדות", חלק י', עמודים 65-68), אותה שמעתי – אבלחט"א – מפיו של ר' אוריאל ע"ה.

במשנה במסכת סוכה (נא, א) נאמר כי הפתילות להדלקת מנורות הזזה של בית המקדש בשמחת בית השואבה נעשו "מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן", כלומר, מן המכנסיים ומן האבנטים שבלו מבגדי הכהנים.

התוספות שם (דיבור-המתחיל "מבלאי") מקשים: תימה דלא חשיב נמי כתונת, שגם היא היתה של שש? (התוספות אינם מתרצים).

הרבי ביאר על פי מוסר וחסידות:

יש לדעת שהשמחה הראשונה הבאה לאחר הכפרה של יום הכיפורים קשורה לבלאי האבנטים ומכנסי הכהנים. ענינו של אבנט הוא להבדיל בין לבו לערוה, ועל ידו נעשים גם המכנסיים – בגדי קודש, מכנסי הכהנים, דבר הרומז לשמירת הברית.

וזוהי ההוראה – שגם לאחר שהבגדים כבר בלו משימוש צריכים האבנט ועל ידו גם המכנסיים להשאר קדושים עדי כדי כך שגם מהם יכולים לעשות פתילות שמאירות בבית המקדש ובירושלים כולה.

[וראה בשיחה שם שבענין זה תלוי המעמד ומצב בלימוד התורה, בקיום המצוות ובעבודת התפלה, והגאולה הכללית, והעצות לזה].

קצג.

הארה בספר "נר למשיחי"

הרב ישראל שי' הלפרין מכפר חב"ד כתב לי את דלהלן:

"...קיבלתי לאחרונה את ספרי דמר ששדר לך, ובכללם נר למשיחי מהדרוה ה', ותודה רבה על משלוח מרגליות אלו.

אבוא בשוליים בהארה קטנה: ראיתי בביאורו על פרק כד (שם עמודים ו-א) בענין שייכות שאלת הבעש"ט את משיח אימתי קאתי מר ותשובת משיח עם דברי אדמו"ר הזקן בפרק זה במיוחד, שזהו ענינה של הפצת תורת החסידות. והוא נפלא!

ולהאיר גם מהסיפור (המוכח בכמה נוסחאות) אודות דברי הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין, שדיבר בקדשו אודות ההבדל בין התייחסות הרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז' זי"ע לבין התייחסות אדמו"ר הזקן לדמעות הבעש"ט שירדו מעיניו לאחרי המענה הנ"ל ששמע ממשיח. והדברים מתחברים היטב לביאור כת"ר בפרק זה.

סיפור הדברים מופיע בכמה מקומות ומהם בביטאון חב"ד (!) גליון לב עמוד 15. וכן בנוסח שונה מעט בספר "למען ידעו... בני יולדו" (שוטרמן) עמוד 258. ועוד".

קצד. "לכתחילה אריבער"

יום ב' אייר הוא יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

ביום זה שבים לומר תחנון, לאחר התקופה הארוכה ביותר בשנה שבה אין אומרים תחנון – חודש ניסן. לאור דרכו של כ"ק אדמו"ר זי"ע למצוא את התוכן הפנימי שבכל דבר בתורה ובהלכה, גם בדברים הנראים כשוליים או מכורח הנסיבות – מסתבר שיש קשר בין יום ב' אייר ואדמו"ר מהר"ש ובין התחנון.

(העירני חכם אחד שאכן ברובם ככולם של הפעמים אומרים תחנון בב' אייר, כי האפשרות לאי-אמירת תחנון ביום זה הינה נדירה. זאת משום שלפי הכלל "לא בד"ו פסח" – לעולם לא יחול ב' אייר בשבת. בתקופה זו של השנה לא נערכים נישואין).

הרבי מהר"ש מפורסם בפתגמו "לכתחילה אריבער" (ראה שיחות ומכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע שקובצו בספר "לכתחילה אריבער"). קטע מרכזי באמירת התחנון הוא י"ג מדות הרחמים, שנאמרים יחד עם הפתיח בפסוק "ויעבור ה' על פניו ויקרא", וקטע זה מתאים להפליא ל"לכתחילה אריבער".

– זאת הן במשמעות המילולית של המלה הפותחת קטע זה – "ויעבור"
– שהרי תרגום המלה "אריבער" הוא לעבור;

והן לפי המבואר באגרת התשובה (פרק ה'), ש"י"ג מדות הרחמים נמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחינת השפעה הנשפעת מאותיות שם הוי"ו". זה ההסבר בדברי חז"ל (ר"ה יז, ב, וברש"י בפרשת כי תשא לג, יט) "ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית" – כאשר בני ישראל מזכירים את י"ג מדות הרחמים אזי "מדלג" הקב"ה כביכול ומתעלם מכל קטרוג וכדומה הנובע מסדר ההשתלשלות, ומשפיע מי"ג המדות שלמעלה מהשתלשלות.

זאת ועוד: ביום ב' אייר, שבעה עשר לעומר, מתקנים את ספירת "תפארת שבתפארת" (וראה היום יום ב' אייר על שייכותו לאדמו"ר מהר"ש). גם התפארת קשורה ל"לכתחילה אריבער" – למעלה מהשתלשלות – שכן הכח

של התפארת לחבר ולכלול את המדות הנגדיות "חסד" ו"גבורה", הוא "ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור אין סוף ב"ה" (אגרת הקדש סימן י"ב. עיין שם. וראה המשך יו"ט של ר"ה תרס"ו, בהוצאת תשע"א ע' תקעב, ובמקומות שצויינו שם בהערה 25).

וראה זה פלא: גם הקשר ל"תפארת" רמוז ב"ג מדות הרחמים, הן במלה "ויעבור" והן בתוכנן הכללי: א. במלה "ויעבור", שכן, כשם ש"תפארת" הינה התכללות של חסד וגבורה, כך המלה "ויעבור" (בכתיב חסר, כפי שכתוב בתורה) מורכבת מהאותיות ע"ב, בגימטריא חסד, ואותיות ו"ר, בגימטריא גבורה. ב. י"ג המדות מכונות "מדות הרחמים", ורחמים שייך, כידוע, לתפארת.

קצה.

"ליבא מידי דלא רמיזי באורייתא"

ידוע סיפורו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (לקוטי דיבורים, חלק ד', דף תשז עמוד ב) שבהיותו ילד בן ארבע שאל את אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: מדוע ברא הקב"ה לאדם שתי עיניים בעוד שברא לו פה ואף אחד. בתגובה שאל הרבי מוהרש"ב את בנו האם הוא יודע את אותיות האל"ף-בי"ת. התשובה היתה חיובית. שוב שאל הרבי מוהרש"ב: האם אתה יודע מהו ההבדל בין "שיין" ו"סין"? הרבי מוהרי"צ ענה: ב"שיין" הנקודה נמצאת מצד ימין וב"סין" היא נמצאת מצד שמאל. הרבי מוהרש"ב אמר: ישנם דברים, כמו סידור ויהודי, שיש להסתכל עליהם בעין ימין וישנם דברים, כמו סוכריה וצעצוע, שעליהם יש להסתכל בעין שמאל.

נשאלת השאלה: לכאורה ההסבר שיש עין ימנית ועין שמאלית מובן גם ללא התוספת שיש שי"ן ימנית ושי"ן שמאלית. מהו, איפוא, הצורך בתוספת זו?

בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' מציע את ההסבר דלהלן:

ידוע שמקורו של כל דבר הקיים בעולם הוא בתורה. יתירה מזו: המקור בתורה הוא המקור הראשון וממנו השתלשל הדבר בעולם, כמאמר חז"ל שהקב"ה "אסתכל באורייתא וברא עלמא", והתורה היתה "דיפתראות ופנקסאות" שעל פיהם ברא הקב"ה את העולם.

התורה אותה לומד לראשונה הילד הן אותיות הא-ב, ולכן הובא ההסבר על עין ימנית ושמאלית, דבר הקיים בעולם, יחד עם מקורו בתורה – תורת הילד – אותיות הא-ב: שי"ן ימנית ושי"ן שמאלית.

קצו.

הרה"ק ה"בית ישראל" זצ"ל ותנועת פאג"י

כבר סופר בהרחבה ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט. כא-כב. ג, קנה. קנח-קסא) על תנועת "פאג"י ועל גדולי ישראל שתמכו בה.

על כך יש להוסיף את הדברים דלהלן, אותם כתב לי הרה"ח ר' יעקב שי' טרגר, בנו של הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה (מראשי פאג"י, ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט-כ. ג, קנט-קס), לאחר קריאתו בחוברות "לקט ופרט".

אחד האישים החשובים שהיה מקורב מאוד ומאוהדי תנועת "פאג"י לפני עלותו על כס האדמורו"ת היה הרה"ק ה"בית ישראל" מגור זצ"ל, שעודד בחשאי את התנועה ואת ראשיה (זאת שמע הר"י טרגר מפי הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה).

העובדה האמורה מהווה רקע המבהיר יותר את המסופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, כח) על התעניינותו של ה"בית ישראל" אצל אבי מורי זצ"ל על עסקנותו של הר"א מוקוטובסקי ע"ה, ששניהם (הן אבי מורי והן הר"א) היו מראשי תנועת "פאג"י".

באותו ענין מספר הר"י טרגר מעדות ראיה:

בימי חייו האחרונים של הר"א מוקוטובסקי ע"ה, בהם שהה בבית הרפואה "הדסה", הזדמן ל"בית ישראל" לבקר ב"הדסה" לצורך בדיקה רפואית. ה"בית ישראל" ניצל את ההזדמנות כדי להכנס לחדרו של הר"א מוקוטובסקי ולבקרו ב"ביקור חולים".

קצו.

"קרא עלי מועד" (איכה א, טו)

כבר סופר לעיל ("שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רכה-רכו) על זכרונותי מתקופת חליו והסתלקותו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל בערב חג הסוכות תש"ט.

בפי הרה"ח ר' יעקב שי' טרגר סיפור מעניין על אותה תקופה, אותו שמע מאבי מורי זצ"ל, כדלהלן.

בסמוך להסתלקותו של הגר"צ דושינסקי זצ"ל כבר נקבעו הבחירות לכנסת הראשונה. אבי מורי זצ"ל הזדרז ושאל את הגר"צ איזו עמדה יש לנהוג לגבי ההשתתפות בבחירות.

תשובת הגר"צ היתה באמצעות ציטוט הפסוק (תהלים עה, ג) "כי אקח מועד אני מישרים אשפוט", כשכוונתו היתה כי לאחר שיעברו החגים ("מועד") הוא יקבע את עמדתו בנושא ("אני מישרים אשפוט")...

למעשה לא בא הדבר לידי פועל, בשל הסתלקות הגר"צ בערב חג הסוכות, כאמור.

קצח.

"שכניך הטובים והישרים"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יד. ג, מד. ד, ריב ריג) על הקשר הקרוב של משפחתנו עם הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר מאמשינוב זצ"ל (להלן במדור "נר לרב אחא" נדפס גם מכתבו לאחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ז"ל).

בידי הרה"ח ר' יעקב שי' טרגר מכתב מאיר של שנת תשט"ז שכתב הרה"ק מאמשינוב זצ"ל בכתב-יד-קדשו אל אביו, הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה, שהיה חסיד אמשינוב, ובו ברכות מאליפות לרגל בר המצוה של בנו, ר' יעקב שי'.

בסיום המכתב מוסיף הרה"ק מאמשינוב זצ"ל את המשפט הבא:

תמסור נא דרישת-שלום לשכניך הטובים והישרים, הרב ר' אברהם מוקוטובסקי יחי' והרב ר' יודל בלוי ובנו טובי' יחיו בטוב.

קצט.

תמונות מספרות...

הר"י שי' טרגר שיגר אליי צרור תמונות, מתוכן יתפרסמו להלן שתיים.

האחת - תמונה מעת הקמת שיכון פאג"י, בה נראים, מימין לשמאל: הנער יצחק לנדא, מילדי פנימיית סנהדריה. הרה"ח ר' יחזקאל פרנקל, שהיה מדריך בפנימיית סנהדריה (עליה ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קמח-קמט). אבי מורי זצ"ל. הגאון רבי מיכל פיינשטיין זצ"ל, חתן הגר"י ז"ל מבריסק

זצ"ל. הרב משה פרוש ע"ה. הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל, גאב"ד סינסנטי ונשיא אגודת הרבנים בארה"ב וקנדה. הרה"ח ר' אליעזר סירקיס ע"ה. הרה"ח ר' אפרים מינצברג ע"ה.

כפי הנראה הגר"א סילבר הגיע לביקור התרשמות מהקמת "שיכון פאג"י", ואבי מורי זצ"ל הדריך אותו בביקורו, ולפני כן ביקר בפנימיית סנהדריה.

השניה – תמונה של אבי מורי זצ"ל כשלידו עומד ילד. אינני מזהה אם הילד הוא אחי ר' עמרם ע"ה או – אבלחט"א – אני עצמי. ניתן להבחין בשלט עליו נכתב "על אדמת ארץ נפתלי פאג"י, ברוכים הבאים בשם ה'". מדובר ביישוב קטן ליד העיר טבריה בשם "אחוזת נפתלי", שהיה שייך לתנועת פאג"י.

ד.

האם יש חדש מהתהלוצה ב"בכר השבת"??...

ידועה ומפורסמת החשיבות הרבה שרחש כ"ק אדמו"ר זי"ע לפעולות הפצת המעיינות בציבור החרדי, שהינה, כמדומה, לא פחות, ואולי אף יותר, מהחשיבות הרבה שרחש לפעילות עם יהודים שלעת-עתה אינם שומרים תורה ומצוות (ראה דיוגמאות ב"שביכים" שב"לקט ופרט" א, עט. ג, לד).

העובדה האמורה מתבטאת גם בסיפור דלהלן.

בהזדמנות מסויימת סיפר לי מזכירו של הרבי, ידידי ורעי – אבלחט"א – הרה"ח ר' ירחמיאל בנימין הלוי קליין ע"ה (ראה "שביכים" שב"לקט ופרט" א, פא. ג, פר-פח. קכא), כי בעיצומו של יום ל"ג בעומר של אחת השנים, כאשר

יצא הרבי מתפלת המנחה לחדרו הקדוש, שאל אותו הרבי: האם יש חדש מהתהלוכה ב"ככר השבת"...?

יושם לב: מתוך אלפי תהלכות שהתקיימו בכל רחבי תבל כהוראת הקודש של הרבי זכתה דווקא התהלוכה של ילדי תשב"ר בעיה"ק ירושלים להתעניינותו המיוחדת של הרבי (וראה גם להלן אות רא צרור מענות מיוחדים על תהלוכה זו).

*

אגב: התהלוכה האמורה התקיימה במשך מספר שנים בתור כינוס בלבד, ללא תהלוכה, החל משנת תש"מ, אז הייתי, מתוקף תפקידי ב"צעירי אגודת חב"ד" בירושלים, בין ראשי מארגני הכינוס.

*

אגב דאגב: הנחיית הכינוס הראשון, בל"ג בעומר תש"מ, התבצעה בהצלחה מרשימה על ידי אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה.

ד.א.

"גרים נחת רוח אמיתי"

בידי ידידי הרה"ח ר' נפתלי הכהן שי' רוט והרה"ח ר' בנימין שי' זילברשטרום, שזכו, וזוכים עד היום, לעמוד בראש אירגון התהלוכה האמורה, מצוי צרור התייחסויות מיוחדות של כ"ק אדמו"ר זי"ע לתהלוכה זו, כדלהלן (מתוך "כי קרוב" גליון מספר 14).

על מכתב שכלל דיווח מפורט לרבי על ההכנות לתהלוכה הראשונה חתם הרב רוט בשם "מטה ל"ג בעומר ירושלים".

בתגובה לדיווח הוסיף הרבי בכתב יד קדשו בין המלים "מטה ל"ג בעומר" לבין המלה "ירושלים" את המלים הבאות: "ודרשב"י שזהו יום שמחתו וכו' בראשם", כלומר: רשב"י נצב בראש המטה של התהלוכה...

מאז, שם המטה הוא: "מטה ל"ג בעומר ודרשב"י שזהו יום שמחתו וכו' בראשם ירושלים".

*

באחת השנים ענה הרבי על הדיווח המיוחד מהתהלוכה האמורה בכתב יד קדשו: "גרם נחת רוח אמיתי".

*

על הדיווח על התהלוכה שהתקיימה בל"ג בעומר של שנת תנש"א, ענה הרבי: "נתקבל ות"ח ת"ח על הבשורות-טובות ותהא פעולה נמשכת ובהוספה, ויוסיף כל זה עוד יותר בקבלת התורה וחג השבועות. אזכיר על הציון".

ד.ב.

כשהרבי ביקש מהרב זוין להסכים להיות חבר במועצת גדולי התורה...

בח' תמוז תשי"ד שיגר הרבי מכתב לגאון החסיד רבי שלמה יוסף זוין זצ"ל ("אגרות קודש", חלק ט', עמוד קעו, אגרת ב'תשצח), חלקו יצוטט להלן:

ברוך-השם, ח' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

הרב-הגאון והרב-החסיד איש-ירא-אלוקים

נכבד-ונעלה עוסק בצרכי-ציבור צנא-מלא-סיפרי
כו'

מורנו-הרב שלמה יוסף שי'

שלום וברכה!

...נהניתי ממה-שכותב שהי' בהפתיחה דכנסי'
של אגודת-ישראל, וחבל שאינו נוכח גם בשאר
הישיבות העיקריות, ותקותי שבאם יציעו אותו בתור
חבר במועצות גדולי-התורה שלהם יסכים על זה, והרי
כל פרט כשמשתתף באיזה מפלגה - אינו מסכים לכל
פרטי ופעולות המפלגה, כי הרי אין דיעותיהם שוות
כו', ובמילא גם בכגון דא אין זה צריך להיות סתירה
להכניסה בהמועצה...

*

ניתן, אולי, לשער כי דברי הרבי האמורים באו בעקבות פניה של גורמים ב"אגודת ישראל" אשר רצו לצרף את הגרש"י ז"ל ל"מועצת גדולי התורה", ובידעם את ההשפעה הרבה של הרבי על הגרש"י פנו אל הרבי בבקשת עזרה בנידון, ואכן, כמובא לעיל, הרבי הסכים לבקשה האמורה.

*

אגב: באותה "כנסיה גדולה" של אגודת ישראל בשנת תשי"ד השתתף, מלבד הגרש"י ז"ל, גם הגה"ח רבי אברהם חיים נאה זצ"ל, שנאם בישיבת הנעילה (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לז). כן השתתפו הגר"י לנדא זצ"ל והגרש"נ ששונקין זצ"ל, כך שלמעשה השתתפו בה כל גדולי רבני חב"ד בארץ הקודש.

*

אגב דאגב: מקור התואר "צנא מלא סיפרי" הוא במסכת מגילה כח, ב, אלא ששם המשמעות היא לגנאי, כמו סל מלא ספרים שאינו מביין כראוי את הכתוב בהם, אולם כל גדולי ישראל במשך הדורות השתמשו בביטוי זה במובן חיובי וכך נהג גם הרבי במכתב האמור והשתמש בביטוי זה כדי לשבח את הגרש"י ז"ל, שהיה, כידוע, בקי מופלא בחדרי תורה ואף ערך את החיבור המונומנטאלי "אנציקלופדיה תלמודית".

דג.

משלוח עלון לספריית כ"ק אדמו"ר זי"ע

בצמוד לבית מדרשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שוכנת כבוד "ספריית אגודת חסידי חב"ד". הספרייה היא אחת הספריות הגדולות והחשובות בעולם כולו והיא כוללת אלפים רבים של כתבי יד וחפצים נדירים, ספרים ומסמכים, ואף עלונים.

בשנות פעילותי בהנהלת "צעירי אגודת חב"ד" בירושלים דאגנו שהוצאות שונות ישלחו את יכולן הספרותי לספרייה האמורה.

לאחרונה שיגר אליי חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר תצלום של מסמך בהקשר האמור, שיועתק להלן.

*

צעירי אגודת חב"ד
ת. ד. 927 - ירושלים

ב"ה. ט"ז מר-חשוון תש"ל
לכבוד

ידידנו ר' משה עקיבא דרוק

כאן

שלום וברכה!

אנו מודים על הכללתנו ברשימת מנויי "חיינו
הדתיים".

תודה מיוחדת על המשלוח התדיר של עלון זה
לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

בכבוד רב

טובי בלוי

*

יש להבהיר כי "חיינו הדתיים" היה עלון שיצא-לאור על ידי משרד
הדתות ור' משה עקיבא דרוק הנזכר כאן היה דובר משרד הדתות בשעתו,
לאחר מכן היה עורך "המודיע" (וראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, צח על כך שהיה
אחד ממקורבי סבי רבי משה בלוי זצ"ל).

דד.

אהבת ה' ואהבת ישראל

ידוע פתגמו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע ("לוח היום יום", ו' תשרי) שקיום
מצוות "ואהבת לרעך כמוך" הינה "כלי" לקיום מצוות "ואהבת את ה'
אלוקיך".

בהקשר לכך שמעתי מהרה"ח ר' חזקיה שי' לובנברג כי ערכן המספרי
(ה"גימטריא") של המלים "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" ושל המלים "ואהבת
את ה' אלוקיך" זהה זה לזה, במספר 907.

ד.ה.

ממשפחת רבי אליהו פרוש זצ"ל

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קג-קד) על הרה"ג רבי אליהו נחום פרוש זצ"ל, שהיה המשגיח (= המנהל הרוחני) ב"עץ חיים" בתקופת לימודי שם.

יש להוסיף ולציין כי הר"א פרוש היה חותנו של הגה"ח רבי בנימין זאב חשינ זצ"ל, חותנו של מחותני הגה"ח רבי מנחם בן ציון וילהלם זצ"ל (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, נה. סג. ג, א. לג. לח. פא. פט-צ. קי).

חתן נוסף של הר"א פרוש היה הגה"ח רבי העשל פרנקל זצ"ל (בן הגה"ח רבי מנחם מרדכי פרנקל זצ"ל, עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רסח), חותנם של הגה"ח רבי משה מרדכי ליכטנשטיין זצ"ל (ראה לעיל אות ס), ושל – יבלחט"א – הגה"ח רבי יצחק אייזיק קעניג שליט"א, ראש ישיבת "תומכי תמימים – ליובאוויטש" בלוד ורב בית הכנסת "בית חנה" בשכונת סנהדריה בירושלים.

ד.ו.

"ברכת מזל טוב לבבית"

כבר סופר בהרחבה (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רמה-רמט) על קשרי הקרובים עם הרה"ח ר' שיע שי' יוזביץ' החל מחדש חשון של שנת תשי"ד.

בין השאר סופר שם על מודעת ה"מזל טוב" שפורסם ר' שיע שי' בבטאון "החומה" לרגל בואי בקשרי השידוכין עם רעיתי תליט"א.

כיון שתצלום המודעה שפורסם לא היה ברור לגמרי – יועתק להלן נוסח המודעה האמורה:

ברכת מזל טוב לבבית

לאלופי וידידי הנערץ, החרוף-ובקי, לן בעומקה של תורה, פאר המדות, כליל המעלות

הר"ר טובי' בלויא הי"ו

לאירושו עם-בת-גילו תחי'

יזכה לבנות בית נאמן לד' מתוך אושר ועושר וכל-טוב

כעתירת המברכו מקרב לב

יהושע יוזעביץ

דז.

"נשיאי עדה קדיאי מועד אנשי שם"

ידוע הנאמר בכתבי האריז"ל (ספר הגלגולים, הקדמה כג. ועוד) שההורים הנותנים שם לילדם הנולד עושים זאת על פי רוח הקודש.

יחד עם זה ידוע מנהגם של ישראל קדושים להעניק לצאצאיהם הנולדים – שמות של הוריהם וכיוצא בזה. מובן שיש בכך גם קיום של מצוות כיבוד אב ואם. וכן סגולה שהנקרא בשם יגדל לתורה לחופה ולמעשים טובים באופן זהה או דומה לזה ששמו נקרא עליו.

גם ידוע שרבים נוהגים לתת לצאצאיהם שמות על שם צדיקים וגדולים בתורה וביראת שמים.

יושם לב לעובדה המעניינת כי את שמות צאצאיו הראשונים קרא כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע על שם רבותיו וחבריו הקדושים, כפי שיפורט להלן.

את שם בנו הגדול, כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, קרא בשם "דב בער" על שם מורו ורבו, כ"ק הרב המגיד ממעזריטש נ"ע.

את שם בנו השני קרא בשם "חיים אברהם" על שם רבו וחברו, הרה"ק רבי אברהם "המלאך" זצ"ל (בנו של המגיד ממעזריטש), אלא שהוסיף את השם "חיים".

[ורק את שם בנו השלישי קרא בשם "משה", כנראה על שם סבו של אביו, רבי ברוך זצ"ל].

את שם נכדו, כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע, קרא בשם "מנחם מענדל" על שם רבו וחברו, הרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטבסק זצ"ל.

את שם נכדו, בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי, קרא בשם "מנחם נחום" על שם חברו הרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנוביל זצ"ל.

ד.ח.

"שלא יעבוד עליו יום אחד בלי לימוד כמה הלכות ברמב"ם"

ידועה ומפורסמת תקנת הקודש של לימוד הרמב"ם היומי שייסד כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהקשר לכך ראוי לצטט מדברי הגאון החסיד רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א, דומ"צ דחסידי בעלזא, בהקדמה לספר "משא בני קהת":

"על חשיבות העיון ולימוד בספרי הרמב"ם שמעתי מפי הרה"ח ר' יצחק לאנדוי שליט"א שכ"ק מרן מוהר"ר אהרן [= הרה"ק רבי אהרן מבעלזא] זצוק"ל הקפיד שלא יעבור עליו יום אחד בלי לימוד כמה הלכות ברמב"ם והיה לימוד זה אצלו חוק ולא יעבור.

ומכבוד זקני הרה"ח שליט"א שמעתי שכ"ק מהר"א זי"ע נתן תשובה לאחד שנכשל בעבירה רחמנא-ליצלן ללמוד בכל יום שני הלכות מספר יד החזקה להרמב"ם".

ד.ט.

"ביד חזקה - ישלחם"

בני הרה"ג הרה"ח רבי פרץ אוריאל שי' מוסיף שתי אמרות נוספות המשלימות את המובא לעיל, שראה בספרים בשם הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל על לימוד הרמב"ם (אגב: כל אחת משתי האמרות דלהלן מתייחסת לשם אחד משמותיו של ספר הרמב"ם):

א. הרה"ק הר"א זצ"ל המליץ על לימוד הרמב"ם את הפסוק (שמות ו, א) "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", כשפירש את הפסוק כך: "ביד חזקה" - על ידי לימוד בספר "יד החזקה" של הרמב"ם, "ישלחם" ו"יגרשם מארצו" - משלחים ומגרשים את היצר הרע....

ב. לפני חג השבועות של אחת השנים אמר הרה"ק הר"א זצ"ל: כיון שתיכף עומדים לקבל את התורה - על כל אחד לקבל על עצמו ללמוד ב"משנה תורה" של הרמב"ם....

ד.י.

"בכל יום קודם מנחה למד הלכה אחת ברמב"ם"

להלן המשך דברי הגר"ש הכהן גרוס בהקדמתו האמורה:
 "וכן ראיתי בשם הגה"ק מוהר"י מלובלין ז"ל דבכל יום קודם מנחה
 למד הלכה אחת ברמב"ם.

וזה לא מזמן נתפרסם מעשה נפלא בכתביו של ר' יאשה שו"ב מבריסק
 [מחבר ספר מנחת יוסף על אורח-חיים] מה ששמע מפי חסידים זקנים
 ז"ל ואכתוב בקיצור. דעל שולחנו של הרה"ק רבי אלימלך [מליז'ענסק]
 ז"ל היו מונחים ספרי הרמב"ם, והראם לתלמידיו, ואמר שאת הספרים
 הללו הביא עבורו הרמב"ם עצמו. כאשר נפל למשכב ונעשה חולה
 מאוד בא אליו הרמב"ם בחלום ואמר לו שהיות והוא היה מרפא חולים
 בעולם הזה כן ירפאו היום. אבל תנאי התנה עמו שילמד בכל יום בחבורו.
 והוסיף הרמב"ם שנתגלה בימי רבי אלימלך דרך חדשה, שבזמן מועט
 אפשר להשיג מה שהם היו צריכים לעמול כמה שעות. ולמוד רבי אלימלך
 וחבריו חשוב מאוד למעלה. השיב לו הרבי ר' אלימלך שאמנם את התנאי
 הוא מקבל, אבל אין אצלו בנמצא ספרי הרמב"ם. והביא לו הרמב"ם את
 ספריו, וזה מה שהתלמיד ראה על שלחן רבו.

ובשם המקובלים איתא דמשמע בספר הגלגולים להרב חיים ויטאל ז"ל
 דמי שלומד בספרי הרמב"ם אינו בא לידי גלגול.
 ומוכא בספרים הקדושים בשם תלמידי הבעש"ט דסגולה לכמה דברים
 שיהיו ספרי הרמב"ם מונחים בבית".

ד.יא.

"יששכר" ו"זבולון"

בגיליון 'משפחה חסידית', המצורף לעתון 'כפר חב"ד', נחשף 'מופת'
 מדהים של כ"ק אדמו"ר זי"ע, שיועתק ב"שביבים" הבאים ככתבו וכלשונו.
 היה זה ביום ראשון, כ"ו אדר ראשון, תשנ"ב. מעמד חלוקת הדולרים
 האחרון - לעת עתה - בו העניק הרבי בידו הקדושה דולרים להמוני עמך
 בית ישראל ועשה אותם שלוחי מצוה למצות הצדקה.

השעה הייתה 59:6 בערב, שעון ניו-יורק. בדקה הזו בדיוק – כחצי שעה לפני סיום החלוקה – עבר לפני הרבי הטוען הרבני ר' ישראל זוסמן מבני-ברק. נכון לאותה שעה, לא חסיד היה וגם לא בן חסיד. לא מקורב וגם לא ידיד. ועתה הסכיתו ושמעו איזה 'מופת' מדהים ומסעיר הוא חווה. אך כל נקדים את המאוחר ותחילה נערוך היכרות קצרה עם ר' ישראל.

לאחר נישואיו נשאב ר' ישראל לעולם העסקים ות"ל עשה חיל וראה ברכה בעמלו, אבל ר' ישראל לא היה מרוצה. הוא לא היה שבע רצון מהחיים בעולם העסקים וכאב את ההתנתקות מעולם הישיבה והכולל אותו אהב כל כך. העובדה הזו הציקה לו מאוד ויום אחד חבר קרוב אמר לו כי הדבר הנכון לעשות במצבו הוא לקבל על עצמו לתמוך באברך שמקדיש את חייו לתורה ובזכות השותפות הזו, כמו השותפות של יששכר יושב האוהל עם זבולון הסוחר תקנה לו חלק של ממש בלימודו של האברך השוקד יומם ולילה.

הלה הזכיר לו כי על הפסוק "שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך", אומר המדרש (בראשית רבה פרשה צט): שני השבטים הללו – זבולון ויששכר – נתברכו ביחד, משום שלאחר הכניסה לארץ ישראל, שבט זבולון התפרנס ממסחר ימי וחסך זמן עבודה לשבט יששכר. זמן זה נוצל על ידי יששכר ללימוד תורה.

וממשיך המדרש ואומר: "זבולון לחוף ימים ישכון, הרי זבולון קדם (בפסוק בספר דברים) ליששכר, שכן מייחסן "יששכר זבולון". ולמה כן? אלא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה, וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו. עליו אמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה. יששכר כונס וזבולון מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו. וכך משה אומר שמח זבולון בצאתך. למה? שיששכר באוהליך שלך הן, שאת מסייעו לישב בהן".

כך מצינו גם בילקוט שמעוני: "שמח זבולון בצאתך" – מלמד שהיה זבולון סרסור לאחיו, והיה לוקח מאחיו ומוכר לכנענים ומן הכנענים ומוכר לאחיו, "ויששכר באהליך" – מלמד ששבטו של יששכר משתבח שנאמר: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים".

הדברים חדרו לליבו של ר' ישראל זוסמן והוא החליט לגשת אל הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל, ולהיוועץ בו האם לאמץ את ההצעה הזו.

לאחר מחשבה אמר לו הגראי"ל שטיינמן: לא זו בלבד שבאמצעות השותפות הזו יהיה לך חלק בלימודו של האברך אלא שגדול כוחה של שותפות זו שערך לימוד התורה שלו יוכפל כך שממנו לא ייגרע מאומה והזכות שלך תהיה גדולה ונפלאה.

בהמשך יעץ לו הגראי"ל גם עם מי לערוך את הסכם היששכר-זבולון הזה. "אני מכיר אברך אחד שאם יסייעו בידו לפרנסת משפחתו כך שיוכל להמשיך ללמוד שעות רבות בכל יום יהיה גדול בתורה. אם לא, הוא יקבל על עצמו להיות מלמד דרדקי שזה בהחלט דבר גדול, אבל לא מגיע כלל למה שהאברך היקר הזה מסוגל". והוא אף נקב בשמו של האברך המדובר: הרב הגאון רבי שמואל-יצחק-גד יודייקין. האברך הלמדן המופלג נמנה על צאצאי הגאון מווילנא לימודו מעמיק ופורח. לימים זכה לחבר כמה ספרים על הש"ס ואת ספריו מעטרות הסכמות מגדולי הרבנים מכל החוגים.

ר' ישראל זוסמן התרגש. הוא רצה כבר להכיר את האיש שרבו כל כך הילל ושיבח. זה מה שחיפש: הלימוד של הרב יודייקין, כך אמר לו מורו ורבו, ישכפל את עצמו וייחשב כאילו גם אתה עסקת בתורה כמו אותו גאון ומתמיד.

ישראל הסכים בשמחה לממן את הרב יודייקין ואת משפחתו והציע לו סכומים נאים ביותר אבל הרב יודייקין, בצניעותו ובענוותנותו הרבה, ביקש את המינימום ההכרחי. כדי לוודא שאיש לא יפריע לו מתלמודו שכר לו ה'זבולון' הפרטי שלו חדר באזור קרית הישיבה בבני ברק למען יוכל לשקוד על תלמודו יומם ולילה. רק שעה אחת ביום היה הרב יודייקין עונה לטלפון ומשיב לשאלות בלימוד ומעניק עצה טובה למי שרצה בכך.

רבי.

שליחות חשובה

חייהם של היששכר' וה'זבולון' התנהלו ברוגע כששני הצדדים מרוצים מהשותפות עד אשר יום אחד התרחש הארוע המסעיר שהשפיע עליהם עמוקות.

הכול החל בשיחת טלפון שקיבל הר' זוסמן מקרובת משפחה. "אני יודעת שמחר אתה אמור לנסוע לניו-יורק לצורך העסקים שלך. שתהיה

לך נסיעה טובה והצלחה רבה, ואם יורשה לי אבקש ממך טובה גדולה". הגברת קרובת המשפחה דיברה בקול מאד נרגש ונענה מיד שישמח לעשות למענה מה שתבקש, "אבל אני רוצה להיות בטוחה שתבצע את השליחות במילואה", אמרה וישראל הבטיח למרות שלא ידע כמה מדובר, אבל היתה לו כבר תחושה כי אכן מדובר בענין גדול וחשוב.

לעת ערב הגיע ישראל לבית קרובתו. "אתמול התבשרתי כי חליתי במחלה הקשה - ל"ע - והיות ואני בהריון מתקדם אמרו לי הרופאים כי עלי להפיל את העובר".

ישראל נדהם מהבשורה הקשה. אבל קרובתו לא נתנה לו שהות לעכל את הדברים והמשיכה: "הוסבר לי קיים חשש סביר מאד שהטיפולים הקשים שאני עתיד לעבור יזיקו לעובר, וגם אם הוא ייוולד בריא, קיים חשש סביר שיגדל יתום מאם, רחמנא-ליצלן. אילו היית בתי, אמרה האחות שמסרה לי את הבשורה הנוראה, הייתי מציעה לך להפסיק את ההריון...".

כאן עצרה האישה את דבריה ומעיניה זלגו דמעות: "הבקשה שלי אליך היא אחת: אני מתחננת אליך שתיגש אל הרבי מליובאוויטש שכידוע ברכותיו מחוללות ניסים ונפלאות, ותבקש ברכה עבורי ועבור העובר שלי. אנא, תשאל את הרבי כיצד עלי לנהוג לגבי המשך ההריון, ומה שהרבי יגיד - כך אעשה בלי לשאול שאלות".

ובחזרה לחלוקת הדולרים של אותו יום ראשון:

"חזקה שליח עושה שליחותו" והרב זוסמן שהבטיח לאותה אשה להביא את בקשה ואת שאלתה לפני הרבי עמד בהבטחתו ובאותו יום ראשון מדובר, כ"ו באדר ראשון תשנ"ב, התייצב בין האלפים בתור הארוך של הממתינים לגשת אל הרבי.

כאשר הגיע תורו, רגע לפני שבע בערב, וזה אומר אחרי שהרבי כבר ניצב על משמרתו שעות ארוכות, הוא הבחין כי ה'משמשים' העומדים ליד הרבי דוחקים בציבור העוברים לפני הרבי להתקדם במהירות רבה ככל האפשר וממש בלתי אפשרי לומר מילה.

"הבנתי אותם", אומר ר' ישראל לאחר מעשה, "אלפים רבים המתינו בתור ואם כל אחד ידבר עם הרבי 'רק דקה', המעמד יתארך עוד שעות ארוכות. ובכל זאת, הייתה שליחות חשובה הגובלת בפיקוח נפש וגמרתה אומר לשטוח את הדברים בפני הרבי ויהי מה".

דיג.

"היא אינה חולה במחלה ההיא..."

ר' ישראל החליט כי בהגיע תורו הוא יחזיק חזק בסטנדר של הרבי, עד שימסור את השליחות במילואה ויזכה למענה. אמר ועשה. המשמשים ניסו לדחוק בו, אך בדיוק אז הרבי נעץ בהם את מבט עיניו הק' כאומר – הניחו לו לומר את דברו.

לאחר שסיפר את סיפור קרובתו בקצרה שאל הרבי לשמה ולשם אמה. "לפתע", מתרגש ישראל וניכר עליו כאילו הוא חווה את הדברים מחדש – "עצם הרבי את עיניו הקדושות לשניה וחזר ופקח אותן. חשתי שהרבי עולה לרגע לעולמות אחרים, עולמות עליונים, ומיד שב לעולם הזה... ואז הרבי אמר: היא חולה אבל לא במחלה ההיא, שתגיד לרופאים שיחפשו משהו אחר".

ישראל חשב שעוד רגע קט והוא מתעלף תוך כדי עמידה ליד הרבי. יש צילומים, יש חוות-דעת של כמה רופאים מומחים, והרבי כאן ממרחק אלפי מילין קובע בנחרצות שהרופאים טעו, למרות שהצילומים היו בידיהם... אבל הרבי המשיך: "מה שיש לה זו לא המחלה ובמילא גם השאלה השנייה האם תפיל את עוברת מיותרת. ייוולד לה בן בריא ושלם"...

כרוח סערה ניגש ישראל למכשיר הטלפון מחוץ ל-770, טלפן לקרובתו בארץ הקודש וחזר באזניה את דברי הרבי מילה במילה.

מרוגשת ונסערת, היא הגיבה שאכן יש לה סימן ואות לטובה שכן היום, לראשונה מאז חלתה, הרגישה טוב. ר' ישראל מצידו סיפר לקרובתו את כל השתלשלות העניינים והסיכום היה כי לאור דברי הרבי הדיאגנוזה של הרופאים מוטעית ועליה לחזור שוב ולעשות בדיקות חדשות.

דברי הרבי נסכו בה רוח של תקווה ושמחה והיא פנתה מיד אל הרופאים בבקשה לעבור בדיקות חוזרות ונעשו אכן בדיקות חוזרות.

הרופאה הבכירה, פרופ' נכבדה, שקיבלה לידיה את הבדיקות הייתה המומה: "הבדיקות מהיום מראות את ההפך ממה שראינו בבדיקות הקודמות! מעולם לא קרה לי דבר כזה!". הבדיקות אכן הראו כי הגברת איננה חולה במחלה האימהה. ההיריון נמשך על הצד הטוב ביותר, ובכוא העת נולד בחסדי ה' ילד בריא בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

הפרופ' החלה לתחקר אותה: "מה אכלת? מה עשית? הרי מה שקורה כאן לא הגיוני בעליל!"

"בינתיים חזרתי לארץ ואני עצמי", מספר הרב זוסמן, "נכנסתי למשרדה של הפרופ' וסיפרתי לה את הדברים כהווייתם. בתגובה, היא הכתה בידה על השולחן במשרדה וקראה - יש אלוקים!".

כצפוי, הסיפור השפיע עמוקות על ר' ישראל והוא החליט לשתף בו את השותף שלו בעסקת יששכר-זבולון, הוא הרב יודייקין.

ר' ישראל חזר בפניו על כל הפרטים ובסערת רגשותיו הוסיף "ראה - אנחנו שייכים לחוגים הליטאיים, אבל אני מספר לך מופת מדהים ומפעים מהרבי מליובאוויטש לא מפי השמועה אלא בדידי הווה עובדא!".

תשובת הרב יודייקין הפתיעה אותו: "תן לי לבדוק את הסיפור, ואם הדברים נכונים - אני מתחיל ללמוד חסידות חב"ד"...

הרב יודייקין, איש אמת באפיו ובמהותו, בדק את הסיפור מכל צדדיו והגיע למסקנה המתבקשת כי אכן הסיפור אמיתי. הוא החל ללמוד חסידות בעיון ובשקידה, ראה פרי טוב בעמלו ובשנים האחרונות אף הספיק להוציא לאור כמה ספרים בענייני חסידות ולא מכבר הגדיל לעשות בספר מלא וגדוש (לא פחות מ-900 עמודים!) של עיונים וביאורים בספר התניא.

עכשיו, זכה הרב זוסמן ה'זבולון', שהשותפות בינו לבין הרב יודייקין ה'יששכר', כוללת גם את לימוד פנימיות התורה...

ריד.

"שמעתי מספרים, אשר פעם אמר בעל הידושי הרי"ם..."

להלן יועתק מכתב שכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע לסופר השואה ר' משה פראגער ע"ה (בפינוח ראשי התיבות והקיצורים), שנדפס ב"אגרות קודש" חלק ג' אגרת תרכו. המכתב נכתב בעיצומה של שנת האבל על כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, חותנו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, וטרם קיבל עליו באופן רשמי את הנשיאות.

ברוך-השם, י"ט סיון, ה'שי"ת
 הותיק-וחסיד איש-ירא-אלקים נבון-ומשכיל וכו'
 מר משה שי' פראגער

שלום וברכה!

ידידי דר. יעקב שי' גריפל הודיעני את תוכן מכתבו
 הראשון שהגיע אליו.

אמנם טובה היא הבשורה שמבשר במכתבו
 הנזכר-לעיל כי רואה סימני ברכה בהשתדלותו להשפיע
 לטובה על אלה שיכולים לקנות לעצמם - ולהקנות
 לרבים - עולמם בשעה אחת.

אבל אף שתקוותיו חזקות הן לראות בעתיד פרי
 מעלליו, בטח זוכר הוא את תוכן שיחתנו בעת ביקורו כאן,
 אשר הדגשתי כי סוף סוף העיקר הוא המעשה והבפועל
 ממש, וצריכים לדעת חשבון צדק מהנעשה בפועל.

ועל דבר כל זה, וביחוד אודות המצב הנוכחי בנוגע
 ליהדות וחינוך במחנות העולים אינו כותב מאומה.

נשען על דבריו בעת שיחתנו, אכפיל בזה בקשתי
 אז, אשר למרות טרדותיו ועסקיו, ישתדל להודיע
 הפרטים בזה ולהודיעני המצב בלי כחל ושרק, אפילו
 שרק של אהבת ישראל, כי להחלטות אדות היחס
 לשאלות הקשורות במצב המחנות הנזכרים-לעיל
 חשובה לי כל ידיעה ברורה ומפורטת.

שמעתי מספרים, אשר פעם אמר בעל חידושי
 הרי"ם לחסידיו: אם לא אפעול בכם כל שהוא יהדות,
 כמה גדולה תהי' הרחמנות עלי, וכמו-שנאמר וירע
 למשה בעבורם.

ומעין זה הוא בכל אחד ואחת שיכול להשפיע,
 באופן ישר או בלתי ישר, על מי שהוא בישראל לחזקו
 ביהדות או להביאו לפעולה בחיזוק היהדות, אשר צריך
 הוא לדעת ברור, אשר הצלחתו בזה הוא אשרו ותפקידו
 של המשפיע עצמו, ובמילא ישתדל בזה ככל הדרוש.
 וע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הריני-כפרת-משכבו:
 חזקה לעבודה שאינה חוזרת ריקם.

בברכה ובתקוה לקבל בשורות-טובות

הרב מנחם שניאורסאהן

רטז.

ברכה לישועה ושאלה הפוכה...

הסיפור המופלא דלהלן על כ"ק אדמו"ר זי"ע פורסם על ידי חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, בקונטרס "התקשרות" גליון תצז עמוד 11, משם יועתק כלשונו:

מעשה באחד מחסידיו של הרה"ק רבי יואל טייטלבוים מסאטמר זצ"ל, שכמה שנים לא נפקד בזרעא של קיימא ומדי שנה היה נכנס לרבו ושוטח לפניו את בקשתו. פעם אחת כשהגיש לפניו את הפתקה אמר לו: עליך לפנות לרבי מליובאוויטש, הוא יוכל לסייע לך.

תמה החסיד: "מה לי ולליובאוויטש? ואיך יקבלוני שם?". אך המשמש, הגבאי הרה"ח ר' סנדר דייטש, אמר לו: "הסר דאגה מליבך, אני מצוי בקשר טוב עם הרש"ג (גיסו של כ"ק אדמו"ר זי"ע) ואסדר לך 'יחידות'". ואכן, בתוך זמן קצר הודיע לאותו חסיד: "תוכל להתקבל בליובאוויטש ביום פלוני בשעה שתים-עשרה בלילה".

הגיב החסיד: "בשעה שתים-עשרה בלילה אפגוש אנשים, ואין רצוני שידעו על ביקורי בליובאוויטש!..."

אמר לו ר' סנדר: "טוב, אשתדל שוב", ואכן נקבע לו תור חדש לארבע לפנות בוקר.

הלה הגיע ל'יחידות' בליווי רעייתו. הרבי נטל את הפתקה ומשקראה הגיב: "הנך כותב כאן על תוצאות הבדיקות, אך אינך כותב כאן את הסיבות שגרמו לתוצאות אלו", ומיד הוסיף - "כדאי שתבקרו אצל רופא פלוני (הרבי נקב בשם הרופא), וה' יתברך יעזרכם ויהיו לכם בנים וכו'" (הרב בירך במאור-פנים ובשפע).

בני הזוג הודו לרבי ויצאו את החדר. לפתע יצא הרבי בעקבות החסיד. הלה הבחין בכך ומיד שב ופנה אל הרבי. "כמדומני שבימים אלו יש יארצייט בסאטמר", אמר לו הרבי, "והאדמו"ר נוהג לשאת דברים ולערוך סיום, שמא תאמרו לי מה אמר באותו מעמד?".

"אכן", השיב החסיד, "האדמו"ר ערך סיום על מסכת חגיגה והתעכב על הביטוי המופיע שם בגמרא 'אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם שולטת

בפושעי ישראל . . שמלאין מצוות כרימון', ובין השאר תמה: אם הם בכלל 'פושעי ישראל' איך שייך לומר ש'מלאין מצוות כרימון'?"

פני הרבי החווירו, רעד קל נראה בפניו הק' עד שאותו חסיד סאטמר הצטער בכלל על הדברים שהשמיע - והרבי הגיב: אף אני למדתי את הגמרא בחגיגה, ולי היה קשה בדיוק להיפך: אם הם 'מלאין מצוות כרימון' איך שייך לכנותם 'פושעי ישראל'?! ...

סופו של דבר שאותו חסיד סאטמר אכן זכה שביתו יתמלא בבנים.

לימים סיפר הנ"ל את הדברים לגה"ח רבי חיים-מאיר בוקיעט זצ"ל, שסיפר זאת למחותנו הרה"ח ר' פייביש שיחי' וואגעל, משלוחי הרבי בלונדון, שסיפר זאת לכותב השורות.

דטז.

ביטוי של הכרת טובה

בין נכבדי חסידי חב"ד בעיה"ק ירושלים היו האחים הרה"ח ר' נחמן מנדלסון והרה"ח ר' חיים מנחם מנדלסון. שניהם היו מלמדי תשב"ר - ר' נחמן בתלמוד תורה "מאה שערים", ור' חיים מנחם בתלמוד תורה "עץ חיים". צאצאים של שני אלה תופסים היום מקום נכבד בין חסידי חב"ד בארץ הקודש ובעולם.

כאשר ביקר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בירושלים עיר הקודש, במסגרת ביקורו בארץ הקודש בשנת תרפ"ט, הביא תלמוד תורה "חיי עולם" - שהיה תלמוד התורה החסידי היחידי בירושלים - את תלמידיו להקביל את פניו ולהתברך מפיו. בתלמוד תורה "עץ חיים" לא עשו כך, מלבד ר' חיים מנחם שביום מסוים הורה לתלמידיו להגיע למחרת לבושים בבגדי שבת קודש, ואז הביאם אל כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

שנים רבות לאחר מכן ביקש הרה"ח ר' יעקב מנדלסון שי', רבה של קהילת חב"ד בערד, ממנהל מרכז "טהרת המשפחה" - הרה"ג יהושע לוי ז"ל - עזרה בתקציב עבור בניית מקווה. ר' יהושע לוי נענה בשמחה לבקשה, ואמר לר' יעקב מנדלסון שהוא מרגיש את עצמו מחוייב לסייע לו, שכן הודות לזקנו של ר' יעקב, ר' חיים מנחם, זכה הוא (ר' יהושע) לחזות בתואר פניו הקדושות של אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ולהתברך מפה קדשו.

ד"ז.

תודה על "הערכה"

סיפור זה שמעתי מהרה"ח ר' אברהם טרגר (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט-כ. ג, קנט-קס. ד, לא) :

פעם ביקר אחד מרבני יהדות גרמניה האורתודוקסית, את הגאון רבי שמעון סופר (בנו של החתם סופר) בקראקא. רבי שמעון סופר כיבד את האורח, והושיבו לידו בראש השולחן.

לאחר שטעם רבי שמעון סופר ממיני התרגימא שהוגשו לשולחן, "חטפו" הנוכחים מהשיריים ואכלו, כמקובל בחצרות החסידים. לאורח ה"יקה" מגרמניה היה הדבר זר ומוזר, והוא לא יכל להסתיר את תמיהתו מהתנהגות "בלתי מתורבתת" זו.

רבי שמעון סופר הרגיעו, והסביר לו שבמדינות אלו, כאשר מכבדים מנהיג יהודי הדבר מתבטא ב"חטיפת השיריים" שלו, כאות הערכה אליו.

האורח הרם סבר וקיבל, וכאשר לאחר מכן אף הוא טעם דבר מה וחלק מהנוכחים חטפו שיריים – הסיר את כובעו בפני כל אחד מהם, כמחווה תודה עבור ההערכה שלהם כלפיו...

ד"ח.

ציטוטים מדוייקים מהזיכרון

להלן יצוטט קטע מן הספר "בדרכי החסידים", מאת הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א (עמוד 242) :

הבקיאות הנדירה של הרבי בכל חלקי התורה מפורסמת לכל ואינה צריכה לעדות נוספת. מספיק לדפדף באחד מספרי הלקוטי־שיחות, ולראות את אלפי המראי־מקומות מכל חלקי התורה ממש. בכל זאת, במהלך עבודתי בחזרת השיחות של הרבי והעלאתם על הכתב, הזדמן לי כמה פעמים להיווכח במוחשיות בכוח זיכרונו המופלא.

זכורני, שפעם הרבי הוסיף באחת השיחות שהוכנסו אליו להגהה, כמה שורות מהספר רסיסי־לילה (השיחה נדפסה לאחר מכן בלקוטי שיחות, חלק ה', עמוד

ספר זה נכתב על ידי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, ומובאים בו דברים שקיבל בחזיונות לילה. הספר לא היה בשעת מעשה אצל הרבי, ולכן ציטט את הקטע מזיכרונו וביקש שלפני ההדפסה יבררו מתוך הספר אם אכן הציטוט מדויק.

כשהלכנו לספריה להשוות בין הקטע שכתב הרבי לנכתב בספר, מצאנו שהציטוט שרשם הרבי מהזיכרון היה מכוון לכתוב בספר, ומלבד שינוי במילה אחת או שתיים כל המילים היו מדויקות!

מדובר בספר שנכתב בדורות האחרונים, והרבי זכר ממנו בעל-פה ממש מילה במילה! מעבר לזיכרון המופלא של הרבי, הסיפור מעיד גם על הפלאות של הספר וחביבותו בעיני הרבי, עד כדי כך שאותיותיו נחקקו בזיכרונו.

דיט.

"נמי לכם" בגימטריא "קץ"

בנוגע לחג השבועות אמרו חז"ל (פסחים סח, ב) ש"הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא".

בשיחתו הקדושה בליל חג השבועות תנש"א ציטט כ"ק אדמו"ר זי"ע את דברי הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זצ"ל בספרו "מאמר מרדכי" על מסכת פסחים (סיגעט, תר"ס), שחג השבועות הוא הזמן המוכשר לעת רצון להתפלל על קץ הגאולה.

בהקשר לכך מפרש הרה"ק מנדבורנא זצ"ל את דברי הגמרא האמורים, ש"בעינן" הוא מלשון תפלה ובקשה (ראה ישעיה כא, יב), והמלים "נמי לכם" הן בגימטריא "קץ" = 190.

דב.

השלמה – הבהרה

בספר-אלבום המונומנטאלי גדוש פרטים ותמונות על שכונת "גאולה" ושכנותיה, פרי עטו המבורך של ידידי הסופר החסידי המהולל הרה"ח

ר' בנימין שי' קלוגר (אחד מתוך סדרת ספרים-אלבומים) מופיע פרק על שכונת "אחזה" הסמוכה ל"גאולה".

כיון שכפי שסיפרתי ("שביכים" שב"לקט ופרט" ג, קנד) נאלצה משפחת הורינו בתקופת מלחמת תש"ח לעזוב את "שיכון פאג"י" בסנהדריה ולנדוד לשכונות פנימיות יותר של ירושלים. באותו זמן היתה תקופה (תמוז תש"ח-חשוון תש"ט) שהתגוררנו בשכונת "אחזה" – יש לי להוסיף ולהבהיר פרטים נוספים על אישים המוזכרים בספר האמור:

1. הרה"ג רבי צבי אריה זייבלד ז"ל (שבביתו התגוררנו חלק מהתקופה האמורה), היה חתנו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל, נשוי לבתו, דודתי הצדקנית שרה ע"ה. הוא היה בנו של הנגיד החרדי רבי יעקב זייבלד ז"ל, שמספר בתים בשכונת "אחזה" היו שייכים לו.

מבין צאצאיו שיחיו, כולם זרע ברך ה', יראים ושלמים, אציין רק את: 1. בנו בכורו, הרה"ג רבי יצחק שלמה שליט"א, מייסד ומנהל ת"ת "זכרון מאיר" בחיפה. הוא היה – יבלחט"א – חברו לכתה ובן גילו של אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ז"ל. מבין צאצאיו של רבי יצחק שלמה יש לציין את הרה"ג רבי שמעון שליט"א, מרבני שכונתנו, שכונת "נוה יעקב", העומד גם בראש קופת הצדקה השכונתית. 2. בתו הרבנית צפורה תחי', אשתו של הגאון רבי מאיר הייזלר שליט"א, נכדו של הרב משה פרוש ז"ל. 3. הרה"ח ר' ישעיה זלמן שי', מחשובי חסידי חב"ד בירושלים.

2. הרב אברהם אליעזרוב ז"ל, שהיה, כפי שצויין בספר, גבאי ופטרון בית הכנסת "אגודת אחים אנשי אמריקה" שבשכונת "אחזה", היה בנו של הגאון החסיד רבי שיל"א [= שלמה יהודה לייב אליעזרוב] זצ"ל, גאב"ד חברון ובא כחם של רבוה"ק נשיאי חב"ד באה"ק. בנו היה הגה"ח רבי דובער אליעזרוב זצ"ל, רבה של שכונת "קטמון", בעל שו"ת "שאלי ציון" וחבר בית-דין רבני חבד באה"ק.

מעניין, שלמרות היות הרא"א חסיד חב"ד ומצאצאי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע היה גבאי של בית כנסת שתפלותיו התנהלו לפי נוסח ומנהגי אשכנז, כולל קריאה בצבור של "קהלת" בסוכות, "שיר השירים" בפסח ו"רות" בשבועות מתוך מגילת קלף ובברכה על ידי בעל קריאה, וכן, קריאת ההפטרות מדי שבת מתוך "נביא" בקלף, שעמד בארון הקודש ליד ספרי התורה.

3. הרה"ג רבי ניסן אהרן טוקצ'ינסקי ז"ל, מנהלה של ת"ת "עץ חיים" משך עשרות שנים, במקומו של אביו הגאון רבי יחיאל מיכל זצ"ל. רבי ניסן אהרן היה חתנו של הרה"ח רבי יעקב זייבלד שהוזכר לעיל.

4. הרה"ח רבי אריה לייב קאליש ז"ל, מראשי תנועת "פאג"י" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קס-קסא) בן הרה"ק מאופלה זצ"ל, מגזע צדיקי וורקא-אמשינוב וחתן הרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין זצ"ל. חתנו הראשון היה הרה"ח ר' צבי מוקוטובסקי (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, יב) וחתנו השני הוא יבלחט"א הגה"ח רבי ישראל יוסף זלמנוב שליט"א, בנו של הגה"ח רבי שמואל זלמנוב זצ"ל ואביו של כ"ק האדמו"ר מאופלה שליט"א (ראה גם לעיל אות קנא).

רבא.

הקשר בין ציצית ל"והביאנו לשלום"

מנהגנו הוא לאסוף את הציציות לקריאת שמע לקראת אמירת "והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ" שבברכת "אהבת עולם" (ספר המנהגים - חב"ד עמוד 10).

ולכאורה דרוש ביאור: מה הקשר בין אסיפת הציציות ל"והביאנו לשלום"?

ניתן, אולי, לבאר: נאמר בספרים הקדושים שבמלים "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו" שבברכת "תקע בשופר" שבשמונה-עשרה רמוז השם "חב"ו", שכן האותיות שלפני האותיות האחרונות של המלים "יחד מארבע כנפות" מרכיבות את השם האמור. שם זה הוא אחד משמות הקודש שבשם ע"ב, וכן הוא ראשי התיבות של המלים "חיל בלע ויקיאנו" שמרמזות על העלאת ניצוצות הקדושה שנפלו מחטאות נעורים.

אגב: יתכן שזו הסיבה שכ"ק אדמו"ר הזקן השמיט את המלה "מהרה" המופיעה בנוסחאות שונות ("וקבצנו יחד מהרה") - כדי לשמור על הצירוף האמור.

לפי זה ניתן לבאר בפשטות את הקשר לציצית, שכן בפרשת ציצית מזהירה התורה "ולא תתורו אחרי לבבכם גו'" שהוא הדבר המונע את החטא האמור.

רבב.

"עד שתחפץ"

את הווארט הבא שמעתי ממורי ורבי הגה"ח רבי נטע פריינד זצ"ל:
נאמר בשיר השירים (ב, ז. ג, ה. וראה גם ח, ד): "אם תעירו ואם תעוררו את
האהבה עד שתחפץ".

ניתן לפרש זאת כך: על היהודי לעבוד את ה' עד כדי כך שהרגש של
אהבת ה' שבלבו ייעשה דבר ממשי, כמו חפץ גשמי. "עד שתחפץ" הוא,
איפוא, עד שייעשה "חפץ".

*

ניתן, אולי, לקשר את הדברים לאמור בתניא קדישא (ספר של בינונים, פרק ד')
שהרגש של אהבת ה' צריך להתבטאות בקיום המצוות המעשיות, ובלשון
כ"ק אדמו"ר הזקן: "...כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מצוות עשה, וממנה
הן נמשכות, ובלעדה אין להן קיום אמתי. כי המקימן באמת, הוא האוהב
את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם
בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלפא כביכול...".

רבג.

"זהגית בו יזום ולילה"

סיפר אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה:

הגאון החסיד רבי מרדכי שניאור זלמן שניאורסאהן זצ"ל, גאב"ד
זיטומיר, היה בנו של הרה"ק רבי יוסף יצחק מאוורוטש זצ"ל. הרה"ק
מאוורוטש היה בנו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע וחתנו של הרה"ק
רבי יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל (חתנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע).

אגב: אחותו של הגרמש"ז היתה הרבנית שטערנא שרה נ"ע, רעיית כ"ק
אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ובנם יחידם, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, נקרא
בשם "יוסף יצחק" על שם אביה - הרה"ק מאוורוטש.

הרה"ק מאוורוטש ניהל אדמורו"ת נוסח פולין לחסידי חותנו הרה"ק מטשערקאס עוד בחיי אביו, ה"צמח צדק", והיה נוהג לבקר מפעם לפעם את אביו בעיירה ליובאוויטש. באחת הפעמים התלווה אליו בנו הגרמ"ז בילדותו, כשהיה בגיל 7-8, וה"צמח צדק" השתעשע עם נכדו.

הצמח צדק שאל את נכדו: איזה סבא אתה אוהב יותר? הילד השיב: את הסבא מטשערקאס. שאל הצ"צ: מדוע? השיב הילד: כי הסבא ההוא בקי בכל התורה כולה ואילו אתה עדיין לא. שאלו הצ"צ: מניין לך? אמר הילד: כי אני רואה אותך לומד כל היום, ומזה הבנתי שעדיין לא סיימת את התורה כולה.

כידוע, הרה"ק מטשערקאס היה מפעם לפעם שוקע בדבקות, אחוז מחשבות, כך שהנכד לא ראה אותו לומד כל הזמן...

רבה.

סוד הנר החמישי של חנוכה

ידוע המקובל בחצרות חסידים, ואף בשאינם חסידים, לחגוג באופן מיוחד את הנר החמישי של ימי החנוכה.

מהו הענין המיוחד דווקא בתאריך האמור?

בשיחה שהשמיע כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"זאת חנוכה" של שנת תשל"ד מופיע ההסבר דלהלן.

המיוחד שבחנוכה הוא להפוך את החושך לאור, כנאמר (שמואל ב כב, כט) "וה' יגיה חשכי", ומובן שהשיא של חנוכה הוא כאשר הופכים את החושך הגדול ביותר לאור.

נאמר במדרש (בראשית רבה, פרשה י"ב, פיסקא ה') שביום השביעי של ימי בראשית לא היה המושג "ערב" - חושך. מובן שהחידוש של חנוכה הוא להפוך דווקא את ימי החול, השייכים לחושך, לקדושה.

היום היחידי משמונת ימי החנוכה שלעולם לא יחול בשבת הוא יום ה' דחנוכה, ולפי האמור יובן, שדווקא בשל היותו יום המסמל את החושך הגדול ביותר, שלכן לא יכול לחול בשבת לעולם, לכן דווקא הפיכתו לאור היא החידוש הגדול ביותר.

רבה.

הדגשת ה"מוסיף והולך"

בשיחה אחרת (לקוטי שיחות, חלק כ"ה, עמוד 396 ועמוד 416 הערה 12) מוסיף כ"ק אדמו"ר זי"ע הסבר נוסף לחידוש המיוחד ביום החמישי של חנוכה:

ידועה המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל בנוגע לסדר הדלקת נרות חנוכה (שבת כא, ב): בית שמאי אומרים: יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים: יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

ההלכה נפסקה, כידוע, כבית הלל (שולחן ערוך, סימן תרע"א, סעיף ה).

כאשר נשווה בעיני רוחינו, בארבעת הלילות הראשונים של חנוכה, את המנורה לפי בית שמאי ואת המנורה לפי בית הלל לא ניכר לפי בית הלל ה"מוסיף", שכן מספר הנרות באותן לילות לפי בית שמאי הוא יותר ממספר הנרות לפי בית הלל.

הפעם הראשונה שמספר הנרות המודלקים לפי שיטת בית הלל (חמשה נרות) גדול יותר ממספר הנרות המודלקים לפי שיטת בית שמאי (ארבעה נרות) – הוא בלילה החמישי של חנוכה.

אז, בנר החמישי של חנוכה, בולט ה"מוסיף" לפי שיטת בית הלל.

רבו.

"מנשה" ו"אפרים"

מסופר בתורה (ויחי, מח, יג-ב) שכאשר הביא יוסף הצדיק את בניו מנשה ואפרים להתברך מאת יעקב אבינו הניח יעקב את יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה – למרות טענתו של יוסף אליו שכיון שמנשה הוא הבכור יש להניח את יד ימין על מנשה.

כ"ק אדמו"ר זי"ע מבאר את פשר הדבר:

"מנשה" מסמל את הגעגועים והתשוקה של יוסף בהיותו במצרים לבית אביו – בארץ הקודש (ראה מקץ מא, נא), והשתוקקות להתנתק ממצרים, "סור מרע", ואילו "אפרים", שנקרא על שם ש"הפרני אלקים בארץ עניי" (שם,

נב), רומז על הגידול וההתפתחות של הקדושה דווקא בארץ מצרים, "עשה טוב".

מטרת הירידה לגלות היא ה"עשה טוב", להביא את יתרון האור מתוך החושך, ולכן יעקב ביכר את אפרים, כיון שזוהי עבודה חשובה ועיקרית יותר, אולם בסדר הגילוי יש תחלה לוודאות שהרע לא ישפיע על מצבנו בגלות, "סור מרע", ולכן היה מנשה הבכור.

רבז.

הוספת אור וקדושה בעולם

ניתן, אולי, לקשר את הדברים דלעיל עם הבא להלן:

עבודת "סור מרע" מדגישה יותר את השלימות העצמית בעבודת ה', העבודה עם עצמו, ואילו עבודת "עשה טוב" מדגישה יותר את התפקיד המוטל עלינו – להוסיף אור של אלקות וקדושה בעולם כולו.

לפי האמור לעיל על חשיבותו של "אפרים" לגבי "מנשה" מובן שאת עיקר הדגש בעבודת ה' עלינו להשקיע בכיוון של "עשה טוב" – לפעול כדי להשפיע אור וקדושה בעולם, כיוונה של תורת החסידות.

רבח.

הגאון רבי שלום אייזן זצ"ל

אחד מחבריי ללימודים הן בת"ת "ישיבת ציון" והן ב"עץ חיים" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, פו. פח. לעיל אות ט) הוא הגאון רבי אברהם אביש אייזן שליט"א, ראש ישיבת "שער השמים".

להלן יסופר מעט על אביו של רבי אביש – הגאון רבי שלום אייזן זצ"ל.

אגב: אחיו של רבי שלום, הרה"ח ר' פנחס ע"ה, שהיה אחראי על המקווה בשכונת "בתי הורנשטיין", היה חתנו של דודי זקני הרה"ח רבי ברוך דייטש זצ"ל (אחיה של אם אמי מרת שרה רייזל בוקסבוים ע"ה, ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מ. ג, קעח).

רבי שלום כיהן כמו"ץ מטעם "העדה החרדית" בירושלים ובמשך תקופה מסוימת אף עמד בראש "תפארת בחורים" כמו שיסופר להלן.

”תפארת בחורים” היה ארגון שאיגד בחורים ואברכים שנהנו מיגיע כפם והשתתפו בערב בשיעורי תורה בגמרא ועוד. חברי הארגון קיימו גם אירועים חברתיים משותפים שגיבשו אותם לקבוצה מלוכדת.

הארגון נוסד על ידי הגאון רבי אברהם אלישיב זצ”ל, רבה של הומל, אחריו מילא את מקומו בראש הארגון – בנו, הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ”ל.

דבר שאינו מפורסם הוא שתקופה מסוימת פרש הגר”ש אלישיב, כנראה מאילוצים טכניים, מהגדת השיעור, ובתקופה זו מילא הגר”ש אייזן את מקומו.

כאשר התאפשר לגר”ש לחזור להגדת השיעור – התעוררו חילוקי דעות בין החברים בארגון, היו שרצו להמשיך עם הגר”ש אייזן והיו שרצו להחזיר את הגר”ש אלישיב. התקיימו בחירות והגר”ש זכה ברוב הקולות. המיעוט שהעדיף את הגר”ש הקים, איפוא, קבוצה מקבילה בשם ”יגדיל תורה” שהגר”ש עמד בראשה.

[יתכן שחילוקי הדעות נבעו מחילוקי דעות השקפתיים, שכן הגר”ש היה שייך, כאמור, לחוגי ”העדה החרדית”, והגר”ש היה שייך לחוגי הרה”ר].

רבט.

”עינא פקחא”

בשנת תשל”ב נדפס בירושלים על ידי הרה”ח ר’ אברהם מוקוטובסקי ע”ה ספר בן פחות ממאתים עמודים, הכולל שני חלקים: א. חיבור בשם ”עינא פקחא” שכתב הרה”ג רבי יוסף ביגון הי”ד, מקור באידיש מול תרגום לעברית. ב. אוסף מאמרים בענייני חינוך בשם ”הבו גודל” מאת אליהו כי טוב – הוא שמו הספרותי של ר’ אברהם מוקוטובסקי ע”ה, ולפני כן – מאמר של כי טוב לביאור מקיף של אישיותו וכשרונותיו של ר’ יוסף.

ר’ אברהם הכיר את רבי יוסף בשנות מגוריו בוורשה והיה מתלמידיו ומבני חוגו, והרבה מקווי אישיותו והשקפתו ייחס להשפעתו של רבי יוסף אותו העריץ הערצה עזה.

במהותו היה רבי יוסף איש חינוך שכל מעייניו לטובתם הגשמית והרוחנית של כלל עם ישראל. "עינא פקיא" הוא תזכיר שכתב רבי יוסף באידיש ובו תכנית מקיפה ורחבה, מעובדת לפרטי פרטים, כיצד ניתן להרים את קרן עם ישראל מהבחינה הרוחנית. התזכיר נשלח לארצות הברית ונועד לקריאתם של יהודים עשירי עם שומרי תורה ומצוה שיוכלו להיות לעזר וסיוע במימון התכנית.

דל.

מתולדותיו של רבי יוסף ביגון (על פי מאמרו של הר"א מוקוטובסקי)

רבי יוסף למד בישיבות החשובות בליטא, משם היה מוצאו, של אותם ימים: ישיבת ראמיילעס בוילנא, ישיבת "שערי תורה" בגרודנא וישיבת מיר.

לאחר מכן התגורר בוורשה, שם קשר קשרי היכרות עם הרה"ק ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל שרחש לו אימון רב. בשנים מאוחרות יותר התגורר בקראקא שם קשר קשרי ידידות עמוקים עם הרה"ק רבי משה'ניו מבויאן זצ"ל.

בוורשה ובקראקא התרכזו סביבו אברכים צמאי התעלות אותם הדרך בהשקפה נכונה ואמתית בדרך התורה והמצוות.

תקופה מסוימת אף כיהן כמנהלה הרוחני ישיבת היידע שבבלגיה וה"משגיח" שלה.

בחודש תמוז תש"ב עלה על המוקד עם יהודי וורשה. הי"ד.

דלא.

חינוך אמת וחינוך מדומה

להלן שיעור מאלף בחינוך מתוך אחד ממאמריו של ר' אברהם מוקוטובסקי ב"הבו גודל" (עמוד ככב):

חינוך אמת פירושו, להגיע תחלה עד שרשי הנפש של החניך ומעמקיה, לדעתם ולייצבם. רק משם מתחיל תפקיד החינוך לפתח את כל כחותיו ולהביאם על מילויים.

או בלשון זו: חינוך אמת – שיהו כל המעשים וכל המחשבות שנותנים בחינוך, כלם יוצאים מידיעת הנפש של החניך עד עמקי שרשיה, ומבוססים רק עליה בלבד.

חינוך השואף להשוות את המדות בבני אדם בכלל ולהשאיר רק פנות ידועות בנפש ששם יוכל כל אדם לחיות חיים מהותיים שלו לפי נטיותיו האישיות, הגזעיות, או האטניות, חינוך כזה אינו אלא חינוך מדומה.

נהפוך הוא התהליך הרצוי: להעלות באדם את המיוחד שלו ולפתחו, ותוך כדי פתוח המיוחד שלו מסגלים אותו עם כל עצמיותו שיהא יכול לחיות ברצון ובשמחה גם עם האחר והזולת, המיוחד גם הוא בשלו.

כך הוא בשטח החינוך של כל יחיד; וביותר הכלל הזה הוא חיוני בשטח החינוך הלאומי, במדה שאנו מכירים במציאותו של גורם הלאומיות.

אכן, הבדלה זו שבין ישראל ואומות העולם, ודאי שהיא קיימת ומציאותית. המתעלם הימנה, או פונה אליה רק כלאחר יד, לא ידע לעולם פרק בתורת החינוך של הילד היהודי, והחינוך אשר יצא ממנו יהיה חינוך מדומה ולא חינוך אמת.

ד.ב.

עבודה בכח עצמו ועבודה בכח הצדיק

אחד החילוקים היסודיים בין שיטת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, מייסד חסידות חב"ד, לבין שיטת חלק מתלמידי כ"ק המגיד ממעזריטש נ"ע שדגלו בשיטת חג"ת הוא שבחסידות חב"ד ניתן דגש עיקרי על עבודת ה' ביגיעתו האישית של החסיד, "עבודה בכח עצמו", ואילו בחסידות חג"ת הדגש העיקרי הוא על ההשפעות שמקבל החסיד מרבו על ידי ההתקשרות והדבקות בו, וכדברי הרה"ק מקאליסק זצ"ל: "צדיק באמונתו יחיה" (י" שבאית וחי' פתוחה), אמונת צדיקים המתחזקת על ידי ה"מופתים" של הצדיק.

ניתן, אולי, לומר כי חילוק השיטות האמור משתקף גם בדברי רש"י בדבריו לגבי "מנשה" ו"אפרים", כדלהלן.

כך מפרש רש"י (מח, יט):

ידעתי בני ידעתי. שהוא [מנשה] הבכור: גם הוא יהיה לעם ויגדל. שעתיד גדעון לצאת ממנו, שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן [אפרים] יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד

תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמנו, כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון:

כמדומני שניתן להבחין בדיוק לשונו של רש"י, שלגבי גדעון, שמוצאו ממנשה, מדגיש רש"י: "שהקב"ה עושה נס על ידו", השפעה "מלמעלה", מכוחו של הקב"ה על ידי הצדיק באמצעות הניסים שנעשים על ידו, ואילו לגבי יהושע, שמוצאו מאפרים, כותב רש"י "שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל", כשבכך הוא מדגיש את הפעולה והעבודה האישית של האדם, "עבודה בכח עצמו" ותפקידו של הצדיק הוא, כדברי כ"ק אדמו"ר הזקן בתניא קדישא, פרק מ"ב: "לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם וְלִידַע גְּדֻלַּת ה' וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב וְנַפֶּשׁ".

דלג.

ייסוד בית הספר היסודי "בית חנה" בירושלים

לקראת שנת הלימודים תשכ"ו הצעתי לרה"ח ר' זעליג סלונים ע"ה, מנהל "כולל חב"ד" באה"ק, לפתוח בית ספר יסודי לבנות חב"ד בירושלים בהמשך לת"ת שנוסד על ידו ביוזמתי שלוש שנים לפני כן (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, סז).

כיון שתחלת שנת הלימודים היתה באלול תשכ"ה, בתוך שנת האבל על הסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, טענתי שעל המוסד להיקרא על שמה - "בית חנה". מאידך, הרב סלונים, שהיה "בעל המאה" משום שהמשא הכלכלי של בית הספר היה על שכמו, רצה שהמוסד ייקרא "בית רבקה" - על שמה של הרבנית הצדקנית מרת רבקה ע"ה, רעייתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע ואמו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, אותה הכיר בלמדו בישיבת "תומכי תמימים" בעיירה ליובאוויטש, והיא אף הראתה לו יחס מיוחד וקירבה אותו.

כדי לייסד את בית הספר היה, כמובן, צורך בתלמידות שתבואנה ללמוד בכתה א'. לשם כך עסקתי בשכנוע הורים לשלוח את בנותיהן לבית הספר החדש. בין השאר התקיימה בביתו של הרעז"ס אסיפת הורים פוטנציאליים. ייזכר לטוב הרה"ח ר' שיע שי' יוזביץ' (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רמה-רמט), שהיה בין ההורים, שאמר באסיפה האמורה, שאם שם בית הספר לא יהיה "בית חנה" - הוא לא ישלח את בתו...

ה"איו"ם" פעל את פעולתו והשם "בית חנה" הוא שמו של בית הספר עד היום הזה.

ר.ל.ד.

התלמידות הראשונות

הגרעין לתלמידות בית הספר היה הגן (גן חובה) שניהלה הגב' טובה תחי' גליצנשטיין אשתו של הרה"ח ר' אברהם חנוך גליצנשטיין ז"ל (על הגן ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, עד) ב"שיכון חב"ד", ממנו עלו ארבע תלמידות לבית הספר: בתיה וויספיש [= כיום דייטש, אשת הרה"ח ר' משה שי'], חוה לידר [כיום זינגר], חיה לנדצברג [= כיום ווייס, בעקבותיה למדו לאחר מכן שלוש אחיותיה בבית הספר והפכו לחסידות חב"ד], שרה רבינוביץ [= בתו של הרה"ח ר' נחום רבינוביץ ע"ה. כיום אבצן, אשת הרה"ח ר' גרשון מנחם מענדל שי'].
לארבע אלה נוספו גם אחרות, ובסך הכל היו בכתה המייסדת 12 בנות. מהן זכורות לי: מרים רוזנפלד [= כיום ג'ייקובס, ראה לעיל אות עה], אסתר יוזביץ [= כיום אשתו של הרה"ג הרה"ח רבי יצחק יעקב שי' רוזנשיין].

כן נמנתה בין התלמידות האמורות שרה הלפרין, בתו של הגה"ח רבי שמואל אלעזר הלפרין זצ"ל (נישאה לאחר מכן להרה"ח ר' נחום שי' וילהלם, כיום ממתפילי בית הכנסת "בית חנה" שבשכונת סנהדריה).
כמורה לכתה הראשונה האמורה נלקחה - על פי הצעת הגרש"א זצ"ל - מרת פנינה תחי' הגר [שנישאה לאחר מכן להרה"ח ר' נתן שי' וולף, בנו של הרה"ח ר' אפרים וולף ע"ה], אחות אשתו של הגרש"א הלפרין, שתיהן בנותיו של הרה"צ המקובל רבי זונדל הגר זצ"ל, פאר היוחסין ומשופרא דחסידי דקרתא ירושלים. אחד מגיסיו של הגרש"א היה הרה"ק מלעלוב זצ"ל. גיס נוסף הוא הגאון רבי משה יוסף מילצקי זצ"ל.

ר.ל.ה.

מבני משפחת זובר

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רעא-רעד) על הגה"ח רבי לייביש וובר זצ"ל ומשפחתו, ביניהם הזכר גם בנו של רבי לייביש, הגה"ח רבי שניאור זלמן וובר זצ"ל, להלן מספר פרטים נוספים הקשורים אליו:

א. לפני אמירת המשפט "היום יום... בשבת..." שנאמר כהקדמה ל"שיר של יום" – נהג רבי זלמן וובר לומר בקול רם את הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו".

ב. בנו של הגאון רבי שניאור זלמן וובר זצ"ל, ר' אריה וובר, היה בעל בית דפוס ה"תחיה" בשכונת גאולה בירושלים. כאשר הוטלה עלי עריכת "בטאון חב"ד", בשנת תשכ"ג, והייתי אז בן 26, ללא כל נסיון קודם בהפקת עתון בדפוס, וגם לא הועמד לרשותי שום כח עזר, בגלל בעיות תקציב. מסרתי את העתון לדפוסו של ר' אריה, והוא שימש למעשה המעצב והמעמד של העתון כולו, בהכוונתי כמובן, והצלחנו להוציא עתון מהודר גם מבחינה חיצונית ב"ה. את המוסף "חדשות חב"ד" ערך ר' נפתלי קראוס ע"ה, שהוא עצמו כתב אותו ועיצב אותו.

דלו.

"על פירות האילן אומד בורא פרי העץ"

ידוע לכל שישנן מצוות מדאורייתא ומצוות ותקנות דרבנן. יש החושבים שהסוג האחרון מקורו בתקופת חז"ל – תקופת התנאים והאמוראים, אולם לאמתו של דבר רבים מהסוג האמור מקורם קדום מאוד, שכן ישנן מצוות דרבנן, כמו נטילת ידים ועירובין ואיסור "מוקצה", שתוקנו כבר בימי דוד ושלמה (ראה עירובין, כא, ב, שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן שח, סעיף י"ז), וכבר במתן תורה קיבל משה רבנו את תורה שבעל פה מפי הגבורה.

גם מטבע הברכות שמיוחס לחז"ל נתקן בתקופה קדומה מזו של התנאים. ניתן להיווכח בכך מעיון בלשון המשנה במסכת ברכות (פרק ו' משנה א'): "כיצד מברכין על הפירות, על פירות האילן אומר בורא פרי העץ".

מה פשר השינוי מלשון המשנה ("אילן") ללשון הברכה ("העץ")?

מסתבר איפוא: בלשון הקודש שבתקופה הקדומה, תקופת התנ"ך, נקרא האילן בשם "עץ", ורק בתקופת התנאים החלו להשתמש בלשון "אילן". המשנה מדברת, איפוא, בשפה שרווחה בזמנה ומציינת שנוסח הברכה על פרי האילן הוא: "בורא פרי העץ", כלשון שרווחה בתקופת תקנת מטבע הברכות.

[הוא הדבר לגבי הלשון בהמשך המשנה: "על הפת מברך המוציא לחם"].

לשאלה: אולי רצו חז"ל לתקן את הברכות בשפת המקרא?

המענה: ידוע שחז"ל תקנו את הברכות באופן שגם ההדיוט ידע את משמעות הדברים. כלומר: אילו חז"ל הם שתקנו את הברכה – היו מעדיפים לתקנה בלשון שמוכנת לכל אדם.

דלז.

הרה"ח ר' שמואל שאולזון ע"ה

הרה"ח ר' שמואל שאולזון ע"ה, מנכבדי וחשובי חסידי חב"ד, כיהן, כידוע, בשנותיו האחרונות כסגן ראש עיריית ירושלים מטעם אגודת ישראל.

את הרב שאולזון הכרתי משחר ילדותי משתי זויות, ואינני יודע מה קדם למה: הוא שימש תקופה מסויימת כ"שרייבר" (מורה ללימודי חול) בת"ת "עץ חיים" (ראה על מקצוע זה לעיל (אותיות צו-צה) ואני למדתי אצלו. כן היה ממקורבי סבי רבי משה בלוי זצ"ל ועבד בשירותו.

כעבור שנים הייתי בקשר רצוף אתו בעניני ציבור, עסקנות חבדי"ת וכו'. מצאצאיו אציין: בנו הבכור הרב חיים שאולזון, העיתונאי החרדי המפורסם. הרבנית יהודית ניסלביץ' תחי', בוגרת "בית חנה" המשמשת כיום כמחנכת מסורה ומוכשרת בבית הספר האמור ואשתו של הרה"ח ר' חיים שי', שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע בשכונת מזרח תלפיות בירושלים.

דלח.

"עס וואקסט א אדם גדול"

כבר סופר לעיל (אות קס) על פגישתם של כ"ק אדמו"ר זי"ע והגאון רבי יחיאל יעקב וויינברג זצ"ל, בעל "שרידי אש" בברלין בשנת תרפ"ח והתפעלותו מהרבי.

בהקשר לכך מעניין לציין את דלהלן.

הגאון רבי ברוך לייזרובסקי זצ"ל, אב"ד פילדלפיה, כיהן ברבנות במינכן טרם בואו לארה"ב. כאשר עמד לעזוב את מינכן ולהגר לארצות-הברית אמר לו הגאון בעל "שרידי אש" על כ"ק אדמו"ר זי"ע "עס וואקסט א אדם גדול" [= גדל אדם גדול], והורה לו להתקרב אל הרבי וללמוד ממנו בכל הזדמנות אפשרית. היה זה עוד לפני עלותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע על כס הנשיאות.

את זאת גילה הגר"ב לייזרובסקי עצמו (כ"פ חב"ד" גליון 372 עמוד 26, הובא ב"ימי מלך" חלק א' עמוד 330 בהערה).

רלט

"בדיחה" של בדיחה

באחת משיחותיו הקדושות, אמר כ"ק אדמו"ר מהורי"צ נ"ע (לקוטי דיבורים, חלק ג', דף תט. להלן בתרגום חופשי): חלק מסויים מרשעי ישראל שהתאספו בארץ ישראל מחפשים לטמא את נשמות ישראל, לטמא את קדושת הארץ, ולטמא את לשון הקודש. . . בלשון הקודש שבה ברא הקב"ה את עולמו ונתן לנו את התורה הם מדברים דברי חול ואיסור. מעלה אחת ישנה, שהוסיפו הרבה מלים חדשות עד שאין זה לשון הקודש, והלוואי שהיו מוסיפים עוד יותר מלים, עד שלא יישאר בשפתם שום מלים של לשון הקודש. אז לא תהיה לקליפה יניקה מהקדושה. עד כאן.

האיסור לדבר דברי חול בלשון הקודש נדון בהרחבה במכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (אגרות קודש שלו ח"ב ע' תתטז), עיין שם.

ההבדל בין העברית המודרנית ולשון הקודש הוא בשנים – הוספת מלים רבות שאין להן שורש ויסוד בלשון הקודש; שיבוש ועיוות מלים קיימות, ושינוי משמעותן.

דוגמא קלאסית לשיבוש מלה בלשון הקודש: המלה "אירוסין" בלשון חז"ל משמעה קידושין. לעומת זאת בעברית המודרנית מקובל לכנות את קשרי השידוכין בשם "אירוסין". לשיבוש זה השלכות הלכתיות חמורות, ולכן התריע כ"ק אדמו"ר זי"ע וביקש לחדול משימוש מוטעה זה במלה "אירוסין" (ראה המובא ב"שלחן מנחם" ח"ו ע' קמא-קמב).

לצערנו עיוות זה עדיין נפוץ, גם בחלק מקהילות החרדים, וכאן המקום לעורר שוב על תיקונו.

שיבוש נוסף בשפה העלול לגרום לטעות קשה הלכה למעשה:

חז"ל מספרים (במסכת שבת ל, ב) על רבה (ולגירסת רבנו הזקן בתניא פרק ז' - רבא), כי "מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן".

פירוש המלה "בדיחותא" בארמית הוא שמחה ועליצות. לעומת זאת בעברית המודרנית משתמשים במלה "בדיחה" במשמעות של שחוק ומהתלות. בעקבות זאת, המעיין בגמרא לאחר שהורגל בשפה העברית, עלול, חלילה, להבין בטעות כי לפני לימוד תורה יש להתלוצץ. דבר שאינו תואם כלל, כמוכן, עם דברי חז"ל באותו עמוד בגמרא "שאיין שכינה שורה . . לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש . . אלא מתוך דבר שמחה של מצוה . . וכן לדבר הלכה".

רמ

ארץ הקודש

באחד ממכתביו כותב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (אגרות קודש שלו, הוצאת תשע"ב, ע' קסה-קסו): "וכך יפה לנו במצות חיזוק ישיבת ארץ הקדושה השקולה כנגד כל המצות, כמבואר בספרי פ' ראה ע"פ וירשת וישבת בארצם. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שעושין עם ה' ועם ארצו הקדושה לתקן תחילת הקלקול והפגם וימאסו בארץ חמדה וגו'".

כלומר, התיקון לחטא המרגלים, "תחילת הקלקול", בא לידי ביטוי בחיבה לארץ הקודש וחיזוק ישיבתה.

יש לציין מעין מקור לכללות הרעיון, מהציווי (עקב ה, י) "וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך". כך אכן נפסק להלכה, שההודאה על הארץ הינה מהפרטים העיקריים וההכרחיים בברכת המזון (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן קפ"ז סעיף ד'), וזו משמעות חתימת הברכה השניה "על הארץ ועל המזון" – אנו מכריזים ומודים להקב"ה על ארץ ישראל.

יצויין כי הגלות בו אנו נמצאים תלויה בחטא המרגלים, שכן, אילולא חטא זה היו נכנסים לארץ ולא היו יוצאים לגלות. אם כן, התיקון לחטא המרגלים מזרז את הגאולה.

דמא.

"זהגיון לבי לפניך"

כשלמדתי בת"ת "עץ חיים" אמרו את ה"ווארט" דלהלן בשם הרה"ג רבי חיים מאן זצ"ל, שהיה מלמד ותיק ב"עץ חיים" (הגה"ח רבי נטע פריינד זצ"ל נכנס ל"עץ חיים" כממלא מקומו). במשך השנים שמעתי "ווארט" זה בשם אחרים.

בסיום תפלת שמונה-עשרה אנו אומרים את הפסוק "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך גו'".

תמוה: כיצד ניתן לומר ש"הגיון לבי", כלומר, מחשבותיי בעת התפלה, "יהיו לרצון", והרי מצוי שמתערבות מחשבות זרות באמצע התפלה? הביאור: גם כאשר אומרים את הפסוק האמור לא תמיד חושבים על פירוש המלים...

דמב.

"בכור בניך תתן לי"

בהזדמנות מסויימת סיפר לי אבי מורי זצ"ל בהתפעמות על אשתו בזיוור"ר (אמו של אחי הגאון הגדול רבי יעקב ישעיה זצ"ל) שנפטרה בצעירותה.

זמן מה לאחר שנולד בנם הבכור - הילד שבק חיים רחמנא ליצלן.

כאשר אבי מורי זצ"ל נכנס לבקרה לאחר מכן ועודו חושב כיצד לנחם אותה על כך - פנתה אליו היא ואמרה לו: הרי נאמר "בכור בניך תתן לי", לקב"ה, הנה - נתנו לו...

דמג.

"הושיעה את עמך"

ספירת עשרה יהודים לתפלה במניין בבית הכנסת התבצעה החל מדורות קדומים באמצעות הפסוק "ואני ברוב חסדך, אבוא ביתך, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך", שכן מלותיו עשר ותוכנו מתאים לתפלה בבית הכנסת.

בדורות האחרונים החלו לעשות את המניין האמור באמצעות פסוק אחר: "הושיעה את עמך וגו'", שגם הוא מונה עשר מלים.

כ"ק אדמו"ר זי"ע מסביר את השינוי האמור בכך שבדורות האחרונים מתקרבים יותר לביאת המשיח בגאולה השלמה ולכן החלו להשתמש בפסוק המדבר אודות הגאולה.

דמד.

"רעיא מהימנא"

לאחר חטא העגל פונה משה רבנו, רעיא מהימנא, לקב"ה ואומר: "ועתה, אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת".

רש"י על אתר מבאר שהפסוק כאן הוא "מקרא קצר", וכוונתו: אם תשא חטאתם – הרי טוב, ואם אין – מחני נא מספרך.

הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, פירש פעם את הפסוק לפי פשטות משמעותו:

משה רבנו אומר לקב"ה: כל האפשרות של הקב"ה לחשוב על כילוי עם ישראל רח"ל היא בגלל האפשרות ש"ואעשה אותך – את משה רבנו – לגוי גדול", שכן לולא זאת לא תתקיים הבטחת הקב"ה לאבות הקדושים, ונמצא שהאפשרות לחשוב על כילוי עם ישראל רח"ל היא בגלל מציאותו של משה רבנו.

אומר משה רבנו: ועתה, אם כך, בין אם תשא חטאתם ובין אם לא – מחני מספרך.

אם מציאותי היא שגרמה למחשה האמורה – אני מתבייש במציאותי ומבקש ממך "מחני נא"...

זהו רועה ישראל אמיתי.

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color with a subtle shadow effect. It encloses the central text.

"עלי הגיון"

אוסף של מאמרי עיון
ומחשבה שפורסמו
בבמות שונות

י"ט כסלו – חג חיסול האוטונומיה

מדוע¹ אנו חוגגים את חג הגאולה י"ט כסלו?

ההסבר הפשוט, שאינו מחייב התעמקות, הוא לפי ההלכה שאדם צריך להודות לה' על נס שנעשה לרבו.

כל מי שיש לו קביעות כלשהי באחד מספריו הקדושים של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, תניא קדישא, שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, לקוטי תורה ותורה אור, או של אחד מרבתינו הקדושים ממלאי מקומו, המיוסדים, כמובן, על דבריו שלו, הוא בעצם תלמידו של אדמו"ר הזקן והנס הגדול שנעשה לרבו, נס של הצלה ממוות, רחמנא-ליצלן, לחיים, מחייב אותו לציין את י"ט כסלו בשמחה ובהודיה לה'.

הצד הפנימי יותר הוא, כידוע, שהרי ביום זה ניצלה החסידות מקטרוגים למטה וגם בבית-דין של מעלה, כפי המסופר על-ידי רבותינו הקדושים. כך שלמעשה יום זה הוא בבחינת "אתחלתא דגאולה", כיון שהחסידות היא זו שתביא, בעזרת ה', את הגאולה השלמה.

אלא שצד זה עצמו מביא אותנו להכיר את הדברים ברובד פנימי ועמוק עוד יותר. החסידות, כידוע, גילתה בעולם את המשמעות האמתית של אחדות ה', שתוכנה היא האמונה שהקב"ה ממש מלא את העולם כולו כפשוטו כמו לפני שנברא העולם, כידוע ומפורסם.

כאן אנחנו מגיעים למשמעותה המדוייקת של אמונת אחדות ה' מבחינת ההשלכה המעשית בחיי היום יום:

לפני התגלות תורת החסידות על-ידי הבעש"ט, ובמיוחד לפני התגלות תורת חסידות חב"ד ונצחונה בי"ט כסלו, היה מונח בדעתו של כל יהודי (וכך, כמדומה, גם היום אצל רבים מאוד) שישנם שלוש רשויות: ענין הקדושה, כלומר עשיית מצוה, ולעומתו ענין הקליפה וסטרא אחרא, כלומר עשיית עבירה ר"ל, וקיימת, כביכול, רשות ביניים. כל הפעולות של אדם שאינן מצוה ממש מתרי"ג המצוות ואינן גם עבירה, חלילה, נחשבות כשטח ביניים, כלומר: אוטונומיה של האדם. כאשר כח הבחירה שניתן לכל אדם יכול להיות מנוצל לפי התורה בכל מעשה שהוא רוצה בו בתנאי שהוא לא יהווה עבירה ממש.

1. מאמר זה פורסם לראשונה בעלון "ליובאוויטש", גליון חודש כסלו תשע"ט.

כל הדברים המותרים על-פי התורה, כמו אכילה ושתייה והעיסוק בענייני פרנסה, אם אינם עבירה על ענין מסויים בשולחן-ערוך הם דבר לגיטימי לחלוטין הנתון לשיפוטו החפשי של האדם.

את האוטונומיה הזו באה החסידות להרוס, ואת זאת אנו חוגגים ב"ט כסלו. החסידות אינה מכירה בשלוש רשויות, לפי החסידות יש רק שתי רשויות: קדושה ולעומתה קליפה וסטרא אחרא. ההוראה של "בכל דרכיך דעהו" או "כל מעשיך יהיו לשם שמים" אינה מדת חסידות השייכת רק ליחידי סגולה, כי אם חלק יסודי של התורה עצמה, כלומר של רצונו של הקב"ה.

אמונת אחדות ה' כפי שהיא מתבררת בתורת החסידות ובפרט בתורת חסידות חב"ד אומרת שכל חריגה כביכול מכניעה והתבטלות מוחלטת לרצונו של הקב"ה, באופן שאין לאדם זכות לעשות את מה שמתחשק לו, מתחיל מכפירה לא פחות ולא יותר באחדות ה' ועבודה זרה כמבואר בתניא קדישא.

חג הגאולה י"ט כסלו הוא, אם כן, חג נצחוננו של הקב"ה ורצונו יתברך להיות מלא את העולם כפשוטו ומלא את כל הווייתו של האדם בלי אוטונומיה כלשהי.

ואידך פירושא זיל גמור.

משנת הבעש"ט ופירושיה

סיפר לי אחי, חוקר החסידות, הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ז"ל את מה שקרא באחד מספרי תולדות החסידות. הרה"ק רבי אהרן מטשערנוביל זצ"ל שלח את אחד מחשובי חסידיו אל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע בעניני הכלל. כשהלה חזר מליובאוויטש השמיע בפני רבו בהתפעלות גדולה תוכן מאמר חסידות ששמע מה"צמח צדק". פתח הרה"ק הר"א את ספר "מאור עיניים" (להרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנוביל זצ"ל) והראה לו כי בשורות מעטות בספר זה כלול כל תוכן המאמר ששמע בליובאוויטש.

אינני יודע מה המסקנה שהתכוון הכותב להסיק מסיפור זה, אבל נוכל ללמוד מספור זה את ייחודיותה של שיטת חב"ד.

תורת חסידות חב"ד אינה, חלילה, שונה מתורת הבעש"ט הקדוש, אלא מהווה מעין פרשנות לתורת החסידות הכללית. היחס בין החסידות הכללית לחסידות חב"ד הוא, כמבואר במקומות רבים, היחס בין "חכמה", שהיא נקודה, לבין "בינה" שהיא ההרחבה, בין מעין לנהר, או בין המשנה לתלמוד. ראה על כך בהרחבה במאמרי "נקודה בהיכלא" שב"נר למשיחי" עמודים קיב-קכד וכן לעיל, בהערות על הקדמת המלקט.

בהזדמנויות שונות הדגמתי את האמור על ידי הצגת קטע מתורת החסידות הכללית והסברתו לפי שיטת חסידות חב"ד.

בין השאר התפרסם ב"באור החסידות" שיצא לאור על ידי "היכל מנחם" בורו פארק שבברוקלין נ. י. מאמר כזה ומצרף הנני אותו בזה.

פסח - פה סח

בסה"ק "קדושת לוי", של הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב נבג"מ, בדרושים לפסח (דף ס"א ע"ב בדפוס מונקאטש) ד"ה "ענין פסח" - כתוב בזהלה"ק:

ענין פסח שנמצא בדברי רבותינו ז"ל שהוא מלשון פ"ה ס"ח, להבין הדבר ע"ז זה שהרי מה שהקב"ה יתברך שמו לעד ולנצח נצחים עשה עמנו ניסים ונפלאות והכה את מצרים בכל מכה הוא כדי לשלול דעה הנפסד מאמיני הקדמות ומכחישים בחידוש העולם, כמאמר הכתוב ואולם בעבור זה העמדתך כו' ולמען תספר שמי בכל הארץ, כי מכיון שראינו שהוא

יתברך שידד המערכה ועשה בהם רצונו שמע מינא שיש מנהיג העולם המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

והנה מלך בשר ודם המצוה לעבדיו לבקש להפוך ציווי אבל משדיבר עמהם והלכו מלפניו אי אפשר להפוך דבריו, אבל מדת הקב"ה לא כמדת בשר ודם, שאף שנאצלו האותיות ונבראו ונציירו ונעשו והגיע השתלשלות בעולם השפל הזה להעשות כך וכך, יש צדיקים המהפכים מידותיו, או אם יעשו בניו תשובה אזי תיכף נתהפכו לצירוף אחר לעשות עם עמו לטובה אות, דמיון המלך המדבר עם עבדיו בעודם לפניו, מפני שמלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיני' וככחו אז כחו עתה.

וזהו פ"ה ס"ח, רצה לומר פה המדבר, כלומר אף שכבר ברא כל העולמות הרי הוא בבחינת מדבר עם עבדיו ועודם לפניו.

קטע זה יוסבר על פי המבואר בתניא קדישא במספר מקומות שעשרה המאמרות שבהם נברא העולם לא היו רק אמירה חד פעמית אלא הם ממשיכים להוות ולהחיות את העולם. וכמפורש ב"שער היחוד והאמונה", פרק א' (תניא, דף ע"ו ע"ב):

הנה כתיב: "לעולם ה' דברך נצב בשמים", ופירש הבעל שם טוב ז"ל, כי דברך שאמרת "יהי רקיע בתוך המים" וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם, כדכתיב "ודבר אלקינו יקום לעולם" ודבריו חיים וקיימים לעד כו'. כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע חס ושלום, וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר "יהי רקיע" כו' ממש. וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים. ואפי' ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם ממש אילו היו מסתלקות ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית, היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש. וז"ש האר"י ז"ל, שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים יש בחי' נפש וחיות רוחנית, דהיינו בחי' התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרו' המחיות ומהוות את הדומם להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית.

והנה ענין זה של המשכיות המתמדת של דבר ה' בבריאה, הוא בהעלם והסתור, ולא ניתן לראותו בגילוי תמיד (כמבואר שם בפרק ד' והלאה), אבל ביציאת מצרים, וכן ביציאת מצרים שבכל יום, הוא נמצא בגילוי, וכל יהודי חייב

תמיד לפעול בנפשו להביא לידי גילוי את הענין של ה' אחד, "אחדותו של הקב"ה שנקרא יחיד ומיוחד וכו' (גם אחר בריאת העולמות) כי התהוות כל העולמות וכו' אינו אלא דבר ה' ורוח פיו ית' המלוכש בהם" (תניא פרק כ').

דבר זה הי' בפסח בגילוי, ובזכירת יציאת מצרים בכל יום הוא מתגלה מחדש בנפש, שזה תוכן ענין יציאת מצרים, שהיא "יציאת הנפש האלקית ממאסר הגוף וכו' ליכלל ביחוד אור אין סוף על ידי עסק התורה והמצוות בכלל, ובפרט בקבלת מלכות שמים, שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלקינו ה' אחד" (תניא פרק מ"ז, וע"ש כל הפרק).

אור זה חוזר על עצמו בכל עת על ידי זכירת יציאת מצרים במשמעותה הפנימית, אבל במיוחד בחג הפסח.

לאור כל זה מובנת כוונת הרה"ק מבארדיטשוב, כי ביאור הענין של "פה סח" הוא, שהפסח הביא לכך שיתגלה איך שהמאמרות של הבורא ית', דבר ה', ממשיכים להיאמר, כביכול, והפה שלו יתברך ממשיך להיות סח כל העת.

[אגב: בפרק כ' בתניא מבואר גם איך שענין זה של אחדות ה' כלול במצות "אנכי ה' אלקיך" שבעשרת הדברות, והרי שם מוזכר בפירוש ענין יציאת מצרים].

והנה אותו גילוי אלוקי עליון, שהי' ביציאת מצרים (ומתגלה מחדש בכל פסח, וגם - בזעיר אנפין - בכל זכירת יציאת מצרים), גילוי יחודו ואחדותו של הקב"ה ("נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"), להתוודע ולהגלות שהבריאה מתחדשת בכל רגע ורגע על ידי דבר ה', גילוי זה קיבל ביטוי מוחשי וברור בנסים ובנפלאות שאירעו ביציאת מצרים.

כי הרי כל ענין הנסים והנפלאות שהקב"ה מראה בעולם, ואשר ראשיתם ועיקרם ביציאת מצרים, באו ונועדו אך ורק למטרה זו, של גילוי יחודו ואחדותו של הקב"ה שמלוא כל הארץ כבודו.

על זה אומר, בין השאר, בתניא קדישא (שער היחוד והאמונה, פרק ה', דף ע"ט ע"ב), בביאור מאמר רז"ל: "בתחלה עלה במחשבה וכו' ראה שאין העולם מתקיים שתף בו מדת הרחמים", ומפרש: "דהיינו התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה".

קיומם של הנסים מראים ומוכיחים באופן מוחשי את הענין של "פה סח", כלומר, של ההמשכיות המתמדת של דבר ה' בבריאה כמו בששת ימי בראשית.

כיצד ?

- כיוון שממילא זקוק העולם כל רגע ל"דיבור" מחודש של הקב"ה כדי שיתקיים, הרי אותן אותיות ואותם דיבורים יכולים לבוא כל רגע באופן אחר ובצירוף אחר. כאשר בשר ודם מדבר - נפרד הדיבור ממנו ולא ניתן להשתנות על ידו, אבל דיבורו של הקב"ה, להבדיל, מתחדש תמיד ויכול להיות כל רגע באופן אחר, כיון שהמציאות נזקקת ממילא לדיבורו, שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו. גם כשיצא מלפניו דיבור שעל-פי הטבע אין בו טוב נראה ונגלה - הרי על-ידי תשובה או על-ידי תפלות צדיקים יכול הדיבור הזה להשתנות לצירוף אחר כיון שהוא לא נפסק.

כך נבין את המשל של ה"קדושת לוי" ששידוד המערכות שהי' במצרים, המכות שקיבלו כו', הראו לעין כל שהקב"ה לא מפסיק ח"ו דיבורו בבריאה, והוא נמצא כל העת באופן שלית אתר פנוי מיני', כמו המלך שעבדיו נמצאים לפניו והוא עדיין בתוך דיבורו אתם, שלא כמו שכבר סיים דיבורו והעבדים נפרדו ממנו.

כל זה מתגלה על ידי ניסי יציאת מצרים, בחג הפסח, בפעם הראשונה ובכל שנה, פה סח, "רצה לומר כח המדבר" (בלשון הויה ותמיד), "הרי הוא בבחינת מדבר עם עבדיו ועודם לפניו", "מפני שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיני'". זהו יחודו ואחדותו יתברך הבא לידי ביטוי בדבר ה' בבריאה בכל רגע ורגע.

על "היומן"

ב"ה, י"ט טבת ה'תשע"ט

לכבוד

הרב ...

שלום וברכה !

קראתי את הרשימה שלך ב"המבשר" שכותרתה "מקול ישראל דרך היומן עד המבשר".

צר לי לקבוע שהרשימה מלאה אי-דיוקים וסילופים, ובמיוחד בכל הקשור ל"היומן".

לדוגמא בלבד - 3 קביעות שהן לא רק מקוממות אלא גם מעוררות צחוק:

1. מוקוטובסקי הוביל בקו של "נטורי קרתא", זאת בשעה שהוא עצמו עמד בראש רשימה של פאג"י שהתמודדה בבחירות לכנסת הראשונה (וגם השניה).

2. יצרת בהינף קולמוס מוסד בשם "מועצת גדולי התורה של אגודת ישראל בראשות מרן הגרי"צ דושינסקי זצ"ל", מוסד שלא היה ולא נברא (וכל-שכן החלטתו, כביכול, ש"מדינה שאני").

3. את "היומן" מוטטה, כביכול, הופעת "המבשר". את "היומן" סגר הרי"מ לוין באמצעות שר הפנים דאז, יצחק גרינבוים.

בנפרד אכתוב בלי-גדר בימים הקרובים סקירה היסטורית-אידיאולוגית על התקופה המדוברת. כן כתבתי בחוברות "לקט ופרט" פרטים רבים על אותה תקופה, כולל "היומן".

בכבוד רב

הרב טוביה בלוי

העתקים:

אחי הרב עמרם בלוי

הרב מאיר פרוש

הרב בנימין ליפקין

הרב יעקב טרגר

מערכת "המבשר"

סקירה היסטורית-אידיאולוגית על דרכה של אגו"י באה"ק

ידועה ההגדרה של כ"ק אדמו"ר זי"ע (מליובאוויטש) באשר להתייחסות אל מדינת ישראל: "הכרה דה פקטו ולא דה יורה".

משמעותה של הגדרה זו היא – שלילת השיטה של "בשלטון הכופרים אין אנו מכירים", שפירושה התעלמות ממציאות קיימת וכוללת, ומאידך, שלילת ההתייחסות למדינה כשלב משלבי הגאולה ותופעה מופלאה שהיא משאת נפש העם היהודי וכו'.

דומה שבזמננו שיטה זו היא נחלת רוב רובו של הציבור החרדי לכל גונו (בניגוד ל"נטורי קרתא" מחד וחוגי ה"מזרחי" מאידך). אך לרבים תהיה הפתעה להיוודע כי בשנים הראשונות להקמת המדינה – רבים וטובים באגודת ישראל נטו יותר לכיוון האחרון. כך, למשל, הרי"מ לויזן חתם על "מגילת העצמאות" (שהיא, לענ"ד, הדורה רוח כפרנית ממש), אגודת ישראל היתה שותפה מלאה ב"חזית דתית מאוחדת" עם ה"מזרחי" בבחירות לכנסת הראשונה (אגב: בשונה מבלוק טכני שכ"ק אדמו"ר זי"ע קרא להקמתו) ו"המודיע" היה מלא בכתבות של השתפכות נלהבת על הקמת המדינה (פרי עטם של ארנסטר ורי"ל לויזן).

באותן שנים רק תנועת "פאג"י", בראשותו של הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי (כי טוב), דגלה בשיטת כ"ק אדמו"ר זי"ע האמורה, ולכן השתתפה בבחירות לכנסת ולעיריית ירושלים. "היומן", עתונה של פאג"י, היה מלא מאמרים אפוזיציוניים לדרכו של הרי"מ לויזן בהנהגת אגו"י.

למעשה, חילוקי הדעות האמורים היוו המשך לויכוח שהתנהל בחריפות בשנים שקדמו להקמת המדינה בין תנועת פאג"י, שהיתה נאמנה לדרכו של סבי הרב משה בלוי זצ"ל, שהוא אשר קבע את הכיוון של "קנאות פרגמטית", לבין הרי"מ לויזן, שצעד אז בעקבות ר' בנימין מינץ שקדם לו בפעילות בארץ, שניהם חסידי גור (אגב: ה"בית ישראל" היה בשיטת פאג"י וסבי זצ"ל, ועודד בחשאי את התנועה ואת ראשיה, עוד מלפני עלותו על כס האדמורו"ת, אך נמנע לצאת בגלוי נגד גיסו).

סבי זצ"ל הותקף קשות משני הצדדים הקוטביים. חוגי "נטורי קרתא" ביקרו אותו קשות על ה"סטיות" לכיוון הציונים (דבר שהתבטא בשיתוף פעולה בתחומים שונים עם ה"ועד הלאומי") וחוגי הרי"מ לויזן, מאידך, על "הקנאות

המוגזמת" שלו. שיטתו של הרי"מ לוין, אגב, זכתה להסכמה בשתיקה מצד אדמור"י בית רוז'ין, למשל, מחד, ומראשי הישיבות הליטאים דאז (הרבנים סרנא, פינקל, כהנמן).

התפנית החלה בסביבות תשי"ד-תשט"ו בערך ונמשכה בהדרגה מספר שנים, כאשר בית בריסק והר"א קוטלר הפכו להיות דומיננטים בקשר לכיוונה של אגו"י, וההנהגה הרוחנית הליטאית הפכה להיות "קנאית". מצד שני ה"בית ישראל" יצא בגלוי נגד פא"י של מינץ וממילא נגד הכיוון שייצגה.

עלי לציין, אם כי לא בחפץ לב, כי ר' מנחם פרוש, כתלמידו המובהק של סבי זצ"ל, היה בראשית הדרך שותף מלא לתנועת פאג"י ודרכה האופוזיציונית לרי"מ לוין, אך כעבור תקופה של שנה-שנתיים אחרי קום המדינה סטה מכיוון זה וחבר לרי"מ לוין, הן בדרכו הראשונית והן, כמובן, כאשר חלה התפנית.

על דעתו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל בנושאים הנידונים חלוקות הדעות בין שני מקורביו הגדולים ביותר. אבי זצ"ל סבר שדעתו היתה כפי ההגדרה שצויינה "קנאות פרגמטית", ואילו בנו הגרי"מ זצ"ל סבר שדעתו היתה בעד קנאות מוחלטת. לכשעצמי חושבני כי אבי זצ"ל היה קרוב יותר בתחומים האמורים אל הגרי"צ מאשר בנו. כך מוכיחות העובדות הרבות הידועות לרבים.

בכתיבת מאמרים הגותיים ב"היומן" השתתפו ר' אברהם מוקוטובסקי, הרה"ג ר' שמואל קיבלביץ, אבי מורי זצ"ל ור' אוריאל צימר. "היומן" נסגר על-ידי הרי"מ לוין באמצעות צו סגירה שהוציא שר הפנים דאז, יצחק גרינבוים. לאחר מכן יסדה תנועת "פאג"י" עתון יומי במקומו בשם "הקול".

על "היומן" כתבתי בפירוט ב"לקט ופרט" וכן על התקופה הקצרה שבה הנהיג אבי מורי זצ"ל את אגו"י הירושלמית, ראה "שביבים" שב"לקט ופרט": א, יא, ב, יט. לג, ג, קנה-קנט. קסא, ד, כח. קעג-קעד.

זכרון משה

"דבריהם הם זכרונם"

מדבריו של הגאון
החסיד, גדול ופאר רבני
ארץ הקודש, וחב"ד
בפרט, רבי משה יהודה
לויב לנדא זצ"ל

מכתבו של הגרמיו"ל לנדא על ספרי "נר למשיחיו"

משה יהודא ליב לנדא

בן הרב הגה"ח מוהר"ר יעקב זללה"ה

רב אב"ד דבני-ברק

ב"ה, ט"ו מרחשון תשע"ז

כבוד ידידי ומכובדי מאד, הרב החסיד המפורסם לשם ולתפארת, עוסק בצרכי-צבור ועומד על משמרת הקדש, ספרא רבא, מוהר"ר טובי' בלוי שליט"א.

שלום וברכה,

קבלתי בקשתו להסכמה על מהדורה חדשה של ספרו הנפלא "נר למשיחיו".

עם קבלת בקשתו, נכנסתי לבעי-ה. כאשר קבלתי עלי מילוי מקומו של כב' אבי הרה"ג והרה"ח זללה"ה, החלטתי לנהוג מנהגיו ברבנות כפי שנהג. כב' אבי מנע עצמו מליתן הסכמות. ולכן כנהגו איני נותן הסכמות. אך מצד שני איך לא אמלא בקשת ידיד אמת.

פתחתי את הספר היקר, ולעיני דברי כ"ק אדמו"ר זיע"א בתשובתו על קבלת ספרו של כת"ר, כללי רש"י. כ"ק אדמו"ר כותב שם ממש בטויים בלתי רגילים ומצויים אצל כ"ק אדמו"ר, ומתבטא שם על ספרו של כת"ר, וחכמה (נוסף על המלאכה גדולה) יש כאן וכו' וכו' איני יודע מי עוד זכה להסכמה גדולה כזו. אומן למלאכה גדולה יש כאן, חכמה יש כאן, ועוד "וכו' וכו'" ועדיין חסרה עוד הסכמה? אלא מכיון שחכמה יש כאן, וגם הביטול של כח-מה יש כאן, ולכן דורש הסכמות. כת"ר כבר מוסכם ועומד.

יזכהו השי"ת להמשיך בעבודת הקדש, מתוך בריאות שלמה ואריכות ימים ושנים טובות בשמחה ונחת ויזכה לקבל פני משיח צדקנו.

ידידו הכותב-וחותם בכבוד והערצה

משה יהודא ליב לנדא.

מכתבו של הגרמיו"ל לנדא על הסכמי הגיוס

משה יהודא ליב לנדא

בן הרב הגה"ח מוהר"ר יעקב זללה"ה

רב אב"ד דבני-ברק

ב"ה, כ"ח ניסן תשע"ו

מכתב אישי להורי תלמידי ישיבות חב"ד באה"ק. (אין מכתב זה מיועד להורי תלמידי ישיבת תומכי תמימים בכפר-חב"ד - אשר ב"ה אינם שותפים להסכם להלן).

מכתבי זה מופנה אל הממועץ בלבד ולא להעברה לאחרים, כי כולנו חייבים בכבודו של כ"ק הרבי, וכבוד ה' הסתר דבר.

ידוע יוקר תומכי תמימים בעיני האדמו"רים מוהרש"ב מוהריי"ץ וכ"ק אדמו"ר נבג"מ, ועתה המופקדים על הישיבות, מנהלים משא ומתן עם הצבא להביא לזאת, אשר כל בחור בצאתו לקבוצה, יחתום ויתור על זכותו כבן ישיבה, שתורתו אומנותו. בשובו מקבוצה יקבל צו גיוס עם דחיה לשנה וחצי או שנתיים. בבא הזמן יתגייס לצבא. ועוד לפני זה בהיותם בישיבה, ילמדו מקצוע כפי קביעת ודרישת הצבא.

יודעים הם היטב, אשר כ"ק אדמו"ר גילה דעתו, כי אין לוותר על שום פרט בנוגע לגיוס כדי להשיג הסכמה לנסיעה לקבוצה.

קשה מאד להעלות על הדעת, אשר כאלו אשר צועקים חי וקים, התקשרות, התקשרות, מרשים לעצמם לשחק באש, ואינם חוששים, אשר כ"ק רבותינו הקדושים נבג"מ, יטענו, הופקדתם שומרים על פקדון שלנו, ה"ה התמימים. אין רצוננו שיהא פקדוננו ביד אחר כמו משרד הבטחון ?

כל זה כדי למצוא חן בעיני התלמידים, שהשיגו עבורם אפשרות לנסוע לקבוצה. מוותרים על התלמידים עצמם, מסכנים את מצבם הרוחני, רק שיוכלו לנסוע, וגם הם מודים שנסיעה באופן כזה שנהפכים מתמימים לחיילים בצבא, הוא ממש היפך גמור מרצון כ"ק אדמו"ר והדברים מפורשים בשיחותיו הקדושים.

כדי ליפות הדברים נולדה נוסחא חדשה. חידוש במבצעים, מבצע שליחות ר"ל בצבא. זו פגיעה ממש בכבודו של הרבי וכל אשר כבודו של הרבי יקר בעיניו, לא יוכל להבליג. הדבר ברור לכל, כי אך ורק האדם

הגדול בענקים בעל הכתפיים הרחבות, כ"ק אדמו"ר, יכול לקחת על אחריותו, לשלוח שלוחים צעירים למקומות שלא היו בהם חיי קהילה יהודיים ובודאי רק על סמך אחריות המשלח עומדים שלוחים אלו בעבודתם הקדושה והקשה. האם יש עוד מי שיכול לקבל על עצמו אחריו כזו? ואין זה סוד, המצב כפי שנתפרסם, כפיות נגד דתיים שהיו בצבא. הרבי לא הסכים לשום צירוף, אפילו ברמז, של השם ישיבה ולימוד מקצוע ולא עם המושג צבא.

גם לא חשבו, כי מחובתם להודיע להורים, כי שולחים את ילדיהם לסכנות רוחניות.

אני קורא בזה לכל ההורים, פקחו עיניכם וראו לאיזה סכנות רוחניות מביאים את בניכם בלי לידע אתכם. האם לא ברור הדבר, כי אם ח"ו היל"ת, תמים אחד יגרע ביראת שמים שלו או יכשל בהרהורים אסורים, ברור מאד מי יתן את הדין על כך, אבל הבנים בניכם.

יש אומרים, כי יש עוד צפון בדבר ומצפון וגו' יאתה ומצפון ר"ל כו'. כזאת קשה לי להעלות על הדעת.

לא נעלם ממני, כי יהיו בין ידידי אשר יכעסו עלי ועל מכתבי. אבקשכם להבין, כי אני רואה כאן סכנות לכל הצדדים, כולל גם המחרישים, לכן לא אוכל להחריש.

הכותב בצער רב ומתוך הרגשת אחריות קשה כלפי כ"ק אדמו"ר.

משה יהודא ליב לנדא.

הספדו של הגרמיו"ל לנדא על אחי הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל בלוי ז"ל

לפנינו דברים שהשמיע הגאון החסיד מוהרמיו"ל לנדא זצ"ל, גאב"ד בני ברק, בעצרת התעוררות ומספד לזכרו של אחי רב הפעלים הרה"ג הרה"ח רבי יוסף ישראל ז"ל.

יזכר כי הגרמיו"ל זצ"ל טרח להגיע להלווייתו של אחי ז"ל, למרות חולשתו ומצב בריאותו הקשה, וכן לאחר מכן לעצרת ההתעוררות שבה השמיע את דבריו.

[בין המדברים הנוספים: הגה"ח רבי יעקב יצחק בידרמן שי', שליחו הראשי של הרבי בווינה, אוסטריה, והגה"ח רבי שמואל שי' קמינצקי, שליחו הראשי של הרבי ורבה של דנייפרופטרובסק, אוקראינה - שהגיעו במיוחד ממקומות שליחותם כדי להכיר טובה ולספר על עזרתו הרבה של אחי ז"ל בשליחותם, רבה הראשי של יהדות בוכרה ורבה הראשי של יהדות גרוזיה, שסיפרו על פעולותיו הרבות של אחי ז"ל בעזרה לבני עדותיהם].

הדברים יובאו כאן כפי שנאמרו ויצאו מן הלב בלי קישוטי לשון וצעצועי סגנון. לא שינינו ולא ביצענו שום עריכה לשונית וסגנונית מן הדברים האותנטיים.

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים, ויעמדו להם זכויותיהם העצומות. יהי רצון שנזכה בקרוב ממש לקיום היעוד של "בלע המות לנצח" ו"הקיצו ורננו שוכני עפר" בתחיית המתים, בעגלא דידין.

ב"ה. הספד ר"י בלוי ז"ל, ר' מרחשון תשע"ט

כידוע בחב"ד לא היו מספידים.

היו לזה שתי סיבות: א. סברו שהכבוד שנותנים לנפטר בהספד מגרע מזכויותיו בעולם האמת. ב. חששו מאד שמא יגזימו בשבחיו. זה הי' תוצאה מסיפור שהי' אצל הצמח צדק.

הצמח צדק עבר בבית הקברות ופתאום עצר ליד מצבה וביקש: הביאו לי גרזן. הביאו גרזן והצ"צ ניתץ מהמצבה תואר שהי' כתוב על הנפטר.

והצ"צ אמר, תבעו אצל הנפטר היכן הוא התואר שכתוב עליו על המצבה. עכשיו שהורדתי את התואר הוא מכיר לי טובה.

יש קוראים לזה עצרת התעוררות וכך מתגברים נגד מה שנהגו.
אני רוצה להסביר שיש מצבים מיוחדים שחייבים להספיד.
ואקדים הקדמה.

אני כמובן לא אכנס לפרטים, חושבני שאלו שמכירים אותי
יודעים שלא אומר מה שאינני יודע או מה שאחרים סיפרו לי.

הרוצה להבין יבין ומי שאינו רוצה להבין בודאי לא יבין.
בשמואל ב' פרק כ"א: ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי
שנה ויבקש דוד את פני ה'.

והגמ' במס' יבמות דף ע"ח ע"ב מפרשת את הפסוק. שנה
ראשונה אמר להם (דיה) שמא עובדי ע"ז יש בכם שנא' ועבדתם
אלהים אחרים והשתחוויתם להם ועצר את השמים. בדקו ולא
מצאו.

שנה שני' אמר להם שמא עוברי עבירה יש בכם שנא' וימנעו
רביבים ומלקוש לא הי' ומצח אשה זונה הי' לך. בדקו ולא מצאו.

שנה שלישית והרעב ממשיך אמר להם שמא פוסקי צדקה
ברבים יש בכם ואין נותנין כלומר מבטיחים ברבים ולא מקיימין
דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין. בדקו ולא מצאו, מיד ויבקש דוד
את ה' אמר ריש לקיש ששאל באורים ותומים.

ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים.

אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים על אשר המית את
הגבעונים. שואלת הגמ' קא תבע אל שאול שלא נספד כהלכה וקא
תבע על אשר המית את הגבעונים? אומר רש"י: קא תבע הקב"ה
בכבוד שאול שלא נספד כהלכה והדר קא תבע בפורענותי'?

ומתרצת הגמ': אין, דאמר ריש לקיש מאי דכתיב בקשו את ה'
כל ענוי הארץ אשר משפטו פעלו. באשר משפטו שם פעלו.

מפרש רש"י את דברי ריש לקיש: במקום שדנים האדם, שם
מזכירין פועל צדקותיו.

הגאון ר' חיים אלפאנדרי מסביר את הדברים. שני הדברים שלא
נספד כהלכה על אשר המית את הגבעונים מקורם בטעות אחת.
לא הספידו את שאול כהלכה כי חשבוהו למאבד עצמו לדעת הוא

הפיל את עצמו על חרבו וכתוב בשו"ע שבמצב כזה אין מספידין. מה היתה הטעות שלהם, אמנם כתוב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, רש"י מביא את המדרש, את דמכם אדרוש, מהשופך דם עצמו. אבל במדרש יש המשך, יכול כשאל ת"ל אך. יכול כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך. אך הוא מיעוט, אכין ורקין ממעטים, ולכן שאול שהפיל עצמו על החרב כדי להנצל מחטא אין לו דין שאין מספידין אותו.

ועל אשר המית את הגבעונים שוב אותה טעות. ההלכה היא שאין שליח לדבר עברה כי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, השליח חייב והמשלח אינו חייב (לפחות בדיני אדם).

אבל אחרת הדברים אצל מלך. נאמר בתחילת ספר יהושע: כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנּוּ יוֹמֵת רַק חֶזֶק וְאַמֶּץ: כאשר המלך מצוה לא שייך דברי מי שומעין הוא חייב לקיים את השליחות וממילא המשלח חייב. שהרי אם לא ישמע את דברי המלך מות יומת. אבל גם כאן יש אותו מיעוט, כתוב ביהושע ברד"ק: (יה) רק חזק ואמץ - דרשו רבותינו ז"ל יומת יכול אפי' לדבר עבירה ת"ל רק אכין ורקין מיעוטיין הן: נמצא א"כ אותה טעות שטעו לגבי ההספד של שאול טעו לגבי החיוב של שאול שלא דרשו אכין ורקין למעט וממילא אין שליח לדבר עברה. וזה הפירוש בדברי רש"י במקום שדנים האדם, שם מזכירין פועל צדקותיו. במקום שדנים אותו דורשין אכין ורקין וממילא מזכירין פועל צדקותיו.

באבות כתוב, כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת. מקשה רבנו יונה, איך יתכן שמעשיו מרובין מחכמתו, מה שאינו יודע הרי אינו יכול לקיים.

מתרץ רבנו יונה, במה שמקבל על עצמו לעשות כל הדברים שיאמרו לו החכמים ולא יסור מן הדברים ימין ושמאל, זה הוא המעשיו מרובין מחכמתו.

וכך מפורש באבות דרבי נתן, כל שמעשין מרובין כו' שנא' נעשה ונשמע, שהקדימו נעשה לנשמע וקיבלו שכר כאילו עשו הכל קודם ששמעו.

הביטול אל הרבי לעשות כל מה שיאמר ולא לעשות כל מה שישלול, הנעשה ונשמע הזה בביטול גמור, זו הדוגמא הגדולה ביותר של מעשיו מרובין מחכמתו.

והביטול הזה בצורה נאמנת עוד יותר, גם כאשר בגלל רצונו של הרבי לא יגלה ולא ירמוז שהוא מצווה גם כאשר אחרים חושדים בו שעשה על דעת עצמו ומשלחים חצים לעברו והוא נאמן לקלוט את החצים ולא לגלות שפעל ועשה שלא על דעת עצמו.

איש חסיד הי', תמים מליובאוויטש שבליובאוויטש והי' מן העובדים בליובאוויטש והגיע מצב שהוא נאלץ לא למלא הוראה של הרבי. הוא נמנע מלהסביר לרבי את המצב למה אינו ממלא את הוראת הרבי, כי הי' מזיק לאחרים. והוא קיבל על סירובו, ריחוק מן הרבי. אין עלינו להסביר הדבר אבל הדבר ידוע שהיו מצבים שריחקו אנשים מפני שנשיאים דרשו טובתם, שלא יזיק להם העדר קיום דברי הרבי.

לצערנו היו צעירים שחשבו שהם צריכים לדאוג לכבודו של הרבי והצרו לו בכל צעד ושעל. לא אכנס לפרטים.

אבל החסיד הזה הי' "עובד" באמת ושלט במידותיו וקיבל כל הרדיפות בביטול גמור וללא שום תגובה.

הי' אחד מזקני החסידים ואמר עליו, עוד לא ראיתי כזה חסיד שסובל כ"כ ריחוקים והוא כ"כ קרוב ומקושר לרבי.

הייתי אומר אותו הדבר על הרב בלוי ז"ל נבלח"ט ויותר מתאים לנו לומר יוסל בלוי. אבל קשה מאד לומר יוסל בלוי ז"ל.

הוא הי' בקי בכל ההוראות של הרבי בלשונם. הוא הי' במשרד של תו"ת, שהי' כמזכירותו של הרבי בארץ ושם נתקבלו כל ההוראות או לפחות העתקי ההוראות. ר' אפרים וולף הי' האיש של הרבי בארץ. נאמנותו לרבי אי אפשר לתאר והוא הי' גם חבר של ר' יוסל ושותף לנרדפות ואתם הנאמן השלישי הרב ליבל קפלן ז"ל הוא הי' כ"כ נאמן להוראות ברמ"ח אבריו וש"ה גידיו.

לר' יוסל בלוי, לא היו שום הגבלות להביא לידי פועל את הוראות הרבי ואת רצונו של הרבי. מבלי שיבקשו אותו הוא פעל ועשה נפלאות הן בענינים כלליים, מוסדות, משרד החינוך. ברוסיה, אם הי' כאן הרב לאזאר הייתם שומעים דברים נפלאים על

מעשיו ברוסיא ועצותיו הפקחיות. ועוד ועוד, עזר לעשרות רבנים להגיע לכהונתם. גם לאנשים פרטיים דאג. כאשר מישהו מאנ"ש ובפרט מהשליחים סגר שידוך התענין דבר ראשון מה האפשרויות שלו ואיך צריך לעזור לו.

כאשר שליח הסתבך בחובות מי דאג לו, ר' יוסל בלוי, בכל שטח ידו היתה נטויה.

קראתי את המאמר בכפר חב"ד של שבת בראשית, הוא מקיף הרבה פרטים, אבל יותר ממה שכתוב שם הי'. אולי יבא עוד המשך. בסוף שיר השירים אומר שלמה המלך, האלף לך שלמה ומאתיים לנוטרים את פריה.

מפרש החות דעת בספרו צרור המור, עפ"י דברי הרמב"ן כי המאתיים שנה האחרונים באלף הששי הם תחית המתים, האלף לך שלמה זה האלף הששי ומאתיים לנוטרים את פריה אלו ששמרו את פרי' קיימין מצוות חיזקו את מיתרי האהל הם זוכים למאתיים של תחה"מ. ידוע שמלכותו של משיח היא לפחות ארבעים שנה לפני תחה"מ. אנו עומדים ממש מאתיים ועשרים ואחת שנה לפני סוף האלף הששי. יתן השי"ת שנזכה בקרוב ממש לגאולה השלמה ויקיצו וירננו שוכני עפר.

הוא הי' שותף בהקמת הכולל פעמי יעקב ע"ש אבי נבלח"ט ובמשך כל השנים הרגיש עול לעזור לקבל תרומות לאחזקת הכולל. ועד יומו האחרון המשיך לדאוג לכולל ואף השאיר הוראות לבנו.

יתן השי"ת שהכינוס הזה יהי' גם הוא חלק המוסיף בעלית נשמתו וירחם ה' על עמו לגאלנו בגאולת עולם ויבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים אמן.

וכך כותב הרמב"ם בתשובותיו: שכר האדם הגדול ביותר הוא כאשר הוא מניח בעו"ז בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות. כל זמן שהאדם בעוה"ז הוא בבח' מהלך, ונתתי לך מהלכים בין העומדים אלו. בפטירתו ההילוך נעצר... אולם כאשר הוא מניח בנים ובנות שהולכים בדרך שהוא חניך אותם, ונאמנים לדרכיו וממשיכים בהתקשרות לרבי ובמבצעים, הם מאריכים את ימיו והוא ממשיך לעלות מחיל אל חיל גם בעולם האמת.

נר לדב אחא

לזכרו ולעילוי נשמתו

של אחי היקר

הרה"ג הרה"ח

הרב עמרם בלוי ז"ל

נלב"ע ז' אדר ב' תשע"ט

אחי יהונתן

דוד המלך עליו-השלום קונן (שמואל-ב א, כו) :

צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד.

אחי רבי עמרם היה "יהונתן", סמל הנתינה האלוקית. כלומר: כל כולו, אישיותו, ופעליו, היו נתינה לזולת, נתינה אלוקית הכוללת גם סיוע רוחני וגם סיוע גשמי. צר לי עליך רבי עמרם, הנותן המתמיד, "נעמת לי מאוד" – עשית זאת בנעימות מיוחדת. הנעימות שהקרנת עם הנתינה הביאה לכך שהזולת לא חש כלל שהוא "מקבל" (ראה בבא בתרא ט, ב. קידושין לא, א-ב).

מיד עם בואו לבית, כל בית, התמלא הבית אורה (הסתלקותו היתה, כידוע, ביום לידתו של מרע"ה), אור של נעימות, אורה ושמחה.

רבי עמרם היה לי יועץ, חכם חרשים, מסייע, תומך ומעודד. פעמים רבות דליתי מידע מאוצר הידע העצום שבמוחו, אותו העניק לי, כדרכו, בחפץ לב ובשמחה.

רבי עמרם היה האחרון משלושת אחיי הדגולים, ענקים ברוח – כל אחד בתחומו,

ואותי הדל, זעירא דמן חבריא, הותיר הקב"ה בחסדו חסד חנם לפליטה לאויט"א.

אין לנו אלא לצפות ולייחל ולהתפלל לקירוב וזירוז הגאולה השלימה, בביאת משיח צדקנו, ננוחם כולנו.

מספר סעיפים מתוך צוואתו של אחי ז"ל

א. לא להדפיס כרוזים על מועד הלוי'ה כנהוג בירושלים עיה"ק שמיום ליום גדלים הכרוזים והתארים והאותיות בהתאם.

ב. לא לשלוח כרוז כפי שנהוג פה עיה"ק, להזמין בקולי קולות אנשים להלוי'ה. אין זה חתונה ואין מקום להעיר את הישנים בשביל זה. מי שרוצה לבוא יבוא ובכלל לא צריך יותר ממנין וזה יש באנשי חברא קדישא עם קצת קרובים וזה מספיק.

ט. על המצבה אין לכתוב שבחים שקריים כפי שנהוג אלא סתם פ"נ ר' עמרם בן ר' ברוך יהודה בלוי.

מודעת האבל שפודסמה מטעם ארגון החסד

"כולל חב"ד"

חסד מנחם מענדל

מפעל עזרה וסיוע לאלמנות ויתומים

שע"י ארגון החסד כולל חב"ד לצדקת רמבעה"נ בארה"ק

איך נפלו גיבורים

בלב קרוע ומורתח, בצער וביגון קודר, מבכים אנו מרה את הסתלקותו הפתאומית לשמי רום של האי גברא רבה יקירא, מייסד ומנהל המפעל החינוכי 'חסד מנחם מענדל' במסגרתו התמסר כאב אוהב בכישרון ותבונה ובאיכפתיות מיוחדת למען אלפי יתומים ויתומות בכל רחבי ארה"ק, איש חינוך ותיק שהרביץ תורה לעדרים, איש חזון ומעש ואיש האשכולות, זכה להציל נפשות ולכוון רבבות תלמידים לחיים תקינים מלאי תוכן ומשמעות, חסיד עניו רב הפעלים שחכמתו מרובה ומעשיו מרובים וידיו רב לו בעסקנות קודש במגוון תחומים, עסק בחקר תולדות החסידות, בקי בכל חדרי תורה, בנם ונכדם של גדולי חשובי עסקני היהדות החרדית בארה"ק, מחשובי חסידי חב"ד, היה קשור להוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זיע"א, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה

הרה"ח הרב עמרם בלוי זצ"ל

בן הרב ברוך יהודא זצ"ל

שנלב"ע בחטף על משמרתו ובשיא פועלו

אוי מי יתן לנו תמורתו

גדולה האבידה למשפחתו הרוממה ולאלפי אלמנות ויתומים אשר עמד לימינם תמיד בעצה ומעש במסירות אין קץ, וגדולה האבידה לכרם חב"ד

אבלים ודואבים אנו יחד עם בני משפחתו הדגולה

רעייתו עזר כנגדו הרבנית מרת יהודית שתחי'

בניו החשובים

הרה"ח הרב יעקב מאיר שליט"א ר"מ בשיבה לצעירים בעי"ת בני ברק

הרה"ח הרב יצחק שמואל שליט"א מחשובי חסידי ועסקני חב"ד
בכפר חב"ד

הרה"ח הרב משה יהודה שליט"א שליח הרבי ורב המועצה האזורית
ערבה-תיכונה

בנותיו החשובות

מרת שרה ריבה שתחי' ובעלה הרה"ח הרב אשר קוביטשעק מקרית גת

מרת שושנה רייזל שתחי' ובעלה הרב שמואל קוט מירושלים

אחיו הדגול

הגאון החסיד הרב טוביה בלוי שליט"א רב קהילת חב"ד נוה יעקב
ירושלים, מגדולי מפיצי המעיינות, מחשובי רבני חב"ד, מנהל מוסדות
החינוך 'בית חנה'

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט

המקום ינחמנו בביאת גואל צדק ובניין ירושלים במהרה,

ונזכה לקיום היעוד והקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם, בקרוב ממש

הרב שלום הלוי דוכמאן, מנהל כולל חב"ד

בשם עובדי ופעילי ארגון החסד כולל חב"ד בישראל ובארה"ב ובשם
כל משפחת 'חסד מנחם מענדל' בכל רחבי ארה"ק

מכתב הניחוזמים ששיגור אליו כ"ק האדמו"ר מטאלנא שליט"א

יצחק מנחם וינברג

נכד אדמו"ר מטאלנא זצלה"ה

רחוב דוד חזן 10

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

ב"ה, יום פורים דפרזים תשע"ט

כבוד החכם המחוכם, חובר חיבורים מחוכמים בחכמה בינה ודעת,
טוביה שמו וטבא ליהווי,

מוהר"ר טובי' בלוי שליט"א

הנני בזה בתנחומים כנים למעלת-כבודו על פטירת אחיו המיוחד שנדמה
לבוראו בהיותו אבי יתומים ודיין אלמנות זלה"ה, ובלשון הנאמרת בפי
כשרי ישראל המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ויהי-רצון שיבלע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים
בבוא גואל צדק במהרה-בימינו-אמן.

הכותב-וחותם בהערכה מופלגה

יצחק מנחם נכד אדמו"ר מטאלנא זלה"ה זיע"א

מכתבו של הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זצ"ל אל אחי ז"ל

אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ז"ל למד בצעירותו בישיבה של חסידות אמשינוב בבית וגן. בשנות לימודיו שם התחבב על הרה"ק מאמשינוב זצ"ל שרחש לו חיבה מיוחדת (כמו ראשי הישיבה ושאר אנשי הצוות).

בעת הולדת בני בכורי, הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי', בכ' כסלו תשי"ט, שהה הרה"ק מאמשינוב זצ"ל בניו ירוק שבארה"ב, ובהגיע אליו הבשורה שיגר משם מכתב מזל טוב נרגש בכתב-יד-קדשו אל תלמידו - אחי רבי עמרם.

מבין השיטין ניכר יחס החיבה המיוחד אותו רחש הרה"ק זצ"ל אל אחי ז"ל. להלן יועתק המכתב ככתבו וכלשונו בפיענוח ראשי התיבות שבו. המכתב נדפס כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, ריב-ריג ומובא כאן שוב לזכרו של אחי ז"ל.

ב"ה ג' ויגש תשי"ט ניו יורק יצ"ו

שלו' רב לידידי האברך החריף-ובקי ירא-ושלם

מוה"ר עמרם בלוי יחי' בטוב

אחר-דרישת-שלומו-הטוב - מודים על בשורה-טובה ברכת מזל-טוב מהבן-זכר שנולד לאחיך היקר והמצוין מוה"ר טובי' יחי'. תמסור לו בשמי ברכת מזל-טוב. יחנהו השם-יתברך לגדלו לתורה-לחופה ולמעשים-טובים. מתוך בריות גופא והרחבה - כן תגיד נא בשמי ברכת מזל-טוב למעלת-כבוד אביך הרה"ח החשוב ידידי הרב יודל יחי'. יזכהו השם-יתברך לראות בנים ובני בנים חיים-וקיימים. עוסקים בתורה-ובמצוות. ולרוות נחת מכולם ומתוכך בתוכם. ככל משאלות לבבו לטוב.

יתן השם-יתברך שתהי' קביעת דירתך להצלחה רבה בכל-עת. ותהי' ביתך בית שמגדלין בו תורה ויראה - תודיעני אם הכל בסדר הראוי אצלך.

ת"ח לך על הודיעך אותי מתהלכות הישיבה הק', ומהסידורים שהותנהגו בה. תוסיפו אומץ ותעשו חיל בלימודים. – תודיעני אם צעירי התלמידים מפיקים רצון מלמוד קצות-החושן של חנוך יחי'. והרואים ברכה מלמודם הנני ידיך הדורש-שלומך-וטובתך המברך בכל הטוב ובהרחבת הדעת מכ"ע.

ירחמיאל יהודה מאיר

קוראים כותבים

בעתון "כפר חב"ד" גליון 1800 פורסמה כתבה נרחבת שהוקדשה לתיאור אחי ז"ל כאיש החסד ופעילותו הברוכה במסגרת ארגון "כולל חב"ד".

בגליון שלאחר מכן, גליון 1801, הופיעו במדור "קוראים כותבים" (בעמוד 20) שני מכתבים שיועקו להלן. הראשון נכתב על ידי בתו, תבלחט"א, הרבנית שרה תחי' קוביטשעק, והשני נכתב על ידי הרב אליהו שי' שויכה, משלוחי כ"ק אדמו"ר זי"ע בשכונת "הגוש הגדול" בתל אביב.

מי עוד מצטרף?

תודה למערכת 'כפר חב"ד' על פרסום הכתבה על אודות אבינו היקר, ר' עמרם בלוי. העלייתם דברים נכונים ומיוחדים על אישיותו בתחום העשייה בשנים האחרונות, ועוד רבות ניתן לכתוב עליו.

ברצוני שתקראו ותחשבו על הדברים הבאים:

עד לרגע האחרון של חייו השתמש בטלפון נייד פשוט, כשר, אפילו בלי הודעות.

אבי היה איש קידמה, פתוח לעולם, חוקר והיסטוריון, אך מעל הכל איש שקשור למאות משפחות. מהמשפחה הקרובה ועד למשפחות האלמנות שאהבו לשוחח אתו, לבקש בקשות, להתייעץ ולשמוע את דעותיו.

היה עליו להיות זמין לכל כך הרבה בו זמנית! ובכל אופן הבין שכדי לחיות נכון בדור שלנו לא נסחפים! יש לשמור על הנפש! ובלי תירוצים!

לא בכדי, אצל המשפחה האחרונה שבאה לנחמנו גילינו סיפור גבורה הקשור להנ"ל:

הגיעה אלמנה עם בנה בן ה-17, שבורים ורצוצים, איבדו בפעם השנייה אבא (כל כך הרבה פעמים שמענו זאת!), ובפי הבן סיפור מפעים:

הוא בתנועה של התקדמות רוחנית. בחופש הגדול היה אצל רב שאמר לו שאם ברצונו להתקבל לשיבה תורנית, הדבר הראשון שעליו לעשות הוא להחליף את הסמארטפון למכשיר פשוט.

יותר מחצי שנה הוא במאבק פנימי עם עצמו. והנה ביום חמישי, ז' באדר, עדיין בלי לדעת כלום על מה שקרה, הרגיש דחף פנימי לעשות מעשה: אחר הצהריים עבר בארבע חנויות עד שמצא את מבוקשו, מכשיר פשוט, ואחר כך שמע את מה ששמע...

הוא מרגיש שכבר עשה משהו לטובת נשמתו של אבא.

מי עוד מצטרף?

ש.ק.

קרית-גת

איש האשכולות

בעיתון האחרון נכתב על דמותו של ר' עמרם בלוי, על איש החסד שהיה, פעולותיו בכלל חב"ד ועוד, ויישר כוח.

עם זאת, חבל שלא נכתב על אודות ר' עמרם בלוי, איש האשכולות, הגאון, הידען והבקי, חוקר תולדות החסידות, סופר פורה שעשרות מאמריו בהיכל הבעש"ט ועוד, האירו, חקרו וסיקרו פרקים עלומים בתולדות חב"ד, תולדות בני ונכדי אדמו"ר הצמח-צדק, תולדות צאצאי אדמו"ר האמצעי, היסטוריית ומנהגי חסידויות שונות, תולדות חסידי חב"ד בארץ הקודש ועליית הפרושים בירושלים.

זכיתי להתכתב אתו במהלך השנים, הוא עודדני לכתוב בעודני בחור, ומאור פניו היה ניכר מכתובתו. פעם כתב לי ופירט על אודות תוכניות לכתובה שאותן מקווה הוא לכתוב בעתיד. לצערנו לא זכינו.

דמות איש החסד שבו מתעצמת שבעתיים לאחר שהיו לו תוכניות רבות לכתוב ולחקור ועזב זאת לטובת התעסקות בעשיית החסד עם יתומי ישראל.

חבל על דאבדין.

אליהו שוויכה

הגוש הגדול, תל אביב

שנים מן המאמרים התורניים-היסטוריים הרבים שפרסם אחי ז"ל
ב"פרד"ס חב"ד" (המאמרים דלהלן פורסמו בגליונות 17-18)

השד"רות של רבי אורי אורנשטיין¹

הרב עמוס בלוי

הרה"ח ר' אורי וואליברניקי נולד למשפחת מתנגדים בסלונים שבליטא. התקרב לחסידות חב"ד בנעוריו, ואף נסע לליובאוויטש לרבנו בעל הצמח צדק. בהגיעו לפרקו נשא את בתו של הגאון ר' יצחק מקארלין בעל ה"קרבן אורה"². בין השנים תקצ"ג-תקצ"ד עלה לא"י יחד עם משפחתו ואביו הזקן ר' משה, והתיישב בעיה"ק צפת.

כל התלאות שפקדו את יהודי צפת בתקופה ההיא עברו עליו ועל משפחתו ושתה את כוס התרעלה עד תומה. בשנת תקצ"ד מרדו הבדואים במוחמד עלי, אשר משל בעת ההיא במצרים ובא"י, ובמהלך המרד ערכו פרעות ביהודים, בזזו את רכושם ורבים חללים הפילו. בפרעות אלו נהרג אביו ר' משה ושנים מילדיו.

בשנת תקצ"ז רעשה הארץ ובתי העיר צפת חרבו וקברו את יושביהם בתוכם. ברעש אדמה זה נהרגה בתו הבכורה. כשנה אחרי הרעש מרדו הדרוזים, ושוב פגעה הפורענות ביהודי צפת, ושארית רכושם נשדד ואפילו בגדיהם מעל גופם. רבים מיהודי צפת עזבו את העיר וחפשו מקלט בערי הקודש האחרים.

ר' אורי עובר לירושלים

בקשר לעלייתו לירושלים ישנן שתי גירסאות לפי גירסה אחת עבר ר' אורי לירושלים

1. מוקדש לחוקר תולדות משפחת אורנשטיין ושומר גחלתה, מר שמואל אבן אור אורנשטיין, בנו של הרה"ח ר' יצחק אביגדור ה"ד הממונה האחרון של כולל חב"ד לבית אורנשטיין. דור חמישי בן אחר בן לאבי המשפחה ר' אורי. כתבי היר בהם אני משתמש בעבודה זו הועמדו לרשותי על ידי בן צבי ירושלים ומנהלת מחלקת כתבי יד באוניברסיטה העברית בירושלים הגב' רבקה פלסר, והנני מודה להם על כך.
2. תקמ"ח-תר"ב, מחבר ספר "קרבן אורה" על הש"ס, התמנה לרבה של קרלין אחרי פטירת אחיו בעל ה"משכנות יעקב" בשנת תר"ה.
3. על שנת עלייתו ישנן כמה גירסאות, אולם אני נוטה לקבל שעלה ארצה כנראה בסוף שנת תקצ"ג, כי תאריך זה מופיע כמעט בכל מפקדי מונטיפיורי. ברשימת כולל פרושים (פורסמה מתוך כת"י ע"י א. מורנגנטר, ב"שלם" ספר שביעי הוצאת "יד בן צבי" ירושלים תשס"ה) מצאתי כתוב בין העולים בשנת תקצ"ד: "מוהר" משה מסלונים" ועמו חמש נפשות, ויתכן שמדובר בר' משה אביו ועמו משפחתו שנרשמה על שמו של ר' משה בכולל פרושים, ולכן במפקד מונטיפיורי תקצ"ט רשום עדיין ר' אורי ומשפחתו בכולל פרושים.

בשנת תקצ"ח⁴ ולפי גירסה אחרת עלה לירושלים בשנת תר"א⁵. משם נשלח בשליחות חב"ד שבחברון לח"ל ושהה שם חמש שנים ובאותן שנים שהתה משפחתו בחברון. כאשר חזר משליחותו שוב נשלח כשד"ר ושהה בשליחותו שבע שנים נוספות.

גם יעד שליחותו לא ברור. חוקר אחר מניח שהשליחות הייתה לרוסיה כי "בהיותו מקורב לאדמ"ר הצ"צ סביר להניח שהיעד היה ארץ המוצא שלו רוסיה"⁶.

לעומת זה כותב רש"ב לוי: "לא מובא שום מסמך משליחותו ולכן גם לא ברור להיכן נשלח"⁷.

אולם רש"ב מעלה ספק לא רק ביעד שליחותו, אלא כמעט בכל פרטיו הביוגרפיים, ומעלה סתירות ותהיות משמעותיות⁸, ואלו הן:

1. במפקד מונטיפיורי של שנת תקצ"ט מופיע ר' אורי מסלונים גם ככולל פרושים בצפת וגם ככולל חב"ד בחברון, הא כיצד?

כדי ליישב סתירה זו מעלה רש"ב אפשרות של שני יוסף בן שמעון כלומר "שהם שני אנשים נפרדים וזה שבצפת אינו מחב"ד" אולם מיד שולל אפשרות זו בגלל הסיבה הבאה:

באוסף מונטיפיורי נמצאה אגרת חתומה ע"י אנשי כולל פרושים הכותבים "אנחנו צעירי הצאן מק"ק פרושים אשר נשארנו פה העירה אחרי הרעש והשלל וכו"⁹ ומבקשים את עזרתו של מוטיפיורי. וראשון החותמים הוא "אורי חב"ד" מסיק רש"ב מכך שהכוונה היא לאורי מסלונים "שבעצם הוא שייך לעדת חב"ד אלא שכאן בצפת לא נמצא כולל חב"ד ולכן הוא מצורף לכולל פרושים"¹⁰. א"כ הדרא קושיא לדוכתא כיצד ייתכן שיהיה גם

4. קונטרס "אבן האורים" מגילת היחס למשפחת אורנשטיין, הרב י. א. אורנשטיין. הופיע בתוך ספר הזכרון לפ. גרייבסקי ירושלים תרצו תוברת א.

5. יערי "שלוחי א"י" עמ' 691 לפי א. רבלין תולדות חכמי ירושלים עמ' 72 מלואים.

6. ראה י. גור אריה "חסידות חב"ד בחברון", ת"א 2001, עמ' 84.

7. "תולדות חב"ד בארץ הקודש" הוצאת קה"ת, עמ' נב.

8. הוא מונה גם סתירות בשנת עלייתו במנין הנפשות בגילו ובגיל ילדיו ועוד, לפי דעתי אין לסתירות אלו כל משמעות שכל מי שמצוי במפקדי מונטיפיורי רואה ויודע שהפרטים הרשומים אינם מדויקים בכל המפקדים כמעט לגבי כל ברשימות אלו, אולם להלן יתורצו גם סתירות אלו.

9. צלום התעודה מופיע אצל לוי שם עמ' נב.

10. הוכחה זו אינה חזקה דיה, אני משוכנע שאורי חב"ד החתום כאן אינו ר' אורי אורנשטיין שכן מעולם לא נתקלתי שר' אורי יחתום בשם זה. לפי דעתי אורי חב"ד הוא אדם אחר ששם משפחתו או כנויו הוא חב"ד שכן מצינו שני שמות נוספים בכנוי זה, אחד במפקד מונטיפיורי תקצ"ט רשומה ברשימת האלמנות של כולל פרושים בצפת "האלמנה חי' חב"ד" בת 40 שעברה ב' שללות ורעש. (ראה אסולין מפקדי מונטיפיורי עמ' 32) וכן בספרנות ז' שנת תשכ"ג עמ' שו וכן בעמ' שח התפרסמו אגרות למונטיפיורי מיום עשרה לחודש

בצפת וגם בחברון?

סתירה זו הוא מנסה ליישב בשני אופנים: א. בהיותו בצפת היה ר' אורי רשום בכולל פרושים, אולם כאשר שמעו ממוני כולל חב"ד שהוא עומד לעזוב את צפת ולהגר לחברון הם מיד צירפו את שמו לרשימת בני הכולל למרות שעדיין לא היה בחברון, ומכאן השיבושים בפרטיו הביוגראפיים¹¹. ב. בשעה שנערך המפקד בצפת, בחודש סיון שנת תקצ"ט, היה עדיין בצפת והיה שייך לכולל פרושים, לכן התפקד בכולל פרושים. אולם מיד אח"כ עבר לחברון ושם נעשה המפקד בחודש תמוז, התפקד שוב לכולל חב"ד שם. ולכן הוא מופיע בשני המפקדים. לפי שתי האפשרויות שולל רש"ב את עלייתו לירושלים.

אולם את האפשרות השניה אני דוחה על הסף, כי אם ר' אורי היה בחברון בשעת המפקד, לא ייתכן שיופיעו שבושים כה משמעותיים במפקד שהוא שותף בו. ונשאר לנו להתמודד עם האפשרות הראשונה.

ב. קושי נוסף לגבי עלייתו לירושלים הוא מעלה ע"י ציטוט מקור שבו כתוב: "בשנת תר"א עבר מצפת לירושלים ומיד נשלח בשליחות שבחברון"¹², לפי זה, הוא שואל: "אם כנים הדברים שבשנת תר"א עבר מצפת לירושלים, קצת תמוה הדבר שהרי באותה שנה נסע בשדרות חב"ד בחברון וא"כ מה ההתייבות הזאת בירושלים?" לכן הוא מגיע למסקנה, ש"הדבר לא מתקבל על הדעת!"

לחיוזק שלילת יישובו של ר' אורי בירושלים הוא, מביא מסמך משנת תר"ט בו כותבים חסידי חב"ד אגרת למונטיפיורי ומציינים את שנת ביאתם לירושלים בשנת תר"ז, והחותם השני הוא ר' אורי, "אם כן לא התיישב בירושלים עד לשנת תר"ז יחד עם שאר מתיישי חב"ד בירושלים".

מאמר זה בא לדון בשליחותו הראשונה של ר' אורי, ולאמת את מסורת המשפחה, הן לגבי עלייתו לירושלים וגם לגבי שד"רותו למען כולל חב"ד.

לגבי עלייתו לירושלים מספרת המסורת המשפחתית, שאחרי שעבר את הרעש בשנת תקצ"ז ומרד הבדואים "עוד בשנה זו התיישב רבי אורי עם משפחתו בירושלים... עפ"י הפצרת ראשי עדת חב"ד נסע לח"ל למען הטיב את מצב ומעמד הכולל ושהה בחו"ל

סיון תקצ"ט חתומים ע"י אדם בשם "אליעזר חב"ד".

11. לדוגמא במפקד חברון כתוב שיש לו שני בנים אחד בשם יוסף ואחד בשם חיים בה בשעה שהיה לו בן אחד ישעיהו. (בית ר המפקדים באותה שנה מופיעים אמנם שני בנים אחד בשם ישעיהו ואחד בשם יוסף, אך השם יוסף לא נזכר יותר וייתכן ששבק חיים), וכן כתוב שעלה ארצה בשנת תקצ"ו, ועוד שיבושים.

12. "תולדות חכמי ירושלים" עמ' 262, וכן מלואים עמ' 74.

כחמש שנים, בנתיים התיישבה משפחתו בחברון ובשובו לא"י התיישב שוב בירושלים¹³. במסורת זו לא מצוין לא שנת עלייתו לירושלים ולא שנת יציאתו לחו"ל. לפי זה אפשר ליישב את כל התמיהות.

אין ספק שבשנת תקצ"ט היה עדיין בצפת, שאכן שמו מופיע במפקד מונטיפיורי תקצ"ט, פעמיים¹⁴, ולגבי השנות שמו שנית בחברון אני מקבל את האפשרות הראשונה של הרשב"ב אך עם שינוי קטן, כאשר ממוני חברון שמעו שר' אורי עוזב את צפת לירושלים ושיהיה בין מקבלי התמיכה של כולל חב"ד הכניסו את שמו במפקד חברון כי עדיין לא היה ישוב חב"די בירושלים, והיות והם לא ידעו את פרטיו האישיים, לא דייקו בהם כל צרכם, ומכאן השיבושים בפרטים.

ר' אורי ישב כמה שנים בירושלים עד לשליחותו¹⁵. שגם אם הייתה בשנת תר"א היא היה כשלוש שנים בירושלים, אולם לי נראה שיציאתו לשדרות הייתה יותר מאוחר משנת תר"א, כפי שיתברר להלן.

נשאר לנו לברר באיזו שנה יצא ולאן נסע, ולמצוא מסמכים על שליחותו. אך לפני זה כמה מלים על מקורות התמיכה של כוללות האשכנזים בכלל, ושל כולל חב"ד בפרט.

מקורות התמיכה של הכוללים-סכסוכים ופשרות

הישוב האשכנזי בא"י היה מרוכז בארבע ערי קודש והיה מחולק לארבעה כוללים עיקריים. כולל פרושים שכלל את כל הפרושים¹⁶ בירושלים ובצפת. כולל חב"ד לחסידי חב"ד שמרכזו בחברון¹⁷. כולל וואהלין בצפת ובטבריה¹⁸ וכולל רוסיה בטבריה.

13. "אבן האורים".

14. פעם ברשימת "בני האשכנזים ק"ק פרושים היושבים בעיר צפת תחת פקודת הרב הצדיק קדוש וטהור ר' אברהם דוב" אסולין עמ' 30. ופעם שניה ברשימת "תלמידי חכמים שבעיה"ק צפת" שם, עמ' 166.

15. במשפחתנו מסופר שבשנים הראשונות של עלייתו לירושלים לא היה מנין חסידי בירושלים, וכדי שיוכל לומר קדושת כתר היה מתפלל תפלת מוסף אצל הספרדים.

16. מלבד כולל ה"ד בראשות ר' אליעזר ברגמן שפרש בשנת תקצ"ז.

17. כולל חב"ד התייסד בחברון עלי"ק אדמ"ר האמצעי בשנת תקפ"ג. כפי שכתוב בפירוט אחד המייסדים, הרה"ח ר' שמעון מנשה משקלוב "עוד מעיד אני מה שראיתי בעיני המכתב יד קדשו שכתב האדמ"ר האמצעי נבג"מ לא"ש דפעה"ק בשנת תקפ"ג בעת שנתייסד הישוב של אל"ש בחברון". (מובא עלי"ה הרה"ח ר' מונדשיין בספר מגדל עז שער חברון, וראה גם מכתב נוסף מהר"ש שמעון מנשה, שם. מובא להלן בהערה מס' 19). ולשווא כל פלפולי הסרק באיזו שנה נתייסד כולל חב"ד, יש לשער שאמנם היו כמה משפחות חב"ד בחברון לפני שנה זו (כך למשל במפקד מונטיפיורי כתוב על ש. שמרלינג שנולד בחברון) אולם לא היו מאורגנים ככולל כשם שלא היו מאורגנים ככולל ביתר ערי הקודש. התארגנות כעדה וכקהל תחת הנהגה עצמאית היה רק בשנת תקפ"ג.

18. בשנים תקצ"ט החלה התארגנות יוצאי וואהלין בירושלים בראשות הרה"ח רבי אהרן משה מגזע צני.

הישוב האשכנזי כולו התפרנס ממועות א"י שנשלחו ע"י רבני הקהילות, האדמו"רים, וגבאי א"י בארצות מוצאם, ומשד"רים שנשלחו על כל פני תבל. אולם ככל שהישוב גדל ומקורות התמיכה התמעטו, רבו השד"רים ונוצרו סכסוכים בין הכוללים. גם גבאי א"י בכל מדינה ומדינה לא ראו בעין יפה את ריבוי השד"רים שנכנסו אחד לתחומי חברו, ובעוד זה יוצא זה בא, לכן לא הייתה ברירה לכוללים אלא לעשות הסכמים ופשרות על חלוקת תחומי וסכומי התמיכה לכל כולל וכולל. אולם גם הפשרות הללו לא תמיד נשמרו ונוזקו לבתי דין ולפשרות נוספות.

הפקוא"ם

הגוף העיקרי שפעל וריכז את גביית מעות א"י במדינות מערב אירופה, אשר משם הגיע חלק נכבד מהתמיכה, היה באמסטרדם וידוע בשם ועד הפקידים והאמרכלים ובקיצור "פקוא"ם". בראש הפקוא"ם עמד ר' צבי הירש לעהרין שהיה גם יהודי ירא שמים ועסקן ציבורי בקנה מידה עולמי, ודעתו והשפעתו הייתה חזקה בקרב כל גדולי ישראל בעת ההיא. לכן ראו בו כעין אפוסטרופוס כללי לכל עניני א"י.

הפקוא"ם הוקם כבר בשנת תקע"ב אולם למלוא כוחו הגיע בשנת תקפ"ב. לכן באופן טבעי הגוף הזה עמד מאחורי הפשרות וההסכמים שנעשו בין הכוללים לא רק בכספים שהועברו על ידו אלא השפעתו הייתה גם על כספים שהגיעו ממרכזים אחרים כגון הונגריה פולין וברוד (גליציה).

הפשר הראשון שנעשה בהשראתם על חלוקת מעות הפקוא"ם שנוגע לכוללות החסידים נעשה בשנת תקפ"ב. לפי פשרה זו קבלו כוללות החסידים את חלקם לפי מפתח מסוים. הפשר הזה לא כלל את כולל חב"ד כי אנשי חב"ד, שהיו מרוכזים בצפת באותה תקופה, קבלו את חלקם דרך כולל וואהלין¹⁹. כולל התמיכות מיתר מרכזי הצדקה באירופה, ומהפקוא"ם.

כאשר חסידי חב"ד עברו לחברון ונוסד כולל חב"ד והחלו לשלוח שדרים משלהם, אז

19. התמיכה לחסידי חב"ד בא"י אחרי שנת תקס"ה, כאשר גבה טורא בין רבנו להרה"ק רבי אברהם מקליסק, נשלחה ע"י שליחים משותפים לרבנו ולרל"י מברדיטשוב. גם אדמ"ר האמצעי המשיך בדרך זו ע"י בנו של רל"י הרה"ק רבי ישראל מפיקוב. אולם אחרי פטירתו של ר' ישראל ובגלל צוק העתים שנתמעטו ההכנסות מרוסיה הצטרפו חסידי חב"ד בצפת לכולל וואהלין וקבלו את חלקם מהם. כך כותב בפירוש הרה"ח שמעון מנשה "אוכל להעיד בתורת עדות מה שעייני ראו ולא זר בהיות המקדש על מכונו עט"ר אדמ"ר האמצעי ז"ע, אז היו כל חסידי חב"ד יחד את כולל וואלין בעיה"ק צפת בימים ההם גזר עליהם ואני בתוכם כי נעתיק משם הרהר לייסד עיה"ק חברון למושב חסידי חב"ד וקיימנו דבריו בעיה"ק (המכתב בשלמותו מובא ע"י הרה"ח ר"י מונרשיין במגדל עז שער חברון)

חדלו ממוני כולל ואהלין בצפת להעביר להם את חלקם שקבלו בהיותם דרים בצפת, כולל החלוקה של הפקוא"ם.

רק בשנת תקפ"ז כאשר חסידי חב"ד הרעישו עולמות, ואחרי התערבותו של אדמו"ר האמצעי, הפקוא"ם הכיר בהם ככולל נפרד. ובפשר שנעשה מחדש בשנת תקפ"ט חילקו את סך כל התמיכה של הפקוא"ם למאה ואחד חלקים ונקבע מפורשות שכולל חב"ד בחברון יקבל תשעה חלקים מתוך סך כל התמיכה של הפקוא"ם ושחלקם ינתן ישירות לכולל חב"ד אשר בחברון.²⁰

לגבי ההכנסות מיתר מרכזי התמיכה, כגון ורשה, ברוד, וינה והונגריה וכן תרומות חד פעמיות של יחידים, נקבע שכולל חב"ד יקבל אחד חלקי י"ב מההכנסות הללו.

אולם היות ולפקוא"ם לא הייתה שליטה מלאה בכספים אלו, גבאי א"י בהונגריה בורשה ובברוד, שהיו נתונים להשפעתם של כוללים אחרים, התחמקו ממלא את חלקם בפשר זה. אך גם במקרים אלו אנו רואים את הפקוא"ם עומדים על המשמר ונחלצים להגן על כולל חב"ד שלא יקופח חלקם לפי הפשרים שנעשו בעבר.

כך למשל אנו רואים בסכסוך על כספי הונגריה בין כולל פרושים לכולל חסידים, שהחל בשנת תקצ"ג, את רצ"ה לעהרין כותב להרה"ק רבי משה טיטלבוים מאוהעל"י "ובעצם יש פשר הנעשה בירושלים ת"ו בשנת תקפ"ט לפ"ק ... וכבר הודענו בהקודם שלפי הפשרה הנז' מגיע לכולל חסידי חב"ד חלק א' מן י"ב, ואילו חלקים הנשארים יגיעו שני שלישים לכולל חסידים שבצפת וטבריה ת"ו, ושליש א' לכולל פרושים הי"ו. ועוד זאת נבא הערה כי אם כאשר נצפה אשר בעיני קדשו לחלק פרי צדקתו ובאופן האמור אזי ישגיח לתת לכסף מוצא לכאור"א החלק המגיע לו ולא ישלחם ליד אחד מהם על מנת לחלק לאחרים ודי בהערה זו".²¹ הדיון התקיים בבית דינו של מרן החתם סופר וקיבל את הסכמת ה"ישמח משה" שחלק הי"ב מגיע לכולל חב"ד.²²

20. על יסוד כולל חב"ד, על הסכסוכים בין הכוללים ועל הפשרות השונות, ראה באריכות ובפרוטרוט אצל רש"ב לוי "תולדות חב"ד בארה"ק" פרק ז'.

21. בעל ה"ישמח משה שהיה ממונה על כספי א"י במזרח הונגריה.

22. אגרות הפקוא"ם מתאריך ב' טבת תקצ"ג כתב יד.

23. ראה "מאסף ציון" כרך ב' עמ' 65 ואילך מתוך פסק הדין נראה שכולל ואהלין קנה מכולל חב"ד את חלקו מכסף הונגריה. ראה גם "תולדות חב"ד בארץ הקודש" עמ' נד. יפוי כח ממוני כולל חב"ד לעמוד בדין על מעות אונגריין ויין בבית דינו של ר' אברהם גטנין בירושלים בשנת תר"ג. כנראה שהסכסוך לא הסתיים עד אז.

הסכסוך עם כולל ואהליו

גם גבאי כולל ואהליו בארץ ובחור"ל התעלמו מהפשר שנעשה בשנת תקפ"ט אשר לפיו מגיע לכולל חב"ד חלק י"ב משאר מרכזי התמיכה. ולא העבירו לכולל חב"ד את החלק המגיע להם מכספי התמיכה שהם מקבלים ממרכזים אחרים.

הממונים של כולל חב"ד פנו לבקש עזרה ממנהל הפקוא"ם ר' צבי להעריץ שיפעל למען ממוש הפשר שנעשה בעזרתו בשנת תקפ"ט. ואמנם ר' צבי הידש נרתם לעזרתם ואנו עדים על התכתבות ופעילות ענפה של לעהרין למען כולל חב"ד.

לפנינו כמה אגרות שמתוכם עולה הפעילות של ממוני כולל חב"ד והפקוא"ם בנושא זה.

האגרת להרה"ק רבי יצחק מוורקא

"לק"ק ווארקי

ב"ה אמסטרדם ג' ט' אדר תקצ"ח

ישמח צדיק בה' וחזה בישועתו כבוד ידי"נ [ידיד נפשי] וידע [וידיד עליון] הרב המאה"ג [המאור הגדול] מעוז ומגדול ח"ק נזירא ופרישא כקש"ת מוה"ר יצחק נר"ו.

צופים אנו על מכתבו בצרוף חבריא יקירא פקוא"ם עיה"ק ת"ו, לתשובת ג"ק [גליון יד קדשם] האלופים הגה"כ [הגבאים הכללים] דא"י שבק"ק ווארשווא יע"א ובתוכם הדרת קדשו הלא היא כתובה ד' ה' שבט שעבר ומשם בארה כו'. מה שחשבנו בנדון טו"ת [טענות ותביעות] כולל חב"ד הי"ו.

ברם כאשר רומעכ"ת נ"י הוסיף דברים אלי כתיב לזכות אותי במצוה היא להביא הדבר אל עיה"ק דשמה, לכן באתי אליו שנית בברור לפכ"ת [לפני כבוד תורתו] להשיבו שלא אכניס א"ע בגבול שאינו שלי, וגם בגבולותינו בעוד היו ההפרשות בין הכוללים, לא רצינו להכריע וגורנו אומר שיעמדו יחד בפני לדין בפני בד"צ סמוך לא"י, הבלתי נוגע והבלתי נוטה, או שיתפשרו ביניהם עצמם וכן היה. ומה לנו לחוב בדינו של זה או של זה הן ד"ק [דעת קדושתו] אמת וצדק וכן דעת עצמנו, כמ"ש במכתבנו הנ"ל הנוסף כי היותר טוב ונכון הי' לאסוף הנ"ל לכיס אחד ויוחלק לכל הכוללים לכאור"א לפום שיעורי'.

אבל שמענו מפי איש נאמן שרבני החסידים לא יאבו ולא ישמעו לזה, א"כ יפסידו אותן כוללים שהרבנים הנ"ל אינם שולחים להם ע"י שארין שלהם לאמצע, ואני אוהב את כל אחב"י יושבי א"י ת"ו ורוצה אני בטובת כולם ולא לעשות משפט מעוקל ח"ו וכן יחייב

ההכרח להניח הענין כפשר הקודם וכן כתבנו מכתבנו הנוסף...

...למלא זאת עלה עמי אתי מלין להציע פשר דבר גם בענין חב"ד כי אחרי גמר מכתבנו הנוסף נתוודע לנו שלפי פשר הקודם [בשנת] פ"ב ווארשווא, נתחלק בין פרושים וחסידים בין המחוזות בשני גובערנעס מהם לחסידים ומהם לפרושים, אבל וורשווא עצמה מחצית ההכנסה שייכת לכולל פרושים ומחצית השניה לחסידים כך שמעתי אבל מגי"ק של האלופים הגה"כ שבהמכתב לא כתוב כן.

ואם כן הייתי מציע לתת מכל המקומות חלק א' משנים עשר לכולל חב"ד והשאר יחולק לשני חצאים כי ערך של א' מ"ב כבר נעשה ביניהם בא"י בענין מעות פ"ט של הה"ג הנגיד מהר"ש ווין זצוקללה"ה....²⁴

מתוך האגרת משמע שגבאי א"י בוורשה ובראשם הרה"ק רבי יצחק מוורקי, הציעו ללהערין להביא את הסכסוך בין כולל חב"ד לכולל ואהלן לבי"ד בעירו (אמסטורדס), על זה עונה לעהרין שגם בשעת הסכסוך על מעות הפקוא"ם שהוא העביר לפני שנת תקפ"ט, הוא לא רצה להתערב אלא העבירו לבי"ד סמוך לא"י שיפסוק בנידון. ואכן בפשרת תקפ"ט פסקו שלחב"ד מגיע חלק א' מ"ב חלקים. אבל דעתו היא יש לחלק את הכסף התמיכות לפי נפשות שיש לכל כולל, אך היות ורבי החסידים לא מסכימים לכן הוא חוזר לפשרת פ"ט ומציע שחב"ד יקבלו א' מ"ב.

כנראה שהרה"ק רבי יצחק מוורקא לא ענה למכתבו מיום ט' אדר תקצ"ח, הוא אינו מרפה וכותב אגרת שניה הפעם לגבאי א"י בורשה כולל ר' יצחק מוורקא.

אגרת לגבאי א"י בורשה

"לוורשווא

יום ב' ח' אייר תקצ"ח לפ"ק

מצדיקי הרבים יזהירו כזהר הרקיע וכוכבי השמים ... כבוד הרבנים הרוזנים הנגידים הגבאים האלופים הכוללים דא"י במדינת פולין בק"ק וורשווא כתר תורה האי גאון הגדול בישראל סיני עוקר הרים צדיק יסוד עולם מוה"ר ר' שלמה זלמן ... ונלווה עמו הרה"ק רבי יצחק מוורקי נר"ו

נפשו בגי"ק [בגליון יד קדשו] מן ה' שבט שעבר ע"ד טו"ת כולל חב"ד שבחברון ת"ו על כסף המקובץ בידם הרמה לשם קדושת א"י ת"ו כי גם הכולל הנז' יקבל חלקו ומצאו

24. האגרת הזאת וכל האגרות הבאות. נעתקו מתוך כתב היד של אגרות הפקוא"ם הנמצאים במכון יד צבי ובמכון לתצלומי כת"י באוניברסיטה העברית בירושלים.

רומעל"ת נכון להקריב משפטם לפני וכאשר יבא מפינו בצרוף הבד"ץ במתאנו יקיימו כי לנו המשפט לדעת הטוב והרע בענין זה, הנה טרם על הדבר הזה נקריב תשובתנו ... אנחנו לא נכריע בזה כי אם את אשר בלבבנו נשמח לפרוש לפני רומעל"ת נר"ו וכטוב בעיני ק' יפתרו ויקריבו.

ראינו מ"ש בקשר לפי פשר הקודם יתחלקו המחוזות במדינתם שמאיזה מהם שייכת ההכנסה לא"י לכולל פרושים ומאיזה מהם לכולל חסידים, ובאשר כולל זה כולל חב"ד מכונה בשם חסידים למה יגרעו מלקבל חלקם כמוכס מד"ק [מדמי קדימה]²⁵ מהמחוזות השייכים לכולל חסידים ... ומה יתן ומה יוסיף שכולל חב"ד מכונים גם כן בשם חסידים הלא נודע שכשם שיש התנגדות בין פרושים לחסידים, כן יש בחסידים עצמם בין הנקראים לעכוויצר והנק' חב"ד, ואם דעת תומכים במדינתם אינם נוטים לחב"ד מה יועיל לכך שם חסידים בשלמא בזמן שנעשו הפשוט אז הי' כיס אחד לכל יושבי א"י המכונים בשם חסידים, וכשם שהי' לכולל חב"ד חלק בהכנסת מדינתם כך הי' לכוללים החסידים האחרים חלק בהכנסת מדינת חב"ד שכבר חלקו רק בין חסידים סתם לפרושים".

כלומר, גבאי ורשה מתחמקים בטענה שהם עשו חלוקה פנימית של ההכנסות בפולין, בינם לבין כולל פרושים ושום כולל אחר לא כלול בחלוקה זו. על טענה זו זועק ר' צבי הירש הרי גם חסידי חב"ד שייכים לחסידים.

ר' צבי הירש אינו מרפה, ואף אינו מחכה לתשובה. ואחרי כמה ימים כותב מכתב נוסף ברוח זו, ואף מציע פשרה שהיות ולפי פשרת פ"ט מגיע לחב"ד חלק א' מ"ב, גם בפולין יקבלו כולל חב"ד חלקי שתיים עשרה מכל הכסף הנכנס ואת היתר יחלקו ביניהם כולל חסידים ופרושים כפי רצונם. כדי לתת תוקף להצעתו הוא מפנה הפעם את מכתבו גם לרבה של ורשה הרה"ג ר' חיים דוידזון, שהיה הסמכות העליונה של ורשה.

אגרת נוספת לגבאי ורשה

י"א אייר כ"ו למטמונים תקצ"ח

לר' חיים דוידזון ר' יצחק אטינגע ונלווה עליהם הרב המאוה"ג הצדיק מוהר"ר יצחק מק"ק ווארקי

"... על כן באנו שנית להגיד כי ישר בעינינו אחרי שמענו שלפי הפשר במעות ק"ק ווארשא עצמה נחלקה בהכנסתה לשם א"י מחצה על מחצה מחצה לכולל פרושים ומחצה לכולל חסידים, שגם כולל חב"ד יטלו חלקם מן האמצע היינו החלק הראוי להם לפי ערך

25. המושג "דמי קדימות" מצוי מאד בלשון החלוקה שמשמעו, תשלום על החשבון, לא תשלום סופי.

ויחלוקה שעשו הצדדים בעיה"ק ירושלים ת"ו בשנת פ"ט לפ"ק עשו בענין כזה שהי' בו זכות לכולם שכולל חב"ד יטלו מן האמצע א' מן י"ב והנשאר יחולק בשוה בין פרושים לחסידים ...

לכן חובתנו לומר שאחרי ששמענו האמור למעלה חזר ונראה לנו שיש להם זכות. ואם האמור אינו מספיק לנתינה טפי נוסף אצלנו עוד טעם למען השלום ולמעט המחלוקת כי הן יש כבר מחלוקת הרבה בא"י ולא יתוסף עוד מצד זה לדחות כולל חב"ד לגמרי מפרי צדקתם ושיטלו מן האמצע נלענ"ד משפט שיש בו שלום".

כנראה שתשובת גבאי ורשה הייתה שממוני כולל ואהליו בא"י מתנגדים להצעתו, וגבאי ורשה מציעים שממוני כולל חב"ד יתפשרו עם ממוני כולל ואהליו.

באגרת הבאה אנו רואים את להעריץ יוצא משלותו ועונה בתמיהה, כיצד שינו גבאי ורשה את דעתם שבעוד שמכתבם בשנה שעברה הם היו מוכנים שלעהרין ובית דין שבאמסטרדם יכריעו בדבר, הרי הפעם הם מוסרים את ההכרעה לממוני כולל ואהליו בא"י, בנגוד לפשרה שכבר נעשתה בשנת תקפ"ט.

מכתב נוסף לורשה

"לוורשה

יוס ב' יד סיון תקצ"ט, להרב דוידזון ור' יצחק אטינגע

"... עתה על אודות כולל חב"ד ה"ו שקבלו רומעל"ת נר"ו בזה הענין אג' הממונים שזכרנו וכתבנו תוכנה במכתבנו הקודם ונפלאנו על דחיית רומעל"ת, שגבאי כר"ח [כולל חסידים] וואלינער ה"ו אינם מסכימים. ושמונים הנ"ל יתפשרו באה"ק עם כבוד הממונים בכולל וואלינער, וכאשר יכתבו כן יעשו.

מלבד שבמכתב ב' שבט תקצ"ח תלו רומעל"ת ענין זה בי בצרור הבד"ץ וכאשר יצא מאתנו כן יקום, והשבתי אז בארוכה בב' באדר הנ"ל לא בהחלט ובגזירת אומר, כ"א בויכוח דברים נכוחים. והוספתי באריכות בח' אייר בשנה ההיא בחוות דעת שיקחו כולל חב"ד א' מיב' מקבוצת ק"ק וורשא ובעודף יחולק מחצה על מחצה רק פרושים וחסידים ...

ואחרי כי נעשה כבר פשר בין כל הכוללים כדברי רומעל"ת עצמם ומי נתן כח לגבאי דכולל חסידים לומר שכל המגיע לכולל חסידים שייך לוואלינער לבד ולא כלום לחב"ד..."
הממונה מטעם כולל ואהליו בצפת היה הרה"ק רבי אברהם דוב בער מאוורישט²⁶ שהיה

26. מחבר ספר "בת עין" מגדולי וצדיקי הדור בוואהליו, עלה לא"י בשנת תקצ"ד ועמד בראש הישוב החסידי, על

ר'י ספק צדיק מפורסם ואיש קדוש. בכל זאת ממוני כולל חב"ד לא הסכימו שהוא יפטר ביניהם אחרי שכבר נעשה פשר בשנת תקפ"ט. לכן נאלץ להעריך לכתוב מכתב נוסף ולהבהיר את הדברים.

מכתב נוסף להרה"ק ר' יצחק מוורקא

"יום ג' זין א"ר [אדר ראשון] ת"ר לפ"ק

ישאו הרים שלום וגבעות ברכה להוד לכבוד יד"ע [ידיד עולם] ויד"נ [וידיד נפש] הרב הגאון המאה"ג [המאור הגדול] מעוז ומגדול בוצינא קדישא צדיק יסוד עולם ידיו רב לו בנגלה ובנעלם כקש"ת מוה"ר יצחק נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק ווארקא יצ"ו²⁷.

...זאת מלפנים כתבנו לו אודות כולל חב"ד שבחברון ת"ו, וקבלנו התשובה מהרבנים מוה"ג שבוורשא שנסרו הדבר ביד הה"ג הק' הממונה דצפת ת"ו כמוהר"ר אד"ם [אברהם דוברע מאוריתש] נר"ו, ולא נחה דעת הכולל והממונים שלהם בתשובה זאת, ואין רצוני להאריך בו כעת, כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות מכ"ש בר"ד [בשר ודם] הקרוץ מחומר²⁸.

איננו יודעים מה הייתה תגובתו של ר"י מוורקא, אולם אנו עדים שממוני כולל חב"ד אינם מרפים הם מצטיידים באגרת המלצה מהר"ר דוד טעביל²⁹ מחותנו של הר"ת דוידזון ושולחים את המלצה ללעהרין שיפעל למענם. לעהריו מנצל אגרת זו, וביום ה' כ"ג אדר ראשון ת"ר לפ"ק הם פונים להרה"ג רבי חיים דוידזון רבה של ורשה שגם הוא היה מראשי ומגבאי א"י בנושא זה.

אגרת להרה"ג רבי חיים דוידזון

"בחודש אדר ראשון ישמרהו מרום מראשון וינצרהו כאישון... מוהר"ר חיים נר"ו אב"ד ור"מ בוורשא

בזאת באנו להמציא ליד קדשו אגרת מאהר"נ מחותנו דמר הרבני הותיק המופ' מוה"ר דוד טעביל ברלינר שי' מעיה"ק ירושלים ת"ו, מתוכה יראה רומעל"ת שי' בקשת כולל חב"ד שבחברון ת"ו. ובאמת כן באו אלינו כבר אז בקשת הרבנים הממונים שי' עצמם לבקש ולהתחנן בעדם לשלם להם חלקם על ידינו דוקא ולא ע"י הה"ג הק' כבוד הר"ר אברהם דוב

מפעלו ותולדותיו, ראה ד. אסף "מוולין לצפת", שלם, ספר ששי עמ' 223 ואילך. נפטר בדבר בשנת תר"א.

27. הר"ק רבי יצחק מוורקא היה מגבאי א"י בפולין שמרכזו בוורשא נסתלק תר"ח.

28. אגרות הפקוא"ם כרך 6 דף 196 עמ' א.

29. הר"ר דוד טעביל ברלינר בן הגאון הרב מלונדון עלה לא"י באותה תקופה.

בער שי', אך באשר לא נשמעו דברינו מאז בענין זה, אמרנו עת לכנס. גם האמת יורה דרכו, הננו באהבה ושלום גם עם הרב הק' הנ"ל נר"ו ודי לנו בצרת המקנטרים אותי בעיה"ק ירושלים טובב"א, ואמרנו מה לנו ולזאת, אחרי לא ראיתי היות דברים נשמעים אולי עוד ישמע ויוודע להרב הק' הנז' נר"ו שכתבתי מ"ש לנו הרבנים הממונים הנ"ל בענין זה, וירע בעיני כבודו שיחי'. אולם אחרי באו כעת דברי מחו' הרבני הוטיק הנ"ל נר"ו, אמרתי זאת חובתי ואעשנה, ואחווה תמיהתי על חכמים ונבונים צי"ע [צדיקים יסודי עולם] איך ימסרו דבר זה ביד ממונה מכולל אחר. הן אמת הה"ג הק' הנ"ז נר"ו הוא יחיד בדורן בא"י³⁰ שאנו נוטל חלוקה ואינו נהנה מחושל"ק [מחלוקה ושל קדימות] כלל אכן אין בו נגיעה מצד טובת עצמו, אכן על"פ הוא נוגע מצד טובת הכולל שלו, ופשיטא שכל רב וממונה נוטה צד לטובת כוללו. ושגם אם הוא חפץ בהצדקם, האנשים העומדים סביבו הנוגעים בדבר ימנעוהו מזה, והלא אנחנו בעה"י עשינו השתוות בין בין כל הכוללים שבא"י ת"ו ומעולם לא מסרנו הכסף לכולל א' שיתן לחברו כפי הנראה לו.

עתה עשיתי את שלי עוד הפעם ואני את נפשי הצלתי וכטוב בעיני ק' עם חברי האלופים הרזונים הגה"צ י' יעשו ואנחנו מוכנים ועומדים לכל אשר יצוו עלינו³¹.

גבאי פקוא"ם לא מרפים, ובאגרת נוספת מתאריך יום ה' ז' א"ש ת"ר לפ"ק הם שוב פונים לגבאי כולל ורשה ובראשם הרה"ג ר' חיים דוידזון אב"ד ורשה והרה"ג ר' יצחק אייזיק איטינגה:

"ונצפה עתה על מכתבנו הקודם הנז' אודות כולל חב"ד שבחברון ת"ר³²

יש לשער שאחרי חילפי אגרות כה רבות ממוני כולל ואהלין וגבאי ורשה לא נענו לתביעת כולל חב"ד החליטו ממוני הכולל, כנראה בשנת תר"ג, לשלוח את ר' אורי לארשה³³ לתבוע שם את חלקם המגיע להם לפי הפשר, ואשר לפי טענת ממוני חב"ד הם קופחו במשך כל השנים ואולי גם לעשות מעמדות חדשות לכולל חב"ד מיהודי פולין.

ר' אורי שד"ר בוורשה

המכתב הראשון בו אנו שומעים את קולו של ר' אורי בוורשה הוא באגרת שכתבו גבאי

30. הכוונה להרה"ק ר' אד"ם. ראה ד. אסף שם שהרב אד"ם לא רק שלא קיבל חלוקה מהכוללים אלא עוד תמך בעניי א"י מהכנסותיו בח"ל.

31. שם, 198 עמ' ב.

32. שם 199.

33. שכן האגרת הראשונה בה מוזכר ר' אורי היא מל"ט אלול תר"ג. כמו כן נראה לי ששליחותו של ר' אורי בודאי הייתה אחרי שנת תר"א שנת הסתלקותו של רבי אד"ם, שכן לפי מסורת המשפחה נמנה ר' אורי על תלמידיו ומקורביו של ר' אד"ם בהיותו בצפת.

הפקוא"ם בתאריך כ"ט אלול שנת תר"ג לממוני כולל חב"ד בחברון הרה"ח ר' שמואל הלוי והרה"ח ר' יודא סענער

"והנה רצוף בזה מכתב שקבלנו ביום ו' עש"ק שעבר מהשד"ר שלכם בווארשה הרה"ג מ"ר אורי בן שרה³⁴ שיחי' לשלחם לרומע"ת שי', וגם אלינו ערך מכתבו ובקש לשנות הפשרות שנעשו בחלוקת הדמים כאשר סידר טענותיו.

אכן אנחנו לא נכניס עצמנו בזה לשנות אף דבר א' מהפשר הנעשה בין כל הכוללים הנ"ל ודי לנו לעמוד על משמרתנו ולחלק מה שתעלה מצודתנו כפי הפשר שנעשה מאז, ואם יש להם תביעה על אחד משאר הכוללים יעמדו שמה למשפט עמהם ויתפשרו על להבא, ואז יודיעו לנו הפשר הנעשה וכאשר יורונו כן נעשה. ואין הזמן מספיק כהיום לבוא יותר בארוכה, ומספיק המעט כמרובה³⁵.

מתוך אגרת זו נראה שר' אורי רוצה להגדיל את חלקו של כולל חב"ד בכספי הפקוא"ם, בטענה שכולל ואהלין לא עומד בפשר פ"ט. לכן הוא דורש שיכנו מחלקם של כולל ואלין בכספי הפקוא"ם, את הסכום שהם חייבים להעביר לכולל חב"ד מכסף ורשה. אולם בשעה זו לעהרן לא רוצה להתערב למען שינוי הפשר אך מביטיח לעמוד על המשמר למען כולל חב"ד שלא יקופחו בחלקם לפי הפשר הקודם.

מה עלה בגורלה של הטענה העיקרית של כולל חב"ד על קיפוחם במשך השנים? כאשר ראו ממוני כולל חב"ד שגם זה לא הועיל, הם שינו את הטקטיקה, והחליטו שתפסת מרובה לא תפסת לכן הם תובעים בנתיים רק מה שמגיע להם עבור השנים שר' אורי שם היינו לשנים תר"ג תר"ד. כך נראה מתוך האגרת הבאה.

אגרת נוספת לר' חיים דוידזון

"יום ד' פ' בן יבורך ישראל לחודש אדר הדר"ת קודש לפ"ג

כנהר שלום וכנחל ברכה ינחלו מעלת כבוד הרזונים הגבאים הכוללים דאה"ק ת"ו במדינת פולין יע"א ... ועל צבא תפארתם ידי"ע ויד"נ רב האי גאון הגדול הנודע בשערים סיני ועוקר הרים ... מוה"ר חיים דוידזאהן נר"ו ה"ה הגאב"ד ור"מ בק"ק ווארשא יצ"ו.

נדרשתי לאשר שאלוני נמצאתי לאשר בקשוני הרבנים הממונים ומנהלים דכולל חב"ד שבעיה"ק חברון ת"ו לכתוב בעדם דברי מליצה ודרישת טוב אל רומע"ת נר"ו על אודות

34. אין ספק שהכוונה לר' אורי אורנשטיין ששם אמו הייתה שרה. ולפעמים הוא נקרא אורי מסלוניס, ראה לקמן.

35. אגרות הפקוא"ם כתי" כרך 10 עמ' 327.

ההפרשות שביניהם לבין הכוללים האחרים דאשכנזים שבאה"ק ת"ו ה"ו, למען יסלקו להם רומעכ"ת נר"ו חלקם משתי שנים היינו מתר"ג ותד"ר, שימחלו למסור ליד שלוחם שד"ר הרב מ"ה אורי מסלאנים נ"י מכ"ד [מוסר כתב דידן] ומן צ"ג³⁶ ועד תר"ב ועל להבא יגמרו בא"י ת"ו.

והאמת אגיד כי לפום ריהטא לא רציתי כלל להכניס א"ע, באשר ידעתי שמעלת הרבנים הממונים הנ"ל נ"י הם בטעות במה שחושבים שדברי נשמעים להם, אולם שבתי ואמרתי אעשה אני את שלי להמליץ טוב בעדם, אולי יבואו דברי על אוון שומעת ומבלי להכניס עצמי בגופן של דברים.

אך זאת אומר כי השעה צריכה לכך מאד להשתדל שיהי' שלום ואחדות בין כל הכוללים שבא"י ת"ו ולא ישמע קול תלונה ומצה ומריבה אף כל דה"ר³⁷

זאת כנראה הייתה הצעת הפשרה של כולל חב"ד לשלוח בנתיים את חלקם משנת תר"ג ותר"ד ואילו בקשר לקיפוחם משנת צ"ג ועד תר"ג, ועל העתיד ידונו בירושלים.

ר' אורי תובע את גבאי ורשה לדין תורה

אולם כנראה שאגרת זו לא הועילה ודבריו של ר' צבי הירש לעהרין לא נשמעו, וכולל וואהלין לא השלים את ההפרשות, ור' אורי החליט כנראה לתבוע את גבאי א"י לדין תורה בוורשה.

כך נראה מתוך אגרתם של הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממוגלניצא, והרה"ק רבי יצחק מווארקא שהיו בין נאמני כולל וואהלין בוורשא ובתאריך יום ה' י"ד אלול תר"ד הם מריצים אגרת לשד"ר של כולל וואהלין שיבוא דחוף להתדיין ולטעון נגד ר' אורי בדין תורה שתבע את גבאי א"י בוורשה על חלקו של כולל חב"ד ממעות א"י.

אגרת צדיקי פולין בענין כולל חב"ד

"ב"ה היום יום ה' והי' כי תבא י"ד אלול ו**בירושלים**³⁸ לפ"ק מאגלניצא.

רם ומתנשא שוכן שחקים ביום הכסה יזכרהו בספר הצדיקים ה"ה כבוד אהובינו ידיד נפשנו הרבני המופלג בתר"י החסיד ותמים במעשיו חכם ונבון המפורסם כקש"ת מוה'

36. כנראה שהתחלת הסכסוך בין הכוללים היה בשנת תקצ"ג שכן גם בסכסוך על מעות הונגריה וגם בסכסוך זה, דנים רק על שנת תקצ"ג ואיך.

37. שם, עמ' 402.

38. גימטריא תר"ד.

מאיר יהודה ליב נ"י שדר"ח מאה"ק תובב"א³⁹

נפשנו יודעת מאד בתומתו ואהבתו אלינו, וכי אנחנו ורצוננו לטובת אה"ק ויושביה בה, בפרט לכולל החסידים הי"ו. וגם כי אין הזמן מספיק להארץ הרבה מאד על"כ דברינו מועטים ומחזיקים, ואל ילזו מעיניו וכן יעשה ויהי' זריז נשכר.

בכאן רעש גדול בדבר החלוקה מחלק המגיע לכולל חסידים הי"ו וכולל פרושים הי"ו ממסת נדבות נדיבי מדינתנו⁴⁰. והמשולח מכולל חב"ד מרעיש מאד למה יגרעו גם המה מנדבותינו, וכבר נשמע צעקתו מעט ואתם תחרישון.

וכעת הקול נשמע כי כבודו בא לגבולינו בכוח והרשאה לעמוד אתו לד"ת, ומזה יוכלו עוד לעכבו זמן מה.

מצאנו עצמנו מחויבים בדבר לבקש ולהזהיר את יקרת כבודו למהר ביאתו למדינתנו ולגמור הדבר עד מהרה, כי אם יעכב כבודו ח"ו ביאתו עד זמן שישוער כי הגיעו דברינו אלה לפניו, ויוכל לבוא ולא בא, אין מי שיעמוד בכאן נגדו לחקר, ויצדיק הראשון בריבו, ואנחנו נהיה נקיים אחרי בקשתנו ואזהרתנו הזאת. כי אין לסבול עוד צעקותיו וטענותיו בלתי משיבו דבר נגדו.

גם זאת ימחל להתודע היטב ונכון וברור דעת רוח קדשו של כבוד מר קדוש ה' מכובד הרב הקדוש עטרת תפארת ישראל שליט"א מסדיגורא⁴¹, ובקולו נשמע וכן יעשה בעזה"ת, ולאורו נסע ונלך עד כי יאמר לציון ימלוך מלך.

נא ונא להיות זריז מאד בדברים ההם ולהביא בידו דעת הקודש על ברור אם מהנכון לפשר ביניכם על איזה אופן, וכבודו יודע עד היכן שיהי' ביכלתנו להטות לב הגבאים הכלולים לדעתנו. אפס יראה מאד למהר אלינו ויעלה זכרונינו לטובה מול פני המנורה הטהורה ויכתב ויחתם בספרו של צדיקים לשנת גאולה וישועה כרצון נפשות ישראל וחפץ רצון המצפים ומיחלים לישועתם מהרה.

ידידו הק' חיים מאיר יחיאל אבד"ק קאזניץ ומוגלניצא

ידידו הק' יצחק במוהר"ש ז"ל מק"ק ווארק"י⁴²

מתוך האגרת נראה שבעקבות ההזמנה לדין תורה של ר' אורי, כולל ואהלין אמנם

39. ר' מאיר יהודה ליב היה מראשי כולל ואהלין בצפת ושדר' שלהם בפולין.

40. ידוע שכבר בשנת תקל"ב נערך פשר, על"י ר' ישראל שקלובר, בין כולל פרושים לבין כולל חסידים על מעות א"י שנגבים בפולין.

41. הוא כבוד קדושת אדמ"ר רבי ישראל מרוזין.

42. "אגרות הרה"ק מרוזין" ובניו עמ' שלט.

שלח את אחד הממונים שלו מצפת לעמוד ולהתדיין מול ר' אורי בדין התורה בורשה. והאדמורים מוורקא וממגולניץ מזרזים אותו לבוא מהר כי "המשולח מכולל חב"ד" הוא ר' אורי "מרעיש מאד".

איננו יודעים אם הד"ת התקיים ומה היה פסק הדין. יתכן שקבלו את פשרת כולל חב"ד והשלימו את הכסף לשנים תר"ג תר"ד ועל היתר החליטו לדון בא"י. מה שאנו יודעים לבטח שאכן המשך הסכסוך נדון בירושלים בפני בית דינו של רבי אברהם גאגין, כפי שנוכיח להלן.

צדיקי פולין מייפים את כוחם של גבאי כולל ואהלין לעמוד בדין עם כולל חב"ד בא"י.

לפנינו יפוי כח של גבאי ורשה לשד"ר כולל ואהלין ר' מאיר ליב שהגיע מא"י עם יפוי כח מממוני כולל ואהלין בעצפת, לעמוד בדין בורשה, ונשלח עם יפוי כח מגבאי ורשה לעמוד לדין בא"י.

"ניתן לראיה ביד השד"ר מוכ"ז המופלג הנכבד מ"ה מאיר ליב נ"י הנשלח מהתם להכא לפקח ולהשתדל בענין הצדקה שאנחנו שולחים לאה"ק תוב"ב, ודרש מאתנו הח"מ אודות הסכסוכים והט"ר אשר יש שם בין הכולל חסידיים ובין הכולל חב"ד, שרוצים ג"כ ליקח חלק ממעות הנשלח ממדינתנו לכולל חסידיים וביקש מאתנו שנודיע דעת הנותנים והמנדבים דפה על מי כוונתם בנתינתם.

ע"כ נודיע אמיתת הדברים אשר חצרות החסידיים דפה, וגם מאשר נהוג מקדמת דנא בימי רבותינו הק' זצ"ל אשר נשלח על ידם מעות הצדקה מפה, שסמכו על דעת כבוד הרב הקדוש הצדיק המפורסם אבד"ק אפטא ומעזבוז זצלה"ה, וכמו כן גם אנחנו סומכים על דעת כבוד הרב הקדוש הצדיק המפורסם בנן של קדושים מ"ה ישראל שיחי' לאו"ט מק' סאדיגורא, ואשר יחווה דעתו כן יקום וכן הוא באמת דעת הנותנים לנכון.

וגם יש חלק מהנותנים ומנדבים דפה שהם שדעתם וכוונתם ליתן להכולל פרושים וכן נהוג במדינה זו מימי קדם ואין בה דבר חדש כי זה ימים כבירים אשר נתיסדה הצדקה הזאת פה מדינתנו אמנם אח"כ נפסק הענין מיראת הפקודה וכעת זכינו רשיון ע"ז מהאדון הגדול יר"ה הש"י יגמור בעדינו כל טוב.

נאום הק' יצחק במוהר"ש ז"ל מק' ווארק

גם אנוכי הח"מ מסכים לכל הדברים האמורים למעלה הבעה"ח יום ג' ח"י אדר ראשון הר"ת לפ"ק פשעדרבו

נאום משה בהרב מוהר"ד זל"ה מלעלוב רב דק' פשעבדו⁴³

בייפוי כח זה, צדיקי פולין רוצים לערער על פשרת תקפ"ט בטענה שהוא נעשה בניגוד לדעת התורמים. כי כל התורמים החסידים בפולין תורמים את נדבותיהם לארץ הקודש על דעת רבותיהם. ודעתם של גדולי החסידים מקדמת דנא הוא לתמוך רק ביוצאי ארצותיהם, לכן אין לכולל חב"ד שום חלק במעות הללו.

לא ידוע אם ר' אורי המשיך בשליחותו בפולין או שחזר מיד, הדעת נותנת שהוא המשיך בשליחותו בפולין ולשם כך שהה שם חמש שנים. וכנראה גם קבע מעמדות לכולל חב"ד⁴⁴, וחזר לא"י לקראת שנת תר"ז, שאז חזר לירושלים עם משפחתו מחברון. ולכן אנו מוצאים את חתימתו על האגרת למונטפיורי משנת תר"ט שכתוב בה "זה שנתיים"⁴⁵.

ואמנם בירושלים התחדש הדין תורה בין כולל חב"ד לבין כולל ואהלין וכן אנו מוצאים תעודת יפוי כח לגבאי כולל וואהלין לבוא ולדון בבית דינו של הרב גאגין בנושא זה.

יפוי כח של ממוני כולל ואהלין לדין תורה

'מודים אנחנו הח"מ ממוני ומשגיחי דק"ק חסידים פה ירושלים תובב"א היות אמר"ץ [אמת וצדק]... מס"ו בידינו אנו מקנים ארבע אמות קרקע מאחוזתנו לה"ה כבוד הרב המופלג וכו' כמוהר"ר שואל יואל ה"ו מלעזיענסק בקס"ג [בקנין סודר גמור] במתנת בריא ואגבן ואגב קא"ס הנז"ל אנחנו ממנים ומרשים אותו להתדין בדבר המשפט עם כוללות חב"ד וכולל פרושים ה"ו על חלוקת המעות הבאים מגליל ווארשא ומדינת הגר ומעות בראד ואנחנו נותנים להרב הנז' ע"פ זכות ותוקף דתה"ק להיותו עומד הן לד"ת והן לפשר המוכרח לפ"ד [לפי דין] לפני עט"ר גאון עוזינו הרב הגדול מעוז ומדול הרב החסיד חק לישראל כמוהר"ר חיים אברהם גאגין ה"ו וב"ד הצדק... ולהיות הדבר אמר"ץ [אמת וצדק] חתמנו שמותינו פה עיה"ק ירושלים תוב"ב בש"א לחודש סיון משנת הת"ר לפ"ק והכל שריר ובריר וקיים.

נאום אהרן משה מגזע צבי מבראד

נאום ישראל מדפיס דפה ת"ו

נאום אלחנן דובער הכהן⁴⁶

43. שם עמ' שמא

44. ההוכחה לכך היא שחזר שוב לוורשה בשליחותו השניה שכן יש לנו עדות שראו אותו בוורשה, ראה אבן האורים המובא לעיל.

45. ובזה מתיישבות התמיהות של רש"ב לויין.

46. מתוך כתב יד במחלקת כת"י באוניברסיטה העברית ירושלים שסימנו 1203/145 arc.4°. באדיבות מנהלת

סכום

אין לנו ידיעות מה היה פסק הדין בין תורה זה ואם בכלל התקיים⁴⁷. אולם חשיבותו ומטרתו העיקרית של מאמר זה היא להוכיח על שליחותו של ר' אורי למען כולל חב"ד במאבק איתנים עם כולל ואהלין, שהיו מעורבים בה גדולי וצדיקי הדור הרה"ק רבי ישראל מרוזין, רבי יצחק מוורקא, רבי משה מללוב, רבי חיים מאיר יחיאל אדמ"ר מקוזניץ-מוגלניצא, רבי חיים דוידזון ועוד.

כשחזר לירושלים בשנת תר"ז החלה אז התארגנות של כולל חב"ד בירושלים, ור' אורי התמנה כממונה הראשון בירושלים יחד עם יחד עם הגאון החסיד הרב רבי אלי' יוסף ריבלין בעל "האהלי יוסף" מתלמידי הגדולים של-אדמ"ר הצ"צ. כך אנו רואים את חתימתו על תעודה לכבוד מונטיפיורי בשנת תר"ט בצרף התואר ממונה.

יש לשער שהוא כיהן כממונה עד לשנת תר"ג⁴⁸ שבה יצא שוב לשליחות.

ר' אורי נפטר בי"ז אדר תרל"ט והוא מהנקברים הראשונים בחלקת חב"ד שהוקצתה בראשונה בחלקת כולל ואהלין⁴⁹.

זכה ר' אורי שבמשך מאה שנים שמשו הוא וארבע דורות אחריו ממונים בכולל חב"ד בזה אחר זה והם: רבי אורי, רבי ישעיה, רבי יעקב, רבי משה, והאחרון רבי יצחק אביגדור לבית אורנשטיין שנהרג בעיר העתיקה ירושלים בשנת תש"ח.

הנה כי כן, מופיעה לפנינו בזהרה דמות של אחד מחסידי הצמח צדק, קנאי נלהב לזכויות הקהילות החב"דיות באה"ק ועומד בפרץ, בעקביות ובנחרצות, נגד נסיונות לפגוע בהן ועל ידי כך לפגוע בישוב אה"ק, והוא, למעשה, מייסד וראשון הקהילה החב"דית בירושלים ת"ו.

שאר פרטי אישיותו וסגולותיו ותולדותיו של חסיד גדול זה, רבי אורי אורנשטיין, הלא הם כתובים ומפורזים בספרים שונים ובבמות שונות, מהם הגנוזים עדיין בכתבי יד, ועוד חזון למועד בע"ה לרכוש ולהציג לפני הקוראים דמות חסידית זו במלוא זוהרה, מופת ודוגמא לדורות הבאים.

המחלקה הגב' רבקה פלטר.

47. לעומת זה יש לנו פסקי דין שנערך ע"י בית דינו של ר' אברהם גאגין בסכסוכים בין כולל ואהלין לכולל פרושים על מעות אונגריין, פורסם ע"י דינור ב "מאסף ציון" כרך ב' ספר רביעי עמ' 65. וכן פסק הדין לגבי הסכסוך בין כולל ואהלין לכולל פרושים שפורסם בשנת תר"ה תחת הכותרת "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

48. שכן במשך השנים הללו ישנן אגרות פקוא"ם המופנות אליו בתואר ממונה.

49. גרייבסקי אבני זכרון חלק יב.

נשיאת כפים בארץ ישראל

הרב עמרם בלוי

זה כמה זמן שבגליונות 'פרדס חב"ד' מתנהל פולמוס הלכתי, חסידי והיסטורי, אודות מנהגי נשיאת כפים בארץ ישראל.

אין אני מתיימר להכניס ראשי בין הרים גדולים בעניני הלכה וחסידות, אך ארשר לעצמי לתרום את חלקי בסקירה היסטורית על ישוב היהודים האשכנזים בא"י בכלל, ובירושלים בפרט, ותוך כדי דיון יתבהר גם המנהג של נשיאת כפים בא"י לפי המקורות שאביא.

סקירה היסטורית

מאז ומתמיד הייתה ארץ ישראל במרכזו של עם ישראל, ובכל הדורות ובכל התקופות חיו ועלו יהודים לא"י, מכל התפוצות ומכל הגלויות, כולל מארצות אשכנז.

ההבדל העיקרי הוא בזה שהעליה לא"י מארצות אשכנז הייתה כרוכה בדמים מרובים וקשיים גדולים, מסעות על פני הים תוך סיכון רב, לכו היו העולים מועטים. לעומתם היהודים הספרדים מתורקיה ומצרים, ומיתר הארצות הסמוכות לא"י יכלו לעלות ביתר קלות, לכן באופן טבעי היו הם העולים העיקריים. והם אשר הוו את עיקר הישוב היהודי בא"י.

בסקירה זו אנסה לעקוב אחרי מעמדם של היהודים האשכנזים כקהילה נפרדת בא"י בכלל ובירושלים בפרט, מאז גלות אשכנז.

עליית שלוש מאות הרבנים

בשנת ד' אלפים תתקס"ט (1209) החלה העלייה הגדולה של בעלי התוספות, שבהמשך עלו שלוש מאות רבנים מצרפת וסביבתה, ובתוכם ר' שמשון משאנץ ור' יחיאל מפריס ועוד רבים מבעלי התוספות. עולים אלו התפזרו בערים שונות בא"י, כגון ירושלים, עכו

1. רבי יהודה אלחריזי שביקר בירושלים בתקופה זו מספר על קהילה של 'חסידי עליון הבאים מארץ צרפת לשכון בציון ובראשם הרב החסיד רבי יוסף בן הרב ר' ברוך' ועל המחלוקת בין הצרפתים ליהודי ארצות המזרח. תחכמוני שער מו.

2. ידועה הישיבה של ר' יחיאל מפריז בעכו.

ועוד. כך שלמעשה עלייה זו שימשה היסוד לשוב האשכנזי בארץ ישראל. בגלל המלחמות בא"י באותה תקופה בין הצלבנים, הערבים, והממלוכים, הישוב היהודי הלך ונתדלדל, כך שהרמב"ן שעלה בשנת ה' אלפים כ"ח (1267), לא מצא בירושלים אלא שני צבעים יהודים, ועוד כמה קהילות קטנות מפוזרות ביתר ערי ארץ ישראל.³

תקופת הממלוכים

בשנת ה"א נא' (1291) הושלם כיבושה של א"י ע"י הממלוכים⁴ ששלטו במצרים, וא"י הפכה להיות חלק מממלכה זו.

באותה תקופה, כמה עשרות שנים אחרי הסתלקות הרמב"ם⁵, עדיין היה קיים ישוב גדול וחשוב במצרים, ויהודי א"י היו נתונים להשפעת גדולי התורה במצרים. הסמכות העליונה היה הנגיד ממשפחת שולל שהיה אחראי גם על יהודי א"י. לכן באופן טבעי התפשטה גם בירושלים הפסיקה של הרמב"ם שהייתה מקובלת על יהודי מצרים.

הפסיקה ההלכתית של הרמב"ם המשיכה להיות השלטת בא"י ובמצרים גם במשך מאות השנים הבאות. וה"יד החזקה" של הרמב"ם היה הספר ההלכתי היחיד שבו למדו ולפיו נהגו.

כך נראה מתוך האגרת של ר' אליהו מפירארא שעלה לירושלים בשנת ה"א קצ"ד (1434) שכותב: "ונכבדי הקהל יצ"ו באו אלי ובקשו ממני לפרש להם בבית הכנסת הפרק במימוני כמנהגם. ומאז שתו עיניהם עלי והעמיסו עלי משא כבד להגיד ג' פעמים ביום הפרק בבית הכנסת".⁶

קהילה אשכנזית בירושלים

אין לנו עדויות ברורות על קיומה של קהילה אשכנזית בתקופה זו, אולם אין ספק שיהודי אשכנז לא פסקו לעלות לירושלים גם בתקופה זו ואף הקימו קהילה משלהם. לפנינו עדות של יהודי אשכנזי בשם ר' יוסף דמונטניא האשכנזי, שעלה לירושלים בשנת רמ"א (1481) ובאגרת ששלח בשנה זו מספר שעלה לקבר רבו "בבית החיים של

3. הרמב"ן ניסה להחיות את הישוב בירושלים אך לא עלתה בידו ואחרי כמה שנים עזב והתיישב בעכו.
 4. למעשה החל הכיבוש הממלוכי כבר בשנת ה"א כ' (1260), אך במשך שלושים שנה עדיין החזיקו הצלבנים בערים שונות בא"י. הממלוכים הם עם של עבדים שמקורם במצרים שקיבלו עליהם את האיסלם אח"כ מרדו והמליכו מלך מביניהם.
 5. בשנת ד' אלפים תתקס"ד (1204).
 6. א. יערי, "אגרות ארץ ישראל" ת"א תש"ג, עמ' 87.

האשכנזים⁷. בעל האיגרת הזאת אינו מספר אם עדיין קיימת קהילה אשכנזית בשנה זו. אבל ברור שבשנים עברו הייתה קיימת קהילה אשכנזית שהיה לה בית קברות נפרד.

עליית רבי עובדיה מברטנורא

רבי עובדיה מברטנורא שהגיע לירושלים שבע שנים אח"כ (י"ג ניסן שנת רמ"ח) כתב כמה אגרות לח"ל שמתוכם נוכל ללמוד הרבה על מצבה של ירושלים באותה תקופה, ועל הקהילה האשכנזית שהייתה קיימת בימי קדם.

ר"ע מתאר את ירושלים כעיר חרבה ושוממה עם אוכלוסיה יהודית של שבעים בעלי בתים בלבד. הוא תולה את חורבנה במנהיגי הקהילה אשר לחצו את העם עשקו אותם ואף מכרו את בתי הכנסת וספרי התורה⁸. הדבר היחיד שהם לא יכלו למכור היה "ההקדש של אשכנזים" שעליהם היו ממונים מנהיגי הקהל האשכנזי. באגרתו מזכיר ר"ע כמה אשכנזים שנשארו. לדוגמה: "ושם בא לקראתנו רב אשכנזי אחד" שאצלו התאכסן בכל ימי הפסח⁹. .. כאשר הוא מתאר את סדר יומו הוא כותב: "אנו מתקבצים ערב ובוקר ללמוד הלכה ושני תלמידים ספרדים לומדים אתי בקבע ופה אתנו היום שני רבנים אשכנזים"¹⁰. כמו כן הוא מביא סיפור בשם "רב אחד זקן אשכנזי אשר נולד ונתגדל במדינה הזאת"¹¹.

לפי תיאורו נראה בעליל שבזמנו כבר אין קהילה אשכנזית נפרדת, אבל הוא מוצא שרידי קהילה אשכנזית פעילה, שהיה להם "הקדש" משלהם וזקן אשכנזי שאף נולד בארץ.

הוא מוצא בירושלים רק בית כנסת אחד ואינו מציין אם הוא בית כנסת ספרדי או אשכנזי אולם תוך כדי התיאור נראה שביהכ"ס ביסודו היה אשכנזי וכיום מתפללים שם כל שבעים בעלי הבתים "ובית הכנסת של ירושלים היום אין בה ספרי תורה כי אם מעט מזער ... והחצר אשר בו בית הכנסת גדולה מאד ובתוכה בתים רבים, וכולם הקדש מאשכנזים, ואשכנזיות אלמנות יגורו בו"¹². עדות ברורה על חיי קהילה אשכנזית שחרבה.

אולם כאשר הוא מתאר את התפילה הוא כותב: "ובכל יום ובכל תפלה יש נשיאת כפיים בין בחול בין בשבת"¹³. הנגיד ממצרים (יש לזכור שהוא עלה לירושלים בתקופת

7. שם, עמ' 92. באותה שנה ביקר בירושלים הנוסע ר' משולם מוולטורה, ואף הוא מספר על אשכנזים בירושלים. אוצר מסעות י. ד. איזנשטאט ת"א תשכ"ט עמ' 101.

8. כנראה בגלל לחץ השלטונות כפי שאירע בתקופות שונות.

9. א. יערי, שם עמ' 127.

10. שם עמ' 142.

11. שם עמ' 141.

12. שם עמ' 129.

13. שם עמ' 130.

שלטון הממלוכים) מינה אותו לראש הכנסת, והוא דורש בבית הכנסת בלשון קודש "כי רובם מבינים בלשון הקודש" ..

מתוך התיאור של ר"ע רואים בבירור שקיימת רק קהילה אחת מעורבת בית כנסת אחד לכל העדות והקהילה נתונה להשפעת הנגיד במצרים שהוא קובע את סדרי הקהילה.

בערך עשר שנים אח"כ בשנת ה"א רנ"ו עולה ירושלימה תלמידו של ר"ע ותיאורו שונר מקצה לקצה מתיאורו של ר"ע. כנראה שתוך עשר שנים אלו הצליח ר"ע, בעזרת הנגיד רבי נתן הכהן שולל, לשקם את הקהילה ולהחזיר עטרה ליושנה ומנהיג את הקהילה ביד רמר 'והאיש גדול מאד ועל פיו ישק כל הארץ... וגם במצרים ובכל הארצות האלה יגזור אומר ויקם"¹⁴. תלמידו כבר מוצא מאתים בעלי בתים אולם עדיין קיים רק בית כנסת אחד שבו "תקבצו כולם בערב בוקר וצהריים יחד עשיר ואביון להתפלל בכוונה" והפעם הרב הדורש בכל יום הוא זקן בן שמונים שנה, חכם ונבון שמו מוה"ר זכריה ספרדי יז"י [יראה זרע יאריך ימים] ואילו ר"ע דורש רק שלוש פעמים בשנה ובימי תשובה¹⁵. כלומר עדיין קיימת קהילה אחת מעורבת בתוך בית כנסת אחד.

תקופת העותומנים

בשנת ה"א רע"ז (1517) נכבשה א"י ע"י התורכים העותומנים והחלה נהירה של גולי ספרד מתורכיה לא"י¹⁶. ובמקום מצרים הפכה תורכיה להיות העורף המרכזי לא"י. הנגיד עלה ממצרים לא"י, אולם הפסיקה של הרמב"ם הייתה עדיין השלטת.

כך אנו רואים מתוך אגרת ששלחו בני הישיבה בירושלים משנת ה"א רפ"א (1521). כאשר הם מתארים את סדר לימודם גמרא עם רש"י ות"ר"ס וכו', ומוסיפים: "ולעת ערב פרק אחד מהמשנה ופרק אחד מהרמב"ם"¹⁷, כלומר ספר ההלכה הנלמד בישיבה הוא הרמב"ם.

באותה תקופה¹⁸ עלה לירושלים ר' ישראל פירושא יהודי אשכנזי שעלה לא"י יחד עם בני משפחתו, וכותב מכתב לקרוביו בחו"ל בו הוא מתאר באריכות את סדרי בית הכנסת בירושלים, בהשוואה לתקופת ר"ע מברטנורא ואלו דבריו:

"ובזמן הר' הישיש הטהור כמוה"ר עובדיה זללה"ה הייתה קרובה מאד כמנהג

14. שם עמ' 155.

15. שם 157.

16. גלות ספרד הייתה בשנת רכ"ב (1492) ומרבית גולי ספרד התיישבו בתורקיה.

17. שם. עמ' 160.

18. בין השנים רע"ז-רפ"ג.

המסתערבים¹⁹ שנוהגים כדברי הרמב"ם. אבל עתה כשנתווספו הספרדים²⁰ יצ"ו, כמעט מבטלין כל הלשונות ברוב ועושים כרצונם ... וכל אחד מהם אומר כרצונו זה אומר קדושר כתר יתנו לך, ואחד אומר נקדש או נעריצך, וגם יש שינוי לקדושה עצמה וכאלה רבות. האחד מאריך והאחד מקצר....²¹

הכותב יודע לומר שבזמן ר"ע שלטו בביהכ"ס רק מנהגי המסתערבים, ואילו כיום אחרי שהגיעו מגורשי ספרד, המסתערבים בטלים ברוב ואין מנהג אחיד בתפלה. הוא כלל לא מזכיר את תפלת האשכנזים, למרות שהוא אשכנזי, משמע שאין לאשכנזים מנין משלהם וכל העדות מתפללות יחד בבית כנסת אחד.

גם כאשר הוא מתאר את סדרי הלימוד עדיין לימוד הרמב"ם עומד במרכזו. "והרבה כבוד עשו לי הן בלימודי כי קריתי להם הרמב"ם בבה"כ, חודש שלי", כמו כן הוא כותב 'בבדיקות ובכל איסור והיתר נוהגים כדברי הרמב"ם'... בענייני השיבה והלימוד דע שיש כאן ב' ישיבות האחת היא של כמוהר"ר דוד שושן יצ"ו מתקבצין אליו ה' או ו' ולומדין עמו, וגם אליו [אלו] מתקבצין כמו עשרה ב"א, ובא אלינו חכם אחד ושמו מוהרר ר' פרץ יצ"ו אדם גדול בקי בתורה"²². כלומר ישיבה אשכנזית קיימת, אך בית כנסת אשכנזי לא קיים.

בעוד שר"י פירושא אינו מפרט כמה אשכנזים ישנם בירושלים, מפורטים יותר הם דברי הנוסע רבי משה בסולה שביקר בירושלים בשנת רפ"ב (1522) בדיוק בשנים שר' ישראל פירושא היה בירושלים ואף מזכיר אותו בספר המסעות שלו. ואלו הם דבריו:

"בית כנסת אחד בלבד יש בירושלים ויפה הוא עם ארבעה עמודים הקהל מכל מינים. יש ט"ו בעלי בתים אשכנזים, וספרדים לרוב, ומסתערבים הם מורסקים תושבי הארץ מקדם. ומערביים הם שבאו מברבריה²³. בין כולם שלוש מאות בעלי בתים, מלבד אלמנות שהם יותר מת"ק... אנשי שם שבירושלים: אב לכולם הנגיד כמוהר"ר יצחק שולל המוכתו בכתר תורה, כתר כהונה, וכתר מלכות ועושר, וכתר שם טוב, מצדקות שהוא עושה לעניים וללומדי תורה, עולה על גביהם. כמוהר"ר דוד אבן שושן רופא וראש ישיבת לספרדים, ועמו איש נכבד ועניו כמ' אברהם הלוי ... ולהם מתקבצים ח' או ט' ספרדים

19. אלה הם ילידי הארץ הקהילה הותיקה ביותר בארץ ישראל. הם נקראים גם מורסיקים.

20. מגורשי ספרד שהתיישבו בתורכייה אחרי הגירוש, ועם כבוש א"י ע"י התורכים עלו לא"י בעיקר לצפת וגם לירושלים.

21. שם עמ' 169.

22. שם, 173.

23. המה העולים ממדינות צפון אפריקה

ולומדים יום טוב²⁴. כמוה"ר ר' ישראל²⁵ ראש ישיבה לאשכנזים ועמו כמוה"ר פרץ שבא עתה מארץ אשכנז ולומדים מציעא ... כל חכם דיין בירושלים שנה אחת .. ויש דיין אחד מן המסתערבים שמו ר' יצחק והוא קיים תמיד²⁶. גם בקהילה משותפת זו ספר ההלכה הרווח הוא הרמב"ם כי שכותב בהמשך: "כל חכם קורא הרמב"ם חודש אחד בבית הכנסת אחר התפלה בבוקר, וכל החברים מקשיבים לקולו ואח"כ הולכים לישיבה.... " שוב אנו רואים שתי ישיבות ובית כנסת אחד.

תקנות והסכמות לקהילת ירושלים

בהמשך מספר ר' משה בסולה שבאותו בית כנסת, יחיד, שמתפללים בו אשכנזים וספרדים בכנופיה אחת חקוקים "התקנות והסכמות שיש לק"ק ירושלים ע"ה והם כתובות על לוח בבית הכנסת", והרי כמה מהם: "נהגו בירושלים עה"ק שכל שבתות השנה נמכרים להדליק בבית הכנסת ... והיא שלו כל ימי חייו. באותו שבת מדליק משלו כל נרות בית הכנסת, וכל המצוות של אותה שבת הם שלו. הן התפלה, והן השבעה קרואים, יקרא את אשר יחפוץ.... והנה כמ' אשר משולם יש לו שבת "וארא", ושבת "במדבר סיני" ומדליק בעדו הר"ר ישראל אשכנזי ומחלק המצוות בין האשכנזים. ובשבת "וארא" נמצאתי שם... נשיאת כפיים בכל יום... אין אומרים יוצרות כלל אין קוראים בשבת אלא שבעה ... ובימי חנוכה הישראל חוזר קריאתו של כהן ולוי²⁷. הרי לך מקור קדום חקוק על לוח אבן מנהגי בית הכנסת של קהילת ירושלים ספרדים ואשכנזים כאחד.

יסוד קהל אשכנזים

אין לנו תאריך מדויק מתי נפרדו האשכנזים בירושלים והקימו קהל לעצמם, אבל יש להניח שעם גידול יושבי ירושלים האשכנזים, נפרדו הקהלים ופתחו ביהכנ"ס לעצמם. ר' יהוסף שוורץ חוקר הארץ משער שבשנת שמ"ו, כאשר הערבים נטלו בכח את ביהכנ"ס העתיק המשותף לכל הקהילות, אז פתחו האשכנזים ביהכנ"ס לעצמם²⁸.

לעניינינו לא משנה מתי יסדו האשכנזים קהלה עצמאית, יש להניח שכאשר האשכנזים החליטו להתפלג מהספרדים ולהקים להם מנין משלהם, לא השליכו אחרי גוים מנהגים

24. הכוונה למס' ביצה.

25. הוא ר' ישראל פירושא הג"ל, וכן להלן.

26. א. יערי, מסעות א"י הוצאת מסדה 'מסעות ר' משה בסולה' עמ' 149.

27. כלומר, מחלקים את קרבן הנשיא של אותו יום בין הכהן ללוי. ואילו מי שעולה לשלישי חוזר על מה שקראו כהן ולוי.

28. 'תבואות הארץ' זמן ד'. באותה תקופה אנו עדים לשלוחים רבים למען קהילת האשכנזים בירושלים, אך איננו יודעים כיצד התנהגו בבית הכנסת. ראה א יערי שלוחי א"י עמ' 228.

מקודשים שנהגו בהם כל השנים, וביניהם מנהג נשיאת כפיים בכל יום, והמשיכו בברכה זו גם בבית הכנסת שלהם.

עליית השל"ה

כעבור מאה שנה מעלייתו של ר' ישראל פירושא שהיו בירושלים "ט"ו בעלי בתים אשכנזים"²⁹, אנו רואים לראשונה קהילה עצמאית גדולה של אשכנזים בירושלים.

הרה"ק רבי ישיעיה הלוי הורוביץ עלה מפראג לירושלים בשנת ה"א שפ"ב. באגרת שכותב לבניו, הוא מתאר את עלייתו לא"י כשמטרתו להתיישב בירושלים וזה לשונו: "בדמשק באו אלי שני חשובים מצפת תוב"ב והקדימו בשלומי ובקש אותי ברחמים גדולים עבור הקהל יצ"ו שאקבע דירתי בצפת תוב"ב ולהיות להם לראש. והשבתי להם, הלא דרכי הולך על צפת תוב"ב ושם נמתיק סוד יחדיו. אבל לבי היה על ירושלים ע"ה [עיר הקודש]. ובתוך מעת לעת, בהיותי מחוץ לעיר דמשק, פגע בי שליח מיוחד מירושלים ט"ה' תוב"ב איש נכבד, מראשיהם וקציניהם, הרב האלוף מוה"ר"נ מק"ק פראנקפורט, אחיו של מוה"ר ישראל הענליו מק"ק פראג, ובידו מגילה גדולה בתחנונים מיושבי ירושלים תוב"ב שקבלוני לאב"ד וראש ישיבה...המקום צר בירושלים כי קהל אשכנזים שבירושלים הם בכפל מקהל אשכנזים שבצפת תוב"ב. ובכל יום ויום מתרבים, ויש בקהל אשכנזים כמה וכמה אנשים חשובים גדולים בתורה גם בא לשם חסיד אחד גדול מאד ועשיר גדול מקושטא ונתחבר לקהל אשכנזים"³⁰.

מדבריו אנו שומעים על קהילות גדולות של אשכנזים בצפת ובירושלים ובראשם אנשים חשובים ובית דין אשכנזי שהוא התמנה לעמוד בראשו, והקהילה הולכת וגודלת מעליה המונית של אשכנזים לירושלים.

בסיום האגרת הוא כותב כך: "התפלה בכוונה אין לה ערך, הכהנים נושאים כפים בכל יום וממשיך ברכה על ראשיכם". הרי לנו הוכחה ברורה שגם בהיות האשכנזים בירושלים קהילה נפרדת ובתי כנסת משלהם נשאו כפים בכל יום"³¹.

המשבר בירושלים

השל"ה הק' הגיע אמנם לירושלים והרים את קרנה, אולם אחרי כמה שנים התמנה אבן פרוך לפחה בירושלים והכביד את עולו על תושביה, התעלל בהם וסחט כספים מיהודי

29. בדברי ר' משה בסולה לעיל.

30. אגרות א"י עמ' 216.

31. מלשון האגרת לא ברור היכן נושאים כפים בכל יום, כי את האגרת כתב בהיותו בצפת עוד לפני הגעתו לירושלים, ויתכן שגם בצפת נהגו כך.

ירושלים. השליך לכלא את גדולי ישראל ובקש כופר עבורם. רבים מתושבי ירושלים ברחו. גם השל"ה הק' נאלץ לעזוב את צאן מרעיתו ולברוח מירושלים, קהילת האשכנזים נתדלדלה מאד, אבל עדיין הייתה קיימת קהילה אשכנזית ששומרת על הגחלת עם ישיבר ובית כנסת משלה³².

אחרי עשרים וחמש שנה בשנת ה"א ת"י עלה לירושלים שאר בשרו של השל"ר הק', ר' משה פוריית מפראג ובספרו "דרכי ציון" באידיש הוא מתאר את הנעשה בא"י בירושלים.

בספר, ארבעה שערים ובשער השני "הוא שער התפלה בו אודיע דבר התפילות בירושלים של ערב בוקר וצהריים" הוא מפרט בפרטי פרטים את כל סדרי בית הכנסת התפלות של כל השנה כולל שבתות וי"ט, קריאת התורה בחגים ובימי חול. לגבי ברכת כהנים הוא כותב כך: "ואחרי הקדושה יוצאים הכהנים מבית הכנסת ונוטלים את ידיהם בחצר.... וכשמסיים החזן 'הטוב שמך ולך נאה להודות' הוא אומר בקול, כהנים. כי הכהנים עולים לדוכן כל יום בשחרית, ובשבת ובי"ט ובשאר הימים שיש בהם מוסף גם במוסף"³³.

כמו כן הוא מביא את המנהג של קריאת הלל שלם בברכה בליל א' של פסח, וטעם הדבר בשם אחיו ר' גוטמן פוריית, כי נאמר במשנה בפסחים שבשעה ששחטו את הפסח ועסקו בקרבן קראו את ההלל. סדר קריאת התורה בסוכות בחול המועד הוא כך: ביום הראשון: קוראים לכהן וביום השני, ואותו פרק ללוי, לשלישי, ולרביעי. בקריאת התורה ביום השני של חנוכה קוראים לכהן ביום השני עד מלאה קטורת, וללוי עד נתנאל בן צוער, ולשלישי חוזרים וקוראים ביום השני עד נתנאל בן צוער ואין קוראים בכל יום אלא את אותו היום... אין מניחים תפילין בחול המועד... בברית, האב אומר בקול שמע ישראל וגו' והקהל עונה אחריו. אח"כ אומר ה' מלך ה' מלך וגו' והקהל חוזר אחריו. והאב מברך שהחיינו לכל בן מהבנים.

אין ספק שרבי משה פוריית שהיה אשכנזי מתאר את סדרי התפילה בבית הכנסת האשכנזי שכן רבים הם המנהגים שמביא. ומכל פרט ופרט רואים שמדובר במנהג אשכנזי והרי כמה דוגמאות: במוצאי שבת לפני ברכו אומרים לדוד ברוך ולמנצח בנגינות מזמור שיר, תחנון מתחיל במזמור רחום וחנן חטאתי לפניך, בשבת בסיום התפלה פותחים הארון ואומרים אנעים זמירות. ביום א' דפסח אומרים פיוטים כמו בחול, שבביעי של פסח הזכרת נשמות, וכן אומרים בשבת אב הרחמים, לסליחות משכימים כמו בחו"ל. משבת

32. ראה שלוחי א"י עמ' 319-320. על גזירות אבו פרוך ראה 'חורבות ירושלים' מגיד מקצת הצרות שעברו על ירושלים עיה"ק בימי שלטון מוחמד אבן פרוך. ויניציה שצ"א (מהדורה מצולמת אוניברסיטת ת"א)

33. א. יערי, מסעות א"י עמ' 286.

בראשית עד פסח אומרים את היוצרות כמו בפולין.

הוא גם מייעץ לעולים מה להביא עמם "יקח כל אחד אתו סדור עבה וחומש עם שלושר תרגומים, סליחה כמנהג פולין, משניות עם תוספות י"ט ולבושים של הגאון מהר"ר מרדכי יפה, מחזור מנהג פראג ... הנשים תקחנה דייטש חומש, דייטש מחזור, דייטש תחינות וספרים אחרים בלשון אשכנז. הספרים לשימוש בבית הכנסת יהיו קטנים כי צר המקום בבית הכנסת ועמודים³⁴ אין, וצריך להחזיק בידים כל ספר בבית הכנסת". בית הכנסת נקרא ע"ש ר' ליב ונמצא בחצר ההקדש של האשכנזים.

לפנינו מנהגי בית הכנסת וסדרי התפלה כפי שנהוג עד היום בקהילות האשכנזיות בירושלים מאה וחמישים שנה לפני עליית הפרושים. ואם נתבונן היטב נראה שרבים מהמנהגים הם בניגוד לפסיקה האשכנזית כפי שהובאה ע"י הרמ"א.

עליית ר' יהודה חסיד

ר' יהודה חסיד עלה לירושלים בראש קהילה של כאלף איש בשנת תס"א, אולם עוד לפני בואו קנה חצר גדולה ובה ארבעים בתים ובתוכה חורבה שהרחיבה והפך אותה לבית כנסת. אין לנו ידיעות מה היה סדר התפילה בבית כנסת זה, אבל אני משער שבגלל היותם אמונים על תורת הסוד ועל מנהגי האר"י ז"ל³⁵, בודאי לא שינו ממנהגי ירושלים ונשאו כפיים בכל יום.

ר"ח נפטר מיד עם הגיעו לירושלים, כספי התמיכה בחו"ל פסקו, ולחסידי לא היר הכסף לשלם עבור הבנינים שנקנו בחוב. נוסף לכך דרשו והשלטונות כופר וקנס על שהגדילו את בית הכנסת וכך נכנסו לעול כבד של חובות בריבית קצוצה. הנושים הערבים ירדו לחייהם ורבים מבני החבורה נאסרו. רבים מהעולים עזבו את ירושלים, חלקם עברו לצפת ואחרים חזרו לחו"ל. אחרי עשרים שנה³⁶ לעלייתו בשנת תפ"ב התנפל המון ערבי על החצר ובית הכנסת והעלו אותו באש ואת הבתים לקחו למשכון, וכל יהודי אשכנזי הפך להיות בן ערובה לחוב זה. כך התרוקנה ירושלים מכל יהודי אשכנזי גם מאלה שלא היה להם קשר עם ר"י חסיד. "מכאן ואילך אסור לו ליהודי אשכנזי לישב בירושלים אם לא שילבש מלבושי תוגרמה וידבר בלשונם ובית הכנסת שלהם סגור על מסגור בתורת

34. כוונתו כנראה לסטנדרים.

35. מכתביו של תלמיד ר"ח ר' גדליה מסיאמיטיץ, (הובאו בספר 'מסעות אי"י עמ' 323) נראה שבישיבה שלהם למדו זהר וכתבי האר"י וגם לבשו בגדי לבן בשבת. כן ידוע שחתנו של ר"י חסיד, ר' ישעיהו ההדיר את ספרו של מהר"ם מפירוש 'אור הישר' ושם כתוב שלמי מנהג אר"י נושאים כפיים בכל יום גם בחו"ל.

36. שבת פר' לך ח' לחודש חשוון שנת תפ"א 'תבואות הארץ עמ' תעא.

משכון³⁷. יהודי אשכנזי שרצה לבוא לירושלים היה צריך להתחפש לספרדי כדי שלא ייתפס על החוב של חבורת ר"ח.

אולם יהודים אשכנזים לא פסקו לשבת בירושלים, לבשו "בגדי תוגרמה" והתפללו בבתי הכנסת של הספרדים. כפי שמעיד הרב החיד"א³⁸ וכפי שכותב ר' משה חגיז בשנת תצ"ג: 'עתה שבעוה"ר נחרב הק"ק מחמת החובות שעשו בני אותה הקהילה ורוב בניה נדדו ממקומם לחר"ל ויש מהם שהלכו לק"ק חברון וק"ק צפת ויש מהם מתי מספר שנשארו בתוככי ירושלים אשר אין להם לא בית כנסת ולא חצר קבוע בפני עצמם כמו שהיה להם מתחילה, רק מתפללים בבית הכנסת של ספרדים'³⁹

עליית רבי גרשון מקיטוב

ר"ג מקיטוב עלה לא"י בשנת תק"ז. כאשר הגיע לירושלים מצא בה יהודים אשכנזים שרצו לחדש את הקהילה האשכנזית ופנו לר"ג ובקשו ממנו שיקבע דירתו בירושלים ויהיר להם לראש. וכך הוא כותב באגרתו: "כל האשכנזים מגדלם ועד קטנם נשאו עיניהם עלי לאמור שבה עמנו ותהיה עלינו לרב ולנשיא לאב ולפטרוני ולבלתי נטה מדברייך ימין ושמאל. ואנחנו ניתן לכם כתבים מכל חכמי הספרדים ויחתמו ואנחנו נחתום כולנו"⁴⁰. מתוך תיאור זה נמצאנו למדים שגם אחרי כמעט שלושים שנה אחרי שנחרבה הקהילה האשכנזית, אין עדיין קהילת אשכנזית אבל אשכנזים רבים גרים בירושלים כפופים לספרדים לובשים לבוש ומתפללים בבתי הכנסת שלהם.

ר"ג לא נשאר בירושלים ומודה לה' על כך כי אחרי שעזב פרצה מגיפה בעיר ומתו יותר משתי מאות נפשות מישראל, וכנראה שהאשכנזית לא הצליחו לייסד קהילה משלהם.

עליית הפרושים

המצב הזה נמשך גם אחרי עזיבתו של ר"ג את ירושלים. אשכנזים עלו לירושלים כיחידים ונטמעו בין הספרדים. בשנת תקע"ו עלה ר' מנדיל משקלוב מצפת לירושלים וגם הם התפללו עם הספרדים. אחרי כמה זמן הצטרפו אליו עוד כמה משפחות פרושים אולם עדיין לא היה להם מנין משלהם והספרדים הקצו להם מקום להתפלל, אך כדי להשלים

37. שם, עמ' תמד, ראה א. בן יעקב מחקרי אי' ד-ה תשטו עמ' רפה שמביא משות' שהיה קיים בית דין אשכנזי לא מהווה סתירה, שכן בודאי נשארו ת"ח אשכנזים שישבו בדין אך קהילה לא נפרדת לא הייתה.

38. ספר יוסף אומץ סי' כ' ור"ל: 'זה יותר משמונים שנה שנתבטל בית הכנסת אשכנזים ברשעת הגויים, אבל יש כמה אשכנזים ומתפללים בבתי כנסיות הספרדים ובימים נוראים האשכנזים מתפללים באיזה בית סמוך לבתי כנסיות הספרדים.'

39. בספרו פרשת 'אלה מסעי' דף יב.

40. אגרות א"י עמ' 261.

מנין שכרו כמה ספרדים וקיבלו דמי חלוקה מכולל הפרושים⁴¹.

בשנת תק"פ הוציא הסולטן חוק על ביטול חובות שלמעלה מארבעים שנה רק אז רווח לאשכנזים ויכלו לעלות ולישב בגלוי⁴². הפרושים שנהגו בשיטת הגאון מוילנא, ועוד בהיותם בצפת קיבלו עליהם את המנהג של נשיאת כפיים בכל יום⁴³, קיבלו עליהם גם את יתר מנהגי ירושלים שהיו נהוג בירושלים גם אצל האשכנזים כפי שראינו לעיל.

חסידים בירושלים

כאשר התפשטה תנועת החסידות, וחסידים החלו לעלות לא"י, כמה מהם התיישבו בירושלים עוד לפני עליית הפרושים. כך למשל באגרת משנת תקמ"ט⁴⁴ מספר ר' שמואל גרונם על בקורו עם ר' משה בן הרב"ק רבי מ"מ מויטבסק בירושלים, ומצאו שם כמר חסידים וביניהם ר' אשר הענזל מפיינטשווע⁴⁵. גם ר' אברהם ואלפינסאן מהפרושים בצפת שביקר בירושלים בשנת תק"ע מספר: "בשבועות של שנת תק"ע התפללתי בפעם הראשונה ע"י הכותל המערבי בירושלים נמצאו רק שלוש משפחות של אשכנזים חסידים ליד משפחות מעטות של יהודים ספרדים"⁴⁶ מובן שחסידים אלו התפללו בבתי הכנסת של הספרדים ושמעו ברכת כהנים בכל יום.

אחרי שהותר לאשכנזים לגור בירושלים גברה גם עליית חסידים לירושלים. אולם מפני שמרכזם היה בצפת ובטבריה הגיעו רק יחידים כי עדיין לא הייתה חבורת חסידים בירושלים.

מתוך אגרות הפקוא"ם עולה שכבר בשנת תקפ"ב הייתה סיעת חסידים בירושלים. כך אנו רואים מתוך אגרתו של ר' עקיבא לעהרין מיום ג' ז'ך ניסן שנת תקפ"ז⁴⁷: "אמרנו בפירוש להשד"ר רש"ז נ"י בשנת תקפ"ב, כי לא נוכל לעשות עמו פשרה במה שנוגע לעיה"ק צפת בהיות שם ג"כ כולל חסידים ואיננו בא כח שלהם, לאפוקי עיה"ק ירושלים ת"ו שלא יש שם חסידים, הוא בא כח האשכנזים דתמן. והיינו בטעות כי כבר אז [בשנת תקפ"ב] היה שמה ה"ה ר' ישעיה יידל וסייעתו יצ"ו ואנחנו לא ידענו והשד"ר ראש"ז העלים מאתנו"⁴⁸.

41. י. ילין 'זכרונות לבן ירושלים' ירושלים תרפ"ד עמ' 5.

42. תולדות חכמי ירושלים חלק ג' עמ' 154.

43. כפי שכותב רבי ישראל משקלוב בספרו 'פאת השולחן' שניבא להלן.

44. 'סוד המעלה', חלק ב' עמ' קג.

45. ראה עליו 'תולדות חכמי ירושלים' חלק ג' עמ' 82.

46. ספר 'מחזה אברהם' בהקדמה ת"א תש"ז

47. אגרות פקוא"ם תקפ"ז אגרת 91 עמ' 195.

48. כלומר, בשנת תקפ"ב נעשה פשר עם השד"ר של כולל פרושים ר' אברהם שלמה זלמן שפירא על חלוקת

גם מאגרות נוספות אנו רואים חסידים בודדים בירושלים אבל עדיין לא היה להם בית כנסת והתפללו עם הספרדים. רק כאשר עלה ר' אהרן משה מגזע צבי בשנת תקצ"ט אסף סביבו את החסידים שהתפללו בבתי הכנסת הספרדים ויסד את המנין החסידי הראשון⁴⁹. חסידי ירושלים שהיו כבר רגילים לברכת כהנים כמנהג ירושלים, הנהיגו גם במנין זר את ברכת כהנים וכאשר בנו את בית הכנסת "תפארת ישראל" נשאו כפיים גם שם. וכך התקבל גם אצל חסידי ירושלים המנהג של נשיאת כפיים בכל יום. עד היום הזה.

צפת

גורל הישוב היהודי בצפת היה דומה פחות או יותר לגורלם בירושלים, וגם שם רוב הציבור היה מיוצאי ארצות ערב. כל למשל בשנת רפ"א ר' משה בסולה מתאר את צפת שיש בה יותר מג' מאות בעלי בתים, ויש בה שלושה בתי כנסיות אחד של ספרדים, ואחד של מוריסקים המה נקראים גם מסתערבים ותיקי יושבי הארץ ואחד של מערביים [מצפון אפריקה], ואין זכר לקהילה אשכנזית. אולם כנראה שאחרי כבוש א"י ע"י העותומנים נוסדה גם קהילה אשכנזית בצפת, שכן אנו רואים את המב"ט מביא את תקנות קהילת אשכנזים בצפת שאחת מהן מחייבת את הקהל האשכנזי להתפלל אך ורק בבית הכנסת שלהם⁵⁰. גם על האר"י ז"ל מסופר שהיה מתפלל לעתים בבית הכנסת של האשכנזים⁵¹.

ידידתה של צפת

ראינו לעיל שבימי השל"ה הק' כבר הייתה קהילה אשכנזית בצפת שהזמינו אותו לשכון בתוכם, אבל הוא העדיף את ירושלים ואף ציין שהקהילה האשכנזית הולכת וגדלה, וכנראה שכבר בימיו החלה הדעיכה של הקהילה האשכנזית בצפת ושל העיר כולה. כך אנו למדים מאגרתו של רבנו חיים בן עטר בעל ה"אור החיים" שעלה בשנת תק"א שאינו רוצה להתיישב בצפת מחמת חוסר הבטחון בה "וגם שראיתי את צפת... שיש בה הרבר פחדים וצרות רבות"⁵².

הכספים של ירושלים וצפת, לפי פשר זה היו אמורים הפרושים לקבל את כל הכסף המיועד לירושלים מתוך הנחה שרק פרושים גרים בירושלים, והתברר שכבר בשנת תקפ"ב היו גם חסידים בירושלים.

49. ר' משה ריישר 'שערי ירושלים' וארשה תרל"ה שער ד', ישוב הארץ. 'אח"כ בא הרה"צ ר' אהרן משה מגזע צבי מבראד צוק"ל וקנה חורבה אחת מחורבות ירושלים ושם בית מדרש גדול ולא היה לו מנין מאנשי רוסייה להתפלל עמם עד כי בחמלת ה' מאז והלאה באים לירושלים מכל המדינות הקרובים והרחוקים בכל יום ויום אנשים נשים וטף להסתפח בנחלת ה' בהר הקודש'

50. שר"ת המב"ט חלק ג סי' צו. ר' משה בן יוסף טיראני עלה לצפת בשנת רע"ח והיה דיין בצפת למעלה מחמישים שנה.

51. רבי חיים ויטל בשער הכוונות.

52. אגרת רבנו חיים עטר משנת תק"ב, 'אגרות א"י עמ' 262. כמו כן ראה את אגרת מחדשי הישוב בכפר יסוף

חורבנה של צפת

שנת תק"כ הביאה על העיר צפת שרשרת של פורענות, בשנה זו אירעו שתי רעידות אדמה בזו אחר זו. הראשונה בט' לחודש חשון והשניה בו' כסלו, בשתי רעידות האדמר נחרבו בתים רבים וקברו את יושביהם בתוכם, בשנה שלאחריה פרצה מגיפה שגם בה מתו רבים. רבים מתושבי צפת עזבוה ועברו לערים אחרות. יש לשער שבאותה תקופה חדל הקהילה האשכנזית להתקיים כפי שנראה להלן.

עליית החסידים הראשונה

כמה שנים אחרי הסתלקות הבעש"ט הק' בשנת תקכ"ד עלו לארץ ישראל כמה מתלמידיו, המפורסמים בהם הם: ר' נחמן מהורודונקה ר' מ"מ מפרימשלאן ר' ליב מלוניץ ר' פרידל ועוד. עמהם עלה יהודי בשם ר' שמחה בן ר' יהושע מזאלשיץ ששולח אגרת לקרוביו בחו"ל ובו פרטים חשובים על עליה זו ועל מצבה של העיר צפת⁵³. באגרתו הוא כותב שהחסידים הנ"ל נסעו לטבריה ואילו הוא, רבי ליב מלוניץ ואנשי ליטא נסעו לצפת והגיעו לשם בחג הסוכות תרכ"ה. לפי תיאורו העיר עדיין חרבה ולא מצא בית כנסת אשכנזי "ואילו בית תפלה יקרא לכל העמים היא בית הכנסת של ר"י בנאה ותחלת בואינו נתנו לנו ביהכנ"ס הנ"ל להתפלל כמנהג האשכנזים והיה לנו מנין מצומצם עד פרשת וישלח אח"כ נתפרדה החבילה והלכנו להתפלל בבית הכנסת הגדולה עמהם [כלומר עם הספרדים] ופרשת זכור ופרה וגם המגילה קריתי בציבור בין אחינו האשכנזים בבהכנ"ס של ר"י בנאר ובשושן פורים הלכנו לבית הכנסת שלהם ושמענו המגילה מפי הש"ץ בלא ברכה כי שם קוראים שני ימים ביום יד' עם ברכה וביום טו' בלא ברכה".

מתוך תיאורו נראה ברור שלא הייתה קהילה מגובשת של אשכנזים ואפילו לא בית כנסת משלהם אלא הקצו עבורם את ביהכנ"ס של ר"י בנאה כבית תפלה יקרא לכל העמים וגם שם המנין לא החזיק מעמד ונתפרדה החבילה.

עליית החסידים בשנת תקל"ז

בשנת תקל"ז הייתה העליה הגדולה של תלמידי המגיד ובראשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק ור' ישראל מפלוצק. באגרת הראשונה ששלח רבי ישראל מפלוצק לחו"ל הוא מתאר את העיר צפת עם עלייתם: "מקום אשר הללו בו

משנת תק"ו, מספרים על ר' שלמה עבאדי ש"ישב בצפת כמה שנים ומרוב הצרות יצא ערום בלא כסות והלך לירושלים עיה"ק, שם עמ' 274.

53. א. יערי, 'מסעות א"י', רמת גן 1976, עמ' 413.

אבותינו, כולם הלכו נדודו, ונשאר המקום מאין יושב חרב ושמם בלי בניה... ומצאנו בר בתים הרבה גדולים וטובים מאין יושב וכעת אנו מתפללין בביהכ"ס של הבית יוסף ויש כאן עוד שלושה בתי כנסת בנויים⁵⁴

גם מצבה הרוחני של העיר לא יותר טוב שכן כותב רמ"מ: "הנה בעת בואינו לאה"ר מצאנוה חריבה ושוממה ואדם אין לעבוד את האדון ה', והאשכנזים אשר ישבו בה לפנים חסרי דעת, המצירים ומציקים את עובדי ה'... וגם מהספרדים לא מצאנו בעיר הק' צפת תובב"א כי אם רשעים גמורים מאמינים בש"ץ ימ"ש⁵⁵.

לפנינו תיאור מדכא של מצב העיר צפת הן מבחי' רוחנית והם מבחי' גשמית, בתים חרובים בתי כנסת עזובים. תושביה האשכנזים, שכנראה החלו לחזור, ירודים רוחנית כך שברור שקהילה אשכנזית מסודרת לא הייתה קיימת, ואילו רמ"מ וסיעתו הם האשכנזים המחודשים את הקהילה בצפת אחרי חורבנה.

אין לנו עדויות מדויקות כיצד נהגה קהילת צפת לגבי ברכת כהנים לפני עליית החסידים ייתכן שגם בצפת נשאו כפיים בכל יום כמו בירושלים. מה שחשוב לציין שכאשר תלמידי המגיד ובראשם רמ"מ מויטבסק הגיעו לצפת לא מצאו קהילה אשכנזית מגובשת ולא בית כנסת אשכנזי עם מנהגים קבועים שהיו צריכים לקבל את מנהגיהם.

לעומת זאת, הם עצמם הגיעו כקהילה מגובשת עם מנהגים והלכות קבועות שהביאו אתם מחו"ל. כך שבודאי לא עלה על דעתם לשנות ממנהגיהם במקום שאין מנהגים אחרים, ונהגו כפי שנהגו בחו"ל. השאלה היחידה שעמדה בפניהם היא כיצד ינהגו לגבי ברכת כהנים. מצד אחד היו מודעים למנהגי א"י של ברכת כהנים בכל יום⁵⁶, מצד שני הרי בחו"ל לא נהגו כן, לכן נראה לי שהם עשו כעין פשרה והנהיגו את נשיאת כפיים בשבת.

גם כשעברו לטבריה לא מצאו קהל אשכנזי, כי הישוב היהודי בטבריה חודש ע"י ר' חיים אבולאפיה, רק בשנת ת"ק, ובימיהם לא התגבשה עדיין קהלה אשכנזית, והם היו אלה שיסדו את הקהילה האשכנזית בטבריה⁵⁷, מכאן ברור שהמנהג שנהוג עד היום בזר שבצפת ובטבריה אין נושאים כפיים אלא בשבת וי"ט מקורו בבית מדרשם של תלמידי המגיד ז"ע.

ראיה לדבר שכן באגרתו של הרה"ק ר' שלמה זלמן הכהן מוילנה מגדולי תלמידי רמ"מ

54. א. טורסקי 'סוד המעלה' אגרת א.

55. שם, אגרת ה.

56. בעוד שבצפת הם התפללו בבית כנסת של מרן 'בית יוסף'.

57. 'עתה באתי להודיעך אהובי אחי מרוב טובה של המנין מיוחד שנעשה בחצר של אדמ"ר 'סוד המעלה' אגרת

מייטבסק ומעולי תקל"ז, כותב לאנשי הגולה "והנה הם נזכרים בזכרון ה' פה פתח שער השמים, ואני מברכס בפרוש כפי אל ה' בנשיאת כפיים בשבתות ומועדים"⁵⁸.

ועתה נבין את דברי רבי ישראל משקלוב בספרו "פאת השולחן"⁵⁹ שחולק על מנהג זה של החסידים המבדילים בין שבת לחול, וכותב "ובודאי בא"י אין לחלוק בין חול לשבת לומר שבשבת ישאו כפיהם ולא בחול... ובכוללנו מיום שזכינו לקבוע ישיבתנו בא"י ובירושלים עיה"ק מנהגינו שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום ובשבת ויר"ט כדת". הוא לא אומר שהוא או חבריו קבעו מנהג זה, כפי שרצו לדייק בדבריו, אלא אומר: "מנהגינו שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום ובשבת ויר"ט כדת" כלומר: כפי שנהגו מקדם בא"י ובירושלים, ולא שהוא הנהיג מנהג חדש זה. בניגוד למנהגי החסידים שנושאים כפיים רד בשבת ויר"ט.

חברון

לגבי נשיאת כפיים בירושלים כותב ר' משה ריישר בספרו שערי ירושלים⁶⁰ "הכהנים ישאו ידיהם בכל יום ויום... וביום השבת שתי פעמים שחרית מוסף וכן בר"ח ... רק בצפת וטבריה וחברון לא ישאו כהנים אשכנזים את ידיהם בכל יום רק בשבת בתפילת מוסף, וביר"ט בכל המוספים. והספרדים בכל מקומות מושבותיהם נושאים ידיהם בכל יום".

לפי שיטתנו נבין גם מדוע בעיה"ק חברון נהגו החסידים כמנהג צפת וטבריה ולא כמנהג ירושלים, שכן הישוב האשכנזי בחברון נוסד חלקו בשנת תרע"ט ועיקרו בשנת תרפ"ג ע"י חסידי חב"ד שעזבו את צפת וטבריה, הרי ברור שכאשר הם יסדו את בית הכנסת שלהם בחברון המשיכו באותם מנהגי תפילה שנהגו בצפת ובטבריה והרי שם לא נהגו לשאת כפיים בכל יום.

לעומת זאת, חסידי חב"ד בירושלים ובראשם הרבנים הגאונים החסידים ר' ברוך מרדכי מבאברויסק, ר' אליהו יוסף ריבלין ור' אורי אורינשטיין נהגו כמנהגי ירושלים, וגם כאשר חלק מהחסידים יוצאי חברון הגיעו לירושלים ונוסד בית כנסת לחסידי חב"ד נהגו גם בו כביתר בתי הכנסת החסידיים בירושלים, שבכולם בלי יוצא מן הכלל נשאו כפיים בכל יום ונהגו כמנהגי ירושלים גם בקריאת התורה בחול המועד סוכות, כפי שמופיע בלוח כולל חב"ד.

58. 'יסוד המעלה' חלק ב עמ' חיב.

59. סי' ב, סעיף טז הערה כג.

60. מנהגי הארץ שער ט' עמ' מח.

השיטות בנשיאת כפיים וטעמיהם

כדי להבין את הפשרה שעשו עולי תקל"ז בענין נשיאת כפיים עלינו לבדוק את טעמיהם של הפוסקים השוללים נ"כ בכל יום.

מתוך כל המקורות שהובאו ע"י הכותבים השונים בנושא נראה בבירור שנשיאת כפיים בכל יום היא מצות עשה מן התורה בזמן הזה, בארץ וכן בחו"ל, כך פוסק הרמב"ם וכן מביא החינוך⁶¹.

לעומת זאת היו מקומות ובעיקר במדינות אשכנז שלא נהגו בנ"כ בכל יום, ובמקומות אלו חלוקות הדעות על המקור למנהג תמוה זה והעלו כמה סיבות לדבר.

נשיאות כפיים בטהרה

מין הבית יוסף מביא בשם האגור⁶² "שנשאל מהרי' מולין למה איו הכהנים נושאים כפיהם בכל יום מאחר שהוא מצות עשה, והשיב מפני שמנהג הכהנים לטבול קודם, כמו שכתוב בהג"מ, ובכל יום קשה להם לטבול בחורף, ולכן עלה המנהג דוקא ביר"ט. וגם מטעם ביטול מלאכה".

מין אינו מתייחס לטעם של ביטול מלאכה, אלא לטעם הראשון ואומר: "דחק עצמו לקים מנהג מקומו ואינו מספיק, כי מ"ש מפני שנוהגים לטבול קודם, האי חומרא דאתי לדידי קולא היא ותלי תניא בדלא תניא, שהרי טבילה לנ"כ לא הוזכרה בתלמוד ואם הם נהגו להחמיר ולטבול למה יבטלו בשביל כך ג' עשה בכל יום ולא יטבלו כיון שאינם מחויבים שיטבלו ועי' כן יניחו מלקיים ג' עשה בכל יום וישר כחם של בני א"י וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאת כפיים"⁶³. לפי דבריו הוא מצדד בנשיאת כפיים בכל יום ואכן בשו"ע הוא פוסק: "כל כהן, שאין בו אחד מהדברים המעכבים, אם אינו עולה לדוכן אע"פ שביטל מצות עשה אחת, הרי זה כעובר בג' עשה"⁶⁴.

ביטול מלאכה והעדר שמחה

מאיידך, הרמ"א, אינו מתייחס כלל לטעם של 'העדר טבילה' ומתייחס רק לטעם השני

61. ראה רמב"ם ראשית הל' תפלה. על שתי מצוות עשה, תפלה וברכת כהנים. וכן ספר החינוך מהדורת אשכול מצוה שע"ח וכן בספר האגור הל' נשיאת כפיים ועוד. וכן דאה ספר 'משנה ברורה' הל' נשיאת כפיים ס"ד קס"ה ב'שער הציון'

62. פירוש 'בית יוסף' על טושי"ע א"ח סוף סימן קכח, ד"ה 'כתב האגור'.

63. לפי שיטת הרמב"ם הל' תפלה פרק יד הלכה א.

64. שו"ע א"ח סי' קכח סעיף ב.

של 'ביטול מלאכה', אולם המושג 'ביטול מלאכה' מקבל אצלו משמעות של מצוקה כלכלית הגורמת להעדר שמחה, ולא כביטול זמן של מלאכה, וכך הם דבריו: "ואני אומר כי הטעם שחשבו לטפל הוא העיקר כי מחמת ביטול מלאכה לעם. שבאלו הארצות שהכהנים והעם טרודין במחיייתן בגלותן, ואין להם לפרנס בני ביתם כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם דבר יום ביומו, וטרודין למחיייתם ואינם שרוים בשמחה. ולכן אין נושאים ביום שיש בו ביטול מלאכה לעם. ואף בשבת אינם נושאים כפיהם מפני שטרודים במחשבתם והרהורים על מעשה ידיהם שעבדו, ושעתידים להיות, וינוח גופם קצת מעמלם, ואינם שרוים כל כך בשמחה, כמו ביר"ט שנאמר בו ושמחת בחגיך. ולכן נשתרבו המנהג שלא לישא כפיים כי אם ביר"ט כן נראה ל⁶⁵.

כלומר, הסיבה של 'ביטול מלאכה' מתייחסת לכהנים, שהם שרוים בלא שמחה מחמת המצוקה הכלכלית. אמנם מצוקה זו היא מנת חלקו של כל העם, אבל המתברך אינו חייב להיות בשמחה בשעת קבלת הברכות, משא"כ המברך חייב להיות בשמחה בשעת הברכה. והיות והכהן אינו בשמחה לכן הוא אינו נושא כפיו.

דעתו של הרמ"א מתבהרת ביותר בשו"ע בהג"ה⁶⁶, שם הוא אינו מזכיר כלל את הביטוי 'ביטול מלאכה', וז"ל "נהגו בכל מדינות אלו שאין ל"כ אלא ביר"ט משום שאז שרויים בשמחת יר"ט וטוב לב הוא יברך, משא"כ בשאר ימים אפי' בשבתות השנה שטרודים בהרהורים על מחיייתם ועל ביטול מלאכתם. ואפי' ביר"ט אין נושאים כפיים אלא בתפלת מוסף שיוצאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יר"ט".

המקור לדברי הרמ"א הוא בדברי ה'מרדכי' שכותב: "מצאתי דכהן פנוי אינו נושא את כפיו, כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה, וראוי למברך שיהא שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחרי שאכל כתיב ואברכך וכן מצינו שמחים וטוב לב וכתוב ויברכו את המלך"⁶⁷. הרמ"א מקבל את העקרון של המרדכי לגבי ל"כ שהכהן צריך להיות שרוי בשמחה, אם כי להלכה הוא מקל לגבי כהן פנוי.

על"פ גם המחבר וגם הרמ"א תולים את המנהג של אי נשיאת כפים בכהן ולא בציבור. אולם יש מי שתולה את המנהג של העדר ל"כ בכל יום לא בכהן אלא בציבור.

טורח הציבור

רבי אהרן הכהן מלוניל כותב: "ואין המנהג עתה לעשות נשיאת כפיים אלא בשבתות

65. שם, 'דרכי משה' ס"ק כא.

66. שו"ע א"ח סי' קכח סעיף מד.

67. סוף פרק ג' במגילה.

וימים טובים, ואפשר כי נמנעו מפני טורח הציבור⁶⁸.

מתוך דבריו נראה שהסיבה היחידה היא טורח הציבור, והיות שעיקר טורח הציבור קיים בימי החול כאשר הציבור ממחר לעסקיו והשהייה בבית הכנסת היא קצרה לכן אין נושאים כפיים, משא"כ בשבת ויו"ט שמאריכים בתפילה ובקריאת התורה והציבור שוהר זמן רב בבית הכנסת אז אין בזה טורח ציבור. מדבריו לא נראה האם נשיאת כפיים היא גם בשחרית מסתבר שאם הוא חושש כ"כ לטורח ציבור אין צריך להטריח את הציבור פעמיים ודי ל"כ רק במוסף. כאן אנו מוצאים מקור קדום למנהג של ל"כ גם בש"ק.

הפשרה בשנת תקל"ז

וכעת אנו מגיעים לעיקר הדיון שלנו, נראה לי שכאשר הכהן הגדול מאחיו הרה"ק רבי אברהם הכהן מקאליסק וחבריו הכהנים עמו יסדו את קהלתם, בודאי עמדו לנגד עיניהם מצד אחד מה שכותב מרן המחבר "ויישר כחם של בני א"י שנושאים כפיהם בכל יום ומקיימים ג' מ"ע" ושכנראה זו הייתה המציאות בשנת תקל"ז, ומצד שני הרי מנהג אבותיהם בידיהם שאין נושאים כפיים בכל יום.

כדי לגשר על פני הצדדים, ולכבודם של בני א"י, שקלו ובדקו את טעמי השוללים לראות איזה מהטעמים חל עליהם גם בארץ ישראל, וראו שהטעם היחיד שיכול למנוע מהם נ"כ הוא רק הטעם של טורח הציבור שהרי תפילה בטהרה היא אחד מיסודות החסידות שבודאי היו רגילים בה. גם הטעם של העדר שמחה "מחמת שטרודים בפרנסתן" לא נגע להם שהרי הם ישבו על התורה והעבודה בקדושה ובטהרה, לא היו טרודים במחייתם ולא בעמל כפיהם. אמנם מזונם היה בצמצום אך ע"י "גודל החירות תורה ותפלה ושמחה של מצוה ועבודה"⁶⁹. בודאי היו יכולים להתעלות לפחות בשבת להיות בשמחה ולברך ברכת כהנים, לפחות כאותו כהן הדיוט בחו"ל שביר"ט הוא מתעלה ושמח מחמת המצוה של ושמחת בחגיך⁷⁰.

הטעם היחיד שיכול היה לעכב בעדם מלשאת כפיים הוא הטעם של 'טורח צבור', לכן נראה שבגלל טעם זה קבעו ברכת כהנים רק בשבת, ובתפלת מוסף שזה טורח הציבור במיעוטו⁷¹.

68. 'ארחות חיים' מהדורת שטיצברג ירושלים תשט"ז. הל' נשיאת כפיים הל' א עמ' רמב.

69. אגרת הרה"ח ר' אליעזר זוסמן מעולי תקצ"ז תלמידו של רמ"ם מויטבסק 'סוד המעלה' חלק ב' עמ' נז.

70. ראה לעיל את דברי הרמ"א ב'דרכי משה'.

71. ראה 'אנציקלופדיה תלמודית' ערך 'טורח צבור' שם מונה דברים שתקנו חכמים מחמת טורח צבור בתפלה, בקריאת התורה ועוד.

לסיכום:

1. המנהג של נשיאת כפיים בכל יום היה נהוג בירושלים מימים ימימה בכל העדות והחוגים גם בין האשכנזים, גם בתקופות שהייתה להם קהילה נפרדת.
2. כך היה נהוג גם בין כל החסידים, ובכללם חסידי חב"ד, גם כאשר היו להם בתי כנסת נפרדים.
3. המנהג של נשיאת כפיים בגליל בש"ק הונהג כנראה ע"י רבוה"ק ראשי העליר החסידית-אולי כפשרה בין מנהג ארה"ק עפ"י מרן המחבר, לבין מנהג חר"ל עפ"י מנהג הרמ"א, וזאת לאחר עיון ובדיקת טעמי השוללים, כך נהגו גם חסידי חב"ד בחברון החל מימי אדמו"ר האמצעי ועד לימיו של אדמו"ר הרי"ן, שמקום ישיבת הקודמים של ראשוניהם היו בגליל.

לזכות

הרה"ג הרה"ח ר' **טוביה** וזוגתו מרת **חנה פרומט** שיחיו **בלוי**

*

נדפס עלידי צאצאיהם:

הרה"ח ר' **יעקב מאיר** וזוגתו מרת **דבורה לאה** שיחיו **בלוי**

ובנם הרה"ח ר' **יוסף יצחק** וזוגתו מרת **מלכה** שיחיו

ילדיהם **מנחם מענדל, מושקא, לוי, רבקה, שטערנא שרה, רחל, ישראל** אריה לייב שיחיו

ובנם הרה"ח ר' **ברוך** וזוגתו מרת **בת שבע** שיחיו

בנם **מנחם מענדל** שיחי'

ובנם הרה"ח ר' **אפרים פישל זאב** וזוגתו מרת **חיה מושקא** שיחיו

ילדיהם **מנחם מענדל, גאלדא, שטערנא שרה, יחיאל מיכל יהודה לייב, שניאור זלמן** שיחיו

ובנם הרה"ח ר' **שניאור זלמן** וזוגתו מרת **חיה מושקא** שיחיו

בנותיהם **רבקה, שטערנא שרה תחי'**

ובנם הרה"ח ר' **חיים אורי** וזוגתו מרת **חיה מושקא** שיחיו

בתם **רחל תחי'**

ובניהם ובתם: **רחל טעמרל, מנחם מענדל, ישראל** שיחיו

הרה"ח ר' **אהרן** וזוגתו מרת **רייזל שושנה** שיחיו **הלפרין**

ובנם הרה"ח ר' **מנחם מענדל** וזוגתו מרת **דבורה לאה** שיחיו

בנותיהם **חיה מושקא, פייגא רבקה, שטערנא שרה, דינה פעשא, שיינא, אסתר הדסה תחי'**

ובתם מרת **נחמה דינה** ובעלה הרה"ח ר' **יוסף יצחק** שיחיו **שוורץ**

ילדיהם **מנחם מענדל, לוי, משה, חיה מושקא, רבקה, דבורה לאה, גרשון זאב, שניאור זלמן,**

שטערנא שרה שיחיו

ובנם הרה"ח ר' **לוי יצחק** וזוגתו מרת **מיכל** שיחיו

בתם **חיה מושקא תחי'**

ובניהם: **שמואל חיים, משה צבי, שניאור זלמן** שיחיו

הרה"ח ר' **אליהו** וזוגתו מרת **שיינא צפורה** שיחיו **וילהלם**

ובתם מרת **אסתר** ובעלה הרה"ח ר' **לוי יצחק** שיחיו **גופין**

ילדיהם **מענדל, יוסף משה, חיה מושקא, שרה רלקא, סטערנא, ישראל אריה ליב, דבורה לאה**

שיחיו

ובנם הרה"ח ר' **חיים דוד** וזוגתו מרת **אסתר לאה** שיחיו

ילדיהם **אברהם יצחק, חיה מושקא, רבקה, שטערנא, מנחם מענדל, שירה רישא, שניאור זלמן,**

טעמרל שיחיו

ובנם הרה"ח ר' **אורי** וזוגתו מרת **מרים** שיחיו

בנותיהם **חיה מושקא, רבקה, אסתר מלכה דינה תחי'**

ובנם הרה"ח ר' **לוי יצחק** וזוגתו מרת **גולדא בוניא** שיחיו

ילדיהם שרה רבקה, חיה מושקא, דבורה לאה, מנחם מענדל שיחיו
 ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' בעריש שיחיו רזנברג
 ילדיהם רבקה, מנחם מענדל, דבורה לאה, שטערנא שרה, שלום שיחיו
 ובתם מרת שרה רבקה ובעלה הרה"ח ר' יונה שיחיו הר צבי
 ילדיהם מושקא, סטערנא, אסתר, מענדל תמר טעמערל שיחיו
 ובתם מרת נחמה ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל הלוי שיחיו פלדמן
 בתם נעמי תחי'

ובתם מרת תמר טעמערל ובעלה הרה"ח ר' שלום דובער שיחיו גליצנשטיין
 בנם לוי יצחק שיחי'
 ובנם החתן הת' מנחם בן ציון שיחי' והכלה מרת חיה מושקא תחי'

הרה"ח ר' **פרץ אוריאל** וזוגתו מרת **רבקה** שיחיו **בלוי**

ובנם הרה"ח ר' שלום דובער וזוגתו מרת סימה שיחיו
 ילדיהם חיה, פראדל, משה, מנחם מענדל, יוסף שיחיו
 ובנם הרה"ח ר' ברוך יהודה לייב וזוגתו מרת דינה לאה שיחיו
 ילדיהם שניאור זלמן, דב בעריש, שרה רלקה, ישראל, אסתר, רחל טעמערל שיחיו
 ובתם מרת חיה מושקא ובעלה הרה"ח ר' יהושע דוד הכהן שיחיו כהן
 ילדיהם שמחה פראדל, שטערנא שרה, שיינא, רפאל נחום, מנחם מענדל שיחיו
 ובנם הרה"ח ר' ישראל רפאל וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
 ילדיהם מנחם מענדל, אסתר, שרה רלקה שיחיו
 ובנם הרה"ח ר' מנחם מענדל וזוגתו מרת דבורה לאה תחי'
 ובתם מרת חדוה פראדל ובעלה הרה"ח ר' מנחם מענדל שיחיו פינסקי בתם חיה מושקא תחי'
 ובניהם ובנותיהם: רחל טמרל, חיים אורי, ישעיהו, הדסה אסתר שיחיו

הרה"ח ר' **מרדכי מנשה** וזוגתו מרת **לאה** שיחיו **לאופר**

ובתם מרת מושקא ובעלה הרה"ח ר' לוי יצחק שיחיו שפרינגר
 בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה ליב, דוב בער שיחיו
 ובנם הרה"ח ר' משה לוי יצחק וזוגתו מרת רבקה שיחיו
 בנותיהם חיה מושקא, שטערנא שרה, רחל ציפורה פייגא תחי'
 ובנם הרה"ח ר' ישראל אריה לייב וזוגתו מרת חיה מושקא שיחיו
 ילדיהם סטערנא, שיינא, מנחם מענדל שיחיו
 ובתם מרת שטערנא שרה ובעלה הרה"ח ר' לוי שיחיו בוטמן
 בניהם מנחם מענדל, ישראל אריה לייב שיחיו
 ובתם מרת רחל ובעלה הרה"ח ר' ישראל שיחיו חזן
 ובניהם: מנחם מענדל, שלום דובער, שניאור זלמן שיחיו